การจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ไพศาล คำกาศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

ชื่อเรื่อง

การจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า

ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

โดย

ไพศาล คำกาศ

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา .....
(อาจารย์ ดร.ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล)
วันที่ 14 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2556

กรรมการที่ปรึกษา .....
(อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์)
วันที่ 14 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2556

กรรมการที่ปรึกษา .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิภาณ สุทธิกุลบุตร)
วันที่ 14 เดือน มค. พ.ศ. 2556

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช ศีตะโกเศศ)
วันที่ 14 เดือน พค. พ.ศ. 56

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาตุพงศ์ วาฤทธิ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 15 เดือน พ.ค. พ.ศ. 56

ชื่อเรื่อง การจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ชื่อผู้เขียน นายไพศาล คำกาศ

ชื่อปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

ประธานกรรมการที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาภูมิปัญญาการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ของช่างแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การแกะสลักไม้เป็นอาชีพหลักที่มีความสำคัญของชุมชนบ้านหนองยางฟ้า ปัจจุบันพบว่าช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้มีจำนวนลดลง มีอายุมาก และขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญา อาจทำให้ภูมิปัญญาการแกะสลักพระพุทธรูปไม้สูญหายไปจากชุมชน จากประชากรบ้านหนองยางฟ้าทั้งหมด 1,085 คน พบว่ามีผู้ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ทั่วไป 437 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ของประชากรของหมู่บ้าน ในจำนวนนี้ มีผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 6 ของผู้ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ หรือคิดเป็นร้อยละ 3 ของประชากรทั้งหมู่บ้าน ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้มีอายุเฉลี่ย 50 ปี และ มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 10,000 บาท องค์ความรู้การแกะสลักไม้ได้รับการสืบทอดมาจากบิดาและการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมา นอกเหนือจากรายได้ที่ได้จากการแกะสลักพระพุทธรูปไม้แล้ว การที่สามารถทำพระพุทธรูปได้ด้วยตัวเอง ทำให้คนในชุมชนมีความสุขทางจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของอาชีพการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ เมื่อผลิตแล้วชุมชนได้จำหน่ายพระพุทธรูปไม้แกะสลักให้แก่นักท่องเที่ยวและพ่อค้าที่ บ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้กระบวนการจัดการความรู้ ถอดองค์ความรู้ในตัวของช่างแกะสลักไม้ การวิจัยดังกล่าวใช้เวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2554 – กรกฎาคม 2555 โดยเลือกประชากรที่ศึกษาคือช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ที่มีประสบการณ์มากกว่า 27 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน โดยนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 1) การบ่งชี้ความรู้ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5) การเข้าถึงความรู้ 6) การแลกเปลี่ยนความรู้ และ7) การเรียนรู้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนนั้น ทำได้โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ผลที่ได้จากการจัดการความรู้ คือได้จัดทำ ชุดความรู้การแกะสลักพระพุทธรูป

ไม้โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาการแกะสลักไม้ ความสำคัญของการแกะสลักไม้ วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะสลักไม้ ขั้นตอนและวิธีการในการแกะสลักไม้ ปัญหาที่เกิดจากการแกะสลักไม้ และแนวทางในการแก้ไข ผู้วิจัยได้นำชุดความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้แก่กลุ่มเป้าหมายแรก คือกลุ่มเยาวชนและผู้ที่สนใจ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเกิดความเข้าใจถึงวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ สามารถแกะสลักพระพุทธรูปไม้ได้ และได้เผยแพร่ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่สองคือกลุ่มช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้เกิดความรู้ใหม่ สามารถนำมาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่สวยงามเป็นที่ต้องการของลูกค้ามากขึ้น พร้อมทั้งมีการเปิดศูนย์เรียนรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่และฝึกสอนให้แก่เยาวชนและผู้สนใจ โดยมีเป้าหมายให้ชุดความรู้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนของท้องถิ่น

Title Knowledge Management of Carved Wooden Buddha Baan Nong Yang Fa Tha Thung Luang Sub-District, Maeta District, Lamphun Province

Author Mr. Paisan Khamkad

Degree of Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development

Advisory Committee Chairperson Dr. Tipsuda Tangtragoon

ABSTRACT

This research investigated the knowledge of wooden Buddha image carving of wood carvers at Baan Nong Yang Fa, Tha Thungluang sub-district, Maetha district, Lamphun province. Wood carving is a major occupation in the community. Recently, however, the number of wooden Buddha image carvers has been declined. Moreover, the carvers are mostly in their old age. Without inheritors, these might contribute to the lost of the knowledge of wooden Buddha image carving from the community. Baan Nong Yang Fa is a village with total population of 1,085. Forty-two percent of the total population (437 people) is wood carvers. Out of this, 28 wood carvers (6% of wood carver and 3 % of total population) have skills in wooden Buddha image carving. The wooden Buddha image carvers have an average age of 50 years old and have an average monthly income of 10,000 Baht. Tacit knowledge of wood carving has been passed down through generations from father to son and developed by practicing through years of experience. Aside from the income from carving the wooden Buddha image carving, the happiness that the community can create its own spiritual figures has been shown to affect the sustainability of the wooden Buddha image curving career. The main market for wood carved Buddha is Ban Thawai, Hang Dong district, Chiang Mai province.

The objective of this research was to use Knowledge Management as a tool to extract local wisdom in wooden Buddha image carving at Baan Nong Yang. This study was conducted for one year, during August 2011 - August 2012. Seven skilled carvers with more than 27 years of experience were chosen in this research as sources of information. Seven steps of knowledge management were introduced, including 1) Knowledge Identification 2) Knowledge Creation and

Acquisition 3) Knowledge Organization 4) Knowledge Codification and Refinement 5) Knowledge Access 6) Knowledge Sharing and 7) Learning. To gather information for each step, interviews, observations, and focus group were used. For the Knowledge Management, it was possible to obtain the body of knowledge which included the history of wood carving, essential of wood carving, equipment and tools, process and practices, and problems and solution. After obtaining the body of knowledge, firstly, the researcher used it to teach young generations and interested people so that they understood the carving techniques and were able to carve wooden Buddha images. Secondly, the body of knowledge was introduced to the group of skilled carvers in this research so that they could share their knowledge, develop new techniques, and improve their designs to match needs of the market. The researcher also founded the learning center on wooden Buddha image carving to serve as knowledge sharing and training facilities for young generations and interested people. This was aimed to use this knowledge as part of local school curriculum.

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ที่กรุณามาเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำกับผู้วิจัยทำให้งานมีความสมบูรณ์มากขึ้น

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ กรรมการวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิภาณ สุทธิกุลบุตร กรรมการวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษาและแนะนำในการวางแผนการดำเนินงานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบแก้ไขจนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ปราโมช คีตะโกเศศ ประธานหลักสูตรการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน พร้อมทั้ง คณาจารย์ในสาขาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนทุกท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำ และสั่งสอน ให้วิชาความรู้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณกลุ่มช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้บ้านหนองยางฟ้า ตลอดจนชาวบ้านทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแกะสลักไม้ จนงานวิจัยสำเร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ คุณศิวพร สกุณาท่าวงศ์ นักศึกษาสาขาภูมิสังคมรุ่นที่ 1 และคุณศิริประภา โคบายาชิ นักศึกษาสาขาภูมิสังคมรุ่นที่ 6 ที่ให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องกระบวนการวิจัย และคอยให้กำลังใจในการทำการวิจัยตลอดมา

นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิต ที่อบรมสั่งสอน ให้การศึกษา ขอขอบคุณทุก ๆ คนในครอบครัว และเพื่อน ๆ พี่ ๆ นักศึกษาทุกท่าน ที่คอยเป็นกำลังใจให้ตลอดระยะเวลาในการศึกษา

ไพศาล คำกาศ

พฤษภาคม 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตการทำวิจัย	4
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับความรู้	7
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้	13
การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	21
แนวคิดการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน	26
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธรูป	32
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแกะสลักไม้	43
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
กรอบแนวคิดการวิจัย	59
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	60
สถานที่ดำเนินการวิจัย	60
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	61
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	61
ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ	62
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	63

หน้า

การตรวจสอบข้อมูล 66
การวิเคราะห์ข้อมูล 67
ระยะเวลาในการวิจัย 67
บทที่ 4 ผลการวิจัย 68
ตอนที่ 1 บริบทพื้นที่ศึกษาวิจัย 69
ตอนที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน 83
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ 143
สรุปผลการวิจัย 143
อภิปรายผล 147
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย 152
ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป 157
บรรณานุกรม 158
ภาคผนวก 162
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ 163
ภาคผนวก ข ประวัติกลุ่มตัวอย่าง ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ 168
ภาคผนวก ค ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแกะสลักไม้ของกลุ่มตัวอย่าง 172
ภาคผนวก ง ชื่อเรียกองค์ประกอบของพระพุทธรูป 176
ภาคผนวก จ รูปแบบองค์ประกอบพระพุทธรูปแบบนั่งใช้ไม้หลายท่อน
และรูปแบบองค์ประกอบพระพุทธรูปแบบยืน 178
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย 180

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	การประกอบอาชีพของประชากร บ้านหนองยางฟ้า หมู่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	80
2	รายได้ของกลุ่มผู้แกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้า	81
3	รายชื่อกลุ่มตัวอย่างช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จำนวน 7 คน	86
4	มาตราส่วนพระพุทธรูปลักษณะนั่ง (ปางสมาธิ)	99
5	มาตราส่วนพระพุทธรูปลักษณะนั่ง (ปางมารวิชัย)	100
6	มาตราส่วนพระพุทธรูปลักษณะยืน	101
7	มาตราส่วนพระพุทธรูปลักษณะนอน	102
8	วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนั่ง (ใช้ไม้ท่อนเดียว)	110
9	วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนั่ง (ใช้ไม้หลายท่อน)	111
10	วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนอน	114
11	วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบยืน	116
12	วิธีการแกะสลัก ส่วนศีรษะ (แบบบัวตูม และแบบเปลิวเพลิง) ส่วนใบหน้า ส่วนหู ส่วนมือ ส่วนเท้า ส่วนลายผ้า และส่วนฐานดอกบัว	121
13	ผลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้	140
14	ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้	142

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ และปัญญา ตามแนวคิดของ Hideo Yamazaki	8
2	วงจรหรือกระบวนการของความรู้ตามแนวความคิดของ Hideo Yamazaki	10
3	องค์ประกอบพื้นฐานของวงจรความรู้ (Knowledge Cycle)	12
4	กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management process)	19
5	กรอบแนวคิดในการวิจัย	59
6	หมู่บ้านหนองยางฟ้าและบ้านช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้	60
7	แผนที่จังหวัดลำพูน	70
8	แผนที่ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	71
9	ป้ายศูนย์หัตถกรรมแกะสลักของหมู่บ้านหนองยางฟ้า	72
10	ภาพซ้ายแกะสลักหน้าพระพุทธรูปบนแผ่นไม้ และภาพขวาแกะสลักการ์ตูนบนโต๊ะ เก้าอี้	76
11	ภาพซ้ายช้างเดินบนแผ่นไม้ และภาพขวารูปแกะสลักหัวอินเดียนแดง	77
12	มูลค่าและเส้นทางผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก	81
13	สัมภาษณ์นายทวี คำพิกาศ ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า	95
14	สัมภาษณ์นายทีปกรณ์ บุญมากาศ ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า	96
15	การสัมภาษณ์และการทำหุ่นโฟมจำลองพระพุทธรูปแบบนอนของนายอุดม คำกาศ ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า	96
16	การสัมภาษณ์และการทำหุ่นโฟมจำลองพระพุทธรูปแบบนั่งของนายผัด จี้ห้วย ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า	97
17	การสัมภาษณ์และการทำหุ่นโฟมจำลองพระพุทธรูปแบบยืนของนายธีปกรณ์ บุญมากาศ ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า	97
18	การทำเวทีครั้งที่ 1 ตรวจสอบขั้นตอนและวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้	98
19	ภาพกลุ่มช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	98

ภาพ		หน้า
20	ขนาดและเส้นสัดส่วนพระพุทธรูปปางสมาธิ	99
21	ขนาดและเส้นสัดส่วนพระพุทธรูปปางมารวิชัย	100
22	ขนาดและสัดส่วนพระพุทธรูปปางเปิดโลก	101
23	ขนาดและสัดส่วนพระพุทธรูปปางไสยาสน์	102
24	ซ้ายต้นจามจุรี ขวาท่อนไม้จามจุรีที่เตรียมก่อนการตัดเพื่อขึ้นรูปทรง	106
25	ต้นไม้สัก	106
26	ต้นโพธิ์	107
27	ต้นสะเดา (สะเลียม)	107
28	ต้นแก่นจันทร์หอม	108
29	ซ้ายต้นขนุน ขวาต้นขนุนอายุ 100 ปี	108
30	ซ้ายชุดสิ่วคมตรงหรือสิ่วปากบาง ที่ใช้แกะสลักประมาณ 10 ปี ขวาสิ่วปากตรงทียังไม่ได้ใช้งาน	129
31	ชุดสิ่วตัวยูหรือสิ่วเล็บมือ	129
32	ชุดสิ่วตัววี	130
33	มีดอีโต้หรือมีดถากไม้	130
34	ชุดมีดปากบางหรือมีดปาด	131
35	ฆ้อนหัวเหล็กหรือฆ้อนปอนด์	131
36	ค้อนไม้	132
37	กบไสไม้หรือเต่าบี้	132
38	เลื่อยโซ่ยนต์	133
39	ตลับเมตร	133
40	หินลับคมมีดหรือสิ่ว	134
41	กาวน้ำแห้งเร็ว	134
42	การสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 เพื่อตรวจสอบข้อมูลและประมวลความรู้ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2555	136
43	ขั้นตอนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้	137
44	การนำเสนอผลงานวิจัย ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2555	139

บทที่ 1
บทนำ

การแกะสลักไม้ถือว่าเป็นงานศิลปกรรมที่เก่าแก่ประเภทหนึ่ง ซึ่งเชื่อกันว่ามีมาตั้งแต่สมัยมนุษย์ดึกดำบรรพ์ รู้จักใช้เครื่องมือตัดหิน ขุดเจาะและถากไม้ให้มีรูปทรงตามที่ต้องการทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอยและความงาม ในยุคเหล็ก คือประมาณ 1,000 ปีก่อน คริสตศักราช เป็นยุคที่มนุษย์รู้จัก การแยกโลหะจากแร่ และนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้นานาชนิด รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการแกะสลัก และงานแกะสลักก็ได้เริ่มต้นและมีพัฒนาการจนถึงปัจจุบันและขยายวงกว้างไปทั่วโลก สำหรับการแกะสลักไม้ในประเทศไทยนั้น แต่เดิมส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาทั้งสิ้นได้แก่งานแกะสลักไม้ประกอบโบสถ์ วิหาร ศาลาวัด หอพระไตรปิฎก ตู้พระไตรปิฎก พระเจดีย์ และพระพุทธรูป เป็นต้น ซึ่งมีการสรรค์สร้างอย่างสวยงามและปราณีตบรรจง ปรากฏอยู่ทุกยุคทุกสมัย ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

ศิลปะไม้แกะสลักของล้านนา (บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยตลอดจนสิบสองปันนา) (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2551: 25) เป็นงานศิลปะที่เก่าแก่ มีเอกลักษณ์และมีคุณค่า ควรแก่การภาคภูมิใจสำหรับชาวล้านนาเอง ด้วยเหตุที่ในท้องถิ่นมีไม้อุดมสมบูรณ์ สามารถนำมาใช้ในการแกะสลักได้สะดวก งานแกะสลัก จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของคนล้านนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี การทำมาหากิน ตลอดจนวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ทุ่งนา ป่าไม้ ซึ่งจะพบเห็นกันได้ทั่วไป ปัจจุบันการแกะสลักไม้จะเน้นเพื่อประกอบสถานที่สำคัญทางศาสนา บ้านเรือนที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน ซึ่งแหล่งการแกะสลักไม้แหล่งใหญ่ที่สำคัญในภาคเหนือ ได้แก่ บ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ บ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และศูนย์หัตถกรรมแกะสลักไม้อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งค้าขายไม้แกะสลักที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน

การแกะสลักไม้ ของอำเภอแม่ทาไม่ปรากฏหลักฐานการเริ่มต้นที่ชัดเจน แต่สามารถสันนิษฐานตามประวัติศาสตร์ได้ว่า “การแกะสลักไม้” ของชาวอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน น่าจะเริ่มมาตั้งแต่พุทธศักราช 2348 สมัยที่พระเจ้ากาวิละให้ “ชาวยอง” ทั้งหมดมาบูรณะเมืองลำพูน แล้วชาวยองเหล่านั้นได้แยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ รวมทั้งแม่น้ำทาในเขตอำเภอแม่ทาด้วย โดยเฉพาะในปัจจุบันในเขตตำบลทาทุ่งหลวงตำบลทากาศ และตำบลทาขุมเงินของอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นแหล่งไม้แกะสลักที่ใหญ่และสำคัญและเป็นชาวยองเกือบ

ทั้งหมด ตามประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่าชาวของที่อพยพมาจากเมืองของนั้นมีฝีมือทางด้านแกะสลักไม้และการทอผ้าเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งชาวอำเภอแม่ทาโดยเฉพาะใน 3 ตำบลดังกล่าวก็มีฝีมือในการแกะสลักไม้ และการทอผ้าเช่นเดียวกัน (สำนักงานเทศบาลตำบลทาทุ่งหลวง, 2555)

ความสำคัญของปัญหา

การแกะสลักไม้ของบ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนเป็นชุมชนที่มีความชำนาญและมีชื่อเสียงในการประกอบอาชีพแกะสลักไม้ของจังหวัดลำพูนมากกว่า 50 ปี และการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ของช่างแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่ามีความสวยงามตามพุทธลักษณะ และเป็นไปตามความต้องการของตลาด บ้านหนองยางฟ้ามีจำนวนประชากรทั้งหมด 1,085 คน ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ทั่วไป 437 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้มีจำนวน 28 คนคิดเป็นร้อยละ 3 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ส่วนรายได้เฉลี่ยของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ คือ 10,000 บาท ต่อเดือน และค่าเฉลี่ยอายุของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ คือ 50 ปี ช่างแกะสลักในชุมชนที่มีฝีมือ สามารถผลิตสินค้าส่งออกไปยังต่างอำเภอ และต่างจังหวัด ทั้งนี้รูปแบบและรูปทรงบางอย่างของผลิตภัณฑ์ยังคงลักษณะเฉพาะท้องถิ่นและบางอย่างจะเปลี่ยนแปลงไปตามแบบของผู้ว่าจ้าง จะเห็นว่าอาชีพการแกะสลักไม้ นอกจากจะก่อให้เกิดรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในฝีมือและผลงานตลอดจนความภาคภูมิใจในถิ่นที่อยู่ของตนเองอีกด้วย

ปัจจุบันสภาพปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรมได้เปลี่ยนไปมาก ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องประสบกับสภาพปัญหาต่างๆ เช่น ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ต้องมีภาระค่าใช้จ่ายมากขึ้น สภาพทางสังคมมีการแข่งขันกันสูง คนในชุมชนไม่ค่อยพึ่งพาอาศัยกันเหมือนในอดีต และคนรุ่นใหม่ก็หันไปทำงานด้านอุตสาหกรรมกันมากขึ้น จำนวนช่างแกะสลักไม้ในปัจจุบันมีอายุมากขึ้น จึงทำให้มีผู้ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ลดน้อยลง และสิ่งที่สำคัญคือการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและความละเอียดอ่อนมากในการแกะสลัก ผู้ที่สนใจแกะสลักนั้นจึงต้องมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ อดทน สั่งสมความรู้ความสามารถ และทักษะในการแกะสลัก จึงจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานออกมาได้อย่างอย่างที่ต้องการ ซึ่งภูมิปัญญาการแกะสลักไม้เป็นงานเฉพาะถิ่นที่มีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิสังคม เช่น การแกะสลักของบ้านสันกำแพง เน้นเรื่องการแกะสลักรูปช้าง การแกะสลักของบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ เน้นการตกแต่งและทำสี

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก บ้านหลุก จังหวัดลำปางเน้นการแกะสลักรูปสัตว์ต่างๆ ดังเช่นที่กล่าวมานี้ การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ของบ้านหนองยางฟ้า เป็นงานแกะสลักที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และจากการสั่งสมประสบการณ์ มาประยุกต์ใช้ จึงทำให้มีความโดดเด่นในการแกะสลัก ในด้านนี้ จากประสบการณ์ในชุมชนของผู้วิจัย พบว่า ผู้ที่สนใจฝึกหัดแกะสลักพระใหม่ ๆ ยังขาดความมุ่งมั่นและความอดทน เนื่องจากผลงานที่ออกมาไม่ได้ตามรูปทรงที่ต้องการ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาและการสั่งสมประสบการณ์ จึงจะสามารถพัฒนาฝีมือให้ได้ผลงานตามที่ต้องการ ซึ่งมีน้อยรายที่จะมีความอดทนฝึกฝนฝีมือ ส่วนใหญ่แล้วมักจะถอดใจ และคิดว่าการแกะสลักเป็นเรื่องยาก และตนเองไม่สามารถทำได้ จึงเลิกแกะสลัก และหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน จึงทำให้ขาดผู้สืบทอดการแกะสลัก โดยเฉพาะการแกะสลักพระพุทธรูปไม้

เนื่องจากผู้วิจัยเป็นคนในชุมชนนี้ และมีทักษะด้านการแกะสลักไม้อยู่บ้าง ประกอบกับเหตุผลข้างต้น จึงสนใจทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ หมู่ที่ 5 บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ เป็นการศึกษารูปแบบ กระบวนการ และขั้นตอนของการแกะสลักพระพุทธรูปไม้จากช่างแกะสลัก เพื่อให้ได้ชุดความรู้ในการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด SECI Model ของ Tamazaki (อ้างใน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547: 13 – 14) ที่ว่าความรู้ฝังแน่น (Tacit Knowledge) และ ความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) สามารถลื่นไหลเปลี่ยนสถานะระหว่างกันได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับช่วงเวลา และสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ

ดังนั้นผลการศึกษาที่คาดว่าจะได้รับคือ ได้ชุดความรู้ในการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ซึ่งเป็นการสืบทอดหรือเปลี่ยนสถานะองค์ความรู้จากที่เคยฝังแน่นอยู่ในตัวของช่างแกะสลัก มาเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง ซึ่งนอกจากจะเป็นการป้องกันการสูญหายของความรู้แล้ว ยังสามารถให้ผู้ที่สนใจศึกษาเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น ช่วยกันอนุรักษ์ สืบสานความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนให้เป็นที่รู้จักและแพร่หลายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อการจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ของช่างแกะสลัก บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการทำวิจัยในครั้งนี้สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยครั้งนี้เนื่องจากเป็นงานเพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้และได้จัดทำเป็นชุดความรู้เพื่อถ่ายทอดสู่สาธารณะชน
2. นำองค์ความรู้ที่ได้เรื่องการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ โดยเปิดอบรมให้แก่เยาวชนและประชาชนที่สนใจ จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เพื่อถ่ายทอดให้แก่ประชาชนทุกระดับ
3. การทำวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อประชากรกลุ่มเป้าหมายในด้านการพัฒนาการออกแบบให้สินค้ารูปแบบใหม่ ๆ สามารถพัฒนาสินค้าสู่โครงการผลิตภัณฑ์ชุมชน และท้องถิ่นได้
4. ผู้ประกอบการงานหัตถกรรมการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ทั้งจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียงสามารถประยุกต์ใช้ผลการวิจัยกับงานของตนเองได้
5. สามารถนำงานวิจัยไปต่อยอดในท้องถิ่น และชุมชนอื่น ๆ ได้

ขอบเขตการทำวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มุ่งที่จะศึกษาถึงการจัดการความรู้ด้านการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ของช่างแกะสลักบ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนโดยไม่มีการทดลอง ในการวิจัยครั้งนี้จะเสนอเฉพาะการวิจัยภาคสนามที่ต้องมีการเก็บข้อมูลใหม่โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้านดังนี้

ขอบเขตเชิงพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยคือ หมู่ 5 บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้มุ่งที่จะศึกษาถึง การจัดการความรู้ของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ มีขอบเขตเนื้อหาสำคัญ 2 ประการคือ

1. ศึกษาสภาพบริบทในด้านต่าง ๆ ของชุมชนดังนี้
   - ลักษณะภูมิศาสตร์กายภาพ
   - ประวัติชุมชน
   - ประเพณีวัฒนธรรม
   - เศรษฐกิจ
2. ศึกษาด้านการจัดการความรู้ของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จากเอกสาร ตำรา ปราชญ์ชุมชน ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผ่าน "กระบวนการจัดการความรู้" ซึ่งมีด้วยกัน 7 ขั้นตอนคือ 1) การการบ่งชี้ความรู้ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5) การเข้าถึงความรู้ 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ 7) การเรียนรู้

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 7 คน ได้แก่

ผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้ในพื้นที่บ้านหนองยางฟ้า หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

- นายทวี คำพิกาศ เลขที่ 23/3 การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 60 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 39 ปี
- นายบุญทวี ปัญโญ เลขที่ 51/4 การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 อายุ 52 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 40 ปี
- นายอุดม คำกาศ เลขที่ 5 การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 49 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 37 ปี
- นายทีประกรณ์ บุญมากาศ เลขที่ 156 การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 7 อายุ 50 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 35 ปี
- นายผัด จี้ห้วย เลขที่ 13 การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 50 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 30 ปี

- นายสุวรรณ เนตรสุวรรณ์ เลขที่ 29/5 การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 อายุ 50 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 30 ปี

- นายพินิตย์ ปละดี เลขที่ 29/7 การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 42 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 27 ปี

ขอบเขตระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการศึกษา 12 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2554 ถึงเดือนกรกฎาคม 2555

นิยามศัพท์

แกะ หมายถึง การทำให้สิ่งที่ติดกันหลุดออกจากกัน

สลัก หมายถึง การทำรูปทรงหรือลวดลายด้วยสิ่วสกัด โดยการตอกดุน

การแกะสลักไม้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และเทคนิคในการแกะสลักไม้ให้เกิดรูปทรงต่าง ๆ

พระพุทธรูปแกะสลักไม้ หมายถึงพระพุทธรูปที่แกะสลักจากไม้ ที่มีพุทธลักษณะต่าง ๆ ของช่างแกะสลักไม้ในชุมชน

การจัดการความรู้ หมายถึง การเก็บรวบรวมความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปจากไม้ เรียบเรียง ตรวจสอบข้อมูลถูกต้องแล้วจัดทำเป็นชุดความรู้ โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน

ชุดความรู้พระพุทธรูปแกะสลักไม้ หมายถึง ตำราเรียน ชุดความรู้พระพุทธรูปแกะสลักไม้ เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน เผยแพร่ความรู้ และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจศึกษา

บทที่ 2
การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องใช้ข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ มีเนื้อหาดังนี้

1. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับความรู้
2. แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้
3. การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
4. แนวคิดการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
5. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธรูป
6. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแกะสลักไม้
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับความรู้

ความหมายของความรู้

Davenport and Prusak (1998: 2) ได้ให้ความหมายของความรู้ดังนี้ ความรู้หมายถึง การใช้ประสบการณ์ คุณค่า สารสนเทศ ความชำนาญ และสัญชาติญาณ เพื่อกำหนดสภาพแวดล้อม และกรอบการทำงาน สำหรับการประเมินเพื่อให้ได้รับประสบการณ์ และสารสนเทศใหม่ ซึ่งมีวิธีการที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล ความรู้ไม่ได้อยู่ในรูปแบบเอกสาร แต่อยู่ในประสบการณ์การทำงานประจำ กระบวนการ วิธีการปฏิบัติ และความเชื่อในองค์การนั้น

Tamazaki (อ้างใน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547: 13 – 14) อธิบายให้เห็นความสำคัญของความรู้ในรูปของปิรามิด ดังภาพ 1 เพื่อแสดงให้เห็นถึงลำดับขั้นของการเกิดความรู้ ว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการของการเกิดความรู้ว่าเกิดขึ้นมาอย่างไร สรุปได้ คือ

1. ข้อมูล (Data) หมายถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยเป็นข้อมูลดิบหรือตัวเลขต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ผ่านการแปลความ

2. สารสนเทศ (Information) หมายถึงข้อมูลที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการและตัดสินใจโดยมีบริบทที่เกิดจากความเชื่อสามัญสำนึก หรือประสบการณ์ของผู้ใช้สารเทศนั้น โดยมักจะอยู่ในรูปของข้อมูลที่วัด หรือจับต้องได้

3. ความรู้ (knowledge) หมายถึงสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิดเปรียบเทียบเชื่อมโยงความรู้อื่นๆจนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุป และตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้โดยไม่จำกัดช่วงเวลา

4. ปัญญา (Wisdom) หมายถึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวตนก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้

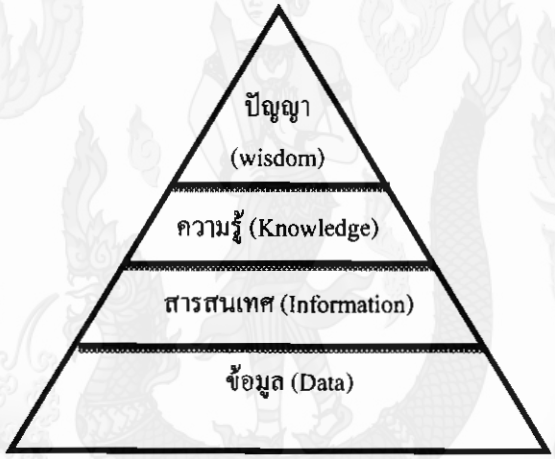

ภาพ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ และปัญญา ตามแนวคิดของ Hideo Yamazaki

ที่มา: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2547: 13 – 14)

ลักษณะและประเภทของความรู้

ลักษณะและประเภทของความรู้ แบ่งได้หลายลักษณะตามแนวคิดเห็นของนักวิชาการสรุปได้ คือ

Da (1976: 25) แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความรู้ทางสังคม (Social knowledge) หรือความรู้สาธารณะ (Policy Knowledge) เป็นความรู้ที่รวบรวมโดยระบบสังคม ซึ่งสามารถเข้าถึงได้อย่างอิสระและเท่าเทียมกันของสมาชิกที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ผ่านการเก็บบันทึกและรวบรวม

2. ความรู้ส่วนบุคคล (Personal Knowledge) หรือความรู้ส่วนตัว (Individual Knowledge) คือความรู้ที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคลและสามารถเข้าใจ หรือรับรู้ได้เพียงบุคคลคนนั้น หรือโดยผ่านบุคคลคนนั้นเท่านั้น เช่น การถามคำถามบุคคลนั้นโดยตรง

Jenson and Meckling (2001: 17) แบ่งความรู้ออกตามลักษณะการใช้และพิจารณาถึงข้อมูลในการถ่ายโอนความรู้ เป็น 2 ประเภทสรุปดังนี้

1. ความรู้ที่เป็นความรู้เฉพาะ (Specific Knowledge) คือความรู้ที่มีค่าใช้จ่ายหรือราคาสูงในการถ่ายโอนไปยังบุคคลอื่น

2. ความรู้ทั่วไป (General Knowledge) คือความรู้ที่มีราคาไม่แพงหรือมีค่าใช้จ่ายไม่สูงในการถ่ายโอนไปยังบุคคลอื่น

เจนเนตร มณีนาค (2546: 2 – 3) แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ ดังนี้

1. ความรู้แบบนัยหรือแบบซ่อนเร้นหรือความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ซ่อนอยู่ในสมองของแต่ละบุคคลเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ และยากที่จะบอกได้ว่าความรู้ใดคือความรู้ที่ซ่อนอยู่ ซึ่งสื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปแบบตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก โดยความรู้ชนิดนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้

2. ความรู้ที่สามารถแสดงออกมาให้เห็นได้ หรือความรู้แจ้งชัด(Explicit Knowledge)เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้เช่นหนังสือ คู่มือ เอกสารและรายงานต่าง ๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

องค์ประกอบของความรู้

องค์ประกอบของความรู้ เป็นต้นกำเนิดของความรู้ที่ผ่านกระบวนการทางความคิดหรือวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลจะเกิดขึ้นได้อย่างไรหรือมาจากแหล่งใด สรุปได้คือ

Hope and Hop (1997: 71 – 73) ได้กล่าวถึงความรู้ 4 แหล่ง ดังนี้

1. จากการเรียนรู้และการทดลอง

2. จากประสบการณ์ของตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประสบการณ์ที่ผิดพลาด

3. จากประสบการณ์ของคนอื่นโดยการบอกเล่าหรือพูดคุย

4. จากการศึกษาแนวทางการปฏิบัติของบุคคลที่มีผลการปฏิบัติงานดีหรือจากการศึกษาระบบธุรกิจโดยรวม

วงจรหรือกระบวนการของความรู้

Tamazaki (อ้างใน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2547: 13 – 14) อธิบายว่าความรู้ฝังแน่น (Tacit Knowledge) และ ความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ทั้ง 2 ประเภทนี้สามารถเปลี่ยนสถานะระหว่างกันได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ช่วงจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Knowledge Spirit หรือ SECI MODEL ดังภาพ 2

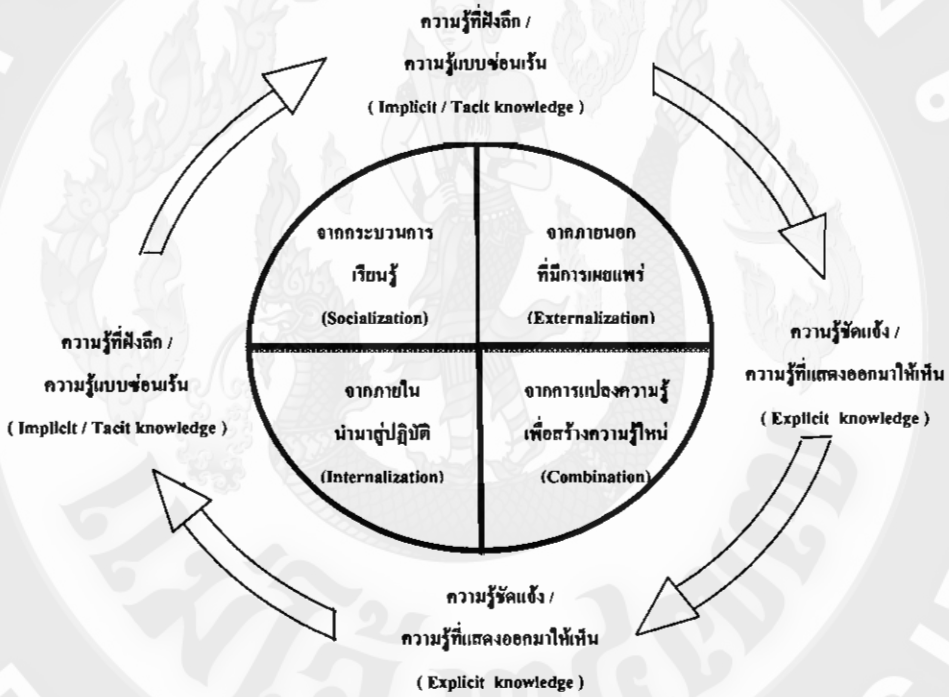

ภาพ 2 วงจรหรือกระบวนการของความรู้ตามแนวความคิดของ Hideo Yamazaki
ที่มา: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2547: 16 – 18)

จากกระบวนการที่เรียกว่า Knowledge Spirit หรือ SECI MODEL หรือการเปลี่ยนสถานะระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ทั้ง 2 ประเภทนี้ตลอดเวลา ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ 4 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการปันและการสร้างความรู้ฝังแน่นของผู้สื่อสารปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมาเป็นความรู้ของตนเอง (Socialization) โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง เช่น การเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ เกี่ยวกับการขาย เป็นต้น

2. รูปแบบการสร้างและการปันความรู้จากสิ่งที่มีและเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร(Externalization) เป็นการแปลงจากความรู้ฝังแน่น (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) เช่น เมื่อได้เรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ เกี่ยวกับการขายแล้วก็นำมาเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร หรือรายงานต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ เป็นต้น

3. รูปแบบของการแปลงความรู้ เพื่อสร้างความรู้ใหม่ (Combination) เป็นการแปลงความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) โดยรวบรวมความรู้ประเภทความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ที่เรียนรู้มาสร้างเป็นความรู้ประเภทความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ใหม่ ๆ เช่น ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคนิคการขายรูปแบบใหม่ซึ่งเกิดจากการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และความรู้ของตนเอง

4. รูปแบบของการนำความรู้ที่เรียนรู้มาไปปฏิบัติ (Internalization) เป็นการแปลงความรู้ที่แจ้งชัต (Explicit Knowledge) มาเป็นความรู้ฝังแน่น (Tacit Knowledge) ซึ่งมักจะเกิดจากการนำความรู้ที่เรียนรู้มาไปปฏิบัติ เช่น ศึกษาเทคนิคการขายจากตำราหรือคู่มือต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วนำไปปรับใช้ในการทำงานของตนเอง จนกลายเป็นความรู้ฝังแน่น (Tacit Knowledge) ของตนเองในที่สุด และเมื่อเกิดความรู้แล้วก็นำไปแลกเปลี่ยนกับบุคคลท่านอื่น ๆ ต่อไป ทำให้เกิดกระบวนการ Socialization ต่อไป

ระดับของความรู้ 4 ระดับ

สำนักคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552: 33) ได้จำแนกระดับความรู้ไว้ 4 ระดับ กล่าวคือ

1. Know – What เป็นความรู้เชิงทฤษฎีล้วน ๆ เปรียบเสมือนความรู้ของผู้จบปริญญาตรีหมาด ๆ เมื่อนำความรู้เหล่านี้ไปใช้งาน ก็ได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง

2. Know- How เป็นความรู้ที่มีทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงบริบท เปรียบเสมือนความรู้ของผู้จบปริญญาและมีประสบการณ์การทำงานระยะหนึ่ง เช่น 2 – 3 ปี ก็จะมีความรู้ในลักษณะที่รู้จักปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือ บริบท

3. Know-Why เป็นความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผลได้ว่าทำไมความรู้นั้นๆจึงใช้ได้ผลในบริบทหนึ่งแต่ใช้ไม่ได้ผลในอีกบริบทหนึ่ง

4. Care-Why เป็นความรู้ในระดับคุณค่าความเชื่อซึ่งจะเป็นแรงขับดันมาจากภายในจิตใจที่ต้องกระทบสิ่งนั้น ๆ

องค์ประกอบพื้นฐานของวงจรความรู้ (Knowledge cycle)

องค์การทั่ว ๆ ไป ความรู้ต่าง ๆ มักจะไหลจากบนลงล่าง แต่ถ้าเป็นองค์การที่มีการจัดการความรู้ข้อมูลจะไหลเวียนทั้งในแนวราบและแนวดิ่ง โดยจะไหลไปทั่วทั้งองค์การ องค์ประกอบพื้นฐานของวงจรความรู้ 4 ตัวคือ

1. Find/Create การค้นหาและสร้างขึ้นมา ความรู้สามารถสร้างและค้นหาได้จากหลายทาง
2. Organize การรวบรวมจัดการความรู้ต้องถูกกรองและจัดวางเป็นหมวดหมู่
3. Share การแบ่งปันความรู้ เพื่อให้มีการแบ่งปันกระจายออกไปให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์
4. Use/Reuse การใช้งานและการนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการติดต่อสื่อสารในรูปแบบที่หลากหลาย

ภาพ 3 องค์ประกอบพื้นฐานของวงจรความรู้ (Knowledge Cycle)
ที่มา: เจนเนตร มณีนาค (2546: 96 – 98)

แหล่งที่มาของความรู้

กิดิมา ปรีดีดิลก (2520 อ้างใน ธันยกร คำก้อน, 2548: 9) ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของความรู้ อาจแบ่งได้เป็น 5 แหล่งด้วยกันดังนี้

1. Revealed Knowledge เป็นความรู้ที่พระเจ้าเป็นผู้ให้และเป็นความรู้อมตะเชื่อกันว่าผู้รู้ประเภทนี้จะทำให้คนเป็นนักปราชญ์ ได้แก่ ความรู้ที่ได้จากการสอนของศาสนาต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นจริงเพราะเกิดจากความเชื่อ ใครจะดัดแปลงหรือแก้ไขไม่ได้

2. Authoritative เป็นความรู้ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง เช่นหนังสือ พจนานุกรม การวิจัย เป็นต้น

3. Intuitive Knowledge ความรู้ที่เกิดจากการหยั่งรู้ขึ้นมาโดยฉับพลัน เป็นความรู้ที่ได้มาด้วยตนเอง ทั้งที่ไม่รู้ได้มาอย่างไร รู้แต่ว่า ได้ค้นพบว่าสิ่งที่เรากำลังค้นหาอยู่

4. Ration Knowledge เป็นความรู้ที่เกิดจากการคิดหาเหตุผล ซึ่งแสดงความเป็นจริงอยู่ในตนเอง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการคิดหาเหตุผลไม่ถูกต้องคือ ความลำเอียง ความสนใจและชอบใจ

5. Empirical Knowledge เป็นความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส การเห็น การได้ยิน การจับต้อง การสังเกต

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคลหรือองค์กรซึ่งกระจัดกระจายมาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อที่จะให้ทุกคนในองค์กรได้เข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาในองค์กรได้สูงสุด และใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลดีขึ้นกว่าเดิม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552: 34)

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการบริหารรูปแบบใหม่ที่เน้นการพัฒนากระบวนงาน (Business Process) ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ (Learning Process) โดยทุกกระบวนงานจะต้องสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นผลมาจากการขยายวง และการประสานความรู้ (วีรวุธ มาฆะศิรานนท์, 2542: 77 – 78)

กล่าวว่าการจัดการความรู้ หมายถึง การยกระดับความรู้ขององค์การ เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา โดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวางเนื่องจากเป็นการให้คำนิยามในเชิงนามธรรม หรือแนวความคิด ดังนั้น จะต้องนำมาตีความว่าการพัฒนากระบวนงานหรือกระบวนการเรียนรู้นั้นจะเป็นไปในทิศทางใด เกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง และเอื้อต่อการพัฒนาขีดความสามารถ หรือหารพัฒนาอย่างไร (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547: 22)

การจัดการความรู้ เป็นการจัดการเพื่อนำความรู้มาใช้พัฒนาขีดความสามารถขององค์การ โดยมีกระบวนการในการสรรหาความรู้เพื่อถ่ายทอดและแบ่งปันไปยังบุคลากรเป้าหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสม (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547: 22)

การจัดการความรู้ คือการจัดที่เอื้อให้เกิดความรู้ใหม่โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ของคนในองค์การอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งทางธุรกิจ (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547: 20)

สรุปการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ รูปแบบใหม่ที่เน้นการพัฒนากระบวนงาน (Business Process) ควบคู่กันไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ (Learning Process) ผ่านกระบวนการจำแนก วิเคราะห์ และจัดระบบความรู้ เพื่อ สรรหา คัดเลือก จัดการ และเผยแพร่สารสนเทศที่ถูกต้องเหมาะสม และเอื้ออำนวยให้เกิดการแบ่งปันความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขององค์การ เพื่อปรับปรุงและ/หรือเพิ่มขีดความสามารถเชิงการแข่งขัน และ/หรือเพื่อให้ได้มุมมองในองค์การมากขึ้น

จุดประสงค์ในการจัดการความรู้

การจัดการความรู้จำเป็นสำหรับองค์กรต่าง ๆ เพื่อที่จะช่วยส่งเสริมคนในกระบวนการทำงาน และองค์กรมีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาต่อเนื่องยั่งยืน สิ่งสำคัญในการจัดการความรู้คือการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนดังนี้คือ

1. เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานในการทำงาน
2. เพื่อผลักดันให้เกิดนวัฒตกรรมใหม่ ๆ
3. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
4. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนา
5. เรียนรู้เกี่ยวกับความต้องการของผู้ใช้บริการได้ดีขึ้น

เป้าหมายและจุดประสงค์ในการจัดการความรู้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552: 24) ได้กล่าวถึงเป้าหมายในการจัดการความรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. พัฒนาคน ให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ มีความคล่องตัวในการทำงาน บุคคลกรเกิดความพึงพอใจในการทำงาน

2. พัฒนากระบวนการทำงาน

- ให้เกิดนวัตกรรม คือ พัฒนาการระดมความคิดการนำแนวคิดใหม่มาใช้จริง
- ให้เกิดประสิทธิผล เป็น การพัฒนาผลผลิต การลดต้นทุน
- ให้เกิดประสิทธิภาพ ส่งผลให้ความผิดพลาดลดลง ปรับปรุง พัฒนากระบวนการให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

3. พัฒนาองค์การ คือการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามวิสัยทัศน์/ยุทธศาสตร์

หลักการจัดการความรู้

นักวิชาการหลายท่าน ได้นำเสนอหลักการในการจัดการความรู้ไว้อย่างน่าสนใจ สรุปได้ ดังนี้

Hope and Hop (1997: 74 – 81) อธิบายหลักการจัดการความรู้ใน 2 มุมมอง คือ

1. The Information School คือ การจัดการความรู้ในเชิงของการจัดการข้อมูลข่าวสารในองค์การ ซึ่งขับเคลื่อนโดยใช้ Groupware และ Internet เป็นแนวความคิดการใช้ประโยชน์ความรู้ที่ชัดแจ้ง หรือ ที่อยู่ในรูปของเอกสารต่าง ๆ ในแง่ของการนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ หรือเรียกว่า ความรู้เชิงวัตถุ โดยมีความเชื่อว่าความรู้เหล่านั้นเป็นทรัพยากรที่สามารถจับต้องได้ วิเคราะห์ ตั้งรหัส และถ่ายทอดให้กับผู้อื่น หรือขยายออกไปได้ เพื่อการสร้างประโยชน์ในการแข่งขันเชิงธุรกิจ ดังนั้น หลักการการจัดการความรู้ในมุมมองนี้จึงเน้นการออกแบบระบบและการเข้าถึงความรู้ โดยความรู้จะสามารถเติบโตและพัฒนาได้ เมื่อมีการแบ่งปันหรือถ่ายทอดต่อกัน

2. The Behavioral School คือ การมองถึงการสร้างการเรียนรู้ขององค์การ โดยเกิดจากการพิจารณาปัญหาของการจัดการความรู้ในเชิงระบบฐานความรู้ในเชิงเทคโนโลยี ซึ่งพบว่าภายในองค์การเองจะมีวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ หลากหลายทั่วทั้งองค์การ โดยแต่ละวัฒนธรรมนั้น จะ

มีความรู้หรือค่านิยมที่ไม่ชัดแจ้งอยู่อย่างมากมาย ดังนั้น จึงเห็นควรที่จะพิจารณาถึงกลุ่มต่างๆในองค์การ ที่จะสะท้อนถึงบทบาทของคนในองค์การ ซึ่งคนในองค์การจะมีการทำงานที่แตกต่างกันไปตามพื้นฐานของแต่ละบุคลและมีวัฒนธรรมในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ การศึกษา คุณค่า ค่านิยมต่าง ๆ หรือ เรียกอีกอย่างว่า ชุมชนนักปฏิบัติ

Dravanport and Prusak (1998: 12) กล่าวว่า หลักการจัดการความรู้อย่างแท้จริงแล้ว เทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบหนึ่ง แต่ไม่ใช่แค่เพียงอาศัยเทคโนโลยีเหล่านั้น สิ่งที่จะทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จอยู่ที่การสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อนำไปสู่การร่วมกันออกแบบสร้างสรรค์งานต่าง ๆ หรือ การรวมกลุ่มกันระหว่างบุคคลที่มีความคิดเห็นหรือพื้นฐานที่แตกต่างกันที่ส่งผลต่อผลความสำเร็จในการปฏิบัติงาน หรือโครงการต่าง ๆ โดยอธิบายหลักการจัดการความรู้ที่เน้นการรวมกลุ่มที่ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน ประกอบด้วยหลักการจัดความรู้ 5 ประการ คือ

1. ส่งเสริมให้พนักงานรู้คุณค่าของความรู้ที่แสวงหา และต้องพร้อมที่จะลงทุนในกระบวนการสำหรับให้ได้ความรู้นั้นมา

2. กำหนดวางตัวพนักงานที่มีความรู้สำคัญๆ ซึ่งสามารถนำมารวมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. ให้พนักงานตระหนักถึง ศักยภาพแห่งการสร้างสรรค์ที่แอบแฝงอยู่ในความสลับซับซ้อนและความหลากหลายของความคิดต่าง ๆ กล่าวคือ ให้มองเห็นประโยชน์ในความแตกต่าง อย่ามองว่ามันเป็นบ่อเกิดความขัดแย้ง และหลีกเลี่ยงการใช้วิธีการง่าย ๆ มาแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน

4. ประกาศออกมาให้ชัดเจนว่า องค์การต้องการความรู้ เพื่อจะได้จูงใจให้รางวัลและนำทางไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

5. หาวิธีการวัดความสำเร็จ ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของความรู้ได้สมบูรณ์มากกว่าการใช้บัญชีงบดุลธรรมดา ๆ มาสะท้อนคุณค่าของมันเพราะมันสะท้อนได้อย่างจำกัด

Dave Snowden (อ้างใน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547: 20) ได้แบ่งประเภทของหลักการในการจัดการความรู้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. Content Management เป็นการจัดการความรู้อย่างชัดแจ้ง โดยเป็นการจัดระเบียบเอกสารหรือโครงสร้างต่าง ๆ

2. Narrative Management เป็นการจัดความรู้โดยใช้เทคนิคการเล่าเรื่องที่รู้มาภายใต้แนวความคิดที่ว่าไม่สามารถเขียนทุกเรื่องออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรได้ เนื่องจากข้อจำกัดในการเรียน

3. Activities Management เป็นการจัดการความรู้โดยใช้กิจกรรมที่กระตุ้นการเรียนรู้ โดยเครือข่ายสังคม

สรุปหลักการจัดความรู้

1. การใช้เทคโนโลยีเข้ามา เพื่อช่วยสนับสนุนในการจัดเก็บความรู้ให้เป็นระเบียบมากยิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้ออกมาใช้ได้ทันต่อสถานการณ์ รวมถึงสามารถถ่ายทอดความรู้ต่อกันได้ง่าย

2. การใช้กิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และเทคนิคการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ที่รู้มา (Tacit Knowledge) เพื่อให้เกิดความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)

3. การรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะการแบ่งปัน การแลกเปลี่ยน และการสร้างสรรค์ความรู้

ขอบเขตของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้มีขอบเขตที่สำคัญสรุปได้คือ Tannenbaum and Alliger (2000: 4 – 6)

1. การจัดการความรู้ ประกอบด้วยการรวบรวม การกำหนดโครงสร้าง การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลหรือ สารสนเทศ เพื่อนำไปใช้สร้างความรู้และนำไปใช้อย่างเหมาะสม เทคโนโลยีสารสนเทศ และคอมพิวเตอร์ สามารถทำหน้าที่ในการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่เทคโนโลยีไม่ใช่การจัดการความรู้

2. การจัดการความรู้ ประกอบด้วยการแบ่งปันความรู้ ถ้าปราศจากการแบ่งปัน การแลกเปลี่ยน ความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะล้มเหลว วัฒนธรรมองค์การพลวัต และการปฏิบัติต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ส่งผลอย่างมากต่อการแบ่งปันความรู้ อีกทั้ง ยังเป็นสิ่งที่ทำให้พนักงานเข้าไปมีส่วนร่วมในเครือข่ายของการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ และควรได้รับการพิจารณาเพิ่มคุณค่าจากการปฏิบัติดังกล่าวโดยนำไปเชื่อมโยงกับการเลื่อนขั้น และการจ่ายค่าจ้างตอบแทนทุกประเภท

3. การจัดการเรียนรู้ ต้องอาศัยคนที่มีความรู้ สามารถแปลความหมายและใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิผล มีความคิดสร้างสรรค์ ต้องพิจารณาว่าจะสามารถ พัฒนา และติดตามคนที่มีความรู้ไว้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ได้อย่างไร

4. การจัดการความรู้ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประสิทธิผลขององค์การ ความพยายามในการประเมินประสิทธิผลของการจัดการความรู้ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในขอบเขตที่จะสามารถจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิผล

กระบวนการจัดการความรู้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552: 45) กล่าวถึง กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังภาพ 4 ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ – เช่นพิจารณาว่า วิสัยทัศน์ / พันธ์กิจ / เป้าหมาย คืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเราจำเป็นต้องรู้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ – เช่นการสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ – เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ – เช่นปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์

5. การเข้าถึงความรู้ – เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ – ทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น (Explicit Knowledge) อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานข้อมูล เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณี เป็น (Tacit Knowledge) อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้เป็นต้น

7. การเรียนรู้ – ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่นเกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้→นำความรู้ไปใช้→เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management process)

ภาพ 4 กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management process)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552: 83)

ประโยชน์ของการจัดการความรู้

พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547: 16) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ไว้ดังนี้

1. ป้องกันการสูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญความชำนาญและความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรเช่นการเกษียณอายุการทำงานหรือการลาออกจากงาน เป็นต้น

2. เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจโดยประเภทคุณภาพและความสะดวกในการเข้าถึงความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ

3. ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและมีการยืดหยุ่น การทำให้ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจในงานและวัตถุประสงค์ของงานโดยไม่ต้องมีการควบคุมหรือมีการแทรกแซงมากนักจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาจิตสำนึกในการทำงาน

4. ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์การมีความเข้าใจลูกค้าแนวโน้มของการตลาดและการแข่งขันทำให้สามารถลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสแข่งขันได้

5. การพัฒนาทรัพย์สินเป็นการพัฒนาความสามารถขององค์การในการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่

6. การยกระดับผลิตภัณฑ์ การนำการจัดการความรู้นำมาใช้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการซึ่งเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ การนำการจัดการความรู้มาใช้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการซึ่งเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ อีกด้วย

7. การบริหารลูกค้า การศึกษาความสนใจและความต้องการของลูกค้าจะเป็นการสร้างความพึงพอใจและเพิ่มยอดขายสร้างรายได้ให้แก่องค์การ

8. การลงทุนทางทรัพยากรบุคคล การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันผ่านการเรียนรู้ร่วมกันการจัดการด้านเอกสาร การจัดการกับความรู้ที่ไม่เป็นทางการเป็นการเพิ่มความสามารถให้แก่องค์การในการจ้าง และ ฝึกฝนบุคลากร

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

หลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญา สามารถสังเคราะห์ออกมาได้เป็น "หลักจิตตปัญญา 7" หรือเรียกในชื่อย่อภาษาอังกฤษว่า 7 C's ได้แก่

1. การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือการเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญนี้ต่างกับการใคร่ครวญทั่ว ๆ ไปที่ไม่ได้เน้นความคิดเท่านั้น แต่เป็นการใคร่ครวญและรับรู้แบบองค์รวม ด้วยกาย ใจ ความคิด และ จิตวิญญาณ ดังที่อาเธอร์ ซาเยอนซ์ กล่าวว่า Contemplation ให้ความรู้ที่ไม่ใช่ความรู้บนฐานข้อมูล แต่เป็นความรู้และปัญญาที่เข้าถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของสรรพสิ่ง และเป็นการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทำให้ผู้เรียนเกิดความสัมพันธ์แบบใหม่ทั้งกับตนเอง กับ ผู้อื่น และ กับโลก หลักการนี้เป็นหัวใจของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาที่ผู้จัดกระบวนการจะต้องออกแบบกระบวนการที่สร้างเงื่อนไข และกระตุ้นให้ผู้ร่วมกระบวนการเกิดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สัมผัส โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่สงบ ผ่อนคลายมีสมาธิและมีความตระหนักรู้

2. ความรักความเมตตา (Compassion) คือการสร้างบรรยากาศของความรักความเมตตา ความไว้วางใจ ความเข้าใจและการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งระหว่างผู้นำกระบวนการเรียนรู้กับผู้ร่วมเรียนรู้ และระหว่างผู้ร่วมเรียนรู้ด้วยกันเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ร่วมเรียนรู้กล้าเปิดเผยตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกได้อย่างเต็มที่ ตลอดจนได้รับกำลังใจและการสนับสนุนในการเปลี่ยนแปลงตนเองข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับข้อสรุปจากการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงหลายการศึกษาในต่างประเทศ ที่เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ การเปิดกว้าง ความรู้สึกปลอดภัย ความจริงใจ และการที่ครูหรือผู้นำกระบวนการต้องมีความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และห่วงใย

3. การเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) คือการบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับชีวิต และสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติอย่างแท้จริง แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ 4 ด้านคือ

3.I การช่วยให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ในกระบวนการเข้ากับชีวิตได้ นำไปสู่การทำให้กระบวนการเข้ามาสู่ภายใน (Internalization)

บูรณาการสู่วิถีชีวิต ซึ่งตรงกับข้อสรุปจากการศึกษาในต่างประเทศว่าการที่ผู้เรียนได้ใคร่ครวญพิจารณาและสนทนากับเพื่อนในกระบวนการ แม้ส่วนใหญ่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางมุมมองและความคิด แต่อาจจะไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ผู้สอนจึงอาจจะจำเป็นต้องชี้แนะเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงด้วย เช่นต้องชี้แนะวิธีการสอนในแนวการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงให้กับครูที่จะไปลงมือปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม (Gravett, 2004: 268 – 269) และหากได้มีโอกาสนำมุมมองและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการกลับไปทดลองปฏิบัติในชีวิตจริง ก็จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งมากขึ้นกว่าการที่มีเพียงการใคร่ครวญในกลุ่ม หรือในกระบวนการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว (Saavedra, 1996: 274)

3.2 การเอื้อให้เกิดความเชื่อมโยงและลดช่องว่างระหว่างผู้เข้าร่วมกระบวนการด้วยกันเอง และระหว่างกระบวนกรกับผู้เข้าร่วมกระบวนการ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ สนิทสนม และมีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันได้อย่างเต็มที่ ตัวอย่างของกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดลักษณะเช่นนี้ ได้แก่ กิจกรรมแนะนำตัว การให้ผู้เข้าร่วมได้มีโอกาสเล่าเรื่องราวของตนเองแลกเปลี่ยนกัน การให้ทำงานและฝ่าฟันอุปสรรคร่วมกัน

3.3 การเชื่อมโยงกับชุมชนและธรรมชาติ เช่นการเข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตในชุมชน การทำงานอาสาสมัคร และการปฏิบัตินิเวศภาวนาซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น

3.4 การเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและมีความสมดุลอย่างแท้จริง เพราะการเรียนรู้ในฐานใดฐานหนึ่งโดยขาดการเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ในฐานอื่น ๆ มักไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เช่นการเรียนรู้ที่เน้นเฉพาะฐานหัวเน้นการคิดวิเคราะห์ โดยไม่เชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึกและความสัมพันธ์ ทำให้การใคร่ครวญขาดความละเอียดอ่อน จึงควรจัดให้มีการเรียนรู้ในมิติและรูปแบบต่าง ๆ อย่างบูรณาการทั้งการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางกาย เช่นชี่กง โยคะ ผ่านกิจกรรมศิลปะต่าง ๆ และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนรู้ได้สัมผัสและเผชิญด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เชื่อมโยงและข้ามพ้นขอบเขตของการเรียนรู้ผ่านเพียงการคิด ภาษา และ ตรรกะ ที่เป็นแบบแผนหลักของการศึกษาแบบเดิม

4. การเผชิญความจริง (Confrontating Reality) คือการเปิดโอกาส และสร้างเงื่อนไขให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้เผชิญกับความเป็นจริงสองด้านคือ

4.1 ความเป็นจริงในตนเอง เช่น ความคิดความรู้สึกที่ไม่รู้ตัว หลีกเลี่ยงหรือเก็บกดไว้ ด้วยการส่งเสริมการสืบค้น และสัมผัสกับตัวตนของตนในแง่มุมต่าง ๆ ผ่านกิจกรรม และ

การใคร่ครวญอย่าลึกซึ้ง โดยไม่หลีกหนี ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ยอมรับ และมีความรักความเมตตาทั้งต่อตนเอง และต่อกันและกัน

4.2 การเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินเดิมของตน เช่นคนที่มีพื้นฐานที่ต่างกัน สภาพความเป็นจริงในชุมชนและสังคมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแง่มุมใหม่ ได้เผชิญกับความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่าง

4.3 แม้จะไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงประเด็นนี้ทั้งหมดโดยตรง แต่ก็มีการศึกษาที่กล่าวถึงการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทของกลุ่ม ที่แสดงให้เห็นว่า การกล้าเผชิญและจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มอย่างเหมาะสมที่จะหลีกเลี่ยง ช่วยให้สมาชิกกลุ่มเติบโตและเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น (Saavedra, 1996: 274)

5. ความต่อเนื่อง (Continuity) ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงในขั้นพื้นฐาน มักเกิดขึ้นจากประสบการณ์สะสมที่ช่วยสร้างเงื่อนไขภายในให้สุกงอมพร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานขึ้น ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ความต่อเนื่องมีความหมาย 2 ประการคือ

5.1 ความต่อเนื่องลื่นไหลของกระบวนการในการจัดกระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้ง ที่มีจังหวะขั้นในการเตรียมความพร้อม ของผู้เรียนการเข้าสู่กระบวนการหลัก และการสรุปการเรียนรู้ กิจกรรมต่าง ๆ ตลอดกระบวนการควรมีความต่อเนื่องลื่นไหล ที่ช่วยให้เกิดพลังพลวัตในการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่นการจัดจังหวะของกิจกรรมให้ได้สัมผัสประสบการณ์ตรงที่กระทบใจแล้วมีโอกาสย้อนกลับมาใคร่ครวญ ต่อด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่ม เพื่อขยายการเรียนรู้จากมุมมองที่แตกต่าง

5.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละครั้งให้มีความต่อเนื่องสอดรับกันและส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบและในชีวิตประจำวัน เช่นการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อน เพราะการเปลี่ยนแปลงภายในเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ ด้วยการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้เพียงครั้งเดียว การมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง หรือการสร้างเงื่อนไขให้สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้กลับไปใช้ได้อย่างต่อเนื่อง เช่นการสนับสนุน ขององค์กรหรือหน่วยงาน การมีชุมชนการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยตอกย้ำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้ง และมีความยั่งยืนอย่างแท้จริงได้

6. ความมุ่งมั่น (Commitment) คือความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับเข้ามาสู่ใจของผู้เข้าร่วมกระบวนการ และการนำเอากระบวนการกลับไปใช้ในชีวิตเพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงภายในตนอย่างต่อเนื่องผู้จัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน จึงต้องพยายาม

สร้างเงื่อนไขที่จะกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายสำหรับตนเอง การทำความเข้าใจและกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ต้น การสร้างแรงบันดาลใจ ปลุกเร้าให้เกิดพลังความมุ่งมั่น ความรักความเมตตา การเปิดโอกาสให้ได้สัมผัสและเผชิญกับประสบการณ์ตรงที่ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้ง ทั้งจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้กลับไปฝึกฝนและปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในชีวิตคนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงด้วย

7. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) ข้อค้นพบที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนกรด้านจิตตปัญญาศึกษา คือการพบว่าปัจจัยหนึ่งที่สมาชิกทุกคนเห็นร่วมกันว่าสำคัญที่สุดคือ ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นจากกระบวนการการอบรม และคลี่คลายมาเป็นองค์ประกอบหลักของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในกลุ่ม แม้ว่าข้อค้นพบนี้จะมิได้เป็นข้อค้นพบใหม่ในเชิงทฤษฎี แต่ได้ย้ำให้เห็นความสำคัญของชุมชนการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา โดยมีเหตุผลในแง่มุมต่าง ๆ 4 ประการคือ

7.1 ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ก่อตัว เป็นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งขึ้นได้ เนื่องจากมีบรรยากาศที่เปิดกว้าง สามารถเปิดเผยและสำรวจตนเอง บนพื้นฐานของการยอมรับซึ่งกันและกันและการเกื้อหนุนเป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน ในพื้นที่แห่งความรัก ความเมตตา และมิตรภาพ

7.2 ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนได้นำพาประสบการณ์การเรียนรู้และบทเรียนจากชีวิตของตนเข้ามาสู่กระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันทั้งประสบการณ์ที่มีความสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนขึ้นในประเด็นนั้น ๆ และประสบการณ์ที่แตกต่าง ขัดแย้ง ที่กระตุ้นให้เกิดการทบทวนมุมมอง ความรู้สึก และพฤติกรรมเดิมของตน จากการได้สัมผัสถึงแง่มุมความเป็นจริงที่แตกต่างออกไป

7.3 ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกกลุ่ม ระหว่างการดำเนินกระบวนการคือภาพจำลองของสังคมและชีวิตจริง ที่สะท้อนความแตกต่างที่หลายหลาย ซึ่งทำให้เกิดได้ทั้งความขัดแย้ง และการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ผลการศึกษาจากโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนกรด้านจิตตปัญญาศึกษาพบว่าการกล้าเผชิญกับความขัดแย้งภายในกลุ่มอย่างตรงไปตรงมาและเรียนรู้ที่จะจัดการและคลี่คลายความขัดแย้งอย่างเหมาะสมเป็นโอกาสที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งสำหรับการเรียนรู้ที่มีความหมายลึกซึ้ง และสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานได้ ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงในโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนการ

จิตตปัญญาศึกษา คือ มีหลายครั้งที่เกิดความขัดแย้งขึ้น ในการอบรม ทั้งระหว่างกระบวนกรกับสมาชิกกลุ่มระหว่างสมาชิกกลุ่มด้วยกันเอง และระหว่างกระบวนกรด้วยกันเองซึ่งในบางครั้งมีความรุนแรงพอสมควร และเกิดบรรยากาศที่ตึงเครียดเกิดขึ้น แต่เมื่อต่างฝ่ายได้กลับมาใคร่ครวญด้วยใจย้อนมองตนเอง และสื่อสารกันด้วยความรัก ความเมตตาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้กลับเป็นจุดที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในตัวแต่ละคนมากที่สุดจุดหนึ่ง

7.4 ความรู้สึกเป็นชุมชนที่มีเป้าหมาย ความสนใจ และอุดมการณ์ร่วมกัน ทำให้สมาชิกกลุ่มมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตตามอุดมการณ์ร่วม มีความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตัวเองมากขึ้นได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงหรือตัวอย่างของเพื่อนในกลุ่มทั้งในแง่ การได้เห็นแบบอย่าง ได้รับแรงบันดาลใจ เกิดความมั่นใจว่าการเปลี่ยนแปลงสามารถเกิดขึ้นได้จริง ได้กำลังใจจากกันและกันและเกิดการเทียบเคียงประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงตนกับเพื่อนทำให้การเรียนรู้วิธีการของการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันของตน (ธนา นิลชัยโกวิทย์, 2551: 10)

สรุปการเรียนรู้ตามแนวจิตปัญญา

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตามแนวจิตตปัญญาศึกษาจะต้องเริ่มต้นจากจุดมุ่งหมายสองประการที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเอง และการเกิดสำนึกเพื่อส่วนรวม รวมทั้งปรัชญาพื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา คือ ความเชื่อมั่นในมนุษย์ และกระบวนทัศน์แบบองค์รวม เพราะจุดมุ่งหมายและปรัชญาพื้นฐานเป็นแนวคิดหลักที่กำกับและชี้นำการจัดกระบวนการให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องหากกระบวนกรไม่สามารถยึดกุมสิ่งที่เป็นหัวใจของการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นก็จะเป็นเพียงการจัดตามรูปแบบ และขัดแย้งกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในระดับพื้นฐาน หลักการพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาทั้ง 7 ข้อคือ การใคร่ครวญด้วยใจ ความรักความเมตตา ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ การเผชิญความจริง ความต่อเนื่อง ความมุ่งมั่น และชุมชนแห่งการเรียนรู้นั้นหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะเห็นว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันส่งเสริมและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และจะขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้ หากขาดไปก็จะทำให้กระบวนการเรียนรู้นั้นขาดพลังที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แม้แต่ในการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลที่เรียนรู้ตามลำพังถ้าพิจารณาให้ดีก็จะเห็นความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงและองค์ประกอบทุกประการแฝงอยู่ รวมถึงอิทธิพลของชุมชนการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่แฝงอยู่ในตัวเราทุกคนด้วยการเข้าใจกลวิธีในการจัดกระบวนการและผลแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจะช่วยให้กระบวนกรสามารถดำเนินการจัดกระบวนการ

เรียนรู้ไปได้อย่างราบรื่น และยึดกุมเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมได้ว่าต้องการให้เกิดอะไรขึ้นในแต่ละขณะและแต่ละช่วงของกระบวนการเช่นในบางช่วงอาจเน้นการเข้าใจตนเอง บางช่วงเน้นความเข้าใจ ความรักและความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ บางช่วงเน้นการเรียนรู้จากความเป็นจริงในสังคมและธรรมชาติ ในขณะที่ต้องให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้ตนเองและการพัฒนาที่สมดุลอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการ

แนวคิดการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

การพัฒนาตามหลักภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ตามแนวพระราชดำริ

การพัฒนาตามแนวพระราชดำรินั้นจะต้องสอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนั้น ๆ และต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อมของสังคมจิตวิทยาในแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก เนื่องจากแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน สภาพภูมิประเทศ วิถีการดำรงชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาคจะแตกต่างกัน ทรงใช้คำว่า "ภูมิสังคม" คือทรงดูลักษณะภูมิศาสตร์แต่ละสังคม ไม่ใช่ว่าเอาอะไรที่ทันสมัยมากๆเข้าไปให้ชาวบ้านทั้งที่เขาไม่สามารถใช้ได้ หรือพยายามทำการเพาะปลูกบนพื้นที่แห้งแล้งให้ได้ ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ผิด พระองค์ทรงชี้แนะตลอดเวลาว่า การดำเนินการต่างๆนั้นต้องให้สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมนั้น ๆ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังนี้ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2552)

"...ในการพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศทางสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไป ไปช่วย โดยที่จะคิดให้กับเขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราต้องเข้าไปดูว่า เขาต้องการอะไรจริงและก็อธิบายให้เขาเข้าใจ หลักของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง..." พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517

นอกจากนี้ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ยังได้บรรยายและยกตัวอย่างในการพัฒนาตามหลักภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ตามแนวพระราชดำริในวิชา พภ 511 ปรัชญา ทฤษฎี และแนวคิดในการพัฒนา ดังนี้

ภูมิสังคม หมายถึง ภูมิ คือ ภูมิศาสตร์ อาจพูดให้เข้าใจกันง่าย ๆ ได้ว่าคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ สังคม คือ มนุษย์ ทั้งสองสิ่งนี้ต้องอยู่ร่วมกัน ผลลัพธ์ที่ได้คือการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์

ในทางสังคมวิทยา ภูมิประเทศคือ นิสัยใจคอของคน เราจะไปบังคับให้คนต้องคิดอย่างเราไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราต้องเข้าไปช่วย โดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเรานั้นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราต้องไปดูว่าเขาต้องการอะไร แล้วจึงอธิบายให้เขาเข้าใจในหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ตัวอย่างการใช้หลักภูมิสังคม จะสังเกตง่าย ๆ จากการมีศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในภาคต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกัน เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ห้วยฮ่องไคร้ สำหรับภาคเหนือ ศูนย์การศึกษาการพัฒนาฯ ภูพาน ในภาคอีสาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ อ่าวคุ้งกระเบน ในภาคตะวันออก เพราะพื้นที่ของศูนย์การศึกษาทุกแห่ง ก็คือการย่อส่วนภูมิประเทศของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกัน แล้วทำการศึกษาด้านเกษตรกรรมสาขาต่าง ๆ ในประเทศไทยประเทศเดียวมีลักษณะของดิน น้ำ ลม ไฟ ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ภาคเหนือมีเทือกเขาสูง มีน้ำมาก ภาคอีสานเป็นที่ราบ ในขณะที่ภาคกลางเป็นที่ราบลุ่ม วิธีคิดและการใช้ชีวิตของผู้คนก็ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนนั้น ต้องเป็นการระเบิดจากข้างใน คือ เน้นให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้เป็นหลักสร้างความแข็งแรงให้ชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมในการรับสิ่งใหม่ ๆ ที่จำเป็นจากภายนอก โดยคงวิถีชีวิตเดิม ทุกวันนี้เราอาจพบเห็นทั่วไปว่า เกิดความฟุ่มเฟือยโดยไม่รู้ตัวของชาวบ้าน เพราะเคยชินกับสิ่งที่เรียกว่าทันสมัยหยิบยื่นให้และคิดว่ามันจำเป็น ทุก 100 บาท จากการจ่ายตลาดจึงพบว่า 25 บาท เป็นของฟุ่มเฟือย ทฤษฎีที่สำคัญ ซึ่งเรียกได้ว่าครอบคลุมชีวิดที่อยู่กึ่งกลางของโลกที่หมุนไป อย่างประเทศไทย เมื่อประชากรกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศยังต้องฝากชีวิตไว้กับผลผลิตจากพื้นดิน และอีกครึ่งนี้มีชีวิตอยู่ในโลกธุรกิจและอุตสาหกรรม นั่นคือ ทฤษฎีเฉพาะด้านน้ำ เพราะน้ำเป็นหัวใจของการพัฒนา การรักษาน้ำต้องทำเป็นระบบ ตั้งแต่ป่าอนุรักษ์ ต้นตอของชีวิต เมื่อมีฝนตกลงมาต้นไม้จะมีการเก็บความชุ่มชื้นไว้ มนุษย์เราควรจะมีส่วนช่วยด้วยการสร้างฝาย ซึ่งเป็นการสร้างถุงน้ำเกลือ เพื่อชะลอความเร็วของกระแสน้ำ ให้ป่าและน้ำได้มีเวลาในการพึ่งพิงกันและกัน ตรงกลางภูเขาควรมีการสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อให้มีน้ำหล่อเลี้ยงป่าเศรษฐกิจที่อยู่ถัดลงไป พร้อมกับมีอ่างเก็บน้ำบริเวณตีนภูเขา เพื่อแบ่งปันใช้สำหรับการเพาะปลูก โดยเฉพาะประเทศไทยปลูกข้าวและข้าวต้องใช้น้ำกว่าพืชอื่น ๆ กว่า 10 เท่า น้ำจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ถัดมาควรจะเป็นเขื่อน เพื่อปล่อยน้ำให้กับด้านอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัยได้ใช้สอย แต่เมื่อผ่านขั้นนี้แล้วต้องมีการบำบัดน้ำเสีย ให้น้ำมีความปลอดภัย ก่อนปล่อยลงสู่ป่าชายเลน และทะเลต่อไป นี่เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่ง ของทฤษฎีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่สามารถดูแลน้ำทั้งระบบตั้งแต่ยอดเขาสู่ผืนทะเล แม้หลายคนอาจจะเข้าใจจากการอธิบายที่แสนสั้นและแสนธรรมดา แต่ในความธรรมดาและเป็นธรรมชาตินั้นต้องอาศัยความอดทน เข้าใจ ตั้งใจ และพลัง

ความสามัคคีสร้างให้สำเร็จ ซึ่งหมายถึงคนไทยตั้งแต่ยอดดอยภาคเหนือ ถึงคนไทยชายทะเลร่วมมือกัน ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ส่งท้ายอย่างน่าสนใจว่า การเป็นคนขอให้ทำตัวเป็นหญ้าแฝก ไม่ใช่หญ้าคา เพราะหญ้าแฝกเป็นหญ้าที่เกิดจากดินและมีประโยชน์ แต่หญ้าคาเหมาะแก่การฟันทิ้งเพราะไม่มีประโยชน์อันใดในตัวเอง หากชอบที่จะได้ชื่นชมพระบารมีของในหลวง ชอบดูในหลวงทางโทรทัศน์ อย่าลืมที่จะฟังสิ่งที่พระองค์ได้มีพระราชดำรัส หากชอบดูในหลวงแต่ไม่เคยฟังพระองค์ก็น่าเสียดาย เป็นความโชคดีของคนไทย ที่ในหลวงทรงสร้างโครงการต่าง ๆ มากมายเพื่อความผาสุกของประชาชน แต่ประชาชนไม่เคยเรียนรู้ก็น่าเสียดาย เรียนรู้แล้วหากไม่ทำ ไม่ปฏิบัติก็น่าเสียดาย คงเหมือนกับที่หลายฝ่ายรณรงค์กันอยู่ทั่วไปในขณะนี้ รักในหลวงคงไม่ได้หยุดอยู่ที่เสื้อเหลือง รักในหลวงคงไม่ได้หยุดอยู่ที่สติ๊กเกอร์หลังรถ แต่รักในหลวงคือการน้อมรับคำสอนของพระองค์ท่านมาใช้ในชีวิตจริง รู้จักพอเพียง ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะด้านการเกษตร ไม่ได้หมายถึงว่าต้องอดอยากซอมซ่อ แต่คือความอยู่ได้ด้วยตนเอง ตามฐานะ ตามภูมิสังคม โดยมีความสุข อย่างยั่งยืน

หลักการดำเนินงานที่สำคัญของโครงการพระราชดำริ

1. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นอยู่เสมอว่าโครงการของพระองค์นั้นเป็นโครงการที่มุ่งช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรกำลังประสบอยู่พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำรัสถึงความจำเป็นนี้ความตอนหนึ่งว่า

"...ถ้าปวดหัวคิดอะไรไม่ออก...เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขปวดหัวนี้ก่อน แต่ปวดหัวใช้ยาแก้ปวด...หรือหายาอะไรก็ตามแก้ปวดหัวนั้นไม่ได้แก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อนเพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่จะคิดได้ แล้วอีกอย่างก็คือแบบ Macro นี้ เขาจะทำแบบรื้อทั้งหมดฉันไม่เห็นด้วย อย่างบ้านคนอยู่เราบอกบ้านนี้มันผุครงโน้น ตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม เอาตกลงรื้อบ้านนี้ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ ก็ต้องค้ำเสียก่อนแล้วค่อย ๆ ดูตรงนี้ยังพออยู่ได้ ไปรื้อตรงห้องโน้นแล้วค่อย ๆ สร้างแล้วมารื้อตรงห้องนี้ วิธีทำจะไประเบิดหมดไม่ได้..."

2. การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน ตามลำดับความจำเป็นและประหยัด

ในการทรงงานพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างการสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์แก่ประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุดดังพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า

"...การพัฒนาประเทศที่จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไปนี้ หากแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจเป็นความยุ่งยากล้มเหลวในที่สุด การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชน ในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงได้ต่อไปโดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์..."

3. การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ในเบื้องต้นเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม และสามารถ "พึ่งตนเองได้" ในที่สุด ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า "...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นต่อไป..."

4. ภูมิสังคม

การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไรและสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตก ต่างกัน ดังพระราชดำรัส ความ ตอนที่หนึ่งว่า "การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิ ศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง"

5. เรียบง่ายและประหยัด

ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ก็ทรงประหยัดมากดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไรหรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน ดังที่นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนาเคยเล่าว่า "กองงานในพระองค์โดยท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ บอกว่าปีหนึ่งพระองค์ เบิกดินสอ 12 แท่ง เดือนละแท่งใช้จนกระทั่งกุด ใครอย่าไปทิ้งของท่านนะ จะกริ้วเลย ประหยัดทุกอย่าง เป็นต้นแบบทุกอย่าง ทุกอย่างนี้มีค่าสำหรับพระองค์หมด ทุกบาททุกสตางค์จะใช้อย่างระมัดระวัง จะสั่งให้เราปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ" ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัดราษฎรสามารถทำเองได้ หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า "...ให้ปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก โดยปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติจะได้ประหยัดงบประมาณ..."

6. การส่งเสริมความรู้และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าควรที่จะเสริมสร้างสิ่งที่ชาวบ้านชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการซึ่งก็คือความรู้ในการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่พระองค์ทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมี ตัวอย่างของความสำเร็จให้ราษฎรในชนบทที่โอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างความสำเร็จนี้และนำไปปฏิบัติได้เอง

7. การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมานั้น ได้เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติกันอย่างฟุ่มเฟือย จนก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นพระองค์มีแนวทางในการแก้ไขและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะให้มีการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิด

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อมามีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในธรรมชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สรุปหลักการพัฒนาตามหลักภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. พัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง พระองค์ทรงมุ่งพัฒนาคนซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นที่เป้าหมายสุดท้ายที่ความพออยู่พอกิน พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนชาวไทยให้สามารถพึ่งตนเองได้ และ มีความพอเพียง ความมีเหตุผล ความพอประมาณ มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน พระองค์ทรงเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เห็นได้จากพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับปัญหา รับฟังปัญหาของประชาชน มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถามทุกข์สุขของประชาชนอย่างใกล้ชิด ประชาชนในพื้นที่ก็มีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้ ได้พบปะพูดคุยกัน แบ่งปันผลประโยชน์กัน พร้อมใจกันในการแก้ไขปัญหา ถือได้ว่าพระองค์ทรงให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและทรงใช้หลักประชาพิจารณ์อย่างแท้จริง

3. การพัฒนาต้องสอดคล้องกับปัญหาในแต่ละภูมิภาค พระองค์ทรงยึดหลักลักษณะทางภูมิศาสตร์ และลักษณะทางสังคมเป็นหลักภูมิสังคม ทรงใช้หลักการพัฒนาที่สอดคล้อง

เหมาะสม และสมดุลกัน เพราะในแต่ละพื้นที่มีลักษณะที่แตกต่างกันในหลายด้าน เช่น สภาพสังคม สภาพพื้นที่ ภูมิอากาศ ทรัพยากร ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ พระองค์ทรงให้มีการพัฒนาตามสภาพของภูมิสังคมนั้น ๆ โดยให้มีความเจริญแบบค่อยเป็นค่อยไปด้วยความรอบรอบอย่างระมัดระวัง

4. ใช้ความเรียบง่าย ประหยัด มีประโยชน์ และใช้ความเป็นธรรมชาติในการพัฒนา พระองค์ทรงให้ประชาชนอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหากับสภาพแวดล้อม เพื่อประโยชน์ของตนเองและสังคม ทั้งในวันนี้และในอนาคตต่อไป

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธรูป

ความหมายของพระพุทธรูป

พระพุทธรูป หรือ “พระพุทธปฏิมา” ตามภาษาบาลี หมายถึง พระรูปที่ใช้แทนองค์พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดาในพระพุทธศาสนา

ความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูป

หลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนิกชนก็ได้นำเอา ดิน น้ำ และใบโพธิ์จากสังเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ สถานที่ประสูติ (ลุมพินีวัน) ตรัสรู้ (พุทธคยา) ปฐมเทศนา (พาราณสี) และ ปรินิพพาน (กุสินารา) เก็บมาไว้เพื่อบูชาคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมามีการสร้างรูปอื่นที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อระลึกถึงพระพุทธคุณ เช่น ทำดวงตราสัญลักษณ์ประจำสถานที่ต่าง ๆ ขึ้น ด้วยดินเผาหรือแผ่นเงิน เช่นที่เมืองกบิลพัสดุ์สร้างตราดอกบัว หมายถึงมีสิ่งบริสุทธิ์เกิดขึ้น และตราม้า หมายถึงม้ากัณฐกะ ที่เมืองพาราณสีสร้างตราธรรมจักร มีรูปกวางหมอบอันหมายถึงการแสดงธรรมจักร และพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงสร้างเสาหินอโศกไว้ในสถานที่ประสูติ เป็นต้น

ประวัติการสร้างพระพุทธรูป

การสร้างพระพุทธรูป สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่อง "ตำนานพระพุทธเจดีย์" ประทานความเห็นว่า การสร้างพระพุทธรูปปรากฏอยู่ในตำนานพระแก่นจันทน์ ซึ่งได้กล่าวถึงพุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปเทศนาโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงค้างอยู่ที่ดาวดึงส์สวรรค์ 1 พรรษา พระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงโกศลเมื่อมิได้เห็นพระพุทธองค์มาช้านานก็มีความรำลึกถึง จึงทรงรับสั่งให้ช่างทำพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์แดงขึ้นประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธองค์เคยประทับ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นปฏิสันถารกับพระพุทธองค์ด้วยปาฏิหาริย์แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับเพื่อรักษาไว้เป็นตัวอย่างพระพุทธรูป ซึ่งสาธุชนจะได้ใช้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูป

เมื่อพระพุทธองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว ความที่กล่าวไว้ในตำนานประสงค์ที่จะอ้างว่า พระพุทธรูปแก่นจันทน์องค์นั้นเป็นแบบอย่างของพระพุทธรูปซึ่งสร้างกันต่อมาภายหลัง หรืออีกนัยหนึ่งคือ อ้างว่า พระพุทธรูปมีขึ้นโดยพระบรมพุทธานุญาต และเหมือนพระพุทธองค์เพราะตัวอย่างสร้างขึ้นตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล อย่างไรก็ตามที่กล่าวนี้เป็นเพียงตำนานที่น่าจะเขียนขึ้นภายหลังเมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปกันแพร่หลายแล้ว

จากหลักฐานทางศิลปกรรม การสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าที่เป็นรูปมนุษย์ปรากฏ เป็นครั้งแรกในศิลปะอินเดีย สมัยคันธารราฐ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6 – 7 หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จสู่ปรินิพพานแล้วประมาณ 700 ปี โดยปรากฏหลักฐานว่า ในอินเดียโบราณสมัยก่อนหน้านั้น ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 – 6 ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ยังไม่มีการสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าในรูปที่เป็นมนุษย์ แต่จะใช้รูปที่เป็นสัญลักษณ์แทน โดยเฉพาะพุทธประวัติที่ปรากฏอยู่ตามศาสนสถาน เช่น สถูป และตามเจดียสถานต่าง ๆ หากเป็นรูปตอนประสูติจะแสดงด้วยรูปพระนางสิริมหามายาทรงยืนเหนี่ยวกิ่งไม้ รูปตอนตรัสรู้แสดงด้วยต้นโพธิ์และบัลลังก์ และรูปตอนปฐมเทศนาแสดงด้วยธรรมจักรกับกวางหมอบแสดงให้เห็นว่ายังไม่มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปหรืออาจยังเป็นข้อห้ามอยู่

หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปที่เก่าแก่ ที่สุดในอินเดียปรากฏขึ้นราว ๆ พุทธศตวรรษที่ 7 โดยเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณะที่แคว้นคันธารราฐ ราว ๆ พ.ศ. 663 – 705 ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรมาซิโดเนียทางตอนเหนือของประเทศกรีซ ได้สร้างจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ครอบคลุมคาบสมุทร

บอลข่าน อียิปต์ ตุรกี และเปอร์เซีย จนมาถึงดินแดนภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียที่แคว้นคันธารราฐ ในพุทธศตวรรษที่ 3

การสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทย

พระพุทธรูปเริ่มเข้ามาปรากฏในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใดนั้นจากหลักฐานทางโบราณคดี ได้มีการค้นพบพระพุทธรูปในประเทศไทยรุ่นเก่าแก่สุด คือ พระพุทธรูปสมัยอมราวดี (ศิลปะอินเดีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 7 – 9) และศิลปะสมัยคุปตะ (ศิลปะอินเดีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 9 – 11) เป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก จึงสันนิษฐานว่า เป็นสิ่งที่ชาวอินเดียนำติดตัวเข้ามาพร้อมกับการเดินทางค้าขาย และน่าจะเป็นผู้ที่นำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนแถบนี้ด้วย

ส่วนการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทยน่าจะเกิดขึ้นราวๆพุทธศตวรรษที่ 8 – 9 ในสมัยก่อนทวารวดี โดยได้พบหลักฐานการสร้างศาสนสถานพระพุทธรูป และรูปพระสงฆ์ที่บริเวณเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ลักษณะของพระพุทธรูป และ รูปพระสงฆ์ที่พบนี้สามารถเปรียบเทียบได้ ใกล้เคียงกับศิลปะอมราวดี จึงกำหนดอายุ อยู่ในราว ๆ พุทธศตวรรษที่ 8 – 9 และเป็น หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ดินแดนไทย เริ่มรับพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทและรู้จัก การสร้างศาสนสถานและพระพุทธรูปเป็นครั้งแรกแล้วในช่วงระยะเวลานี้ ก่อนที่จะพัฒนา เป็นศิลปกรรมในสมัยทวารวดีที่แพร่หลายในที่ราบลุ่มภาคกลางของประเทศไทยในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 – 16

คติการสร้างพระพุทธรูป

คติการสร้างรูปเคารพเป็นพระพุทธรูปน่าจะได้แรงบันดาลใจจากอิทธิพลของชาวกรีก ที่แพร่หลายตั้งแต่ในครั้งนั้น และนำเอาคติ ความเชื่อต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อเดิมของชาวพื้นเมืองส่งผลให้นำความนิยมในการสร้างรูปเคารพเทพเจ้าของชาวกรีกมาสร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น ดังนั้นพระพุทธรูปสมัยคันธารราฐเป็นสมัยแรกสุดที่มีการสร้างพระพุทธรูปจึงมีลักษณะเป็นแบบชาวกรีกค่อนข้างมาก ทั้งรูปร่าง หน้าตา และลักษณะการครองจีวร

การสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่การสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธองค์ ดังนั้น ลักษณะของพระ-พุทธรูปในแต่ละสกุลช่างและแต่ละสมัยจึงแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามพระพุทธรูปจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันแต่ในการสร้างพระพุทธรูปจะมีสัญลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกว่ารูปนั้นเป็นพระพุทธองค์เรียกว่า มหาปุริสลักษณะ หรือลักษณะของ

มหาบุรุษรวม 32 ประการ เช่น มีขนระหว่างคิ้ว เรียกว่า อุณาโลม มีส่วนบนของศีรษะนูนสูงขึ้นคล้ายสวมมงกุฎ เรียกว่า อุณหิส หรือ อุษณีษะ หรือพระเกตุมาลา นอกจากนี้ยังมีพระรัศมีที่เปล่งออกมาจากพระเศียรของพระพุทธรูป ทำเป็นตุ่มกลมคล้ายดอกบัวตูม หรือชูสูงขึ้นคล้ายเปลวไฟ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554: ระบบออนไลน์)

ความหมายของพุทธลักษณะ

พุทธลักษณะของพระพระพุทธรูป สำนักงานพระธรรมถลึก (2549: ระบบออนไลน์)

พุทธลักษณะ ของ พระพุทธรูป เป็น บุคลาธิษฐาน อันนำไปสู่ ธรรมาธิษฐาน ในชีวิตของบุคคลได้เป็นอย่างดียิ่ง เป็น พุทธลักษณะเพื่อชีวิต เพื่อ เตือนสติ อันก่อให้เกิด "ความสงบเย็นแห่งจิต" ผู้ที่มองเห็น และใช้ประโยชน์ได้ ย่อมจะมี วิถีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า กล่าวคือ

1. พระเกษา เป็น ขมวด เป็น ปมขดหอย คือ เตือนสติ ว่า ปัญหาทั้งมวลที่เป็นอยู่เพราะ ตัวเราขมวดไว้ ปล่อยวางไม่ได้ ปัญหา หรือ ทุกข์ จึงเกิด
2. พระเกตุ เป็น เปลวเพลิง คือ ปัญหาทั้งมวลที่มีอยู่ ต้องรู้จักใช้ สติ และปัญญาประดุจอาวุธ แก้ไขปัญหาด้วยตัวเราเองให้หมดไป
3. พระเนตร ลักษณะ มองต่ำลง คือ เตือนสติ ให้ สำรวจ มองดูตัวเองก่อน เสมอว่า อ่านตนเองให้ออก บอกตนเองให้ได้ และ ใช้ตนเองให้เป็น ผู้รู้จักตนเองดีแล้ว ย่อมเบิกบานและเป็นสุข
4. พระกรรณยาว ซ้อนเป็น 2 ชั้น คือ เตือนสติ ให้ หูหนัก รู้จักใช้ ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ให้รอบคอบ มีสติ
5. พระนาสิก เป็น สันนูน คือ เตือนสติ ให้ หายใจด้วยตนเอง คือ “พึ่งตนเอง” นั่นเอง
6. พระโอษฐ์ ลักษณะ หุบมีลักษณะยิ้ม พระพักตร์ไม่บึ้งตึง คือ เตือนสติว่า ภายในจิตต้อง สงบนิ่ง ใสสะอาด ตัดอารมณ์ขุ่นมัวทิ้งไป จึงจะมี สุขภาพจิตดี
7. พระดัชนี ทั้ง 4 ยาวเสมอกัน คือ เตือนสติ ให้ปฏิบัติภารกิจทั้งปวงด้วยความมั่นใจเสมอไป เสมือนคนธรรมดา เวลากำมือทำงานใด ๆ จะงอนิ้วห่อเข้าทั้ง 4 นิ้วจะยาวเท่ากัน เรากำมือ เมื่อเกิดความมั่นใจ พอใจทำงาน
8. พระบาทเรียบ เป็นลักษณะของ ผู้ไม่มีกิเลส ผิดมนุษย์ธรรมดารอยเท้าจะโหย่ง คือ เว้ากลาง คือ เตือนสติ ให้ห่างไกลจากกิเลสตัณหา และอบายมุข (ปากทางแห่งความเสื่อม) ทั้งปวง “มั่นในธรรม ลาภผลพูนทวี”

ความสำคัญของพระพุทธรูป (โลกสันติธรรม, 2551: ระบบออนไลน์)

1. เป็นสิ่งแทนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธรูปจะสร้างด้วย หิน ดิน ทราย หรือวัสดุอย่างใด ๆ ก็ตามเมื่อเป็นรูปพระพุทธรูปขึ้นมาแล้ว ผู้คนก็พากันเคารพนับถือกราบไหว้โดยมิได้นึกถึงความเป็นวัสดุนั้นต่อไปอีก เพราะทั้งผู้สร้างและผู้พบเห็นต่างมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันว่าจะให้เป็นรูปพระพุทธเจ้า พระ พุทธรูปจึงเป็นสื่อความหมายให้ผู้คนได้คิดถึงพระพุทธเจ้าได้ดีที่สุด พระพุทธรูปจึงเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้าได้ดีที่สุด

2. เป็นอนุสรณ์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในบรรดาสิ่งที่ชาวพุทธกำหนดขึ้นเป็นสิ่งระลึกถึงพระพุทธเจ้า เช่น พระสถูปเจดีย์ พระแท่นใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ รอยพระพุทธบาท หรือแผ่นจารึกหัวข้อพุทธธรรม เมื่อเกิดพระพุทธรูปขึ้นมาแล้วปรากฏว่าพระพุทธรูปเป็นสิ่งอนุสรณ์ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ดี และชัดเจนกว่าสิ่งใดๆ จึงมีการสร้างพระพุทธรูปเป็นพุทธสาวรีย์ที่ใดมีพระพุทธรูปชาวพุทธก็ปฏิบัติต่อรูปนั้นเสมือนว่าพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อผู้คนพบเห็นก็จะระลึกถึงพระพุทธเจ้าได้โดยทันที

3. เป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนา

ในบรรดาสิ่งที่ชาวพุทธกำหนดขึ้นเป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนา เพื่อสื่อความหมายที่เป็นนามธรรมโดยให้เป็นรูปธรรมเพื่อให้เข้าใจพุทธปรัชญา และคุณลักษณะของพระพุทธศาสนา ปรากฏว่า พระพุทธรูปเป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนาได้ดีที่สุด โดยรูปลักษณ์ของพระพุทธรูป โดยทั่วไปจะแสดงความสงบ ความเมตตา ความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ได้อย่างชัดเจน เมื่อปรากฏพระพุทธรูปขึ้น ณ ที่ใดก็รู้ว่าเป็นที่ของพุทธศาสนาเมื่อปรากฏผู้คนกราบไหว้บูชาก็รู้ว่าเป็นชาวพุทธ พระพุทธรูปจึงเป็นเครื่องหมายของพุทธศาสนาได้ดีกว่าเครื่องหมายใด

4. เป็นสัญลักษณ์ของความดี

ตั้งแต่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นในโลกกว่า 2,000 ปี แล้วล้วนแต่มีผู้ใช้พระพุทธรูปไปในทางความดีงานสถานที่หรือกิจกรรมใดที่มีพระพุทธรูปเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยก็กลายเป็นสถานที่หรือกิจกรรมที่ดีงาม เช่นทางโค้งที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง เมื่อนำพระพุทธรูปเข้าไปประดิษฐานก็เกิดความระมัดระวัง ทำให้ลดอุบัติเหตุได้ เมื่อใดที่ผู้คนมีความทุกข์ ทั้งกายและใจ เมื่อได้เพ่งดูพระพุทธรูป ความทุกข์เร่าร้อนก็จะลดลง พระพุทธรูปจึงเป็นเครื่องหมายของการดับทุกข์ ดับปัญหา เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจคนในด้านความดีงาม

5. เป็นสิ่งประกอบในศาสนาพิธี

การปฏิบัติศาสนาพิธีใด ๆ ของชาวพุทธย่อมจะต้องมีพระพุทธรูปเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอเพียงแต่การสวดมนต์ไหว้พระ หรือนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ ถวายพระตาหารเช้าเพล รวมไปถึงราชพิธี และรัฐพิธีที่มีพิธีทางศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องก็จะต้องมีพระพุทธรูปอยู่ด้วยทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต้องปฏิบัติต่อพระพุทธรูปประหนึ่งว่าประปฏิบัติแก่พระพุทธเจ้า ทำนองเดียวกับการเซ่นไหว้ของศาสนาอื่น ทั้งที่พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว ไม่รับการเซ่นสรวงเช่นเดียวกับเทวดา หรือทูตผีทั่วไป

6. เป็นทางแห่งการทำบุญกุศลของชาวพุทธ

การปฏิบัติความดี หรือบุญกุศลไม่ว่าศาสนาใด ๆ ก็คือ เชิดชูศาสนธรรม อุปถัมภ์บำรุงศาสนาบุคคลและบำรุงดูแล ศาสนวัตถุ การสร้างและการทำนุบำรุงวัตถุสถานในศาสนา จึงเป็นหน้าที่ของศาสนิกชนของทุกศาสนา พระพุทธรูปเป็นวัตถุที่มีความสำคัญสูงสุดในพุทธศาสนา เพราะเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้า จึงเป็นทางแห่งการประกอบบุญกุศล โดยอาศัยพระพุทธเจ้าเป็นที่ตั้ง เช่นการกราบไหว้บูชา เพื่อน้อมนำไปสู่การศึกษาและปฏิบัติธรรม การสร้างพระ การปิดทองพระ การบูรณะซ่อมแซม ถือเป็นกุศลหลักทางพุทธศาสนา เรียกว่า บุญกิรกยาวัตถุ คือวัตถุที่ควรเกี่ยวข้องเพราะเป็นทางแห่งการปฏิบัติความดีได้ทางหนึ่ง

7. เป็นที่สถิตของพุทธภาวะตามความเชื่อของฝ่ายมหายาน

ชาวพุทธฝ่ายมหายานเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่มากมายหลายองค์ ต่างองค์ต่างมีบารมีหรืออำนาจลี้ลับเช่นเดียวกับเทพเจ้าในศาสนาฮินดู เมื่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นแล้ว อำนาจนั้นจะสถิตอยู่ในองค์พระพุทธรูป แล้วจะสามารถบนบานบวงสรวงแบ่งอำนาจลี้ลับนั้นไปใช้ เพื่อประโยชน์ทางวัตถุ คือ สนองกิเลศตัณหาของมนุษย์ได้ ความเชื่อเช่นนี้ ทำให้เกิดพระศักดิ์สิทธิ์ในยุคที่มีชาวพุทธมีความเสื่อมทรามทางปัญญา ไม่เข้าใจสัจธรรม ไม่สามารถพึ่งธรรมต่อไปได้ก็จะแสวงหาที่พึ่งอื่นใดเช่นเดียวกับศาสนาเทวนิยม จนกลายเป็นทางแสวงหาผลประโยชน์จากคนโง่งมงาย เกิดเกจิอาจารย์ เกิดพิธีพุทธาภิเษก เกิดกระบวนการหลอกลวงทุกรูปแบบจนกลายเป็นสวนทางกับพุทธธรรมในพุทธศาสนาที่สอนให้คนฉลาด รู้จักเหตุผลให้พึ่งธรรมและพึ่งตนเอง

8. เป็นศิลปวัตถุของสังคม

พระพุทธรูป นอกจากจะมีลักษณะอื่นใดแล้วจะต้องมีความงดงามถูกตาถูกใจคน เพราะช่างผู้จะต้องตั้งใจถ่ายทอดสุนทรียภาพ คือความประสานกลมกลืนของรูปร่าง ทรวดทรง สัดส่วน เส้น สี ผิว และลวดลาย การจัดวางตำแหน่ง ลักษณะท่าทางให้สามารถสื่อความคิดแก่ผู้พบเห็น หรือกราบไหว้บูชาได้ เป็นการใส่ชีวิตและวิญญาณ

พระพุทธรูปปางต่าง ๆ

ชอบ อนุจารีมหาเถร (2554: ระบบออนไลน์) ได้กล่าวถึง การสร้างปางของพระพุทธรูป ปางหมายถึงพุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่งได้สร้าง มาราว 7 สมัยด้วยกัน คือ 1) สมัยทวารวดี 2) สมัยศรีวิชัย 3) สมัยลพบุรี 4) สมัยเชียงแสน 5) สมัยสุโขทัย 6) สมัยศรีอยุธยา และ 7) สมัยรัตนโกสินทร์

สมัยรัตนโกสินทร์ เป็นสมัยที่มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ สมบูรณ์ที่สุดเริ่มแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้สร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เพิ่มขึ้นถึง 40 ปาง ตามพระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิต ชิโนรส ทรงคัดเลือกถวาย หลังจากนั้นก็มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นอีกหลายปาง พอจะประมวลได้ว่ามีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ถึง 66 ปาง พระพุทธรูปปางต่าง ๆ นั้นกำหนดตามพระอิริยาบถ ได้ 3 อย่างคือ 1) พระอิริยาบถยืน 24 ปาง 2) พระอิริยาบถนั่ง 37 ปาง 3) พระอิริยาบถนอน 5 ปาง

สรุปพระพุทธรูปทั้งหมดได้ 66 ปาง และในพุทธจริยา 3 ประการคือ

1. พุทธจริยาในขณะที่ทรงบำเพ็ญเพียร นับแต่เสด็จออกผนวชจนถึงเวลาตรัสรู้และเวลาเสวยวิมุติสุข เป็นเวลา 6 ปี ซึ่งล้วนแต่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พระองค์โดยเฉพาะ เรียกว่าอัตถจริยา ถ้าจะกำหนดด้วยพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ก็จะได้ถึง 17 ปางตั้งแต่ปางที่ 1 ปางอธิษฐานเพศบรรพชิต จนถึงปางที่ 17 ปาง รับข้าวสุตตุก้อน สัตตุผง

2. พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พระประยูรญาติ เรียกว่าญาตัตถจริยา ซึ่งกำหนดพระพุทธรูป 4 ปาง คือปางโปรดพุทธบิดาปางโปรดพุทธมารดา ปางแสดงอิทธิ ปาฏิหาริย์ ปางห้ามพระญาติแย้งน้ำในสมุทร

3. พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชนทั่วไป เรียกว่า โลกัตถจริยา ถ้ากำหนดพระพุทธรูปปางต่าง ๆ จะมีถึง 45 ปางรวมพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงพุทธจริยาของพระพุทธ เจ้าทั้งมวลได้ 66 ปาง

พระพุทธรูปปาง 1 ถึง ปาง 66 ดังนี้

1) ปางอธิษฐานเพศบรรพชิต 2) ปางปัจจเวกขณ์ 3) ปางทุกกรกิริยา 4) ปางทรงสุบิน 5) ปางรับมธุปายาส 6) ปางเสวยมธุปายาส 7) ปางลอยถาด 8) ปางรับหญ้าคา 9) ปางมารวิชัย 10) ปางตรัสรู้ 11) ปางถวายเนตร 12) ปางจงกรมแก้ว 13) ปางเรือนแก้ว 14) ปางนาคปรก 15) ปางฉันสมอ 16) ปางประสานบาตร 17) ปางรับสัตตุก้อนสัตตุผง 18) ปางพระเกศธาตุ 19) ปางรำพึง 20) ปางปฐมเทศนา 21) ปางประทานเอหิภิกขุ 22) ปางภัตตกิจ 23) ปางห้ามสมุทร 24) ปางชี้อัครสาวก 25) ปางประทานโอวาท 26) ปางประทับเรือ 27) ปางห้ามพยาธิ 28) ปางแสดง

อิทธิปาฏิหาริย์ 29) ปางอุ้มบาตร 30) ปางโปรดพุทธบิดา 31) ปางรับผลมะม่วง 32) ปางแสดงยมกปาฏิหาริย์ 33) ปางโปรดพุทธมารดา 34) ปางห้ามแก่นจันทน์ 35) ปางเปิดโลก 36) ปางลีลา 37) ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ 38) ปางสมาธิเพชร 39) ปางประทับยืน 40) ปางประดิษฐานรอยพระบาท 41) ปางสรงน้ำฝน 42) ปางขอฝน 43) ปางชื้อสุภะ 44) ปางชี้มาร 45) ปางปฐมบัญญัติ 46) ปางขับพระวักกลิ 47) ปางสนเข็ม 48) ปางประทานพร 49) ปางประทานอภัย 50) ปางโปรดพญาชมพูบดี 51) ปางป่าเลไลยก์ 52) ปางโปรดอสุรินทราหู 53) ปางโปรดอาฬวกยักษ์ 54) ปางโปรดองคุลีมาล 55) ปางโปรดช้างนาฬาคิรี 56) ปางโปรดพกาพรหม 57) ปางปลงกรรมฐาน 58)ปางพิจารณาชราธรรม 59) ปางแสดงโอฬาริกนิมิตร 60) ปางห้ามมาร 61) ปางปลงอายุสังขาร 62) ปางนาคาวโลก 63) ปางทรงรับอุทกัง 64) ปางทรงพยากรณ์ 65) ปางโปรดสุภัททะ และ 66) ปางปรินิพพาน

พระพุทธรูปไม้ล้านนา

ล้านนา หมายถึงดินแดนตอนเหนือของประเทศไทย ในอดีตหมายรวมถึงดินแดนบางส่วนของพม่า สิบสองพันนาในประเทศจีน ในตำนานมักกล่าวอ้างถึงดินแดนของคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มีศิลปวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน พื้นที่ส่วนใหญ่ของแผ่นดินล้านนาเป็นป่าเขา มีพื้นที่ราบลุ่มให้ทำกสิกรรม ผู้คนนับถือพุทธศาสนาคู่กับการนับถือผี (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2551 อ้างใน วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, 2555: 17)

พระพุทธไม้ล้านนา มีหลากหลายพุทธลักษณ์ มีขนาดต่าง ๆ ส่วนมากมีขนาดหน้าตักประมาณ 3 – 5 นิ้ว ที่มีขนาดเล็ก ประมาณ 1 นิ้วหรือขนาดใหญ่หลาย ๆ ศอกก็มี แกะสลักจากไม้ชิ้นเดียว หรือใช้ไม้หลายชนิดมาประกอบเป็นองค์พระ นิยมสร้างให้มีฐานสูง เพื่อให้มีเนื้อที่ว่างสำหรับจารึกข้อความบางองค์เจาะรูที่ฐานเชื่อกันว่าใช้บรรจุพระธาตุ บ้างก็เข้าใจว่าบรรจุกระดูกของผู้เสียชีวิต และบ้างก็ว่าเจาะเพื่อให้มีเนื้อที่ว่างใต้ฐานเมื่อเวลาไม้หดตัวจะไม่เกิดรอยแตก หรือเจาะเพราะต้องใช้เหล็กเสียบ ให้สะดวกตอนแกะสลัก (สมชาย คงวานิชโรจน์, 2555 อ้างในวิลักษณ์ ศรีป่าซาง, 2555: 21)

ลักษณะพระพุทธรูป

มณี พยอมยงค์ และคณะ (2549: 49) ได้กล่าวถึงพุทธลักษณ์ของพระพุทธรูปของช่างล้านนาได้ทำขึ้นเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. พรหมลักษณะ มีพระวรกายตั้งตรง งดงาม ประดุจดังการประทับของพระพรหมเช่น พระเจ้าเก้าตื้อ วัดสวนดอกวรวิหาร เชียงใหม่ เป็นต้น

2. ลักษณะสิงห์ มีพระวรกายอวบอ้วน ลักษณะองอาจห้าวหาญ เช่น พระพุทธรูปสิงห์ 1 สิงห์ 2 สิงห์ 3 ของล้านนา ซึ่งปรากฏทั่วไปในล้านนา

3. พุทธลักษณะ มีพระวรกายตรง แต่พระเนตรทอดต่ำ ลักษณะทางสำรวม หรือพระพุทธรูปปางสมาธิที่ปรากฏอยู่ทั่วไป

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง (2555: 39) พระพุทธรูปไม้ล้านนาจำแนกตามศิลปะสกุลช่าง กำหนดแบ่งสกุลช่างแกะสลักได้อย่างกว้าง ๆ ได้ 4 สกุลดังนี้

1. สกุลช่างเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง บางกลุ่มว่าพระเจ้าไม้เมือง(พระเจ้าคือคำเรียก

พระพุทธรูปของคนล้านนา) สกุลช่างดังกล่าวนี้ มีศิลปะใกล้เคียงกันมาก ยากที่จะจำแนกได้เด็ดขาด มักแกะได้งดงามสมส่วน ลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปที่หล่อจากโลหะ ฝีมือประณีต นิยมลงรักลงชาดปิดทอง

2. สกุลช่างแพร่ พระพุทธรูปไม้อย่างเมืองแพร่ แสดงศิลปะสกุลช่างโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ กล่าวคือจะมีลักษณะคล้ายกันเป็นส่วนมาก นิยมสร้างฐานสูงลงรักปิดทองเป็นส่วนใหญ่ ที่ลงชาดพบจำนวนน้อย

3. สกุลช่างน่าน มีหลากหลายพุทธศิลป์อย่างมาก มีทั้งที่แสดงออกอย่างศิลปะสกุลช่างล้านช้าง และอย่างศิลปะสกุลช่างไทลื้อหรืออย่างศิลปะสุโขทัย รูปแบบประกอบอื่น ๆ เช่นการตกแต่งส่วนฐานหรือซุ้มก็เป็นเอกลักษณ์ นิยมลงรักลงชาดปิดทอง

4. สกุลช่างไทลื้อ ไทเขิน ไทใหญ่ พม่า และล้านช้าง เป็นพระพุทธรูปไม้แสดงศิลปะอย่างไทใหญ่และพม่า มีทั้งที่สร้างด้วยไม้ และหินอ่อนหรือปั้นสมุกคลุกรัก

ความเชื่อเกี่ยวกับนำไม้สร้างพระพุทธรูป

ชาวล้านนาในอดีต มีหลักการเลือกดังนี้ ต้องหาไม้ทำเสามงคลและเสานางเป็นอันดับแรก และจะไม่นำไม้ที่แสดงว่าเป็นอวมงคลตามลักษณะดังต่อไปนี้มาใช้ ไม้ที่มีลำต้นแผ่ดังหางปลา ไม้ที่มีกิ่งนางขึ้นสองกิ่ง ไม้ที่มีน้ำย้อยออกที่ตาไม้หรือไหลซึมออกจากลำต้น ไม้ที่เคยถูกฟ้าผ่า ไม้ที่ขึ้นบนจอมปลวก ไม้ที่ขึ้นอยู่ใกล้แม่น้ำ ไม้ใจกลางกลวง ไม้ที่ตายแห้งเอง ไม้ปลายหักไม่มีเครือเขาเถาวัลย์ขึ้นปก (ศรีเลา เกษพรหม, 2538: 91)

ไม้มงคลตามความเชื่อ

ไม้ที่ใช้แกะเป็นพระพุทธรูป หรือที่คำจารึกฐานพระพุทธรูปไม้นิยมเขียนว่า สลักขวักพระพุทธพิมสารูปพระเจ้า นิยมใช้ไม้ที่เชื่อกันว่าเป็นไม้มงคล ข้อความที่จารฐานพระเจ้าไม้องค์หนึ่งที่วัดบ้านเปียง ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึงไม้ที่นำมาสร้างพระพุทธรูปไว้ดังนี้ จุลศักราชได้ 1245 (ตัว) ปีกล่าเม็ด เดือน 5 เพ็ง เม็งวันจันทร์ปฐมมูลศรัทธา อ้านตันเป็นเค้า พร่ำพร้อมกับด้วยภริยาลูกเต้า พ่อแม่พี่น้องชุผู้ชุคน ได้ริรังสร้างยังพุทธรูปเจ้าองค์ 1 แล้วด้วยไม้หนุน (ขนุน) ไม้ทัน (พุทรา) ไม้รัก ไม้ทึง (ไม้พลวง) ไม้สา ไม้ส้มสุก (โศก,อโศก) ไม้จันทน์ ไม้เท้าสะหลี (ไม้ที่ใช้ค้ำต้นโพ) (ศรีเลา เกษพรหม, 2538: 66)

คติเกี่ยวกับไม้มงคล

ไม้มงคลที่นำมาสร้างพระพุทธรูปนั้น อาจจะเป็นไปได้ที่รับความเชื่อมาจากไม้โพธิ์ คือไม้ที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ประทับใต้ร่มไม้นั้น ๆ เพื่อตรัสรู้ในตำนานมูลศาสนาสำนวนล้านนา (บำเพ็ญ ระวิน, 2538: 19 – 28) ได้กล่าวถึงไม้มหาโพธิ์ของพระพุทธเจ้าแต่ละองค์ไว้ มีไม้ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ไม้กวาว (ทองกวาว) ไม้แคฝอย ไม้ไร (อ่านไฮ คือ ต้นไทร มีอยู่หลายชนิด) ไม้สาลกัลยาณะ ไม้นาวกาน ไม้บุนนาค ไม้ชะล่อ ไม้หมากเกลือ ไม้เดื่อกา ไม้จวง ไม้สะเลียม ไม้ซางคำ ไม้ประเหียง ไม้จัมปา ไม้ฝาง ไม้กัณณิการ์ ไม้ตู่ลาย ไม้มะขามป้อม ไม้ม่วงขาว ในส่วนพระพุทธเจ้า 5 พระองค์นั้นมีไม้มหาโพธิ์ดังนี้ 1) พระพุทธเจ้ากกุสันธะ (ไม้คะเชาะ) 2) พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ (ไม้เดื่อ) 3) พระพุทธเจ้ากัสสปะ (ไม้นิโครธ) 4) พระพุทธเจ้าโคตมะ (ไม้โพ) 5) พระพุทธเจ้าศรีอาริยะเมตไตรย (ไม้นาวกานหรือไม้บุนนาค)

สรุปคือไม้ที่นำมาสร้างพระเจ้า คงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ด้วยเห็นว่ามีไม้อยู่หลายชนิด และไม้เหล่านั้นก็เป็นไม้มงคลทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นนามมงคล หรือมงคลตรงที่สามารถนำมาใช้งานได้อย่างเหมาะสม จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่า ผู้แก่ทั้งหลายท่านก็กล่าวพ้องกันว่า ใช้ไม้อะไรก็ได้ขอให้แกะง่ายเท่านั้น พระเจ้าไม้บางองค์ไม่สามารถบอกได้ว่าแกะจากไม้อะไร ส่วนในอานิสงส์การสร้างพระเจ้าที่ปรากฏในเอกสารคัมภีร์ใบลาน ได้กล่าวถึงไม้ที่สร้างไว้อย่างกว้าง ๆ ว่าเป็น ลำไม้ และ ที่เจาะจงชื่อก็มีอยู่เพียงไม่กี่ชนิด จึงอาจกล่าวได้ว่าไม้ที่ใช้สร้างพระเจ้านั้นขอให้เป็นไม้มงคลและสามารถแกะเป็นสารูปพระเจ้าได้ง่ายก็พอ เพราะถ้าจุดประสงค์การสร้างดี ทุกอย่างก็เป็นมงคลทั้งสิ้น

อานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปไม้

อานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปไม้ไม่ได้แยกแยะตามชนิดของไม้ต่าง ๆ อย่างละเอียด คนล้านนาก็เข้าใจว่า ไม่ว่าจะสร้างด้วยไม้ชนิดใดก็ตาม ย่อมได้รับอานิสงส์เช่นกัน แต่ถ้าสร้างพระพุทธรูปไม้ด้วยไม้แก่นจันทน์ หรือไม้มหาโพธิ์ จะมีความมั่นใจว่าจะได้รับอานิสงส์อย่างแน่นอนเพราะว่าชื่อไม้ดังกล่าว ออกในธรรม หรือปรากฏในคัมภีร์ใบลาน พระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์และไม้โพ (ไม้โพเป็นไม้มหาโพธิ์ของพระพุทธเจ้าโคตมะ) เป็นที่รู้จักมากกว่าพระพุทธรูปไม้ชนิดอื่น ๆ

สำหรับอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุอื่น ๆ ในเอกสารคัมภีร์ใบลานฉบับวัดบ้านท่อกล่าวไว้ดังต่อไปนี้ (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, 2555: 138) สมัยพุทธกาล 1 อายุกัปของมนุษย์ประมาณ 100 ปี

- สร้างด้วยใบตอง ใบตาล ใบลาน จะได้เสวยยังผลานิสงส์ 5 กัป
- สร้างด้วยแผ่นผ้าคือว่าแต้ม (วาด) ใส่แผ่นผ้าเป็นพระบฏจะได้เสวยผลานิสงส์ 10 กัป
- สร้างด้วยดินเหนียว จะได้เสวยผลานิสงส์ 15 กัป
- สร้างด้วยไม้ จะได้เสวยผลานิสงส์ 20 กัป
- สร้างด้วยนอ งา เขา จะได้เสวยผลานิสงส์ 25 กัป
- สร้างด้วยดินและอิด คือ ดินจี่ (อิฐ) จะได้เสวยผลานิสงส์ 30 กัป
- สร้างด้วยศิลา หิน จะได้เสวยผลานิสงส์ 35 กัป
- สร้างด้วยชีน (ดีบุก) จะได้เสวยผลานิสงส์ 40 กัป
- สร้างด้วยทองแข (โลหะผสมชนิดหนึ่ง) ทองเหลือง ทองแดง เหล็ก จะได้เสวยผลานิสงส์ 45 กัป
- สร้างด้วยเงิน จะได้เสวยผลานิสงส์ 50 กัป
- สร้างด้วยเกสรดอกไม้ จะได้เสวยผลานิสงส์ 55 กัป
- สร้างด้วยทองคำ จะได้เสวยผลานิสงส์ 60 กัป
- สร้างด้วยแก้วมณี จะได้เสวยผลานิสงส์ 65 กัป
- สร้างด้วยไม้จันทน์และไม้มหาโพธิ์ จะได้เสวยผลานิสงส์ 70 กัป และอาจจะได้เสวยผลานิสงส์อันหาที่สุดมิได้

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแกะสลักไม้

งานช่างแกะและงานช่างสลัก เป็นงานช่างประเภทหนึ่งที่มีความต่างกันด้วยวิธีการปฏิบัติ มีคนไม่น้อยมักเรียกคำทั้งสองนี้รวมกันว่า แกะสลัก เป็นการพูดรวบรัดให้เข้าใจได้ง่ายและเร็ว ซึ่งโดยความจริงแล้วแกะสลักมาจากคำสองคำด้วยกัน คือ แกะคำหนึ่ง และสลักอีกคำหนึ่ง ดังนั้น เมื่อพูดถึงคำว่าแกะสลักจึงควรทำความเข้าใจในคำทั้งสองเสียก่อน เพราะคำว่าแกะสลักนั้นเป็นคำที่มีความหมายที่ต่างกันคนละอย่างหรือเป็นคำที่ต่างความหมายกัน (นพวัฒน์ สมพื้น, 2548: 1)

ความหมายของคำว่าแกะ

แกะ ในที่นี้หมายถึง ลักษณะการปฏิบัติงานช่างชนิดหนึ่งที่เรียกว่า ช่างแกะ ตามศัพท์ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า แกะเป็นคำกริยา คือ เอาเล็บมือค่อย ๆ แคะเพื่อให้หลุดออก เช่น แกะสะเก็ด ทำลวดลายด้วยเครื่องมือโดยวิธีแกะ เช่น แกะตรา เอามือแงะหรือง้างสิ่งที่เกาะติดกันแน่น หรือกอดไว้แน่นให้หลุดออกจากกัน เช่น แกะมือที่กำแน่น ดังนั้น คำว่า แกะ จึงเป็นการบอกให้ทราบได้อย่างดีว่าเป็นการกระทำที่มีลักษณะ แกะ แงะ ให้สิ่งที่ติดกันหลุดออกจากกันนั้นเอง เช่น แกะดวงตราเครื่องหมายบนวัสดุด้วยเครื่องมือ ของมีคม หรือเครื่องมือใด ๆ ก็ได้ ให้เนื้อวัสดุที่จะแกะหลุดออกไปหรือเพื่อให้มีรูปลักษณะเป็นไปตามความประสงค์ของงานนั้นๆ อย่างนี้เป็นงานแกะ เช่น แกะตราเครื่องหมาย แกะลายเส้น แกะแม่พิมพ์พิมพ์หนังสือ ทำภาพพิมพ์หรือแกะแม่พิมพ์เพื่อใช้ผลิตงานโลหะและงานแกะอื่น ๆ (นพวัฒน์ สมพื้น, 2548: 1)

ความหมายของคำว่าสลัก

คำว่า สลัก ในที่นี้หมายถึง การปฏิบัติงานช่างชนิดหนึ่งที่เรียกกันว่า ช่างสลัก ซึ่งคำว่าสลักได้ปรากฏคำอธิบายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า การทำให้เป็นลวดลายหรือรูปภาพด้วยวิธีใช้สิ่วสกัด ต้องตอกดุน เป็นต้น เช่น สลักไม้ สลักลูกนิมิต จากความหมายดังกล่าวข้อมจะอธิบายให้เห็นชัดต่อไปได้อีกว่า คำว่า สลัก นั้น จำเป็นต้องใช้เครื่องมือเข้าช่วยการสลัก และมีการใช้แรงตอก เช่น ค้อน ตอกเครื่องมือที่ใช้สลักนั้น ๆ การปฏิบัติงานต้องใช้มือสองมือ คือ จับเครื่องมือมือหนึ่ง และจับค้อนทุบหรือตอกบนเครื่องมืออีกมือหนึ่ง ดังนั้น งานสลักจึงต่างจาก

งานแกะตรงที่วิธีการสลักนั้นต้องใช้เครื่องมือและมีการใช้แรงตอกกระทำต่อเครื่องมือสู่วัสดุอีกครั้งหนึ่ง ส่วนงานแกะนั้นใช้มือจับเครื่องมือและทำการแกะแงะบนวัสดุให้เกิดร่องรอยมีเส้น และรูปตามต้องการเท่านั้นก็เป็นงานแกะแล้ว (นพวัฒน์ สมพื้น, 2548: 1)

เหตุผลและที่มาของงานช่างแกะช่างสลัก

นพวัฒน์ สมพื้น (2548: 3) การที่จะอธิบายความว่า งานแกะ และ งานสลักเกิดขึ้นครั้งแรกได้อย่างไร เริ่มเกิดเมื่อใดเพราะอะไรนั้น คงจะเป็นการยากอย่างยิ่งที่จะให้ตอบเรื่องนี้อย่างชัดเจน แต่จากการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทางด้านงานช่างแกะช่างสลักจากผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการต่าง ๆ แล้ว เราสามารถเพียงจะบอกแนวทางเกิดงานแกะและงานสลักได้ 5 แนวทาง ที่ทำให้มนุษย์สร้างงานด้านแกะและงานสลัก คือ 1) เพื่อสร้างมิติ (Dimension) 2) เพื่อสนองความเชื่อ (Belief)3) เพื่อประโยชน์ใช้สอย (Function) 4) เพื่อลอกเลียนหรือจำลองธรรมชาติ (Realistic) และ 5) เพื่อความงามทางศิลปกรรม (Fine)

1. เพื่อสร้างมิติ (Dimension) ต้องยอมรับความเป็นจริงพื้นฐานก่อนว่ามนุษย์สามารถสื่อความทางตาได้ดี ด้วยการดู การมองเห็น ถ้ามนุษย์มองเห็นแล้วจะเกิดการยอมรับโดยดี ถึงขนาดมีสุภาษิตไทยบางบทกล่าวไว้ว่า “สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น” คือมีความหมายว่า แม้จะมีคนมาเล่าเรื่องหนึ่งเรื่องใดให้ฟังนับเป็นสิบ ๆ ปาก หรือสิบ ๆ คน ก็ยังไม่น่าจะเชื่อถือเท่ากับเราได้พบได้เห็นด้วยตาของตนเอง นอกจากนี้ การสัมผัสด้วยตาโดยเฉพาะของสวยของงาม ของวิจิตรทั้งหลายนั้นต้องเสพต้องสัมผัสมองเห็นด้วยตาทั้งสิ้น จึงจะได้รับความรู้สึกและความซาบซึ้งในศิลปะนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

การสร้างมิติ เป็นวิธีการหนึ่งของการสร้างงานแกะและงานสลัก กล่าวคือ งานแกะตรา นายช่างจำเป็นต้องแบ่งพื้นที่ระยะในรูปแบบกำหนดว่าส่วนใดจะแกะลึกลงไปในวัสดุ ส่วนใดจะเว้นผิววัสดุไว้ และจะแกะออกหรือเว้นไว้เป็นพื้นที่กว้าง แคบ มากน้อยเพียงใด จะให้เส้นที่ปรากฏมีความอ่อนโค้งอย่างไร เส้นแข็งอย่างไร นายช่างต้องกำหนดและทำตามความประสงค์เหล่านั้นตามอย่างที่ต้องการ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วผู้สัมผัสหรือผู้ดูก็จะใช้ตามอง ทำให้เห็นเป็นภาพ เป็นรูปร่าง และลวดลายปรากฏขึ้นในตราเหล่านั้นแม้การแกะตราหรือแกะแม่พิมพ์นั้นจะเป็นงานพิมพ์สองมิติ ลักษณะแบน ๆ ก็ตามก็ถือว่า มีมิติให้เห็นและรับรู้ได้ว่าเป็นภาพอะไรเป็นลวดลายอะไรได้แล้ว ดังนั้นงานช่างแกะจึงเป็นงานช่างชนิดหนึ่งที่สร้างงานขึ้นเพื่อสนองความมีมิติให้เห็นเป็นภาพ เป็นเรื่องราวต่าง ๆ ได้ งานช่างแกะที่ปรากฏเกิดขึ้น จึงได้สืบต่อยาวนานได้ตลอดมา

สำหรับงานสลักนั้นก็เช่นกันกล่าวคือ งานสลักส่วนใหญ่จะเป็นงานที่เป็นสามมิติ คือ มิได้แสดงลักษณะแบน ๆ สองมิติอย่างเช่น งานแกะตราหรือแผ่นแม่พิมพ์ พิมพ์หนังสือ แต่งานสลักเป็นงานที่แสดงถึงสามมิติ คือมีทั้งความกว้าง ยาว สูง หนาที่ชัดเจนเสมือนกับคน สัตว์สิ่งของต่าง ๆ ในธรรมชาติ

ดังนั้น งานสลักจึงเกิดขึ้นเพราะต้องการสนองความมีมิติในลักษณะสามมิติ เพราะผลงานด้านนี้จะมองเห็นความกว้าง ยาว สูง หนาได้ชัดเจนกว่างานสองมิติ การสนองความต้องการทางมิติดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของมนุษย์ทั่วไป ดังนั้น งานสลักที่เกิดขึ้นจึงได้มีการสืบต่อกันยาวนานตลอดมา

จากที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า การสร้างงานศิลปะหรืองานช่างในทางแกะก็ดี ในทางสลักก็ดี เป็นการสนองความต้องการของมนุษย์โดยมิติ ดังนั้น ความมีมิติของงานแกะก็ดี งานสลักก็ดีจึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้งานแกะและงานสลักได้ปรากฏเป็นชิ้นงานศิลปกรรมอยู่ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อสนองความเชื่อ (Belief) เมื่อมนุษย์ได้สร้างความลึกตื้นหนาบางบนวัสดุขึ้นมาแล้ว ทำให้เกิดมิติดังกล่าวข้างต้น มนุษย์จึงพยายามนำเอามิติมาสร้างรูปเคารพตามความเชื่อของมนุษย์ เพราะมนุษย์แต่ครั้งโบราณกาลนั้นจะอยู่กับธรรมชาติเป็นกลุ่ม ๆ ตามเผ่าพันธุ์ของตน และมนุษย์มีความโดดเดี่ยว มีความกลัวปะปนกับการเสี่ยงดำเนินชีวิต และความกลัวนี้เองทำให้มนุษย์สร้างสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ กล่าวคือ แสวงหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งมีฤทธิ์ที่มองไม่เห็นตัว เทวดาต่าง ๆ การนับถือสิ่งดังกล่าวนั้นเป็นเหตุให้มนุษย์สร้างรูปเคารพขึ้น โดยสมมุติว่าเป็นผี เป็นเทพเจ้าหรือเทวดาตามความเชื่อของตน และมีการกำหนดบุคลิกลักษณะของเทพเทวดา ผีที่นับถือไว้ว่ามีบุคลิกท่าทางและร่างกายอย่างไร การแต่งตัว ลักษณะตา จมูก ปาก คิ้ว ใบหน้าและศีรษะ รวมไปถึงเสื้อผ้าและอาวุธที่ถือในมือด้วย ครั้นเมื่อได้กำหนดสิ่งต่าง ๆ ตามความเชื่อแล้วมนุษย์ก็เริ่มสร้างรูปลักษณะตามความเชื่อ โดยมอบให้ช่างทำการสร้างให้ ดังนั้นงานช่างในลักษณะของงานแกะก็ดี หรืองานสลักก็ดี จึงเริ่มเกิดเป็นรูปร่างตามความเชื่อของมนุษย์ผู้นับถือและมีมากขึ้นตามลำดับ ด้วยเหตุนี้เอง การกำเนิดของงานศิลปกรรมประเภทงานช่างแกะก็ดี งานช่างสลักก็ดี ย่อมจะกล่าวได้ว่าเกิดจากความเชื่อของมนุษย์ ซึ่งถือกันว่าเป็นเหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งของการริเริ่มสร้างงานศิลปกรรมช่างแกะและช่างสลักขึ้นมาในโลก

3. เพื่อประโยชน์ใช้สอย (Function) มนุษย์จะดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยปัจจัยเครื่องบำรุงบำเรอชีวิต เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายและเพื่อความเป็นอยู่อย่างสงบและมีความสุขในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งมีกิจกรรมหลายอย่างที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติดำเนินการให้ได้มาซึ่งปัจจัย 4 อันเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย

และยารักษาโรค ดังนั้นปัจจัย 4 อย่างดังกล่าวนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นให้ชีวิตดำรงอยู่ได้โดยพื้นฐานก่อนที่จะก้าวไปสู่ความต้องการทางสังคมและอื่น ๆ ต่อไป จากปัจจัย 4 ประการดังกล่าวแล้ว มนุษย์ยังมีความจำเป็นต้องแสวงหาให้ได้มาซึ่ง เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นองค์ประกอบการเลี้ยงชีพ ดังนั้นการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือก็จำเป็นและส่วนใหญ่มักจะดัดแปลงจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ หิน โลหะ และอื่น ๆ ประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นเครื่องมือ แต่การดัดแปลงวัสดุธรรมชาติให้เป็นเครื่องมือนั้นจะต้องทำการเคาะ ทุบ ถาก ดัด ขุด ให้เครื่องมือมีความเหมาะสมกับการใช้งาน ด้วยเหตุนี้ การตัด ถาก ทุบ ขุด แงะ ทั้งหลายเหล่านี้ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นกระบวนการของงานช่างแกะ และงานช่างสลักอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ใช้สอบหรือเป็นเครื่องมือหากินในชีวิตประจำวัน ดังนั้น เครื่องมือต่าง ๆ จึงถูกสร้างขึ้นโดยมีกระบวนการถาก ดัด เคาะ ทุบ ขุด แงะ ให้เป็นรูปร่างตามที่ต้องการหรือที่จะถนัดต่อการใช้งานในการดำรงชีพ เช่น คันไถสำหรับไถนา ครกตำข้าว เกวียน กระบวยตักน้ำ กระต่ายขูดมะพร้าว และอุปกรณ์ใช้ดำรงชีพในชีวิตประจำวันอื่นๆ รวมถึงเครื่องเรือน ส่วนประกอบต่าง ๆ ของเรือน ซึ่งต้องถาก ดัด เคาะ ทุบ เจาะ ขุด แงะ เพื่อให้ได้รูปทรงรูปร่างตามความต้องการของผู้ใช้

หรืออาจกล่าวได้ว่าจากความจำเป็นในการดำรงชีพประจำวันของมนุษย์ ซึ่งต้องอาศัยอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อการเลี้ยงชีพและการดำรงอยู่ของชีวิตนั้น จำต้องอาศัยกระบวนการทางการช่าง โดยเฉพาะลักษณะงานทางช่างแกะ และช่างสลักเข้าช่วยตลอดมา และในทำนองเดียวกันก็ย่อมจะกล่าวได้ว่างานในลักษณะช่างแกะหรือช่างสลักเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยความจำเป็นที่ต้องสร้างเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอยของมนุษย์เป็นสำคัญด้วยส่วนหนึ่ง

4. เพื่อลอกเลียนหรือจำลองธรรมชาติ (Reakustuc) ในการดำรงชีพมนุษย์ต้องอาศัยอยู่กับสิ่งแวดล้อมอันเกิดแต่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ความงามในรูปลักษณะของสัตว์ของคน ผลไม้หุ่นนิ่งทั้งหลายรวมทั้งวัตถุอื่น ๆ ย่อมนำมาซึ่งความพึงพอใจแก่มนุษย์และเป็นเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิดที่จะจำลองธรรมชาติส่วนนั้นไว้ เช่น คน สัตว์ เป็นต้น ความพยายามที่จะจำลองธรรมชาติ เพื่อความเหมือนดังกล่าวย่อมเป็นที่มาแห่งการคิดสร้างงานศิลปกรมเลียนแบบธรรมชาติเกิดขึ้น และเพื่อให้งานศิลปกรรมดังกล่าวมีความกว้างยาวหนาอย่างรูปที่เห็น ในธรรมชาติจึงเกิดการสร้างงานช่างสลัก เช่น รูปสลักหินอ่อนในกรีก โรม เป็นรูปวีนัส รูปคนเหมือน หรือสรีระของมนุษย์ ทั้งที่เป็นภาพเปลือย และมีผ้าห่มเป็นริ้วรอยห้อยย้อยที่สวยงาม จึงกล่าวได้ว่า การคิดที่จะลอกเลียนธรรมชาติหรือจำลองธรรมชาติก็เป็นเหตุผลที่มาของงานช่างแกะงานช่างสลักอีกทางหนึ่ง

5. เพื่อความงามทางศิลปกรรม (Fine) ความงามเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่มนุษย์แสวงหาและต้องการ เพราะความงามทำให้จิตใจมีความร่าเริงเบิกบานและมีความสุข มนุษย์

จึงแสวงหาความสวยงาม หรือพยายามนำเอาความสวยงามมาไว้ใกล้ตัวหรืออยู่กับตัว โดยแนวทางดังกล่าว มนุษย์จึงสร้างสิ่งแวดล้อมให้มีสิ่งสวยงามและอยู่รอยตัวหรืออยู่ในบริเวณที่พอจะได้เข้าไปแตะต้องหรือสามารถเข้าไปสัมผัสได้ เช่น งานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่เน้นความงามและหลุดหนีจากธรรมชาติไปแล้ว ดังนั้น งานศิลปกรรมตามแนวความคิดจึงถือเอาความงามด้านประดิษฐ์เป็นหลัก ซึ่งศิลปกรรมทางตะวันออก เช่น ไทย เป็นต้น จะเน้นความงามประดิษฐ์ยิ่งไปกว่าความงามที่ธรรมชาติสร้างไว้ ยกตัวอย่าง เช่น ดอกไม้ที่ว่างามแล้ว นายช่างก็ยังแยกกลีบนำมาพับเย็บร้อยใหม่ให้เกิดความงามอันประณีต และมีความงามวิจิตรเหนือไปกว่าดอกไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติบนโลกโดยทั่ว ๆ ไป เป็นต้น ดังนั้น การสร้างงานศิลปกรรมประดิษฐ์เพื่อความงามจึงได้เกิดขึ้นกล่าวคือเริ่มตั้งแต่เครื่องใช้ไม้สอย อุปกรณ์เครื่องมือ ก็เริ่มสร้างความงามประกอบเข้าไป เช่น ด้ามกระบวย ตักน้ำ ก็เริ่มถากให้เป็นรูปงู รูปหัวเป็ด หัวนก และอื่น ๆ ด้ามขอที่สีเป็นเพลงก็นำมาแกะให้เป็นลวดลายต่าง ๆ เครื่องตี เช่น ระนาด ก็นำมาแกะราง ไม้เท้าก็นำมาแกะลวดลาย เครื่องใช้ในบ้าน เช่น เซี่ยนหมาก ตลับขี้ผึ้งสีปาก ก็มีลวดลายประกอบ ส่วนประกอบของบ้านเรือนก็ได้มีการถากแกะเส้นสลักลายลึกตื้นในชิ้นงานต่าง ๆ มากขึ้น ดังนั้นการที่มนุษย์มีความต้องการความงามจึงเป็นเหตุสำคัญให้มีการสร้างงานศิลปกรรมขึ้น และโดยเฉพาะงานลักษณะด้านช่างแกะและช่างสลักก็เป็นงานที่มีมาแต่ดั้งเดิม นับแต่มนุษย์เริ่มวิวัฒนาการตนเองสู่ความมีอารยธรรมในโลก

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้มองเห็นว่า งานศิลปกรรมด้านช่างแกะและช่างสลักนั้นส่วนหนึ่งได้ก่อกำเนิดจากอิทธิพลของมนุษย์ที่ต้องการสร้างมิติ ต้องการสนองความเชื่อ ต้องการประโยชน์ใช้สอยต้องการลอกเลียนธรรมชาติ และต้องการความงาม จากเหตุปัจจัยดังกล่าวนี้ทำให้งานแกะและสลักสามารถดำรงอยู่ได้ และสืบต่อมาเป็นเวลายาวนาน มีวิวัฒนาการและพัฒนาการมาตามลำดับจนปรากฏเป็นงานศิลปกรรมอันมีคุณค่าอย่างยิ่ง ดังนั้นงานช่างแกะและงานช่างสลักจึงเป็นงานศิลปกรรมที่มีความสำคัญและคนทั่วไปรวมทั้งวงการศึกษาได้ให้ความสนใจและมีการศึกษาค้นคว้ากันอย่างมากในปัจจุบัน

งานช่างแกะและช่างสลักในอดีต

เมื่อพูดถึงเรื่องงานศิลปกรรมในกลุ่มของช่างแกะและช่างสลักในอดีตนั้น มีผู้ให้แนวคิดว่าคนไทยจะรับเอาวิธีการแกะมาจากประเทศจีน เพราะจีนนิยมแกะตราประทับ เช่น ตราประจำองค์กษัตริย์ ตราเครื่องหมายสำนักหน่วยงาน ตราประจำตระกูล และประจำตัวขุนนาง เพื่อใช้ประทับในเอกสารต่าง ๆ แม้คนจีนจะเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้วก็ยังนิยมแกะตราประทับหนังสือ นอกนั้นก็มีการแกะงาช้าง หินสบู่ เพื่อใช้เป็นตราประจำองค์กษัตริย์ ขุนนาง คหบดี

และ ฯลฯ ในประเทศไทยด้วย งานช่างแกะนั้นนอกจากจะแกะเป็นตราประจำตัวบุคคลดังกล่าวแล้ว คนจีนก็นิยมที่จะแกะอักษรเพื่อใช้พิมพ์ เช่น แกะอักษรจีนประทับกระดาษในศาลเจ้า โดยประทับบนกระดาษแดง เหลือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังคิดแกะตราประทับเพื่อใช้ประทับเป็นเครื่องหมายการค้า เช่น แกะตัวหนังสือแล้วประทับบนขนมเปี๊ยะ ขนมอื่น ๆ ของจีนอีกหลายชนิด จึงนับได้ว่าการแกะตัวหนังสือตราประทับต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นเป็นที่นิยมกันมากในหมู่คนจีนอีกอย่างหนึ่งก็คือ แกะแม่พิมพ์ขนมโก๋ โดยแกะเป็นแม่พิมพ์ลึกเพื่ออัดแป้ง ขนมโก๋ แม่พิมพ์ชนิดนี้ก็ใช้วิธีการแกะเหมือนกันโดยนิยมแกะบนไม้ ส่วนงานสลักนั้นมีความเชื่อกันว่าคนไทยน่าจะรับอิทธิพลจากอินเดีย จากจีน และจากขอม เพราะอารยธรรมจากประเทศเหล่านี้เลื่อนไหลไปมาและมีอิทธิพลทางศิลปะต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก งานสลักของชาวอินเดียนั้นนิยมสลักก้อนหินเป็นรูปเคารพตามความเชื่อของครูชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพราหมณ์ เช่น ที่พบมากทางภาคใต้ของประเทศไทยมีรูปสลักหินเป็นพระนารายณ์ พระศิวะ พระอิศวร ศิวลึงค์ และอื่น ๆ อีกมากเป็นงานสลักหิน หรืออักษรจารึกที่หุบเข้าช่องคอยทางใต้ของไทยนั้นก็สลักบนก้อนหินใหญ่ งานสลักหินที่ปรากฏจึงเป็นครูให้คนไทยได้พบเห็น นำมาเป็นแบบอย่างได้ นอกจากนี้ประเทศจีนเองก็ได้ติดต่อค้าขายกับประเทศแถบอินโดจีนมาแต่ครั้งก่อนสมัยสุโขทัยมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมต่อกันตลอดมา ทำให้มีการถ่ายเทรูปแบบศิลปกรรม เช่น งานสลักหินประติมากรรมจีนแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยเป็นเหตุให้ช่างไทยได้รับอิทธิพลทางรูปแบบและวิธีการของช่างสลักจากจีนด้วย นอกจากอิทธิพลของศิลปกรรมดังกล่าวแล้ว งานศิลปกรรมขอมก็เป็นส่วนสำคัญที่ให้อิทธิพลงานด้านประดิมากรรมและการสร้างงานด้านช่างสลักแก่ไทยไม่น้อย อย่างไรก็ดามการรับอิทธิพลในรูปแบบหรือวิธีการของชนชาติอื่นก็เป็นเพียงแนวทางสร้างงานศิลปกรรมส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่สาระสำคัญของการสร้างงานศิลปกรรมนั้นย่อมมาจากเนื้อหาของเรื่องราวในทางความเชื่อศรัทธา เช่น เรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งไทยได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิยุคแรก ๆ มาโดยลำดับจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาปรากฏเกิดขึ้นมาโดยตลอดต่อไป (นพวัฒน์ สมพื้น, 2548: 52)

ศิลปกรรมด้านช่างแกะและช่างสลักในพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้เข้าสู่อาณาจักรสุวรรณภูมิในช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 300 หลังจากที่ได้ทำสังคายนาครั้งที่ 3 เป็นเวลา 9 เดือน พ.ศ. 234 – 235 ที่อโศการาม กรุงปาตลีบุตร ประเทศอินเดีย โดยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นองค์อุปถัมภ์เมื่อเสร็จการสังคายนาแล้ว พระเจ้าอโศก มหราชทรงโปรดให้ประกาศพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สายด้วยกัน และ 1 ใน 9 สาย

นั้นมีพระโสณะกับพระอุตตระเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานที่ในอาณาจักรสุวรรณภูมิ ในพุทธศตวรรษที่ 3 นั้นเอง ซึ่งเชื่อกันว่าดินแดนสุวรรณภูมินี้น่าจะอยู่ในดินแดนของประเทศไทย โดยมีศูนย์กลางอยู่ประมาณนครปฐม อู่ทอง ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ปัจจุบัน ซึ่งในช่วงแรก ๆ นี้ การนับถือพระพุทธศาสนายังไม่มีรูปเคารพเป็นพระพุทธรูปอย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบันนี้ แต่ได้สร้างรูปสัญลักษณ์ขึ้นกราบไหว้บูชา เช่น ปางประสูติก็ใช้ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ ปางตรัสรู้ก็ใช้ต้นโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ ปางปฐมเทศนาก็ใช้ธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์ ปางเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานก็ใช้สถูปทรงฟองน้ำ หรือกองดินเป็นสัญลักษณ์ ส่วนองค์พระพุทธรูปของพระพุทธเจ้านั้นเพิ่งจะมีเกิดขึ้นภายหลังประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 – 6 ในอินเดีย โดยอิทธิพลของนายช่างศิลปะกรีก ดังนั้นจึงเกิดรูปเคารพเป็นดอกบัว เป็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ รูปสลักพระธรรมจักรด้วยหิน และรูปพระสถูป (กองดิน) คว่ำหรือทรงฟองน้ำเกิดขึ้นในยุคดั้งเดิมนั้น ส่วนการสลักด้วยไม้อาจจะมีบ้างแต่เนื่องจากไม้เป็นวัสดุอายุสั้นจึงผุเปื่อยไปหาหลักฐานปรากฏในปัจจุบันไม่ได้ รูปสัญลักษณ์ของหินสลักเป็นรูปดอกบัวบาน หินสลักเป็นรูปต้นพระศรีมหาโพธิ์ หินสลักเป็นรูปพระธรรมจักร และสถูปกองดินทรงฟองน้ำ

สมัยทวารวดี พุทธศตวรรษที่ 11 – 17 เป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาแผ่เข้ามาในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันมากและต่อเนื่อง ทำให้ศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นอารยธรรมของอินเดียเข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนาด้วยช่างศิลปกรรมต่าง ๆ ได้สร้างงานศิลปกรรมหลายสาขาหลายประเภทด้วยกันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะงานศิลปกรรมที่เป็นงานช่างแกะช่างสลักเท่านั้น

งานด้านช่างแกะยังไม่ปรากฏชิ้นงานที่ชัดเจน ส่วนช่างสลักสมัยทวารวดีที่ปรากฏในประเทศไทยนั้นมีหลายแห่งด้วยกัน เช่น งานสลักหินลอยตัวเป็นพระพุทธรูปศิลาขาว นั่งห้อยพระบาทปางเทศนาเรียกกันว่า พระพุทธรูปศิลาขาว ซึ่งพบที่วัดพระเมรุ จังหวัดนครปฐม ซึ่งอยู่ที่พระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์และฐานทักษิณทิศใต้องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นต้น หรือพระพุทธรูปที่สลักด้วยศิลาอื่น ๆ ที่มีลักษณะลอยองค์หรือลอยตัวก็มีส่วนที่เป็นงานสลักประเภทนูนสูงนั้น ได้แก่ งานที่สลักหินเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ (พระนอน) ที่สลักบนผนังหินในถ้ำฝาโถ เขางู ราชบุรี หรือพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทปางเทศนาในถ้ำฤาษีที่เทือกเขาเดียวกัน นอกจากนี้ ยังพบชิ้นงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาที่เป็นภาพนูนสูงอีกหลายแห่ง เช่น ภาพสลักผนังหินที่เขาอมรัดน์ อยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองศรีเทพเพชรบูรณ์ หรือพระพุทธรูปที่ถ้ำพระโพธิสัตว์แก่งคอย สระบุรี เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นภาพศิลปกรรมสลักหินนูนสูง สมัยทวารวดีที่มีความงามและมีคุณค่ามาก ส่วนงานช่างสลักที่เป็นนูนต่ำนั้นช่างสมัยทวารวดีนิยมสลักหินเล่าเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

โดยสร้างภาพนูนต่ำเหล่านั้นไว้บนใบเสมา ซึ่งส่วนใหญ่ที่ค้นพบได้ในขณะนี้คือในดินแดนทางภาคอีสาน พบหินใบเสมาสลักภาพนูนต่ำอยู่เป็นจำนวนมากกว่าภาคอื่น ๆ ของไทย

งานศิลปกรรมสมัยทวารวดีนั้นมีทั้งงานสลักหินดังกล่าว และมีงานปั้นปูนเป็นรูปเล่าเรื่องชาดกเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ที่ฐานเจดีย์จุลประโทน นครปฐม เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบลวดลายปูนปั้นที่มีคุณค่าทางศิลปกรรมอีกมากมายทั่ว ๆ ไปแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาภาคกลางของไทย

โดยสรุปงานช่างสลักในสมัยทวารวดีนั้น สันนิษฐานกันว่าคงมีหลายอย่าง เช่น สลักไม้ และสลักหิน แต่เท่าที่พบในขณะนี้เป็นงานสลักหินทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหินเป็นของคงทนจึงเหลือมาจนถึงทุกวันนี้ก็ได้

งานศิลปกรรมยุคก่อนสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 12 – 17 ซึ่งมีสกุลศิลปะอีกหลายสกุลด้วยกัน แต่งานช่างสลักก็ยังมีไม่เด่นชัดมากนักที่มีบ้างก็เป็นสลักหิน และเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งก่อสร้างและรูปเคารพ

สมัยสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 18 – 20 ในทางประวัติศาสตร์ถือว่าเป็นยุคที่คนไทยเริ่มรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นแล้ว กล่าวคือเริ่มสร้างอาณาจักรเป็นของตัวเองและกำหนดรูปแบบทางศิลปกรรมวัฒนธรรมเป็นของตนเอง พัฒนางานศิลปกรรมให้หลุดพ้นจากอิทธิพลชาติอื่นเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างเด่นชัดยิ่งขึ้น

ลักษณะงานช่างสลักในยุคนี้อาจมีงานสลักไม้บ้าง แต่เนื่องจากความคงทนของไม้มีอายุจำกัดจึงทำให้เสื่อมสลายไปจนไม่มีหลักฐานหลงเหลือไว้ให้เห็นแต่อย่างใด ส่วนงานแกะหินนั้นพอจะมีให้เห็นได้ เช่น งานช่างแกะลายเส้นบนหินชนวนเป็นภาพลวดลายเดินเส้นมีคน ต้นไม้ และสัตว์ ลักษณะท่าทางเป็นงานเส้นอ่อนช้อยมีลีลาท่าทางสวยงามมาก ภาพลายเส้นแกะหินดินดานชิ้นนี้พบว่าประดับที่เพดานของอุโมงค์วัดศรีชุม เมืองเก่าสุโขทัย เป็นภาพลายเส้นเล่าเรื่องชาดกอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็นงานแกะหินลายเส้นที่สวยงามอย่างยิ่งชิ้นหนึ่งในสมัยสุโขทัยอิทธิพลศิลปะอินเดีย

นอกจากงานแกะหินลายเส้นดังกล่าวข้างต้นแล้วยังพบงานสลักหินเป็นก้อน เช่น หลักศิลาจารึกเป็นงานสลักหินที่มีความสำคัญในแง่ของศิลปกรรมและประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังมีงานและตัวหนังสือหรือสลักอย่างเบา ๆ เป็นจารึกอักษรไทย เล่าประวัติและเหตุการณ์ของสุโขทัย งานสลักหินสมัยสุโขทัยยังปรากฏให้เห็นอีก เช่น พระแท่นศิลา และงานสลักหินอื่น ๆ อีก เป็นต้น

สมัยอยุธยา ซึ่งเชื่อกันว่ามีอยู่มาก แต่ผลงานดังกล่าวได้สูญเสียเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 มากมายด้วยถูกข้าศึกเผาผลาญทำลายไป ดังนั้นทำให้ไม้แกะสลักจำนวนไม่น้อย

ต้องถูกไฟเผาไปอย่างน่าเสียดาย เช่น งานสลักไม้ยอดปราสาทพระราชวังและอื่น ๆ อีกมากที่ยังหลงเหลืออยู่ก็มีอยู่น้อยมาก เช่น บานประตูสลักไม้มีภาพและลวดลายสวยงามอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา เป็นบางชิ้น เช่น งานสลักไม้สมัยอยุธยา หน้าบันสลักไม้ธรรมาสน์เทศน์ที่เป็นผลงานสลักไม้สมัยอยุธยาที่งดงามก็มีอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หน้าบันสลักไม้และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร หลายชิ้น งานสลักหินในสมัยอยุธยาก็มีมาก ส่วนใหญ่จะเป็นงานสลักหินโกลนหุ่นองค์พระพุทธรูปแล้วพอกปั้นทับด้วยปูน และพบว่าช่างมักจะนิยมโกลนหุ่นด้วยหินทรายแดงมากกว่าหินอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสลักได้ง่ายกว่าหินชนิดอื่นก็ได้

งานช่างแกะช่างสลักในสมัยอยุธยา และ รัตนโกสินทร์ในสมัยนี้มีงานศิลปกรรมด้านแกะด้านสลักอยู่มากดังที่ได้ปรากฏพบกันทั่ว ๆ ไป เช่น งานช่างแกะก็จะพบการแกะตราพระราชสัญจกร ตราประทับของพระเจ้าแผ่นดิน และสัญจกรของเจ้านายหรือขุนนาง เป็นต้น นอกจากนี้งานสลักชิ้นสำคัญ ๆ เช่น งานสลักไม้สร้างราชรถ งานสลักไม้สร้างเรือพระราชพิธี บานประตูอุโบสถวัดสำคัญ ๆ และอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งจะพบเห็นได้ทั่ว ๆ ไป เพราะยังเหลือปลากดอยู่ในขณะนี้ งานช่างสลักสมัยรัตนโกสินทร์นั้นได้รับอิทธิพลมาจากช่างสมัยอยุธยา โดยเฉพาะรัตนโกสินทร์สมัยเริ่มแรก แต่ระยะต่อมาได้มีการผสมผสานกับศิลปกรรมต่างชาติจึงทำให้รูปแบบทางศิลปกรรมของช่างสลักแปรเปลี่ยนไปตามความนิยมของสังคมบ้างแต่โดยเนื้อแท้แล้วยังนิยมที่จะสร้างผลงานในรูปแบบไทยอยู่มาก เพราะผลงานในรูปแบบของไทยนั้นเป็นรูปแบบที่อมตะและมีคุณค่าประทับใจแก่คนไทยและคนต่างชาติเป็นอย่างยิ่ง (นพวัฒน์ สมพื้น, 2548: 53)

ศิลปะการแกะสลักไม้

ศิลปะการแกะสลักไม้ เป็นการทำงานช่างศิลป์อีกแขนงหนึ่งเรียกกันว่า งานประณีตศิลป์ซึ่งจัดเป็นงานประเภทหัตถกรรมอีกสาขาหนึ่งซึ่งจะเน้นประโยชน์ใช้สอยและความงานควบคู่กันไปอัน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากไม้ หรือบางทีเราก็จัดอยู่ในประเภทงานประติมากรรม (Scoulpture) ส่วนผู้ที่ทำงานสาขานี้เรียกว่า “ประติมากร” ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกของตัวศิลปินที่ได้ สร้างสรรค์ผลงานออกมาตามความคิดและประสบการณ์ของตนเอง สรุปได้ว่าการแกะสลักไม้ ทั้ง 2 ประเภทที่กล่าวมานั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะ รูปแบบ หรือจุดประสงค์ของผู้สร้างผลงานนั้น ๆ (บุญรัตน์ ณ วิชัย, 2532 อ้างใน ทรงเดช สุทธสา, 2545: 8)

ศิลปะการแกะสลักไม้ นับว่าเป็นสมบัติอันล้ำค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติอีกสาขาหนึ่ง ซึ่งได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษโบราณที่เรียกว่า “ไม้จำหลัก” ในงานช่างสิบหมู่ (ร.5)

โดยการถ่ายทอดเจตนารมณ์ในเรื่องราวของความงามอย่างวิจิตรพิสดาร อันจะเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางด้านงาน ศิลปหัตถกรรมประจำชาติที่ได้ถ่ายทอดหรือต้นกำเนิดมาจากเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เรียกว่า งาน Folk Art ซึ่งบางทีเราเรียกว่า "ศิลปะงานพื้นบ้าน" ผลงานที่สร้างสรรค์ออกมานั้น ก็มีความเป็นเอกลักษณ์ทั้งรูปแบบลวดลาย หรือเทคนิควิธีการเป็นเฉพาะอย่างของแต่ละท้องถิ่นตามสภาพภูมิศาสตร์

งานศิลปะการแกะสลักไม้

แบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ

1. ภาพคน อันได้แก่ การแกะสลักภาพคนเหมือน วีรชน พระพุทธรูป เทวรูป และภาพในวรรณคดี ในลักษณะที่เป็นรูปลักษณ์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม

2. ลวดลายประดับ อันได้แก่ การแกะสลักลวดลายต่าง ๆ ทั้งไทยและสากล เช่น ลวดลาย

3. เครือเถา เพื่อใช้ในการประดับตกแต่งเครื่องเรือน เครื่องใช้สอยตลอดจนสถาปัตยกรรมต่าง ๆ

4. ภาพสัตว์ อันได้แก่ การแกะสลักภาพสัตว์ ในลักษณะท่าทางต่าง ๆ ภาพสัตว์ในเทพนิยาย วรรณคดี เช่น ภาพกินรี ประดับหัวเสาอาคาร วานร และหูช้างประดับเสา

5. ภาพทิวทัศน์ เป็นการแกะสลักภาพทิวทัศน์ต่าง ๆ เช่น ภาพช้าง เป็นโขลงกำลังลากซุงในป่าใหญ่ ภาพชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นชนบท และทัศนียภาพของธรรมชาติต่าง ๆ

6. ภาพองค์ประกอบศิลป์ เป็นการแกะสลักโดยการนำเอารูปทรงพื้นฐาน อันได้แก่รูปทรงเรขาคณิต ธรรมชาติและอิสระมาจัดวางองค์ประกอบให้เกิดคุณค่ารสนิยมทางด้านความงดงาม เช่นภาพการแสดงอารมณ์ ความรู้สึก การเคลื่อนไหวของรูปทรงและเส้นในลักษณะนามธรรม การแกะสลักอักษรอันเป็นการแกะสลักอักษรป้ายต่างๆ เพื่อใช้ในการประดับตกแต่งห้องหรืออาคารสถานที่ต่าง ๆ เช่น อักษรป้ายโรงเรียน โครงการต่าง ๆ ป้ายชื่อและป้ายร้านอาหารหรือผับในสไตล์คันทรี (ทรงเดช สุทธสา, 2545: 8 – 9)

ศิลปะการแกะสลักไม้

แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

รูปแบบของงานไม้แกะสลักนั้น จะออกมาในลักษณะรูปร่างที่แตกต่างกันไปซึ่งแต่ละประเภทก็มีความงาม และหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยต่างกันไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ผู้สร้างสรรค์งานที่จะนำเอาไปใช้ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับการใช้งานดังต่อไปนี้

1. การแกะสลักแบบนูนต่ำ หรือบางที่เรียกว่าแบบลายเส้นซึ่งเป็นการแกะสลักแบบที่มองเห็นเป็นลักษณะแบน ๆ เพียงด้านเดียว จะเน้นเฉพาะเส้นขอบหรือรอบนอกอย่างละเอียดและชัดเจนเท่านั้น เช่น การแกะสลักอักษรป้าย โลโก้ และลวดลายประกอบมุมกรอบบานประตูในงานเครื่องเรือนโบราณ

2. การแกะสลักแบบนูนสูง เป็นการแกะสลักที่มองเห็นเป็นครึ่งตัว หรือเป็นซีกเดียวเท่านั้น แต่จะมีลักษณะที่ทับซ้อนกันเป็นจังหวะลีลาที่มีความกลมกลืนในลักษณะต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดคุณค่าความงามทางด้านศิลปกรรม เช่น ภาพประกอบทิวทัศน์ ภาพสัตว์ ภาพบุคคล และภาพวรรณคดีเทพนิยาย ชูชก ที่ใช้แกะสลักบานประตู – หน้าต่างวิหารวัด

3. การแกะสลักแบบลอยตัว เป็นการแกะสลักที่ดูได้ทุกรอบด้าน ใกล้เคียงกับของจริงมากที่สุดไม่ว่าจะเป็นรูปร่างลักษณะท่าทางต่าง ๆ จะปรากฏออกมาอย่างชัดเจน ลักษณะของผลงานมีทั้งรูปแบบที่เป็นนามธรรม และรูปธรรมก็สุดแล้วแต่จุดประสงค์ของผู้สร้างสรรค์งานจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะโครงสร้างสัดส่วนตลอดจนลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี เช่น การแกะพระพุทธรูป เทวรูปปางต่าง ๆ รูปคนเหมือนรูปสัตว์ และองค์ประกอบศิลป์ เป็นต้น (ทรงเดช สุทธสา, 2545: 9)

ประโยชน์ของงานศิลปะการแกะสลัก

1. ประดับ-ตกแต่ง ใช้ในการประดับประกอบโครงสร้างของงานเครื่องเรือน หัตถกรรม หัตถศิลป์ ตลอดจนงานสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ได้แก่ วิหาร วัด ลวดลายประดับตู้โบราณ ประดับสวนหย่อม กลางสระน้ำ อันจะก่อให้เกิดสุนทรียภาพทางด้านความงดงามและประโยชน์ใช้สอยสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่าดี

2. ความเชื่อ ความศรัทธา และพิธีกรรม ใช้ในการสักการะบูชาในพิธีกรรมต่าง ๆ อันเกิดมาจากความเชื่อศรัทธาตามขนบธรรมเนียมประเพณีนิยม ที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมกันมาอันได้แก่ พระพุทธรูป เทวรูป หิ้งพระ ศาลพระภูมิ และทำยันต์อันให้คุณค่าทางจิตใจและความงดงามเพื่อตอบสนองทางด้านอารมณ์ของมนุษย์ชาติ (ทรงเดช สุทธสา, 2545: 10)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิวพร สกุณาท่าวงศ์ (2551) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบายศรีสี่ภูมิภาค งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบายศรีสี่ภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน และภาคกลาง โดยนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน คือ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม จากพ่อครู แม่ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ท้องถิ่น สี่ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน และภาคกลาง จำนวน 14 คน และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (ด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล) ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้ เป็นการเก็บรวบรวมองค์ความรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญา โดยได้มาจากสองแหล่ง คือ แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ สามารถค้นหาได้จาก เอกสาร และตำราต่าง ๆ และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจาก พ่อครู แม่ครู ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ท้องถิ่นของแต่ละภาค จำนวน 14 คน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ ทำให้ทราบว่าบายศรีภาคกลางได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ภาคใต้ได้รับมาจากศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) และประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ภาคอีสานได้รับมาจากศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) และประเทศลาว ภาคเหนือ ได้รับมาจากภาคกลาง ประเภทของบายศรี ภาคเหนือประกอบด้วยบายศรีหลวงหรือบายศรีใหญ่ บายศรีนมแมว หรือ ขันผูกมือ หรือ ขันมัดมือ ภาคใต้ประกอบด้วย พานบายศรี (บุหงาซือรี บุหงาซีเร๊ะ) และบายศรีประยุกต์ ภาคอีสานประกอบด้วย บาศรี พาขวัญ หรือพานบายศรี ขันหมากเบ็ง บาศรี พาขวัญ หรือพานบายศรีประยุกต์ และบายศรีประยุกต์บัลลังก์พญานาค ภาคกลางประกอบด้วย บายศรีปากชาม บายศรีเทพ บายศรีพรหม / บายศรีพรหมสี่หน้า / บายศรีพรหมประกาศิต บายศรีตอ บายศรีหลัก / บายศรีต้น / บายศรีพระเกตุ บายศรีขันธ์ห้า บายศรีพรหมเปิดโลกบายศรีกำเนิดพระแม่กวนอิม บายศรีพระแม่ธรณี บายศรีพระแม่โพสพ บายศรีโลกุตตระบายศรีพระอรหันต์ 8 ทิศ บายศรีบรมครูร้อยแปด บายศรีธรรมจักร บายศรีบัลลังก์ บายศรีอภัยทาน บายศรีสู่ขวัญความหมายของบายศรีทั้งสี่ ภูมิภาค ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับศาสนาวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น การเรียกขวัญสู่ขวัญเพื่อให้เกิดกำลังใจ ความสำคัญของบายศรีทั้งสี่ภูมิภาค จะนำไปใช้ในพิธีมงคล เช่นใช้ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใช้ใน ศาสนพิธี การไหว้ครู การบวงสรวง การเรียกขวัญสู่ขวัญ พิธีแต่งงาน บวชนาค วันเกิด วันปีใหม่

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ ทำให้ค้นพบเพิ่มเติมว่าสามารถแบ่งบายศรีโดยดูจากรูปแบบได้เป็น 2 ประเภท คือ บายศรีดั้งเดิมและบายศรีประยุกต์

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า ที่มาขององค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบายศรี สี่ ภูมิภาค ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ดอกไม้ที่ใช้ส่วนใหญ่จะใช้ดอกไม้ที่แสดงถึงความหมายที่เป็นสิริมงคล มีกลิ่นหอม หาได้ง่ายเป็นดอกไม้พื้นบ้านของแต่ละภูมิภาค ใบไม้ที่ใช้ในการทำบายศรี ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง จะใช้ใบตองตานี ภาคใต้จะใช้ใบพลู ความหมายของบายศรี หมายถึง เครื่องเชิญ หรือรับขวัญ ทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทงเป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอบขึ้นไปตามลำดับ เป็น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น มีเสาปักตรงกลางเป็นแกน มีเครื่องสังเวยอยู่ในบายศรี และมีไข่ขวัญเสียบอยู่บนยอดบายศรี ภาษาที่ใช้เรียก ตัวหรือนิ้วที่นำมานุ่งผ้ารวมกัน ภาคเหนือเรียกว่า “กาบ หรือ ขา” ภาคใต้เรียกว่า “แม่ หรือ ลูก” ภาคอีสานเรียกว่า“แม่” ภาคกลางเรียกว่า “ปั้น หรือ องค์” ภูมิปัญญาด้านบายศรี ได้รับการถ่ายทอดบอกเล่าจาก ปู่ย่า ตายาย พ่อ แม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครูบาอาจารย์ ผู้เฒ่า ผู้แก่ในท้องถิ่น การสังเกต การได้รับการถ่ายทอดความรู้ผ่านระบบความเชื่อของตนเองที่มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลที่ประกอบอาชีพด้านบายศรีเหมือนกัน การอ่านและศึกษาค้นคว้า สังเกต วิเคราะห์จากเอกสารตำรา และเกิดจากจินตนาการของผู้ทำบายศรีเองขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ เปิดให้ความรู้ที่ ศูนย์การเรียนรู้ ณ บ้านบายศรี เลขที่140 / 48 หมู่ 6 ตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และจากเว็บไซต์ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องบายศรีโดยใช้ชื่อเว็บไซต์ (www.baanbaisri.com)

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเปิดการเรียนการสอน ในสถานที่และนอกสถานที่ เป็นวิทยากรในโอกาสต่าง ๆ ผลที่ได้ทำให้เกิดการประยุกต์ใช้วัสดุจากวัสดุธรรมชาติมาเป็นวัสดุสำเร็จรูป ส่วนขนาดมีขนาด จิ๋ว เล็ก และขนาดใหญ่เท่ากับบายศรีที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ การเปลี่ยนจากวัตถุประสงค์เดิมที่เคยใช้ในพิธีกรรมเปลี่ยนมาเป็น ของฝาก ของที่ระลึก ของขวัญและของชำร่วย ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าแต่ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าเหมือนเดิม

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์กับศูนย์การเรียนรู้ กลุ่มอาชีพ ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัย ทำให้เกิดการเผยแพร่ความรู้ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และประหยัดสามารถทำเองได้

นิรมล อัจฉริยะเสถียร และคณะ (2549) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ผลิตภัณฑ์ผ้ากาบบัว : กรณีศึกษาเครือข่ายผ้าทอมือดงอู่ผึ้ง ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่ายผ้าทอมือดงอู่ผึ้ง ศึกษากระบวนการผลิตและการ

จัดการความรู้ ในผลิตภัณฑ์ผ้ากาบบัว โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เลือกพื้นที่บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่เป้าหมาย โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ นางกฤษฎา วงษ์หนองหว้า นางเตือนใจ แก้ววงษา นางทัศนีย์ พรสี่ นางสมจิตร ศุภสร และนางประไพ ใจหาญ โดยการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม 2549 – เดือนมีนาคม 2550 ผลการศึกษาดังนี้

1. การจัดการเครือข่ายผ้าทอมือคงอู่ผึ้ง เป็นการจัดการแบบเป็นชั้นโดยในพื้นที่ที่จะมีคณะกรรมการดำเนินการของแต่ลกลุ่ม และประธานกลุ่มมาเป็นกรรมการกลาง ซึ่งประกอบด้วยผู้จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ผู้ทอผ้า และผู้ผลิตภัณฑ์ มีการจัดจำหน่ายตามร้านค้าและส่งออกขายยังจังหวัดต่าง ๆ และส่งออกต่างประเทศด้วย

2. การผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้ากาบบัวเป็นงานฝีมือที่มีการร่วมกลุ่มกันจัดทำ ได้แก่ กลุ่ม ตัดเย็บกระเป๋า กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มทำกล่องกระดาษ และมีกลุ่มบริหารจัดการเพื่อการขายในศูนย์ของบ้านปะอาว ขั้นตอนในการทำ จะเริ่มจากการทำแบบ เย็บให้เป็นผลิตภัณฑ์ เช่นกระเป๋า กล่องใส่กระดาษทิชชู เป็นต้น

3. การจัดการความรู้เรื่องการผลิตภัณฑ์จากผ้ากาบบัวยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน มีการถ่ายทอดโดยวิธีการสอนและทำให้ดู มีเพียงแค่กลุ่มตัดเย็บกระเป๋าที่มีเอกสาร 1 เล่ม

กิติศักดิ์ ชุมทอง (2551) การศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้ระดับครัวเรือนของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณี องค์กรชุมชนจักสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่บ้างเจ้าฉ่า” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ระดับครัวเรือนของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการความรู้ของครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ จากประชากรตัวอย่างซึ่งเลือกเฉพาะเจาะจง จากครัวเรือนที่มีทักษะการจักสานดีมาก ระดับดีและพอใช้

ผู้ศึกษาเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เน้นใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สนทนากลุ่ม สังเกตการณ์และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในกระบวนการจัดการความรู้งานจักสาน ทุกขั้นตอน ผลการศึกษาพบว่า

1. กระบวนการจัดการความรู้ของครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพฝีมือระดับดีมากเริ่มต้นจากการทบทวนฐานความรู้ที่ตนเองมี และพยายามกำหนดความรู้ที่ตนเองต้องการเพิ่มเติม จดบันทึกไว้ในสมุด เมื่อมีโอกาสจะจัดหาความรู้ที่ต้องผ่านวิธีการถาม การอ่านหนังสือการสังเกต ฯลฯ ต่อจากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้ มาเรียนรู้ด้วยการทดลองด้วยวิธีการสาธิตไปพร้อม ๆ กับสมาชิกทำตามอย่าง เพื่อให้สมาชิกนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดกลุ่มเป้าหมายร่วมกัน

2. กระบวนการจัดการความรู้ของครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพฝีมือระดับดี เริ่มต้นจากผู้ประกอบอาชีพทดลองหาวิธีการที่พอจะแก้ไขปัญหาได้ โดยคิดถึงเหตุและผลของปัญหา รวมถึงความน่าจะเป็นไปได้เมื่อได้ความคิดสรุป ก็ทดลอง ขณะที่ทดลองก็คิดไปด้วยทดลองไปด้วย เมื่อผลการคิดและทดลองสำเร็จแก้ปัญหาได้ สุดท้ายก็นำวิธีการที่คิดค้นไปต่อยอด

3. กระบวนการจัดการความรู้ของครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพฝีมือระดับพอใช้ ภายในองค์กรชุมชนจักสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่บ้างเจ้าฉ่า ไม่มีการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้ให้มีความต่อเนื่อง เพราะใช้ฐานความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเพียงอย่างเดียว

กระบวนการจัดการความรู้ทั้ง 3 ระดับความสามารถดังกล่าวสรุปได้ว่า การที่ครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพสามารถยกระดับความรู้จากเดิมเป็นครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพฝีมือระดับพอใช้เป็นระดับดีและดีมากในที่สุด เพราะสมาชิกในครัวเรือนต่างมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้ทางด้านอาชีพให้มีความต่อเนื่อง ผ่านการปฏิสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้อยู่สม่ำเสมอ และยิ่งความรู้ที่แฝงเร้นภายในครัวเรือน มีความหลากหลาย ยิ่งส่งผลให้ครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพมีศักยภาพในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้ในอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดกลุ่มเป้าหมายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษา ในส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการความรู้ทางด้านอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการจักสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ของครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพ พบว่า เป็นผลสืบเนื่องจากการใช้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ที่มีอยู่ภายในกลุ่มย่อยหรือระหว่างกลุ่มย่อยเป็นกลไกในการยึดโยงให้ครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งปันข้อมูลด้วยความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันอย่างไว้วางใจ ตลอดจนความสนใจใฝ่รู้ของตัวผู้ประกอบอาชีพ และที่สำคัญคืออุดมการณ์หรือค่านิยมในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงที่ยึดถือนับแต่อดีต

จากผลการศึกษาพบว่า หากต้องการให้ภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านขององค์กรชุมชนจักสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ สร้างรายได้เพิ่มขึ้นควรมีการศึกษาศักยภาพขององค์กรชุมชนในการลดการพึ่งพิงระบบกลไกตลาด รวมถึงศึกษาองค์กรชุมชนอื่น ๆ ที่มีการฟื้นฟูภูมิปัญญาเป็นอาชีพว่าเขามีกระบวนการจัดการความรู้อย่างไรภายใต้สถานการณ์หรือบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

ศิรประภา โคบาขาชิ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาของกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านต๋อมดงและหมู่บ้านเครือข่าย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของหมู่บ้านที่มีกลุ่มแม่บ้านหัตถกรรมจักสานผักตบชวาจำนวน 9 หมู่บ้าน และใช้กระบวนการจัดการความรู้จัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพร้อมใช้ในการจักสานผักตบชวาของกลุ่มแม่บ้านต๋อมดง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยในระยะแรกศึกษาบริบทของการจักสานผักตบชวาของกลุ่มแม่บ้าน

ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและสนทนากลุ่ม และ ในระยะที่สองโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นหลักในการดำเนินกิจกรรม โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสนทนากลุ่มใน 7 ขั้นตอนคือ 1) การบ่งชี้ความรู้ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5) การเข้าถึงความรู้ 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 7) การเรียนรู้ ขอบเขตประชากรที่ศึกษา คือหมู่บ้านจักสานผักตบชวาจำนวน 9 หมู่บ้าน ข้อมูลที่ได้จะมีการตรวจสอบแบบสามเส้าก่อนนำไปวิเคราะห์ผล ผลการจักสานบริบทหมู่บ้านจักสานผักตบชวา พบว่ามีจำนวน 1,943 ครัวเรือน และประชากรจำนวน 5,625 คน ประกอบอาชีพหลักเรียงจากจำนวนคนมากไปหาน้อย คือเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้าง ทางด้านจำนวนแหล่งความรู้ที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้แตกต่างกันออกไป มีทรัพย์กรด้านความรู้ในด้านกระบวนการผลิตในเชิงเปรียบเทียบมากที่สุด คือ หมู่บ้านที่ 1, 2, 3 และ หมู่ที่ 8 ส่วนปริมาณวัตถุดิบในเชิงเปรียบเทียบมากที่สุด คือ หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ส่วนผลการดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ก่อให้เกิด 1) การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผักตบชวา เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจ 2) มีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น 3) กลุ่มแม่บ้านมีความรู้ความชำนาญเกิดทักษะในการพัฒนาสามารถประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายจนเป็นที่ต้องการของตลาด 4) จำนวนสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเพิ่มขึ้น 5) สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริมและความเข้มแข็ง สามารถตั้งกลุ่มออมทรัพย์เป็นสวัสดิการของกลุ่มแม่บ้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

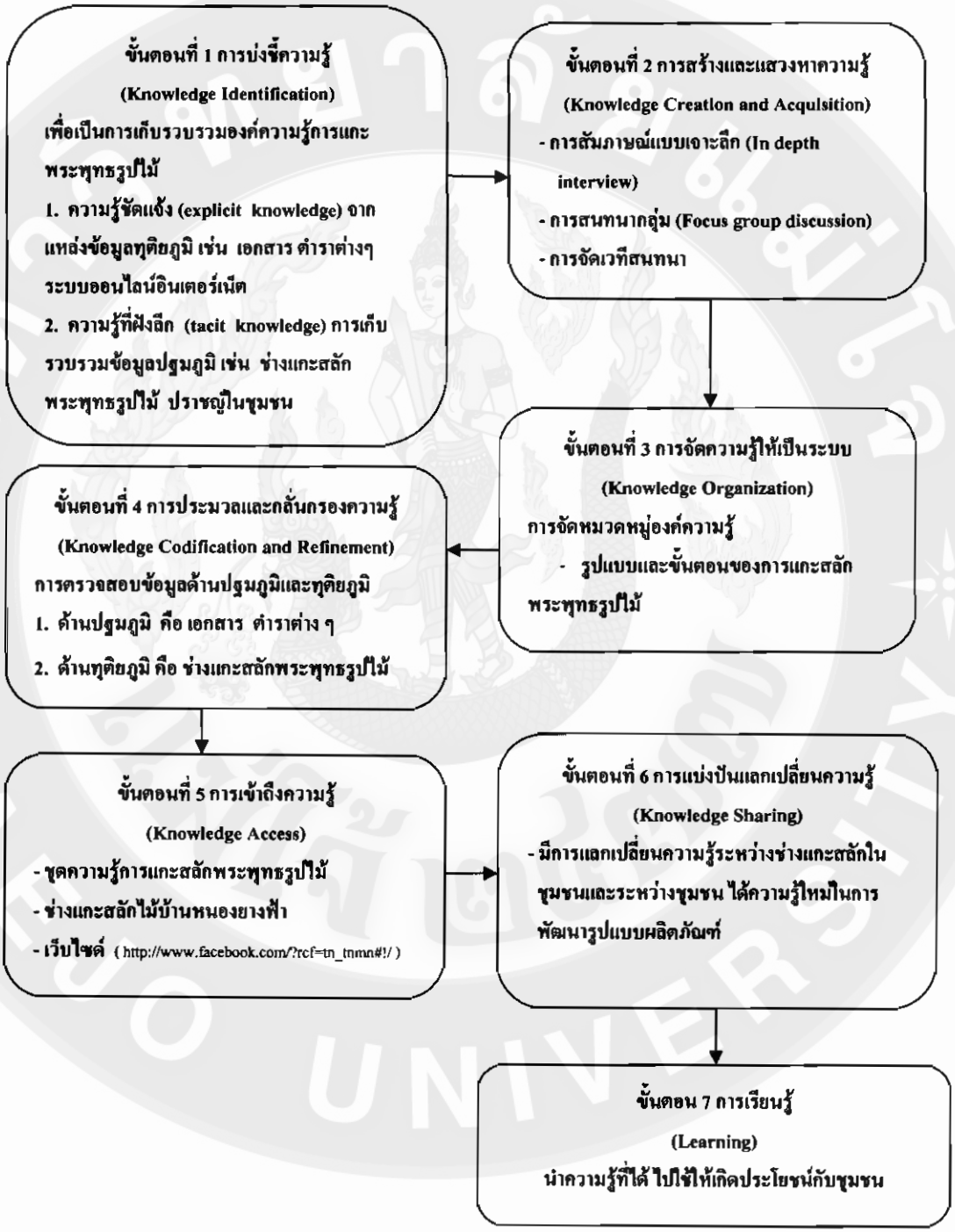

ภาพ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาการจัดการความรู้พระพุทธรูปไม้แกะสลัก ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ได้นำการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเป็นกลวิธีหนึ่งของระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่ให้โอกาสชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการศึกษาวิจัย (Participatory and Communication-Based Research) กับงานเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่ หมู่ 5 บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ภาพ 6 หมู่บ้านหนองยางฟ้าและบ้านช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้
ที่มา: สำนักงานเทศบาลตำบลทาทุ่งหลวง (2555ข: ระบบออนไลน์)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

ผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้ในพื้นที่บ้านหนองยางฟ้า หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนจำนวน 7 คน

1. นายทวี คำพิกาศ เลขที่ 23/3 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 60 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 39 ปี

2. นายบุญทวี ปัญโญ เลขที่ 51/4 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 อายุ 50 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 37 ปี

3. นายอุดม คำกาศ เลขที่ 5 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 49 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 37 ปี

4. นายทีประกรณ์ บุญมากาศ เลขที่ 156 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 7 อายุ 50 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 38 ปี

5. นายผัด จี้ห้วย เลขที่ 4 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 50 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 30 ปี

6. นายสุวรรณ เนตรสุวรรณ์ เลขที่ 29/5 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 อายุ 50 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 32 ปี

7. นายพินิตย์ ปละดี เลขที่ 29/7 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 42 ปี ประสบการณ์แกะสลัก 27 ปี

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indep interview) เก็บข้อมูลรายละเอียดด้านการแกะสลักพระพุทธรูปไม้

2. การทำเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การจดบันทึก ใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ

4. การสังเกต (observation) จดบันทึกจากการสังเกต

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จำนวน 1 ฉบับ ได้แก่

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สำหรับใช้สัมภาษณ์ผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน สัมภาษณ์ลักษณะทั่วไปของการแกะสลัก วิธีการและขั้นตอนในการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ วัสดุ อุปกรณ์ ทุน แรงงาน เทคโนโลยีที่ใช้แกะสลักไม้ เป็นต้น

แบบสังเกต

ในส่วนของแบบสังเกตเป็นแบบสังเกตที่ผู้วิจัยลงพื้นที่โดยสังเกตลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน ชนิดและลักษณะของไม้ รูปแบบของการแกะสลัก ขั้นตอนและวิธีการแกะสลักไม้ อุปกรณ์ที่ใช้แกะสลักไม้ และการตกแต่ง ลักษณะซื้อขาย การเก็บรักษาและการโชว์สินค้าการแกะสลักที่ทำเสร็จแล้ว ตลอดจนสังเกตผู้ที่อาศัยบริเวณรอบ ๆ บ้านผู้ประกอบอาชีพแกะสลักไม้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงผลกระทบหรือความรู้สึกหรือพึงพอใจ เช่น เสียงดังรบกวนจากการแกะสลักไม้ หรือจากเครื่องเลื่อยโซ่ยนต์จากอุปกรณ์ที่ช่วยในการแกะสลักไม้ หรือพฤติกรรมอื่น ๆ ที่แสดงออมา

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษารูปแบบและเทคนิควิธีการสัมภาษณ์โดยละเอียด
2. ศึกษาเอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแกะสลักและอาชีพแกะสลักไม้และข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของอาชีพนี้ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์
3. ลงพื้นที่ในการสำรวจยังหมู่บ้าน เพื่อสังเกตข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำรายละเอียดที่ได้มาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์
4. ประมวลรายละเอียดจากเอกสารรายงานวิจัย และข้อมูลภาคสนามที่ได้รวบรวมมา
5. สร้างแบบสัมภาษณ์ได้กำหนดรูปแบบให้เป็นแบบปลายเปิด

6. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ และนำข้อเสนอแนะที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามความเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

7. แบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วมาทดลองใช้กับบุคคลตัวอย่าง ถ้ายังไม่สมบูรณ์ก็นำมาแก้ไขแล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

8. นำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำมาจัดพิมพ์เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการและทำความคุ้นเคยกับผู้ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ บุคคลที่มีความชำนาญในการประกอบอาชีพแกะสลักมาไม่น้อยกว่า 27 ปี จากนั้นได้ขออนุญาตและความร่วมมือในการทำวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification)

การเก็บรวบรวมองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการแกะสลักพระพุทธรูปจากไม้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน โดยมีวิธีการศึกษาข้อมูลมาจากสองแหล่ง คือ

1. การศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (explicit knowledge) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เช่น การศึกษาจากเอกสารตำราต่าง ๆ ระบบสารสนเทศ แล้วทำการบันทึกเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ในขอบเขตดังนี้

- ศิลปะการแกะสลักไม้
- ประโยชน์ของงานศิลปะการแกะสลักไม้
- ศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปไม้
- ศึกษาความเป็นมาของการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ในชุมชน

1) หนังสือพระเจ้าไม้ล้านนา

2) หนังสืองานช่างแกะสลักในท้องถิ่น

3) ตำนานสถาปัตยกรรมไทย 2

2. การศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ที่ฝังลึก (tacit knowledge) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) จากองค์ความรู้ที่ฝังลึก (tacit knowledge) ในตัวบุคคล จากกลุ่มตัวอย่างช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า และปราชญ์ท้องถิ่นในเขตตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนที่เกี่ยวข้องกับการแกะสลักไม้เพื่อทำการค้นหาองค์ความรู้ภูมิปัญญา กระบวนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ เทคนิคเฉพาะบุคคล แล้วทำการจดบันทึกข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) คือการศึกษาจากช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้เป็นรายบุคคล เพื่อเก็บข้อมูลด้านปฐมภูมิ (primary data) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ฝังลึก (tacit knowledge) ในตัวบุคคลเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่ขั้นตอนการคัดเลือกไม้ที่จะใช้ในการแกะสลัก วิธีการตัดไม้ วิธีแกะสลักไม้ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการแกะสลักไม้

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

จัดการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อตรวจสอบข้อมูลด้านปฐมภูมิและทุติยภูมิที่ได้จากการเก็บรวบรวมไว้ สามารถทำการจัดความรู้ให้เป็นระบบมีดังนี้

การจัดเก็บความรู้การแกะพระพุทธรูปไม้ มีขั้นตอน ดังนี้

- วิธีการคัดเลือกไม้ในการแกะสลัก
- วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงในการแกะสลัก
- ขั้นตอนการแกะสลัก
- รายละเอียดหรือลายเส้นต่างๆในการแกะสลัก
- การกำหนดรูปแบบต่าง ๆ ในการแกะสลัก
- เทคนิคในการแกะสลัก
- ข้อควรระวังในการแกะสลัก
- ปัญหาหรืออุปสรรคในการแกะสลัก

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคลเพื่อตรวจสอบข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิด้านวิธีการและขั้นตอนแกะสลักพระพุทธรูปไม้

2. การจัดเวทีสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 เพื่อประมวลและกลั่นกรองความรู้ การตรวจสอบข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ด้านวิธีการและขั้นตอนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้และการแบ่งประเภทให้ถูกต้องชัดเจน มีความแม่นยำ โดยกำหนดผู้เข้าร่วมการทำเวทีจากขอบเขตกลุ่มประชากร จำนวน 7 คน โดยดำเนินการดังนี้ ดำเนินเวทีทำการตั้งคำถามเก็บข้อมูลด้านปฐมภูมิและทุติยภูมิด้านการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ตามที่กำหนดไว้และทำการถอดองค์ความรู้โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping มีการจดบันทึกข้อมูล การบันทึกเสียง การบันทึกภาพถ่าย และสรุปข้อมูล

3. จัดเวทีสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 โดยนำข้อสรุปจากการจัดเวทีครั้งที่ 1 มาสรุป และจัดทำชุดความรู้การแกะพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ Knowledge Access

ผู้สนใจที่จะศึกษาการแกะสลักพระพุทธรูปไม้สามารถเข้าถึงความรู้ 2 วิธี โดย

1. การถ่ายทอดความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล (tacit knowledge) มีถ่ายทอด 3วิธีดังนี้
   1.1 เรียนจากสมาชิกกลุ่มที่ชำนาญงาน โดยการเรียนการสอนแบบตัวต่อตัว
   1.2 การถ่ายทอดโดยการแกะสลักให้ดูแล้วทำให้ผู้เรียนทำตาม
   1.3. โดยช่างแกะสลักกับผู้เรียนฝึกแกะสลักไปพร้อมๆกัน
2. การถ่ายทอดความรู้ที่ชัดแจ้ง (explicit knowledge) สามารถเข้าถึงความรู้ได้ 2 วิธีดังนี้
   2.1 จากเครือข่ายอินเตอร์เน็ตเว็บไซต์
   http://www.facebook.com/?ref=tn_tnmn#!/
   2.2 จากชุดความรู้วิธีการแกะพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ Knowledge Sharing

มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ดังนี้

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้บ้านหนองยางฟ้า ทำให้ได้เทคนิคใหม่ ๆ ในขั้นตอนและวิธีการแกะสลัก ที่จะนำมาพัฒนารูปแบบการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ให้มีความรวดเร็วและมีความสวยงามมากขึ้นและเป็นที่ต้องการของตลาด

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ Learning

การเรียนรู้ (learning) เกิดระบบการเรียนรู้>นำความรู้ไปใช้>เกิดการ>เปลี่ยนแปลง >เกิดประโยชน์ (ศิวพรสกุณา ท่าวงศ์, 2551: 80)

การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลในแต่ละวันก็จะนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลว่าครบถ้วนเพียงพอหรือไม่และนำมาแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหัวข้อของวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดและขอบเขตที่ต้องการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (ศิวพร สกุณาท่าวงศ์, 2551: 80-81) เพื่อความครบถ้วนครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูลดังนี้

1. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาถูกต้องหรือไม่ ข้อมูลทุติยภูมิได้มาจากเอกสาร ตำราความรู้ที่เกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับการการแกะสลักไม้ ส่วนข้อมูลปฐมภูมิได้โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มจากการจัดเวทีชาวบ้าน จำนวน 2 ครั้ง จากกลุ่มช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จำนวน 7 คน

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) แหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลด้านขั้นตอนและวิธีการการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคลและตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ เหมือนกันหรือไม่ ถ้าเหมือนกันซ้ำ ๆ ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลเชื่อถือได้ แล้วจดบันทึกข้อมูลไว้

3. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมควบคู่กับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การ

สนทนากลุ่ม และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยวิธีการทั้งหมดมีความสอดคล้องกัน ถือว่าข้อมูลมีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดประเภทของข้อมูลโดยยึดหลักแนวคำถามงานวิจัยแยกประเภทของข้อมูลตามขอบเขตที่จะศึกษาหลังจากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกันเพื่อใช้ประกอบในการหาความหมายและตีความเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาโดยทำการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกและจัดประเภทของข้อมูลที่ได้มาแต่ละครั้งจากนั้นรวบรวมเป็นหมวดหมู่ตามหน่วยการวิเคราะห์ เมื่อทำการวิเคราะห์แล้วถ้าเห็นว่าผลที่ได้ยังไม่เป็นที่น่าพอใจก็จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมและนำมาวิเคราะห์ซ้ำอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง
2. ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งสุดท้ายได้ให้คณาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบแนวคิดและชี้แนะตลอดจนช่วยแก้ไขส่วนที่ปรึกษาส่วนที่บกพร่องและขาดไปเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ระยะเวลาในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ จะใช้ระยะเวลา 12 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2554 จนถึงเดือนกรกฎาคม 2555

บทที่ 4
ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาถึงการจัดการความรู้พระพุทธรูปแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จำนวน 7 คน ซึ่งช่างแกะสลักแต่ละคนมีความรู้ความสามารถในการแกะสลักไม้ มากกว่า 27 ปี และได้เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน คือ 1) การบ่งชี้ความรู้ (knowledge identification) 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (knowledge creationand acquisition) 3) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (knowledge codification and refinement) 4) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (knowledgc organization) 5) การเข้าถึงความรู้ (knowledge access) 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (knowledge sharing) และ 7) การเรียนรู้ (learning) ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยที่ได้จากการนำขั้นตอนกระบวนการจัดการความรู้ทั้ง 7 ขั้นตอนที่ได้ดำเนินการและเรียงตามขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทพื้นที่ศึกษาวิจัย

1.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดลำพูน

1.2 ประวัติและที่มาของหมู่บ้านหนองยางฟ้า

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการแกะสลักไม้ของชุมชน

ตอนที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน

2.1 การบ่งชี้ความรู้

2.2 การสร้างและแสวงหาความรู้

2.3 การประมวลและกลั่นกรองความรู้

2.4 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

2.5 การเข้าถึงความรู้

2.6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

2.7 การเรียนรู้

ตอนที่ 1 บริบทพื้นที่ศึกษาวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดลำพูน

ลำพูนเป็นจังหวัดที่เก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ เดิมมีชื่อว่า "นครหริภุญไชย" สร้างเมื่อ พ.ศ. 1200 โดยฤาษีวาสุเทพได้เกณฑ์พวกเมงคบุตรเชื้อสายมอญมาสร้างระหว่างแม่น้ำ 2 สาย คือ แม่น้ำปิง และแม่น้ำกวง เมื่อสร้างเสร็จได้เชิญพระธิดาพระมหากษัตริย์แห่งกรุงละโว้พระนามว่า "จามเทวี" มาปกครองเมือง มีกษัตริย์ครองเมืองสืบต่อมาหลายราชวงศ์ จนมาถึงสมัยกรุงธนบุรี เจ้ากาวิละได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้ากรุงธนบุรี ทำการขับไล่พม่าจนสำเร็จได้ไปครองเมืองเชียงใหม่ และให้เจ้าคำฝั้นน้องชายครองเมืองลำพูน ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลำพูนมีฐานะเป็นเมืองขึ้น มีเจ้าผู้ครองนครสืบต่อกันมาจนถึงพลตรีเจ้าจักรคำขจรศักดิ์เป็นเจ้าผู้ครองนคร และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จึงได้ยกเลิกตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุดของภาคเหนือมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 4,505,882 ตร.กม. คิดเป็นร้อยละ 4.85 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน บริเวณที่กว้างที่สุด 43 กม. และยาวจากเหนือจรดใต้ได้ 136 กม.

แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอแม่ทา อำเภอลี้ อำเภอทุ่งหัวช้าง อำเภอบ้านธิ และกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง (สำนักงานจังหวัดลำพูน, 2549: ระบบออนไลน์)

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดลำพูน ทางด้านตะวันตกมีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงเป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อยลาดเทไปทางด้านใต้ตามแม่น้ำปิง ด้านตะวันออกเป็นพื้นที่ภูเขาสูงลาดเทไปทางตะวันตกตามแม่น้ำแม่ทาและลาดเทไปทางใต้แล้ววกกลับไปทางเหนือตามแม่น้ำลี้ สำหรับพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำแม่ทาและแม่น้ำลี้ มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงเป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย และบริเวณพื้นที่ดอน มีสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงเป็นเนินเขาสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 200 – 400 เมตร ประกอบด้วยพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ในเขตอำเภอเมืองลำพูนและอำเภอป่าซาง พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกวงในเขตอำเภอบ้านธิ และอำเภอเมืองลำพูน พื้นที่ลุ่มแม่น้ำทาในเขตอำเภอแม่ทา อำเภอเมืองลำพูนและอำเภอป่าซาง และพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำลี้ในเขตอำเภอทุ่งหัวช้าง อำเภอลี้และอำเภอบ้านโฮ่ง (สำนักงานจังหวัดลำพูน, 2549: ระบบออนไลน์)

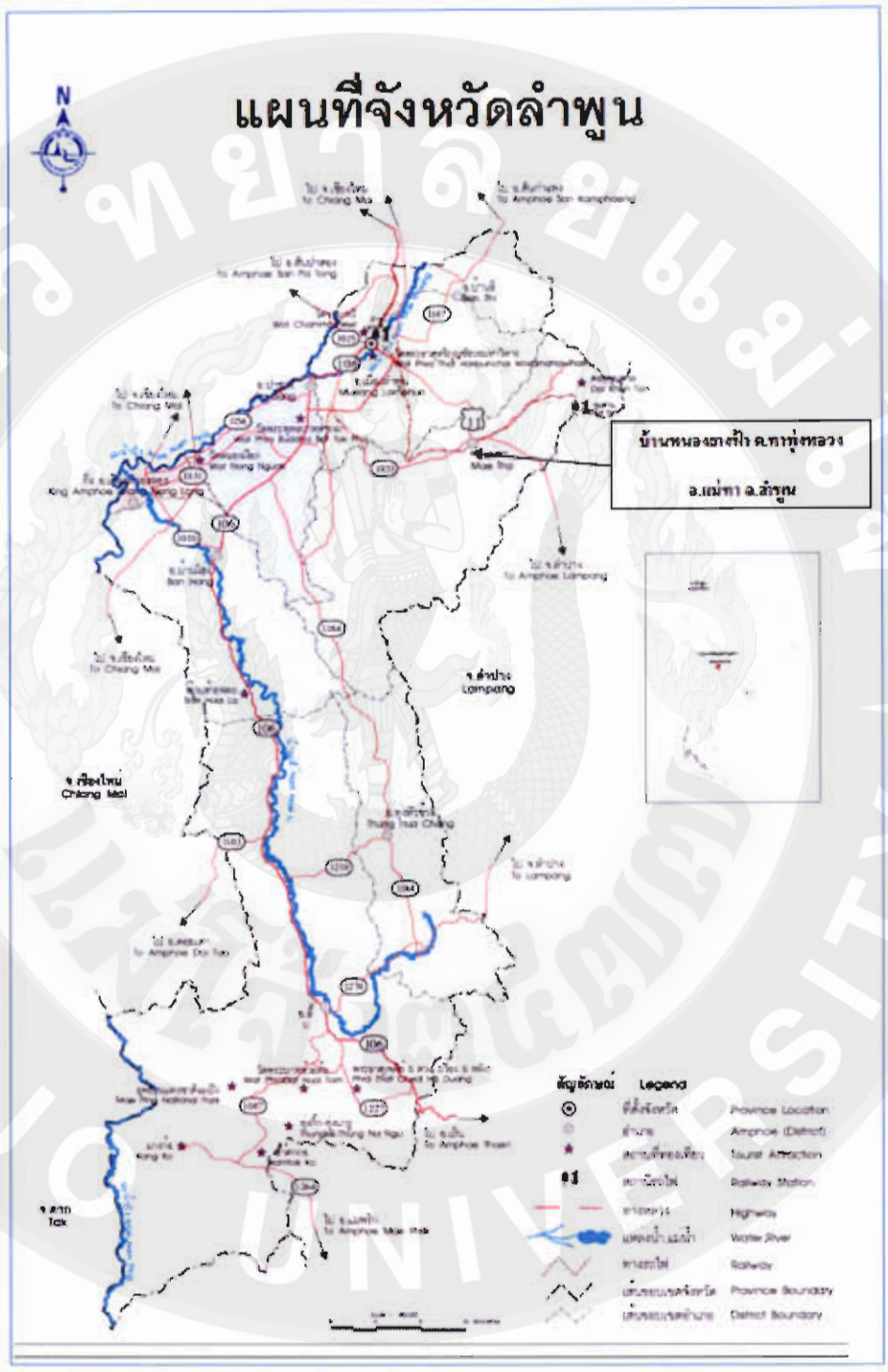

ภาพ 7 แผนที่จังหวัดลำพูน

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2552: ระบบออนไลน์)

การเดินทางจากอำเภอเมืองจังหวัดลำพูนไปอำเภอแม่ทา ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ลงไปทางทิศใต้ ประมาณ 25 กิโลเมตร

อำเภอแม่ทาตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดลำพูน แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลทาปลาดุก ตำบลทาสบเส้า ตำบลทากาศ ตำบลทาขุมเงิน ตำบลทาทุ่งหลวง และตำบลทาแม่ลอบ

ตำบลทาทุ่งหลวง ประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านทาทุ่งหลวง หมู่ที่ 2 บ้านเหมืองลึก หมู่ที่ 3 บ้านท้องฝาย หมู่ที่ 4 บ้านหนองยางไคล หมู่ที่ 5 บ้านหนองยางฟ้า และหมู่ที่ 6 บ้านทุ่งทองกวาว

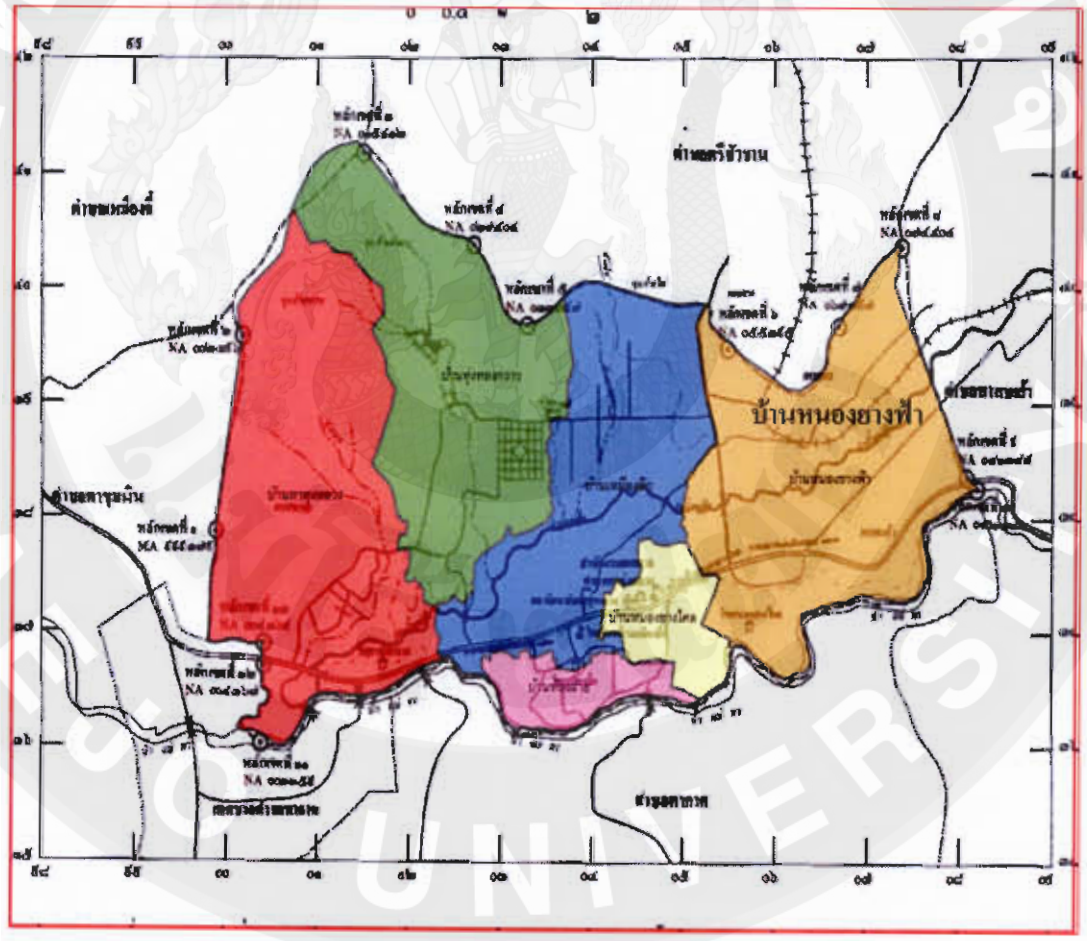

ภาพ 8 แผนที่ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ที่มา: สำนักงานเทศบาลตำบลทาทุ่งหลวง (2555ข: 6)

ประวัติและที่มาของหมู่บ้านหนองยางฟ้า

พระอภิการเถาว์ อภิวโส อดีตเจ้าอาวาสวัดทาหนองยางไคล องค์ที่ 2 ได้เล่าให้ฟังว่า บ้านหนองยางฟ้า เดิมเรียกว่า บ้านหนองยังผ้า (ตากผ้า) โดย เมื่อประมาณกว่า 300 ปี มาแล้วได้มีพระธุดงค์ องค์หนึ่งเดินจาริกแสวงหาที่สงบเพื่อบำเพ็ญสมณะธรรม เมื่อมาถึงบริเวณหนองน้ำแห่งนี้ ได้นำผ้าจีวรมาซักตาก (ภาษาพื้นเมืองว่า ยังผ้า) และพระธุดงค์ได้พักบริเวณนี้ระยะหนึ่ง ชาวบ้านที่ไปหาของป่าได้มาพบเข้าจึงชวนกันไปทำบุญใส่บาตรโดยถือว่าตรงหนองน้ำที่มีผ้าตากเป็นเครื่องหมายว่าตรงนั้นมีพระอยู่ จนเรียกกันติดปาก “หนองยังผ้า” ซึ่งตอนนี้ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นสุสานของหมู่บ้านหนองยางไคล ส่วนหมู่บ้านเดิม ๆ อยู่อีกฝั่งของลำน้ำแม่ทาเรียกว่า “บ้านผาขวาง” ซึ่งห่างจากหมู่บ้านนี้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ได้อพยพย้ายมาเมื่อประมาณ 50 ปี โดยการนำของนายบุญทัย ศิลาศักดิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 ตำบลทากาศ (ในครั้งนั้น) โดยเล็งเห็นว่าการปกครองเป็นไปด้วยความลำบาก เพราะต้องข้ามลำน้ำแม่ทา สะพานก็ไม่มี ผู้ใหญ่บ้านคนเดียวต้องปกครอง 3 หมู่บ้าน คือบ้านผาขวาง บ้านหนองยางไคล บ้านท้องฝายดอยแช่ จึงได้ชักชวนลูกบ้านมาอยู่ใกล้ ๆ คือหนองยังผ้า ซึ่งใกล้ต่อการปกครอง สะดวกปลอดภัยไปทางอำเภอและสถานีรถไฟหนองหล่ม โดยได้เริ่มตั้งหมู่บ้านเมื่อ เมษายน พ.ศ. 2496 ครอบครัวที่มาตั้งแรก ๆ มีอยู่ 5 หลัง ได้แก่ พ่อหลวงเสาร์ แม่หลวงเอ้ย พุทธวงค์, พ่อหลวงซอน แม่หลวงมูล คำกาศ, พ่อหลวงแก้ว แม่หลวงจันทร์ คำกาศ, พ่อหลวงอุ่น แม่หลวงหลวง ปันกาศ, พ่อหลวงหนานจันทร์ แม่หลวงจันทร์ ตื้อกาศ ส่วนการที่ชื่อหมู่บ้านเพี้ยนไปจากเดิม จากคำว่า หนองยังผ้า ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนใกล้เคียงกันมาก จึงทำให้ผู้คนเรียกขานเพี้ยนไปเรื่อย ๆ จนปัจจุบันมาเป็นบ้านหนองยางฟ้า ประมาณ พ.ศ. 2515 โดยเดิมอยู่ในหมู่ที่ 7 ตำบลทากาศ ร่วมกับหมู่บ้าน หนองยางไคล ตำบลทาทุ่งหลวง ต่อมาเมื่อปี 2530 ได้แยกออกจากบ้านหนองยางไคล เป็นบ้านหนองยางฟ้ามาจนถึงปัจจุบัน (พระครูพิศิษฏ์ศุภการ, 2554: สัมภาษณ์)

ภาพ 9 ป้ายศูนย์หัตถกรรมแกะสลักของหมู่บ้านหนองยางฟ้า

สภาพทั่วไป

บ้านหนองยางฟ้ามีถนนแผ่นดินหมายเลข 1033 (สายแม่ทา – ท่าจักร) ผ่านกลาง ทำให้มีการคมนาคมที่สะดวก ส่วนลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านนั้นเป็นที่ลาดเชิงเขาจากทิศเหนือลงสู่ลำน้ำแม่ทา โดยพื้นที่ลาดเชิงเขาและที่ดอน ชาวบ้านจะปลูกไม้ผล เช่น ต้นลำไย มะม่วง และพื้น ที่ราบจะใช้ในการปลูกข้าวและพืชล้มลุกพร้อมปลูกสร้างบ้านเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำสวนลำไย ทำนา การเกษตร รับจ้างทั่วไป และแกะสลักไม้ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในครัว เรือน

จำนวนครัวเรือน 334 ครัวเรือน จำนวนคนหรือสมาชิกรวม 1,085 คน แยกเป็น ชาย 560 คน หญิง 525 คน

สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านนั้นเป็นที่ลาดเชิงเขา จากทิศเหนือลงสู่ลำน้ำแม่ทา เป็นทั้งที่ดอนและที่ราบลุ่มสลับกันไป มีลำน้ำแม่ทาเป็นสายน้ำไหลผ่านใช้หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชนในการทำการเกษตรทำสวนลำไยและการปลูกข้าว

สภาพภูมิอากาศ มี 3 ฤดู

1. ฤดูฝน เริ่มต้น กลางเดือนมิถุนายน – ปลายเดือนตุลาคม มีอากาศมืดครึ้ม มีเมฆมาก มีฝนตกเป็นฤดูแห่งการเพาะปลูก และกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และบางปีฝนตกมากทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณสวนลำไย และไร่นาสองฝั่งลำน้ำแม่ทา ในปลายเดือนตุลาคมปลายฝนต้นหนาวเป็นหน้ามรสุมที่เกิดขึ้นบ่อย

2. ฤดูหนาว เริ่มปลายเดือนตุลาคม – เดือนกุมภาพันธ์ มีอากาศหนาวถึงหนาวจัดโดยเฉพาะบ้านที่อยู่ใกล้ๆภูเขา และติดกับลำน้ำแม่ทาจะมีอากาศเย็นเป็นพิเศษ

3. ฤดูร้อน เริ่มต้นเดือนมีนาคม – เดือนกรกฎาคม จะมีอากาศร้อน อากาศอบอ้าว มีลมน้อย ปริมาณฝนตกน้อยมาก ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ลำน้ำแม่ทาแห้ง และช่วงสงกรานต์เดือนเมษายนเทศกาลสงกรานต์มีลมกรรโชคแรงในบางปี ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย เช่น ต้นลำไย ต้นมะม่วง ถูกลมพัดหักโค่น เป็นต้น จึงทำให้ในฤดูนี้ เป็นช่วงของการแกะสลัก มากกว่าทำการเกษตร

สภาพครอบครัวของชุมชน

ครอบครัวของบ้านหนองยางฟ้าเมื่อในอดีต เป็นครอบครัวเกษตรกรรม มีการทำนาเป็นอาชีพหลักและการปลูกพืชไร่ พืชสวน แต่ในปัจจุบันหันมาประกอบอาชีพแกะสลักไม้ และการทำสวนลำไยควบคู่กันไป และมีเพียงบางครอบครัวเท่านั้นที่ยังประกอบอาชีพทางการเกษตรทำนา ทำไร่ ชาวบ้านหนองยางฟ้าเป็นคนที่มีความขยัน อดทน และมีความสามัคคีภายในหมู่บ้าน เมื่อมีการมงคล เช่นการแต่งงานของชาวบ้าน เจ้าบ่าวจะรับเจ้าสาวมาอยู่ใช้ชีวิตคู่ในบ้านของฝ่ายเจ้าบ่าว และดูแลกันภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติจัดอยู่ในระดับที่เรียกว่าเหนียวแน่นมาก มีความเคารพนับถือกัน และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี

การแต่งกายของชุมชน

การแต่งกายของชาวบ้านในสมัยก่อน จะเป็นการแต่งกายแบบชาวเหนือหรือชาวล้านนาโดยทั่วไป สวมใส่เสื้อผ้าแบบพื้นเมือง วัยกลางคนหรือผู้สูงอายุ จะนุ่งผ้าซิ่น ในปัจจุบันการแต่งกายของชาวบ้านเป็นไปตามสมัยนิยม คือมีการแต่งกายแบบธรรมดาทั่วไป และมีการหาซื้อตามตลาดตามความนิยมมาสวมใส่ แต่จะมีการแต่งตัวเป็นพิเศษบ้างในวันสำคัญ เช่น วันสำคัญทางศาสนา ประเพณีท้องถิ่น หรือมีงานมงคลต่าง ๆ ในชุมชน

ปฏิทินประเพณีวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

เดือน	**กิจกรรม**
มกราคม	ทานข้าวใหม่ วันขึ้นปีใหม่
กุมภาพันธ์	เข้าวัดฟังเทศน์วันมาฆบูชา – ทำบุญตักบาตรเวียนเทียน
มีนาคม	ประเพณีทำบุญฉลองอาวรวัตถุต่าง ๆ
เมษายน	ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ทำบุญหมู่บ้าน
พฤษภาคม	ทำบุญวันวิสาขบูชา
มิถุนายน	งานประเพณีสรงน้ำพระธาตุวัดทาหนองยางไคล
กรกฎาคม	ทำบุญวันเข้าพรรษา ถวายเทียนพรรษา – ถวายผ้าอาบน้ำฝน, เวียนเทียนวันอาสาฬหบูชา
สิงหาคม	ทำบุญวันแม่ ทอดผ้าป่ากองทุนแม่ การพัฒนาสถานที่สาธารณะของหมู่บ้าน
กันยายน	ถวายทานสลากภัตร
ตุลาคม	ออกพรรษา ถวายผ้าจำนำพรรษา

พฤศจิกายน ประเพณีลอยกระทง (ยี่เป็ง) เข้าวัดทำบุญ ปล่อยโคมไฟหรือโคมลอยขึ้นฟ้า เพื่อบูชาพระเกตุแก้วจุลามณี และเพื่อเป็นการปล่อยเคราะห์ตามความเชื่อของชาวล้านนา ก่อเจดีย์ทราย เข้าวัดทำบุญ

ธันวาคม ทำบุญวันพ่อ บำเพ็ญประโยชน์ทำความสะอาดที่สาธารณะหมู่บ้าน

ข้อมูลเกี่ยวกับการแกะสลักไม้ของชุมชน

การแกะสลักไม้เป็นงานหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่มีชื่อเสียงทางภาคเหนือ มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการแกะสลักไม้มาเป็นเวลาที่ยาวนาน ประกอบกับดินแดนในถิ่นนี้เคยเป็นแหล่งที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีไม้เป็นวัสดุในการแกะสลัก ได้รับความนิยมมากขึ้นในอีกทางหนึ่ง ได้แก่ การมีตลาดด้านการท่องเที่ยว โดยอย่างยิ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนที่เกิดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง การแกะสลักไม้ของบ้านหนองยางฟ้าอาชีพที่โดดเด่นในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงการผลิตไม้แกะสลักของบ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน คือ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก ที่มาของรูปแบบผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักตามลักษณะการใช้งาน และประเภทของผู้ผลิตสินค้าแกะสลักไม้

รูปแบบของผลิตภัณฑ์

ลักษณะของผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้ จำแนกตามรูปแบบได้ 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การแกะสลักแบบนูนต่ำ เป็นการแกะสลักที่เรียกว่าแบบลายเส้นซึ่งเป็นการแกะสลักแบบที่เห็นเพียงด้านเดียว เช่น การแกะสลักป้าย การแกะสลักตัวการ์ตูนบนโต๊ะ หรือบนเก้าอี้

2. การแกะสลักแบบนูนสูง เป็นการแกะสลักภาพให้นูนสูงขึ้นมาเกือบเต็มตัวมีความละเอียดของรูปมากกว่าแบบนูนต่ำ ในการสร้างสรรค์งานแกะชนิดนี้ จึงต้องทำให้เกิดความงามทั้งหน้าและส่วนที่เป็นด้านข้าง เช่น งานแกะหัวสัตว์ หัวช้างไทย หัวช้างแอฟริกา หัวเก้ง หัวอินเตียแดง หัวคาวบอย งานแกะลายไม้บนแผ่นไม้ เป็นต้น

ภาพ 10 ภาพซ้ายแกะสลักหน้าพระพุทธรูปบนแผ่นไม้ และภาพขวาแกะสลักการ์ตูนบนโต๊ะ เก้าอี้

3. การแกะสลักแบบลอยตัว เป็นการแกะสลักไม้ที่มองเห็นได้รอบด้านมักแกะเป็นพระพุทธรูป รูปคน หรือรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น แกะรูปช้าง ม้า แมว ม้านั่ง ช้างอิ่ง เป็นต้น

4. งานกลึง เป็นการขึ้นรูปชิ้นงานด้วยเครื่องกลึงแทนที่จะเป็นสิ่วแล้วค้อน ผิวงานจะเป็นวงกลมหรือเป็นทรงกระบอก ได้แก่ แจกันดอกไม้ ครก สาก ลูกกรงบันได เป็นต้น

5. งานฉลุ เป็นการวางภาพลงบนแผ่นไม้ แล้วใช้ใบเลื่อย เลื่อยตามลวดลายที่วางไว้เพื่อตัดไม้ในส่วนที่ต้องการออก เช่น เชิงชาย น้ำย้อย เป็นต้น

ที่มาของรูปแบบผลิตภัณฑ์

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักของบ้านหนองยางฟ้ามีความหลากหลายมาก ซึ่งในความเป็นจริงรูปแบบเหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์แต่อย่างใด แต่รูปแบบไม้แกะสลักแต่ละอย่างมีที่มาที่แตกต่างกัน อาจสรุปเป็นภาพรวมได้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบที่สืบทอดต่อกันมา

นายอุดม คำกาศ ช่างแกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้าได้กล่าวถึงที่มาของรูปแบบงานแกะสลักไม้ของบ้านหนองยางฟ้าว่าเกิดจากการสืบทอดต่อกันมา โดยเริ่มจากพ่อสอนลูกให้รู้วิธีการแกะสลักไม้รูปแบบการแกะสลักไม้ที่พ่อสอนลูกสืบทอดต่อกันมาคือ รูปช้าง ทั้งนี้เพราะภาคเหนือมีช้างมากกว่าภาคอื่น ๆ จึงเป็นสิ่งที่ดลใจให้ชาวเหนือแกะสลักเป็นรูปช้างมากกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ อีกทั้งความเชื่อที่ว่าช้างเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของไทย เพราะใช้เป็นพาหนะในการรบทัพจับศึกมาแต่โบราณ จึงถือว่าช้างเป็นสัตว์มงคลที่ใช้ประดับบ้าน

2. รูปแบบตามความต้องการของตลาด

ไม้แกะสลักส่วนมากจะเริ่มจากพ่อค้าที่มารับซื้อ ตามความต้องการของตลาดหรือคำสั่งซื้อของลูกค้า ว่าต้องการแบบไหน ขนาดเท่าไร โดยลูกค้าจะนำแบบที่ต้องการมาให้ช่างแกะสลักไม้ทำตามรูปแบบที่ต้องการ รูปแบบไหนที่มีลูกค้ามาสั่งเป็นจำนวนมาก ขายดีก็จะทำเป็นรูปแบบประจำเก็บไว้ที่บ้านถ้ามีลูกค้าต้องการก็สามารถขายได้เลย และบางครั้งก็มาประยุกต์เป็นรูปแบบใหม่ เช่น จากช้างยืนก็มาเป็นช้างชูงวง ช้างยกขาหน้า ช้างสวัสดี เป็นต้น

3. รูปแบบที่ผู้ผลิตออกแบบเอง

รูปแบบผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักบ้านหนองยางฟ้า ที่มาจากการออกแบบเองของชาวบ้าน จากการประยุกต์งานแกะสลักเดิมที่มีอยู่เป็นการออกแบบเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความแปลกใหม่ เพื่อดึงดูดความสนใจจากลูกค้า เช่น งานแกะสลักรูปช้างจะออกแบบใหม่ คือจากเดิมงานแกะสลักรูปช้างชูงวงซึ่งใช้ในการประดับตกแต่งสถานที่ เป็นช้างเก้าอี้ที่มีฐานเป็นรูปช้างชูงวง ปลายวงทำเป็นแท่งไม้ใช้สำหรับนั่งหรือวางสิ่งของได้ รูปแบบสะโตกช้างประยุกต์มาจากแกะสลักไม้เดิมรูปช้างเดิน เป็นงานแกะสลักไม้รูปช้างเดินที่ทูนสะโตกไว้บนศีรษะ

4. รูปแบบประยุกต์

รูปแบบที่พบเห็นในหนังสือและพบเห็นจากที่อื่น ๆ มาเป็นตัวอย่างแล้วลองมาฝึกทำ เช่น พระพุทธรูป หัวอินเดียนแดง คาวบอยแผ่น และคาวบอยยืน และอื่น ๆ มีทั้งที่ได้รับความนิยมและไม่ได้รับความนิยม เป็นต้น

ภาพ 11 ภาพซ้ายช้างเดินบนแผ่นไม้ และภาพขวารูปแกะสลักหัวอินเดียนแดง

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักตามลักษณะการใช้งาน

งานแกะสลักไม้ของบ้านหนองยางฟ้า เป็นที่นิยมของตลาด โดยส่วนใหญ่ผ่านพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อสินค้าโดยตรงจากชาวบ้าน โดยจะสั่งทำไว้และบางครั้งลูกค้าเข้ามาเลือกซื้อและสั่งทำเอง รูปแบบสินค้าที่สั่งทำส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบดั้งเดิมของชาวบ้าน หรือรูปแบบใหม่มาให้ทำ ทำให้มีประยุกต์รูปแบบต่าง ๆ แต่ก็ไม่ต่างจากเดิมมากนัก เนื่องจากรูปแบบเดิมยังเป็นที่นิยมของกลุ่มลูกค้าโดยเฉพาะการแกะช้างรูปแบบต่าง ๆ พระพุทธรูปซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์เด่นของชุมชน หรือสินค้าแกะสลักอีกหลาย ๆ ประเภท ซึ่งจะเน้นประโยชน์ในการตกแต่งอาคารหรือสถานที่ต่าง ๆ แต่ก็ใช้ว่าจะใช้เพียงงานตกแต่งอย่างเดียว ผู้ใช้สินค้าได้นำผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักของบ้านหนองยางฟ้าไปใช้งานหลากหลายอย่าง ดังนี้

1. ใช้เพื่อการตกแต่งอาคารสถานที่และจัดสวน งานแกะสลักส่วนใหญ่ เป็นรูปแบบที่เหมาะสำหรับใช้ตกแต่งอาคาร บ้านเรือน และสถานที่ต่าง ๆ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ร่วมสมัย มีให้เลือกหลายรูปแบบ หลายขนาด จึงเป็นที่นิยมลูกค้าที่ชื่นชอบงานแกะสลักนอกจากนั้นในปัจจุบันที่นิยมในวงการจัดสวน เพราะเข้ากับลักษณะของงานแกะสลักไม้ได้ดีตั้งแต่สัตว์ตัวเล็กสัตว์ขนาดใหญ่ ที่พบเห็นส่วนใหญ่ สัตว์ต่าง ๆ เช่นนก กบ ช้าง แมว ปลา จะเป็นที่นิยมมากในการจัดสวนที่มีน้ำตกเป็นองค์ประกอบ ลูกค้าที่ซื้อเพื่อไปจัดสวนส่วนใหญ่จะซื้อการแกะสลักที่ยังไม่ได้ลงสี หรือมีลวดลายไม่มากนัก

2. เครื่องใช้ในครัวเรือน นายชัยเดช ร่มป่าตัน ผู้ใหญ่บ้านหนองยางฟ้า กล่าวว่างานที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นงานกลึงมากกว่างานแกะสลักไม้ โดยที่มาของงานกลึงยังไม่ทราบแน่ชัดแต่เหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดงานกลึงโดยเฉพาะครก สาก ก็เนื่องมาจากไม้ที่นำมาใช้แกะสลัก (ไม้สัก) ขาดแคลน เป็นไม้ต้องห้าม ชาวบ้านจำเป็นต้องหาไม้ชนิดอื่นมาใช้แกะสลักมาทดแทน เช่น ไม้มะม่วงหรือไม้จามจุรีซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อน หาง่าย ราคาถูก นอกจากไม้แกะสลักแล้วยังสามารถนำมาใช้ทำงานกลึงได้เป็นอย่างดี งานกลึงส่วนใหญ่จะโดยมากจะเป็นสินค้าเครื่องใช้ครัวเรือน ได้แก่ ทัพพี ที่เสียบมีด ที่นวดเท้า ไม้เกาหลัง ที่นวดหลัง กระบวยตักน้ำ เชิงเทียน เป็นต้น

3. ใช้ตอบสนองความเชื่อ การผลิตชิ้นงานแกะสลักของบ้านหนองยางฟ้าเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของลูกค้าที่มาสั่งทำ ไม่ว่าจะเป็นลูกค้าในพื้นที่จังหวัดลำพูน หรือจากหมู่บ้านถวาย จ.เชียงใหม่ หรือพ่อค้าคนกลางจากที่อื่น ๆ ลูกค้าบางคนนำไม้แกะสลักไปเป็นส่วนหนึ่งผ่านการทำพิธีหรือกิจกรรม เช่นนำไม้มงคลมาแกะสลักพระพุทธรูปนำไปกราบไหว้บูชา รูปแกะสลักช้าง ไปเซ่นไหว้ตามศาลเจ้า แสดงออกถึงความเชื่อของแต่ละบุคคล

ประเภทของผู้ผลิตสินค้าแกะสลักไม้

ประเภทของผู้ผลิตสินค้าแกะสลักไม้ของบ้านหนองยางฟ้าในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท โดยพอสรุปได้ดังนี้

1. ในรูปของโรงงาน รูปแบบนี้เจ้าของโรงงานจะต้องมีทุนเป็นจำนวนมากพอที่จะทำการผลิตสินค้าคือ เจ้าของโรงงานผลิตเองหรือจ้างคนมาทำการผลิตอาจจ้างเป็นรายวันหรือจ้างเป็นชิ้นงาน

2. ในรูปของกลุ่มหรือสหกรณ์ คือผู้ประกอบการหรือผู้ที่ทำการแกะสลักไม้มีการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์เดียวกัน จะทำการผลิตสินค้าหลากหลายรูปแบบแล้วนำมาจำหน่ายในรูปของกลุ่มหรือสหกรณ์ ราคาสินค้าที่วางจำหน่ายกลุ่มหรือสหกรณ์จะเป็นผู้กำหนด

3. ทำเองในครัวเรือน เป็นการประกอบอาชีพแกะสลักแบบครัวเรือนทำกันเองในครอบครัว โดยเริ่มตั้งแต่รับคำสั่งซื้อ การซื้อไม้ การแกะสลัก และการจำหน่ายเอง

สภาพเศรษฐกิจ

จากการศึกษาด้านตลาดผลิตภัณฑ์พระพุทธรูปแกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้าสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะในการจำหน่าย คือ

1. การจำหน่ายโดยตรง คือลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวจะเข้ามาสั่งซื้อหรือซื้อผลิตภัณฑ์โดยตรงกับช่างแกะสลัก การจำหน่ายโดยวิธีนี้จะทำให้ผู้ที่มาซื้อจะได้ในราคาที่ไม่สูงมากนักเพราะไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง

2. การจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง คือพ่อค้าคนกลางที่มาจากบ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทำการค้าขายกันมานานกว่า 30 ปีแล้ว จะมาสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ตามรูปแบบที่ได้รับมา แล้วนำมาว่าจ้างช่างแกะสลักให้ทำตามรูปแบบ

ตาราง 1 การประกอบอาชีพของประชากร บ้านหนองยางฟ้า หมู่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รับจ้างทั่วไป	35	3
เกษตรกรรม	59	5
ค้าขาย	46	4
แกะสลักทั่วไป	437	40
แกะสลักพระพุทธรูป	28	2.5
รับราชการ	32	3
นิคมอุตสาหกรรม	79	7
ทำนา	15	1
นักเรียน นักศึกษา	204	19
เด็กเล็ก	150	14
รวม	**1,085**	**100**

ที่มา: สำนักงานเทศบาลตำบลทาทุ่งหลวง (2555ข: 8)

จากตาราง 1 แสดงให้เห็นว่าจำนวนของผู้ประกอบอาชีพของประชากรบ้านหนองยางฟ้ามีอาชีพการแกะสลักไม้ทั่วไปมากเป็นอันดับ 1 จำนวน 437 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ของประชากรทั้งหมด รองลงมาคือการทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 7 อาชีพเกษตรกรรม จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 5 รับจ้างทั่วไป จำนวน 35 คน รับราชการ จำนวน 32 คน ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 และทำนา 15 คน ส่วนที่เหลือเป็นจำนวนนักเรียน นักศึกษา ร้อยละ 19 และเด็กเล็ก ร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมด

รายได้ของประชากรแกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้า

ตาราง 2 รายได้ของกลุ่มผู้แกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้า

รายการ	จำนวน	รายได้/บาท			รายได้รวม
	คน	คน/วัน	คน/เดือน	คน/ต่อปี	
แกะสลักทั่วไป	437	200	6,000	72,000	31,464,000
แกะสลักพระพุทธรูป	28	333	10,000	120,000	3,360,000
ค่าเฉลี่ยรายได้ของผู้แกะสลักรวม	465	266.5	8,000	96,000	34,824,000

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้แกะสลักทั่วไป จำนวน 437 คน มีรายได้รวมทั้งปี จำนวนเป็นเงิน 31,464,000 บาท และกลุ่มผู้แกะสลักพระพุทธรูป มีรายได้รวมทั้งปี เป็นจำนวนเงิน 3,360,000 บาท รวมกลุ่มผู้แกะสลักทั้งหมดจำนวน 465 คน มีรายได้รวม 34,824,000 บาท ต่อปีเป็นจำนวนเงินที่เข้าสู่ชุมชน

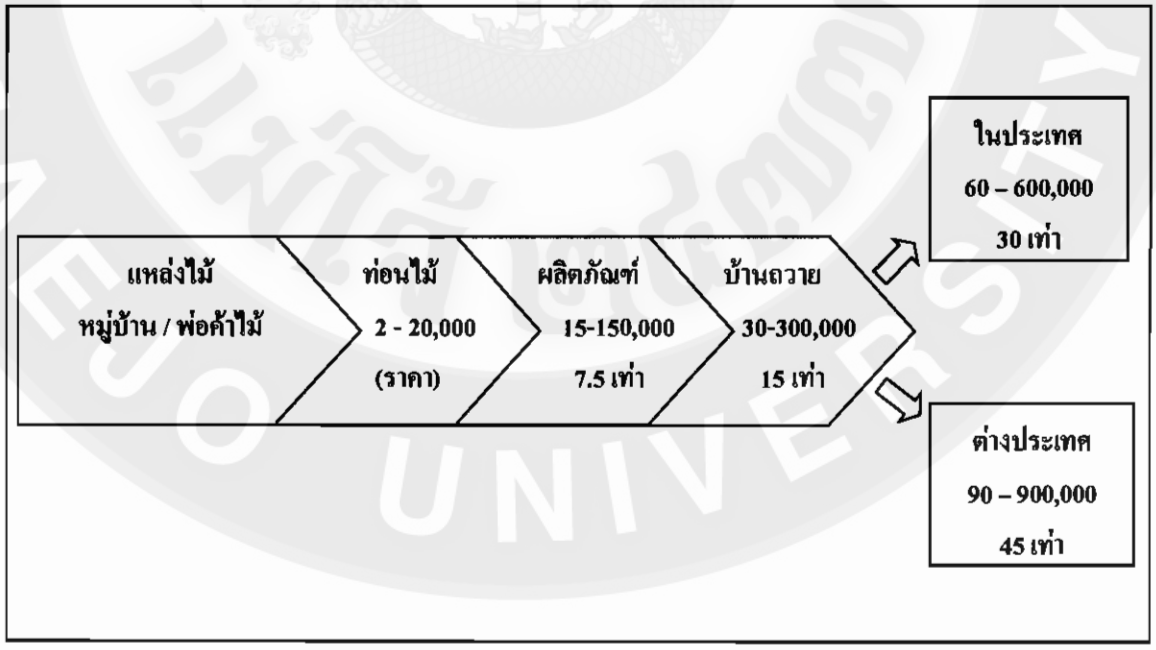

ภาพ 12 มูลค่าและเส้นทางผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก

จากภาพ 12 แสดงให้เห็นว่าเส้นทางผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้ของชุมชนเริ่มจากไม้ที่เป็นท่อน ราคา 2 บาท จนถึง 20,000 บาท เมื่อนำมาทำเป็นชิ้นงานแล้ว จะมีราคาถึง 15 – 15,000 บาท และชิ้นงานเมื่อจำหน่ายไปยังบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ ชิ้นงานมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเป็น 30-30,000 บาท และการสิ้นค้าจำหน่ายไปยังต่างประเทศจะมีราคา 90 – 90,000 บาท คิดเป็น 45 เท่าเมื่อเทียบกับราคาต้นทาง และถ้าจำหน่ายในประเทศ เช่น พัทยา กรุงเทพฯ ภูเก็ต เป็นต้น จะมีราคาถึง 60 – 60,000 บาท คิดเป็น 30 เท่าของราคาจากต้นทาง

ถ่ายทอดความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้

วิธีการถ่ายทอดความรู้การแกะสลักไม้จากการที่ได้สัมภาษณ์ช่างแกะสลักไม้เล่าให้ฟังว่าสมัยแรก ๆ การฝึกเรียนแกะสลักช้างไม้กับบิดาจะฝึกโดยบิดาจะทำให้ดูแล้วทำตามต้องใช้เวลาสิบกว่าวันถึงจะแกะสลักช้างไม้ได้ ในระยะหลังรูปแบบผลิตภัณฑ์มีมากขึ้นการเรียนรู้ก็ดูจากตัวอย่างที่เอามาฝึกฝนทำตามแบบโดยทำเป็นกลุ่มในโรงงานเรียนรู้และช่วยกันในการฝึกทำ

ปัจจุบันการถ่ายทอดการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ของช่างแกะสลักแต่ละคนยังไม่มีผู้ที่จะมารับการเรียนรู้หรือฝึกหัดแกะสลักไม้ แต่ระยะเวลาที่แกะสลักไม้มาก็พอมีคนในหมู่บ้านมาเรียนรู้การแกะสลักไม้อยู่บ้าง จึงพอจำแนกรูปแบบการถ่ายทอดวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. วิธีการถ่ายทอดแบบนำตัวอย่างให้ดูแล้วให้ผู้ที่มาฝึกหัดทำโดยดูจากตัวอย่างแล้วผู้สอนจะคอยแนะนำอยู่ข้าง ๆ ให้ผู้รับการฝึกหัดทำด้วยตนเอง

2. วิธีการถ่ายทอดแบบผู้ฝึกสอนแกะสลักให้ดูแล้วให้ผู้ที่มาเรียนรู้ทำตาม วิธีนี้ผู้สอนจะแกะสลักไม้ให้ผู้เรียนดูอย่างช้า ๆ แล้วให้ผู้เรียนแกะสลักตามจนเสร็จชิ้นงาน

3. วิธีการถ่ายทอดแบบแกะสลักไปพร้อม ๆ กัน วิธีนี้ผู้สอนจะแนะนำถึงวิธีการแกะสลักทราบถึงรายละเอียดและขั้นตอนต่าง ๆ ให้ทราบก่อนแล้วเริ่มแกะสลักโดยให้ผู้ที่มาเรียนทำตามไปพร้อม ๆ กันจนเสร็จชิ้นงาน

นอกจากจะสอนวิธีการแกะสลักแล้ว ผู้สอนยังต้องสอนท่านั่งที่ถูกต้อง ซึ่งลักษณะคล้ายกับการนั่งเหยียดขาและงอตัวไปข้างหน้าเล็กน้อย ถ้าเป็นชิ้นงานไม่ใหญ่มากนักก็ต้องใช้เท้าทั้งสองข้างดึบชิ้นงานเอาไว้ไม่ให้เลื่อนไปข้างหน้าในระหว่างที่แกะสลักชิ้นงาน และการเรียนรู้การใช้สิ่วแบบต่าง ๆ แล้วยังต้องฝึกหัดใช้เครื่องมืออย่างอื่นด้วย เช่นการฝึกหัดดัดขึ้นรูปไม้โดยใช้เลื่อยยนต์ และการฝึกใช้มีดถากไม้ขึ้นรูปอย่างหยาบก่อนนำไปแกะสลัก สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการเรียนรู้การแกะสลักไม้คือทำให้ไม้ที่แกะสลักออกมามีความสมดุล และการวางสัดส่วนที่เหมาะสมสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยทักษะและความชำนาญที่เกิดขึ้นจากการลงมือทำจริง

ตอนที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน

การดำเนินกระบวนการวิจัยตามขั้นตอนกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน คือ 1) การบ่งชี้ความรู้ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ 3) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 4) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 5) การเข้าถึงความรู้ 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ 7) การเรียนรู้ ผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ตามขั้นตอนได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้

การบ่งชี้ความรู้ เป็นการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ดำเนินการทำวิจัย เพื่อเป็นการรวบรวบข้อมูลพื้นฐานด่าง ๆ ในท้องถิ่นให้มีความเข้าใจมากขึ้น และจะทำให้ทราบถึงความสำคัญของปัญหาในเรื่องของการทำวิจัยได้ดีมากขึ้น โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลสองแหล่ง คือ ทุติยภูมิ (secondary data) จากเอกสารและตำราต่าง ๆ และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) จากช่างแกะสลักไม้ในหมู่บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 7 คน

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารหรือระบบสารสนเทศ เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการแกะสลักไม้ในชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งความเป็นมาของการแกะสลักไม้ได้เป็น 2 ช่วงระยะเวลาคือ 1) ความเป็นมาของการแกะสลักไม้ในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และ 2) ความเป็นมาของการแกะสลักไม้ในบ้านหนองยางฟ้า อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ประวัติการแกะสลักไม้ อำเภอแม่ทา

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2447 พ่อหลวงน้อยซอน จินะปัญโญ เป็นคนบ้านดอยแช่ ตำบลทากาศ กับเพื่อนอีก 2 คน คือ พ่อจันทร์ อุดมสุข ชาวบ้านหมื่นข้าว และ กำนันคำ จินะเป็งกาศ กำนันตำบลทากาศ ซึ่งทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ทางรถไฟ อยู่ที่สถานีรถไฟหนองหล่ม ในขณะที่ทำงานได้เดินทางไปกลับเชียงใหม่-ลำพูน เป็นประจำ และได้ไปทำธุระที่จังหวัดเชียงใหม่ บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง แล้วได้ไปพบเห็นชาวบ้านกำลังทำการแกะสลักไม้สักเป็นรูปช้าง รู้สึกสนใจ ด้วยพื้นฐานของบรรพบุรุษที่เป็นช่าง (สล่า) มีฝีมือทางด้านนี้อยู่แล้ว จึงได้ซื้อไม้แกะสลักดังกล่าว มาเป็นตัวอย่าง แล้วลองแกะสลักดู ปรากฏว่าสามารถทำได้เหมือนที่ซื้อมา เมื่อลองทำได้จำนวนมากแล้ว ก็นำช้างที่แกะได้มาทาน้ำมันแล็กเกอร์เงาจนสวยงาม ใส่ถุงย่ามนำไปขาย ได้ราคาดี ร้านแถวถนนวัวลาย อำเภอหางดง บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และตลาดป่าซางใน

สมัยนั้นมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศว่าเป็น "ดินแดนแห่งสาวงามและผ้าพื้นเมือง" ต่อมาก็ได้ขยายตลาดไปยังตำบลสบตุ๋ย อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองรถม้าของจังหวัดลำปางและการเดินทางสะดวก เนื่องจากแหล่งค้าขายติดกับสถานีรถไฟสบตุ๋ย การเดินทางไปมาทางนี้จึงสะดวกสบาย เพราะในอดีตไม่มีรถยนต์ จึงต้องอาศัยทางรถไฟ และการนำไม้แกะสลักไปขาย ต้องจ้างลูกหาบไปส่งของถึงสถานีรถไฟหนองหล่ม ซึ่งเป็นระยะทางเดินประมาณ 8 กิโลเมตร เดินทางโดยรถไฟ บางทีก็นอนค้างแรมที่นั่นเสร็จธุระค่อยกลับ ช้างแกะสลักที่นำไปขายตอนนั้น ตัวละ 25 บาท (4 ตัว 100 บาท) แกะด้วยไม้สักเท่านั้น รูปแบบของช้างก็จะยืนบนดอย (ภูเขาเล็ก ๆ) มีแท่น มีงาสองด้าน งวงห้อยลงมา ดูสง่างาม หลังจากนั้นก็มีการติดต่อสั่งของจากจังหวัดต่าง ๆ เรื่อยมา พ่อหลวงน้อยซอนและพ่อหลวงจันทร์ อุดมสุข จึงมีการพัฒนาฝีมือจนชำนาญ แกะสลักไม้ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและ มีรูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ปรากฏว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง มีการสั่งซื้อจากลูกค้ามากขึ้น พร้อมๆกับมีการสั่งให้แกะสลักเป็นรูปต่างๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย นก เป็ด แมว พระพุทธรูป ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับ ของที่ระลึก เช่น ช้อน ทัพพี กระบวย ดอกไม้ ต้นกล้วย เป็นต้น จึงทำให้ชาวบ้านเกิดการตื่นตัว สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและผู้ประกอบการได้อย่างมั่นคง ทำให้เกิดโรงงานขนาดใหญ่และกระจายไปในครอบครัวหลายแห่งในระยะเวลาอันรวดเร็ว (สำนักงานเทศบาลตำบลทาทุ่งหลวง, 2555ก: ระบบออนไลน์)

ประวัติการแกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้า

ปี พ.ศ. 2500 พ่อหลวงน้อยเสาร์ พุทธวงค์ เป็นคนบ้านหนองยางฟ้า หมู่ที่ 5 ก็เริ่มเห็นว่าการแกะสลักเป็นการสร้างรายได้ที่ดี จึงไปเอาแบบจาก พ่อหลวงน้อยซอน จินะปัญโญ นำมาฝึกหัดเอง ลองผิดลองถูก เนื่องจากคนสมัยนั้นหวงวิชากันอยู่จึงต้องฝึกหัดเอง และต่อมาพ่อน้อยแปง ตุ้ยกาศ และพ่อหลวงข่าย นันตากาศ เป็นคนบ้านท้องฝาย หมู่ที่ 3 ก็เริ่มนำมาฝึกหัดบ้าง สมัยนั้นก็ยังคงเป็นรูปช้างไม้สักยืนบนดอย (ภูเขาเล็ก ๆ) นำไปขายให้กับร้านค้าในอำเภอหางดงด้วยตนเองไม่มีพ่อค้ามารับซื้อ และเมื่อคนในชุมชนเห็นว่าอาชีพแกะเป็นอาชีพที่ทำให้มีรายได้เสริมจากการทำเกษตรก็สนใจฝึกหัดแกะสลักไม้จนกลายเป็นอาชีพที่แพร่หลายทั่วทั้งในหมู่บ้านและตำบลทาทุ่งหลวงมาจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2505 การแกะสลักได้ประสบปัญหาไม่สามารถนำไม้สักมาแกะสลักได้ เนื่องจากขัดต่อกฎหมายการตัดไม้ จึงเกิดการรวมกลุ่ม ชื่อกลุ่มว่า "กลุ่มสหกรณ์ผลิตไม้แม่ทา" เพื่อแก้ไขปัญหาไม้สักคลาดแคลนโดยการนำของพ่อหลวงสิงห์ชัย ปะระดี กำนันสงัด เดคำกาศ และพ่อหลวงสำราญ วรรณตุง เริ่มแรกมีสมาชิก จำนวน 25 คน เพื่อซื้อไม้สักที่ถูกกฎหมายจากองค์การ

อุตสาหกรรมป่าไม้ จังหวัดเชียงใหม่ มาทำการแกะสลักไม้นำมาให้สมาชิกกลุ่มสหกรณ์ผลิตไม้แม่ทาแกะสลัก สมาชิกส่วนใหญ่จะมารับไม้สักแล้วนำไปแกะที่บ้านของตนเอง ทำให้ทางกลุ่มสหกรณ์ผลิตไม้แม่ทามีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

จนกระทั่งไม้สัก จากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ จังหวัดเชียงใหม่ หมดลงก็เลยต้องคิดหาวิธีการนำไม้ต้นจามจุรี (ไม้ฉำฉา) มาแกะสลักแทนไม้สัก ซึ่งมีคุณภาพ ความสวยงามและความคงทน ไม่ด่างกัน และไม้จามจุรี (ไม้ฉำฉา) ที่นำมาแกะก็ตัดมาจากภายในตำบล ในจังหวัดลำพูน และไม่นานก็หมดลงอีก คราวนี้เลยมีการสั่งไปทางจังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน ฯลฯ ให้นำมาส่งให้มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ปะปนกันไป

ปีพ.ศ. 2512 จากการแกะสลักรูปช้างก็เริ่มเปลี่ยนมาแกะสัตว์ นางไหว้ พระพุทธรูป ภาชนะ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งก็ได้นำต้นแบบมาจากเชียงใหม่ มีแต่การลงน้ำมันแล็กเกอร์เงา ยังไม่มีการทำสี แล้วก็นำส่งขายให้ ร้านบ้านถวาย อำเภอหางดง จ.เชียงใหม่

เมื่อวันที่ 8 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2533 กลุ่มสหกรณ์ผลิตไม้แม่ทา ยังคงอยู่ แต่เปลี่ยนชื่อมาเป็น "สหกรณ์บริการแกะสลักไม้แม่ทาจำกัด" และมีการสับเปลี่ยนประธานและคณะกรรมการมาโดยตลอด และสมาชิกก็มีจำนวนที่มากขึ้น ทั่วทั้งอำเภอแม่ทา หลังจากนั้นชาวบ้านก็หันไปเอาไม้จากโรงงาน และเป็นคนงานรับจ้างแกะสลักไม้ในโรงงานแทน เนื่องจากไม่ต้องซื้อไม้ด้วยตนเอง ใช้ไม้ที่ทางโรงงานซื้อมาในการแกะสลัก แล้วแกะสลักให้เจ้าของโรงงานนำส่งขายในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

ปัจจุบันการแกะสลักไม้ของคนในหมู่บ้านหนองยางฟ้า ส่วนใหญ่รับจ้างแกะสลักไม้ให้กับโรงงานเป็นชิ้นงานที่เจ้าของโรงงานเป็นผู้รับแบบผลิตภัณฑ์มาแล้วนำรูปแบบมาจ้างให้แกะสลักตามรูปแบบแล้วรับค่าจ้างจากเจ้าของโรงงาน และก็มีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่ทำอาชีพแกะสลักไม้ด้วยตนเองคือรับแบบผลิตภัณฑ์มาแกะสลักและส่งขายเองจะเป็นการทำให้มีรายได้มากขึ้นเพราะสินค้าจำหน่ายไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่ก็มีปัญหาเรื่องการที่จะต้องออกไปหาตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ สถานที่ส่งขายส่วนใหญ่จะส่งไปขายที่บ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2. การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้เรื่องการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล จากช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ซึ่งมีประสบการณ์ในการแกะสลักมากกว่า 27 ปี ขึ้นไป จำนวน 7 คนดังตาราง 3

ตาราง 3 รายชื่อกลุ่มตัวอย่างช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จำนวน 7 คน

รูปภาพ	ชื่อ – สกุล	อายุ	ที่อยู่	ประสบการณ์แกะสลักไม้ (ปี)	ความชำนาญ
	นายทวี คำพิกาศ	60	บ้านเลขที่ 23/3 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	39	พระพุทธรูปแบบยืน
	นายบุญทวี ปัญโญ	52	บ้านเลขที่ 51/4 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	37	พระพุทธรูปแบบยืน และพระพุทธรูปแบบนั่ง
	นายอุดม คำกาศ	49	บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	37	พระพุทธรูปแบบนอน และเศียรพระพุทธรูป

ตาราง 3 (ต่อ)

รูปภาพ	ชื่อ – สกุล	อายุ	ที่อยู่	ประสบการณ์แกะสลักไม้ (ปี)	ความชำนาญ
	นายสุวรรณ เนตรสุวรรณ์	50	บ้านเลขที่ 29/5 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	32	พระพุทธรูปแบบยืน
	นายทีประกรณ์ บุญมากาศ	50	บ้านเลขที่ 156 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	38	พระพุทธรูปแบบยืน
	นายผัด จี้ห้วย	50	บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	30	พระพุทธรูปแบบนั่ง
	นายพินิตย์ ปละดี	42	บ้านเลขที่ 29/7 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	27	พระพุทธรูปแบบนั่ง และการแกะสลักรูปเหมือน

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มตัวอย่างช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 7 คน ดังนี้

1) นายบุญทวี คำพิกาศ

ข้อมูลทั่วไป นายทวี คำพิกาศ อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 23/3 หมู่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 3 คน รายได้หลักของครอบครัวคือ การแกะสลัก และทำสวนลำไย มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000 – 8,000 บาท ความชำนาญในการแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน ประสบการณ์แกะสลัก 39 ปี

ความเป็นมาของการแกะสลักไม้ จากการสัมภาษณ์ นายทวี คำพิกาศ ก่อนการประกอบอาชีพแกะสลักได้ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ปลูกถั่ว ปลูกยาสูบ ในการดำรงชีพ และต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2515 นายทวี คำพิกาศ อายุ 18 ปี ได้เห็นพ่อน้อยซอน จินะปัญโย ซึ่งเป็นตา ได้ทำการแกะสลักไม้เป็นรูปช้างโดยแกะสลักจากไม้สักซึ่งเห็นว่าสวยดีและเป็นการหารายได้เสริมอีกทางหนึ่ง จึงสนในการการแกะสลักไม้และจะได้ใช้เวลาว่างจากการทำการเกษตรให้เกิดประโยชน์ จึงไปเอาตัวอย่างช้างที่แกะสลักเสร็จแล้วจากพ่อน้อยซอน จินะปัญโย มาเป็นต้นแบบในการแกะสลักโดยหัดทำเอง ซึ่งลองผิดลองถูกอยู่หลายวันจนแกะได้เหมือนต้นแบบ ช้างไม้สักที่หัดแกะสลักครั้งแรกคือช้างชูงวงขึ้น ขนาด 3 นิ้ว และ 4 นิ้ว พอเริ่มแกะได้ครั้งแรกก็ขายให้พ่อค้าที่มารับซื้อในหมู่บ้าน และพ่อค้าก็นำไปขายต่อที่เชียงใหม่อีกทอดหนึ่ง ต่อมานายทวีเห็นว่าการแกะสลักขายโดยผ่านพ่อค้าคนกลางได้กำไรน้อยจึงไปหาตาลดเองที่จังหวัดเชียงใหม่ ตามคำบอกของพ่อน้อยซอน จินะปัญโย และได้รับการสั่งซื้อช้างแกะสลักจากเชียงใหม่และได้แกะสลักมาขาย โดยแกะสลักช้างตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าที่เชียงใหม่ และได้มาแกะสลักตามจำนวนที่สั่ง เมื่อแกะสลักเสร็จก็นำช้างมาขัดกระดาษทราย แล้วทาน้ำมัดแลคเกอร์เพื่อให้เกิดความเงางาม เมื่อครบตามจำนวนแล้วก็นำใส่กล่องกระดาษ และขับมอเตอร์ไซค์มาส่งที่จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณตลาดเนาวรัตน์ และตลาดประตูช้างเผือก ซึ่งนายทวีเล่าว่าได้นำมาขายให้แก่พ่อค้าชาวจีนที่มารับซื้อ ซึ่งตอนนั้นขายช้างชูงวงขึ้นไม้สัก ขนาด 3 นิ้ว ประมาณตัวละ 40 บาท มาส่งของครั้งหนึ่งจะได้เงินประมาณ 2,000 บาท ซึ่งสมัยในถือว่าได้ราคาดีมาก

และต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2522 นายทวีอายุได้ 25 ปี ก็ได้พัฒนาฝีมือในการแกะสลักไม้โดยได้เริ่มการหัดแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน ขนาด 16 นิ้ว จากไม้จามจุรี โดยได้เข้ามาฝึกหัดในโรงงานแกะสลักของนายบุญเย็น โดยเริ่มหัดเองจากต้นแบบที่อยู่ในโรงงานซึ่งตอนนั้นมีผู้เริ่มฝึกหัดด้วยกันหลายคน และได้รับคำแนะนำจากนายแสน ทาใจกาศ (เสียชีวิตแล้ว) ค่อยเป็นผู้แนะนำและให้คำปรึกษาในการฝึกหัดแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืนในครั้งแรก ซึ่งนายทวีเล่าว่าครั้งแรกที่ฝึกแกะพระพุทธรูปยากมาก เพราะมีความละเอียดและซับซ้อนในเส้นลายต่าง ๆ มากต้อง

มีความตั้งใจและอดทนในการแกะสลัก กว่าจะเสร็จหนึ่งองค์ต้องใช้เวลาถึงสามวัน และถึงจะเริ่มแกะสลักองค์ใหม่อีก และพระที่แกะสลักเสร็จก็ส่งขายให้กับเจ้าของโรงงาน ซึ่งจะมีคนมารับซื้อจากทั้งเชียงใหม่และที่กรุงเทพฯ และเมื่อหัดแกะสลักพระได้แล้ว ก็เริ่มแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จากสูง 16 นิ้ว ก็เป็น 40 นิ้ว 60 นิ้ว และ 70 นิ้ว และระหว่างการแกะสลักนายทวีก็ได้ประกอบอาชีพทำนา และทำการเกษตรควบคู่ไปด้วยเพราะเป็นวิถีชีวิตดังเดิมของคนในสมัยนั้น

ปี พ.ศ. 2530 นายทวีก็เห็นว่าการแกะสลักพระพุทธรูปในโรงงานเมื่อเสร็จแล้วต้องส่งขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อประกอบกับได้ค่าตอบแทนน้อย จึงได้ออกจากโรงงานแล้วมาแกะสลักขายเองที่บ้านในรูปแบบของครัวเรือนโดยมีการรับงานจากผู้ที่สนใจทั่วไปที่มาสั่งซื้อและได้ส่งขายตลาดที่บ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันนายทวี คำพิกาศ ได้ประกอบอาชีพในการแกะสลักพระพุทธรูปไม้แบบยืนสูงขนาด 40 นิ้ว 50 นิ้ว และ60 นิ้ว ที่บ้านหนองยางฟ้า มาเป็นเวลา 39 ปี และได้มีผลงานในการแกะสลักไม้ที่ส่งขายทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างมากมาย และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและคนทั่วไปที่ได้พบเห็นผลงานที่มีความสวยงาม นายบุญทวี มองว่าการแกะสลักไม้เป็นงานที่มีความสำคัญนอกจากสร้างรายได้ให้กับครอบครัวแล้วยังเป็นงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน ผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้เป็นงานหัตถกรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ถ่ายทอดและส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหน เพราะเยาวชนจะเป็นกลุ่มที่ต้องรับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้การแกะสลักไม้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

2) นายบุญทวี ปัญโญ

ข้อมูลทั่วไป นายบุญทวี ปัญโญ อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 51/4 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวงอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 3 คน และรายได้หลักมาการการแกะสลักไม้และทำสวนลำไย รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 8,000 – 10,000 บาท ความชำนาญในการแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน ประสบการณ์แกะสลัก 37 ปี

ความเป็นมาของการแกะสลักไม้ ช่างบุญทวีเริ่มฝึกหัดแกะสลักครั้งแรกเมื่ออายุได้ 14 ปี พ.ศ. 2518 โดยงานชิ้นแรกที่ฝึกหัดคือแกะสลักช้างไม้สัก ขนาด 2 – 4 นิ้ว โดยมีพี่ชายเป็นผู้ฝึกสอน ในครั้งแรกที่ฝึกหัดพี่ชายได้ทำให้ดูแล้วก็ทำตาม ช้างตัวแรกที่ฝึกหัดทำต้องใช้เวลาทั้งวันในการฝึกหัดกว่าจะเสร็จชิ้นงานเพราะยังไม่ค่อยเข้าใจและก็ต้องใช้เวลา 2 – 3 วัน ก็เข้าใจชิ้นงานและเริ่มทำได้เองโดยนำชิ้นงานจำหน่ายให้พ่อค้าทั้งในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านไปจำหน่ายในจังหวัดเชียงใหม่ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 ช่างบุญทวี อายุ 17 ปี ก็ได้เข้าสู่โรงงานแกะสลักใน

หมู่บ้านรับจ้างแกะสลักไม้ โดยงานชิ้นแรกที่ทำ คือ แกะสลักอัครสาวก (รูปคนหมอบพนมมือแล้วเงยหน้าขึ้น) โดยมีช่างแกะสลักที่ทำงานอยู่ในโรงงานเป็นผู้ฝึกสอนถ่ายทอดความรู้ให้จนเกิดความชำนาญ และจากนั้นก็ได้เริ่มฝึกแกะสลักพุทธรูปแบบยืน แบบนั่ง และแบบนอน และแกะสลักไม้เป็นรูปต่าง ๆ ตามคำสั่งซื้อของลูกค้า และทำงานอยู่ที่โรงงานจนกระทั้งเจ้าของโรงงานหยุดกิจการเพราะเจ้าของโรงงานต้องการไปทำงานต่างประเทศ ช่างบุญทวีจึงต้องออกจากโรงงาน แต่เนื่องจากทำงานอยู่หลายไปจนเกิดความชำนาญในการทำงานและเห็นลู่ทางในการจัดจำหน่ายผลงาน ช่างบุญทวีจึงได้ประกอบกิจการแกะสลักไม้ด้วยตนเอง ในปี พ.ศ. 2532 และได้นำผลงานจำหน่ายยังตลาดที่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่และได้ประกอบกิจการมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันช่างบุญทวี แกะสลักไม้มีผลงานที่ความสวยงามและมีความเป็นเอกลักษณ์เป็นส่วนตนและมีความโดดเด่นเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในชุมชนและต่างจังหวัด และการแกะสลักไม้ของช่างบุญทวีในปัจจุบันได้ทำตามแบบอย่างที่ลูกค้านำมาให้หรือทำตามแบบอย่างที่ลูกค้าต้องการ แกะสลักทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ส่วนราคาของชิ้นงานก็ขึ้นอยู่กับ ขนาดของชิ้นงาน ไม้ที่ใช้ในการแกะสลักว่าเนื้อไม้เป็นไม้ชนิดเนื้อแข็งหรือเนื้ออ่อน และความละเอียดของชิ้นงานว่าละเอียดมากน้อยแค่ไหน มาเป็นตัวตั้งราคาในการแกะสลักแต่ละครั้ง

ส่วนมุมมองของช่างบุญทวี ที่มีการแกะสลักไม้ของตนเองว่าเป็นงานที่มีคุณค่าสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว และงานแกะสลักไม้เป็นงานที่ทำแล้วมีความสุขด้านจิตใจภูมิใจในผลงานของตนเองและการแกะสลักพระพุทธรูปเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีคนกราบไหว้เคารพบูชา งานแกะสลักไม้เป็นงานที่ทรงคุณค่าควรถ่ายทอดให้กับลูกหลาน และคนที่สนใจ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และรักษาไม่ให้สูญหายไป

3) นายอุดม คำกาศ

ข้อมูลทั่วไป นายอุดม คำกาศ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 4 คน และรายได้หลักมาจากการแกะสลักไม้และทำสวนลำไย รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 8,000 – 10,000 บาท ความชำนาญในการแกะสลักพระพุทธรูปแบบนอนและเศียรพระ ประสบการณ์แกะสลัก 37 ปี

ความเป็นมาของการแกะสลักไม้ นายอุดม คำกาศ ได้เริ่มฝึกหัดแกะสลักไม้ตั้งแต่อายุ 12 ปี โดยมีบิดาเป็นผู้สอนและให้ความรู้ในการแกะสลักไม้ และงานชิ้นแรกที่ฝึกหัดแกะสลักคือ ช้างไม้สัก ได้ฝึกหัดกับบิดา โดยได้นำช้างที่แกะสลักเสร็จแล้วได้นำไปขายที่จังหวัดเชียงใหม่และขายให้กับพ่อค้าในหมู่บ้านที่มาสั่งซื้อและได้นำไปขายยังจังหวัดเชียงใหม่อีกต่อหนึ่ง เมื่อเริ่มแกะสลักช้างได้คล่องแล้ว ก็ได้เข้าสู่โรงงานแกะสลักไม้ในหมู่บ้าน และได้ฝึกหัดแกะสลัก

พระพุทธรูปไม้ด้วยตนเอง โดยได้นำตัวอย่างจากบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นแบบอย่างและได้ฝึกหัดแกะสลักอยู่หลายวันและรับคำแนะนำจากคนงานที่แกะสลักที่ทำงานอยู่ด้วยกัน และได้ฝึกหัดแกะสลักไม้อีกหลาย ๆ แบบตามคำสั่งซื้อจากพ่อค้าบ้านถวาย และแกะสลักไม้ในโรงงานได้ 18 ปี ก็เกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญในการแกะสลักไม้ และมองเห็นว่าการรับจ้างแกะสลักไม้ในโรงงานนั้นการขายผลิตภัณฑ์นั้นต้องผ่านพ่อค้าคนกลางทำให้ได้ค่าจ้างลดลง

ดังนั้นเมื่อเห็นว่าการแกะสลักไม้ตนเองสามารถทำได้ดีแล้วจึงออกจากโรงงานมาแกะสลักไม้และค้าขายด้วยตนเองโดยรับงานแกะสลักไม้จากบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ที่เห็นผลงานแกะสลักไม้เป็นที่ชื่นชอบก็สั่งซื้อกับตนเองได้โดยตรง และได้ทำมาจนถึงปัจจุบัน

4) นายทีประกรณ์ บุญมากาศ

ข้อมูลทั่วไป นายทีประกรณ์ บุญมากาศ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 156 หมู่ที่ 5ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 7 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 3 คน มีรายได้หลักจากการแกะสลักและการทำสวนลำไย รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 8,000 – 10,000 บาท ความชำนาญในการแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน ประสบการณ์แกะสลัก 38 ปี

ความเป็นมาการแกะสลักไม้ นายทีประกรณ์ บุญมากาศ เริ่มแกะสลักตั้งแต่สมัยเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้ฝึกหัดแกะสลักไม้กับบิดาอยู่ที่บ้าน ครั้งแรกที่ฝึกหัดแกะสลักได้แกะสลักช้างไม้สักขนาด 1 นิ้ว และ 2 นิ้ว เป็นชิ้นแรกเพราะบิดาได้แกะสลักอยู่แล้ว และมีพ่อค้าทั้งในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านมารับซื้อและนำไปขายยังจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากเรียนจบก็ได้เข้าสู่โรงงาน ครั้งแรกเริ่มฝึกหัดแกะสลักพระก็ได้ฝึกหัดเองโดยดูจากตัวอย่างและได้ลองผิดลองถูกและมีเจ้าของโรงงาน และกลุ่มคนงานที่แกะสลักในโรงงานช่วยแนะนำและแกะสลักร่วมกัน และแกะสลักไม้รูปแบบต่าง ๆ ตามคำสั่งซื้อของลูกค้าตามที่เจ้าของโรงงานรับคำสั่งซื้อมา เมื่อแกะสลักอยู่ในโรงงานนานหลายปีก็เริ่มมีความชำนาญและเห็นว่าการแกะสลักไม้ในโรงงานผลิตภัณฑ์แกะสลักต้องจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งเห็นว่าได้ค่าตอบแทนน้อยและเห็นว่าตนเองก็สามารถทำผลิตภัณฑ์ได้ตามความต้องการของลูกค้า

จนกระทั้งปี พ.ศ. 2534 ก็ได้ออกจากโรงงานแกะสลักไม้ และได้มาประกอบกิจการแกะสลักไม้เอง โดยประกอบกิจการอยู่ที่บ้านของตนเองและได้แกะสลักพระพุทธรูปแบบยืนในลักษณะต่าง ๆ มีขนาดความสูงตั้งแต่ 40 นิ้วขึ้นไปและได้นำผลงานแกะสลักของตนไปเสนอขายยังบ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ก็ได้รับการสั่งซื้อผลงานแกะสลักไม้จากบ้านถวายมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

5) นายผัด จี้ห้วย

ข้อมูลทั่วไป นายผัด จี้ห้วย อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 สมาชิกในครอบครัว จำนวน 4 คน รายได้หลักมาจากการแกะสลักไม้ และการทำสวนลำไย รายได้เฉลี่ยเดือน 7,000 – 9,000 บาทความชำนาญในการแกะสลักพระพุทธรูปแบบนั่ง ประสบการณ์แกะสลัก 30 ปี

ความเป็นมาการแกะสลักไม้ นายผัด จี้ห้วย เริ่มฝึกหัดแกะสลักครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2529 อายุได้ 27 ปี งานชิ้นแรกที่ฝึกหัดคือ ช้างขนาด 3 นิ้ว โดยครั้งแรงที่ฝึกทำอยู่ในโรงงานแกะสลักไม้โดยได้นำตัวอย่างช้างมาเป็นแบบดูแล้วทำตามแบบอย่างโดยมีช่างที่อยู่ในโรงงานคอยให้คำแนะนำแก้ไข ทำได้สองถึงสามวันจึงสามารถแกะสลักช้างได้ พอแกะสลักช้างได้คล่องแล้วก็เริ่มแกะสลักสัตว์ต่าง ๆ ตามคำสั่งซื้อของลูกค้า เช่น ไก่แจ้ ปลาตะเพียน นกคุ้ม เป็นต้น หลังจากนั้นอีก 4 ปี นายผัด จี้ห้วย ก็ได้ย้ายการทำงานจากโรงงานที่ทำอยู่ ไปทำอีกโรงงานที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันเพราะเห็นว่าโรงงานเดิมที่ทำจะแกะสลักเกี่ยวกับสัตว์ทำให้ได้ค่าแรงน้อย และตนเองสนใจในการแกะสลักพระพุทธรูปเพราะเห็นคนอื่นทำแล้วรายได้ดีกว่า จะย้ายเข้าอีกโรงงานครั้งแรกที่ฝึกหัดแกะสลักคือพระพุทธรูปแบบนั่งขนาด 6 นิ้ว ตอนฝึกหัดครั้งแรกก็ทำตามแบบอย่างและคนในโรงงานที่ทำอยู่ก่อนแล้วค่อยแนะนำ และช่วยแก้ไขให้ ฝึกหัดแกะสลักพระใช้เวลาสองถึงสามวันก็สามารถทำได้เอง และต่อจากนั้นก็แกะสลักพระแบบนั่งขนาดที่ใหญ่ขึ้น จากขนาดหน้าตัก 6 – 20 นิ้ว จนเกิดความชำนาญในการแกะสลักพระพุทธรูปแบบนั่ง และทำงานในโรงงานที่นั้นอยู่จนถึงปี พ.ศ. 2546 ก็ออกจากโรงงานเพราะเห็นว่าแกะสลักในโรงงานต้องส่งงานชิ้นงานผ่านเจ้าของโรงงานทำให้ได้ค่าแรงไม่มาก จึงตัดสินใจออกมาประกอบอาชีพแกะสลักไม้ด้วยตนเองโดยผลงานที่ทำก็จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว หรือลูกค้าทั่วไปที่มาสั่งซื้อ แต่ปัจจุบันนายผัด จี้ห้วยได้แกะสลักพระพุทธรูปไม้แบบนั่ง ขนาด 16 นิ้ว และ 20 นิ้ว เป็นชิ้นงานที่มีความชำนาญ และ ตลาดหลักในการจำหน่ายคือตลาดบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่

มุมองเกี่ยวกับการประกอบอาชีพแกะสลักไม้ เป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนและเป็นการสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวไม่ต้องออกไปหางานทำยังต่างถิ่น และรู้สึกภาคภูมิใจในผลงานของตนเองทุกครั้งทำชิ้นงานให้ลูกค้า แล้วลูกค้าชื่นชมในผลงาน รู้สึกรักและหวงแหนงานแกะสลักไม้เพราะตนเองได้ประกอบอาชีพนี้ได้ 29 ปี ทำให้ตนเองและครอบครัวพึ่งพาตนเองได้ และตนเองคิดว่าจะถ่ายทอดการแกะสลักไม้นี้ให้กับลูกหลานและผู้ที่สนใจจะศึกษาเพื่อให้การแกะสลักไม้อยู่คู่กับชุมชนสืบต่อไป

6) นายสุวรรณ เนตรสุวรรณ์

ข้อมูลทั่วไป นายสุวรรณ เนตรสุวรรณ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 29/5 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น สมาชิกในครอบครัวจำนวน 3 คน รายได้หลักมาจากการแกะสลักไม้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 8,000 – 9,000 บาท ความชำนาญในการแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน ประสบการณ์แกะสลัก 32 ปี

ความเป็นมาการแกะสลักไม้ นายสุวรรณ เนตรสุวรรณ์ ได้เริ่มฝึกหัดแกะสลักไม้หลังเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 4 ผลงานชิ้นแรกที่แกะสลักคือ ช้างไม้สัก ขนาด 5-6 นิ้ว ตอนเรียนรู้ครั้งแรกก็ได้ฝึกหัดกับบิดา และได้นำตัวอย่างช้างมาฝึกหัดแกะเอง ก็มีบิดาที่คอยให้คำแนะนำและสั่งสอน ชิ้นงานที่ได้ก็ขายในหมู่บ้านซึ่งมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อและสั่งซื้อเพื่อนำไปขายยังจังหวัดเชียงใหม่ และเมื่อ อายุ 17 ปี ก็ได้เข้าสู่โรงงานแกะสลักไม้ ได้เริ่มฝึกหัดแกะสลักพระพุทธรูปไม้ พระสาวก โดยฝึกหัดด้วยตนเองและดูตัวอย่างจากเจ้าของโรงงานที่เอามาเป็นแบบอย่าง และได้รับคำแนะนำจากกลุ่มคนงานที่แกะสลักไม้ในโรงงานเดียวกันช่วยให้คำแนะนำและทดลองแกะให้ดู ครั้งแรกใช้เวลาอยู่หลายวันกว่าจะเสร็จ และยังได้ฝึกหัดแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ตามคำสั่งซื้อจากพ่อค้า

เมื่อแกะสลักไม้อยู่ในโรงงานหลายปีก็เกิดความชำนาญในการแกะสลัก สามารถแกะสลักได้หลายรูปแบบตามคำสั่งซื้อ หรือตามความต้องการของตลาดได้ จึงได้ออกจากโรงงานไปแกะสลักไม้ตามจังหวัดต่าง ๆ ตามความต้องการของลูกค้าอยู่หลายปี จึงได้กลับมาแกะสลักไม้ยังบ้านของตนเองโดยกลับเข้าโรงงานแกะสลักไม้ในหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง เมื่อแกะสลักไม้ในโรงงานได้สักระยะหนึ่งก็เห็นช่องทางในการค้าขายผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้ และเห็นว่าการแกะสลักไม้ในโรงงานต้องขายผลิตภัณฑ์ผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งทำให้รายได้ที่ได้รับมีน้อย จึงได้ออกจากโรงงานมาตั้งโรงงานแกะสลักเองที่บ้านและรับงานแกะสลักไม้จากบ้านถวายมาทำ ปัจจุบันได้แกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน ความสูงตั้งแต่ 40 นิ้วขึ้นไป และได้จำหน่ายให้กับพ่อค้าบ้านถวายมาจนถึงปัจจุบัน

7) นายพินิตย์ ปละดี

ข้อมูลทั่วไป นายพินิตย์ ปละดี อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 29/7 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 6 สมาชิกในครอบครัวจำนวน 3 คน รายได้หลักมาจากการแกะสลักไม้ ทำสวนลำไย และทำนา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองยางฟ้า และประสบการณ์แกะสลักไม้ 27 ปี

ความเป็นมาการแกะสลักไม้ นายพินิตย์ ปละดี เมื่อเรียนจบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 6 พ.ศ. 2528 ก็ได้เริ่มฝึกหัดเรียนแกะสลักไม้จากบิดา เพราะตอนนั้นบิดาได้แกะสลักไม้อยู่แล้ว ก็ได้เห็นบิดาแกะสลักอยู่ทุกวันจึงมีความสนใจ ตอนนั้นบิดาได้แกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เมื่อนายพินิตย์ เริ่มฝึกหัดครั้งแรกก็แกะรูปสัตว์เช่นเดียวกับบิดาเช่น นกคุ้ม รูปเป็ด ครั้งแรกแรกก็ใช้เวลาอยู่หลายวันกว่าจะเสร็จแต่ละตัว ก็ได้รับคำแนะนำและสั่งสอนจากบิดาและการจดจำของตนเองจนมีความชำนาญ และได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการแกะสลักไปเรื่อย ๆ ตอนนั้นผลิตภัณฑ์ที่ทำเสร็จแล้วก็ได้ไปจำหน่ายที่โรงงานในหมู่บ้านที่มีการรับซื้อ ซึ่งพ่อค้าที่อยู่ตามโรงงานก็จะซื้อแล้วไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง นายพินิตย์ จึงเห็นว่าเมื่อตนเองแกะสลักมีความชำนาญแล้ว การที่ขายสินค้าแกะสลักให้พ่อค้าคนกลางไปขายต่อทำให้ได้เงินน้อยไม่ค่อยคุ้มค่ากับค่าแรงที่เสียไป จึงตัดสินใจออกจากโรงงานและได้แกะสลักไม้ขายเองให้กับพ่อค้าที่รับซื้อโดยตรงจากจังหวัดเชียงใหม่ และได้นำสินค้าที่แกะสลักเสร็จไปเสนอขายบ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และเห็นว่าได้ราคาดี ประกอบกับมีฝีมือในการแกะสลักมีความสวยงามและเป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่สนใจซื้อจึงมีผู้มาติดต่อและสั่งซื้อผลงานการแกะสลักอย่างมากมาย

ปัจจุบันนายพินิตย์ ปละดี ได้ประกอบอาชีพแกะสลักมาเป็นเวลา 27 ปีแล้ว และได้รับงานแกะสลักตามสถานที่ต่าง ๆ และรับแกะสลักตามรูปแบบที่ลูกค้าต้องการ ส่วนใหญ่ที่แกะสลักคือพระพุทธรูปแบบต่าง ๆ และรูปเหมือนต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้ที่มาสั่งซื้อแกะสลักไม้ทำอยู่ที่บ้านตัวเอง และรับแกะสลักนอกสถานที่ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

แรงจูงในในการแกะสลัก แรงจูงใจในการแกะสลักไม้ คือ เป็นงานที่ชื่นชอบมาตั้งแต่เด็ก เพราะเห็นบิดาทำมาตลอด จึงเกิดเป็นความผูกพันและเป็นงานที่มีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่ทำต่อ ๆ กันมา เป็นงานที่มีความอิสระและท้าทายความสามารถ ประกอบกับตัวเองที่มีอารมณ์ศิลปินทำแล้วเกิดความสุขและมีความภาคภูมิใจในผลงานที่ทำ และยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสาน ภูมิปัญญาของคนในชุมชนไม่ให้สูญหายและให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปที่สนใจในงานแกะสลักไม้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเฉพาะถิ่นของคนในชุมชนที่ได้ถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา และยังเป็นอาชีพที่ทำเกิดรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว

การสั่งซื้อและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์การแกะสลักส่วนใหญ่จะรับแกะสลักตามความต้องการของลูกค้า และผู้ที่มาสั่งซื้อส่วนใหญ่จะทราบกันตามคำบอกเล่าจากผลงานที่ทำไว้พอเห็นก็จะตามมาสั่งซื้อ ผลิตภัณฑ์การแกะสลักส่วนใหญ่ที่มีผู้มาส่งทำเช่นตามวัดต่าง ๆ ก็จะมาสั่งแกะสลักพระพุทธรูปปางต่าง ๆ หรือรูปเหมือนพระเกจิอาจารย์ เพื่อนำไปเคารพบูชาหรือนำมาถวายวัดเพื่อความเป็นศิริมงคล ส่วนเรื่องราคาในการแกะสลักไม้ส่วนใหญ่จะเป็นไป

ตามขนาดของผลิตภัณฑ์แกะสลัก และความยากง่าย เช่นมีความละเอียดมาหรือละเอียดน้อย และแกะสลักในพื้นที่หมู่บ้านหรือต่างจังหวัดก็จะมีราคาแตกต่างกันออกไป

การสั่งซื้อหรือติดต่อในการแกะสลักก็สามารถติดต่อได้ที่ นายพินิตย์ ปละดี บ้านเลขที่ 29/7 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โทรศัพท์ 084-5654605

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ ของการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ เป็นการค้นหาข้อมูลที่ฝังลึกอยู่ในตัวของช่างแกะสลัก เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการในการเก็บข้อมูลออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ช่างแกะสลักพระพุทธไม้รายบุคคลจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัย จำนวน 7 คน ได้สัมภาษณ์หาข้อมูลเกี่ยวกับการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ถึงขั้นตอนแรกจนถึงเสร็จสิ้นกระบวนการจนมาเป็นพระพุทธรูป ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การคัดเลือกไม้ 2) การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรง และ 3) การแกะสลักองค์พระ

2. การเก็บข้อมูลโดยการบันทึกภาพวีดีโอและการถ่ายภาพนิ่ง ขั้นตอนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ของช่างแกะสลัก จำนวน 7 คน ตั้งแต่ขั้นตอนการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงและขั้นตอนการแกะสลักส่วนต่าง ๆ ขององค์พระ

ภาพ 13 สัมภาษณ์นายทวี คำพิกาศ ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า

ภาพ 14 สัมภาษณ์นายทีปกรณ์ บุญมากาศ ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า

3. การใช้โฟมเพื่อทำหุ่นจำลองพระพุทธรูป เพื่อเป็นการสาธิตขั้นตอนการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรง และการแกะสลักส่วนต่าง ๆ ในองค์พระเป็นการทำให้ทราบรายละเอียดและมีความเข้าใจในขั้นตอนชัดเจนมากขึ้น

ภาพ 15 การสัมภาษณ์และการทำหุ่นโฟมจำลองพระพุทธรูปแบบนอนของนายอุดม คำกาศ ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า

ภาพ 16 การสัมภาษณ์และการทำหุ่นโฟมจำลองพระพุทธรูปแบบนั่งของนายผัด จี้ห้วย ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า

ภาพ 17 การสัมภาษณ์และการทำหุ่นโฟมจำลองพระพุทธรูปแบบยืนของนายธีปกรณ์ บุญมากาศ ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า

4. การสนทนากลุ่ม โดยการจัดเวทีครั้งที่ 1 เพื่อตรวจสอบข้อมูลความรู้ของการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จากการเก็บข้อมูลมานำเสนอให้แก่ช่างแกะสลัก จำนวน 7 คน เพื่อแก้ไขและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลขั้นตอนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ทั้ง 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การคัดเลือกไม้ 2) การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรง 3) การแกะสลักองค์พระ

ภาพ 18 การทำเวทีครั้งที่ 1 ตรวจสอบขั้นตอนและวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้

ภาพ 19 ภาพกลุ่มช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ สามารถจำแนกขั้นตอนและวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นองค์พระ จำแนกได้ 5 ตอนดังนี้

1. พระพุทธรูปไม้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1.1 พระพุทธรูปลักษณะนั่งมีอยู่ 2 ลักษณะคือ ปางสมาธิ และปางมารวิชัย

1.1.1 พระพุทธรูปลักษณะนั่งปางสมาธิ

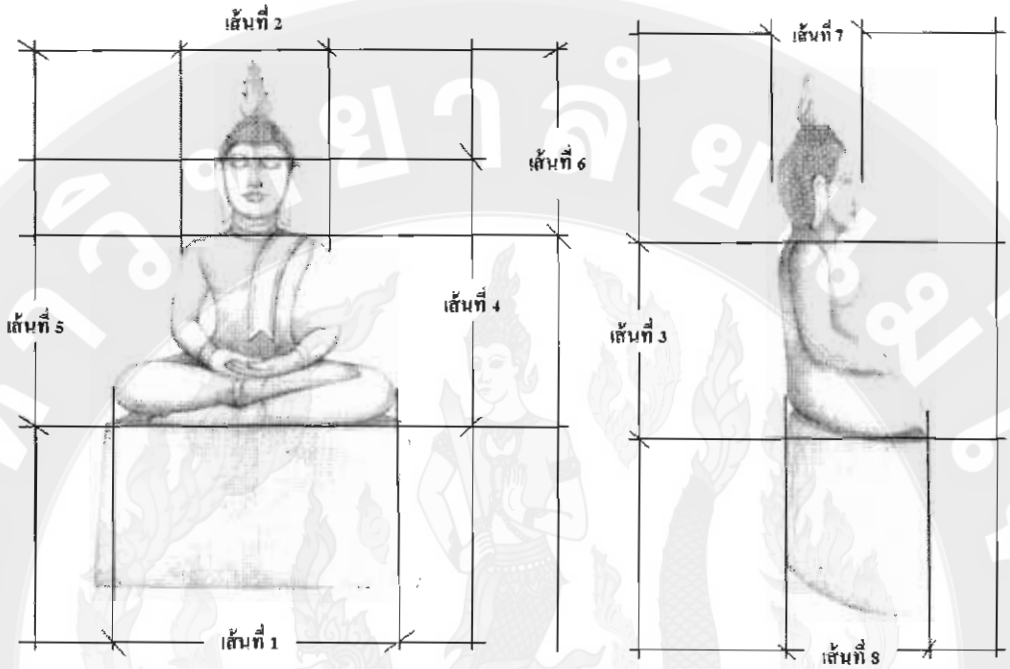

ภาพ 20 ขนาดและเส้นสัดส่วนพระพุทธรูปปางสมาธิ

ตาราง 4 มาตราส่วนพระพุทธรูปลักษณะนั่ง (ปางสมาธิ)

เส้นที่	สัดส่วนองค์พระ	หน่วยวัด (นิ้ว)							
1	ขนาดหน้าตัก (เข่าซ้าย-เข่าขวา)	4	5	6	7	8	9	10	12
2	ไหล่ซ้าย – ไหล่ขวา	2 ½	3	3	4	4 ½	6	6 ½	7 ½
3	สะโพก – ไหล่	3	3	4 ½	5	5 ½	7	7 ½	8 ½
4	บนฐานหน้าตัก – ระหว่างคิ้ว	4	5	6	7	8	10	10	12
5	บนฐานหน้าตัก-ยอดพระเมาลี	6 ½	8	9 ½	10	12	14	14 ½	18
6	บนไหล่ – ยอดพระเมาลี	3 ½	4 ½	5	5	6	7	8	9 ½
7	หลังศีรษะ – ปลายจมูก	1 ½	2	2 ½	2 ½	3	3 ½	4	4 ½
8	หนา (จากฐานหลัง-หน้าตัก)	2	2 ½	3	3 ½	4	5	5	6

1.1.2 พระพุทธรูปลักษณะนั่งปางมารวิชัย

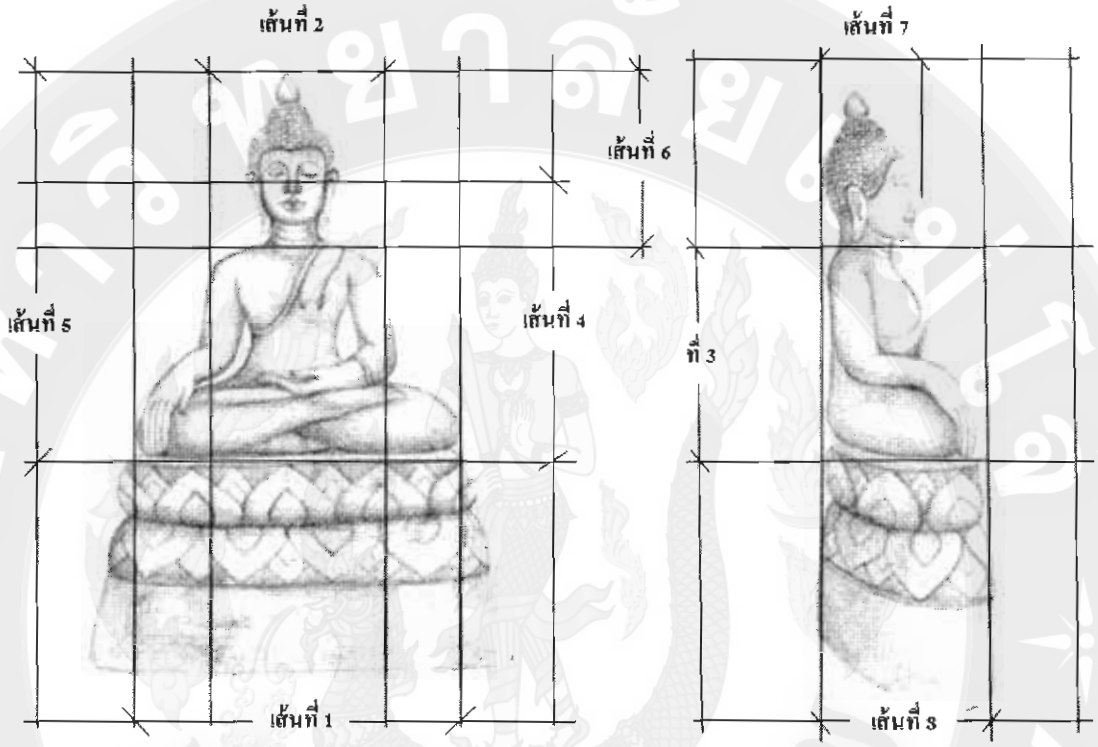

ภาพ 21 ขนาดและเส้นสัดส่วนพระพุทธรูปปางมารวิชัย

ตาราง 5 มาตราส่วนพระพุทธรูปลักษณะนั่ง (ปางมารวิชัย)

เส้นที่	สัดส่วนองค์พระ	หน่วยวัด (นิ้ว)							
1	ขนาดหน้าตัก (เข่าซ้าย-เข่าขวา)	4	5	6	7	8	9	10	12
2	ไหล่ซ้าย – ไหล่ขวา	2 ½	3 ½	3 ½	4 ½	5	5 ½	5 ½	8
3	สะโพก – ไหล่	3	3 ½	4 ½	5	6	6 ½	7	8 ½
4	บนฐานหน้าตัก – ระหว่างคิ้ว	4	5	6	7 ½	8	9 ½	10	12
5	บนฐานหน้าตัก-ยอดพระเมาลี	6 ½	8	9 ½	10	11½	12 ½	13	17
6	บนไหล่ – ยอดพระเมาลี	3 ½	4	5	5	5 ½	6	7	8
7	หลังศีรษะ – ปลายจมูก	1 ½	2	2 ½	3	3	3 ½	4	4 ½
8	หนา (จากฐานหลัง-หน้าตัก)	2	2 ½	3	4	4	5	5	6

1.2 พระพุทธรูปลักษณะยืน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาพระพุทธรูปลักษณะยืน (ปางเปิดโลก เพราะเป็นปางที่มีความต้องการของลูกค้า)

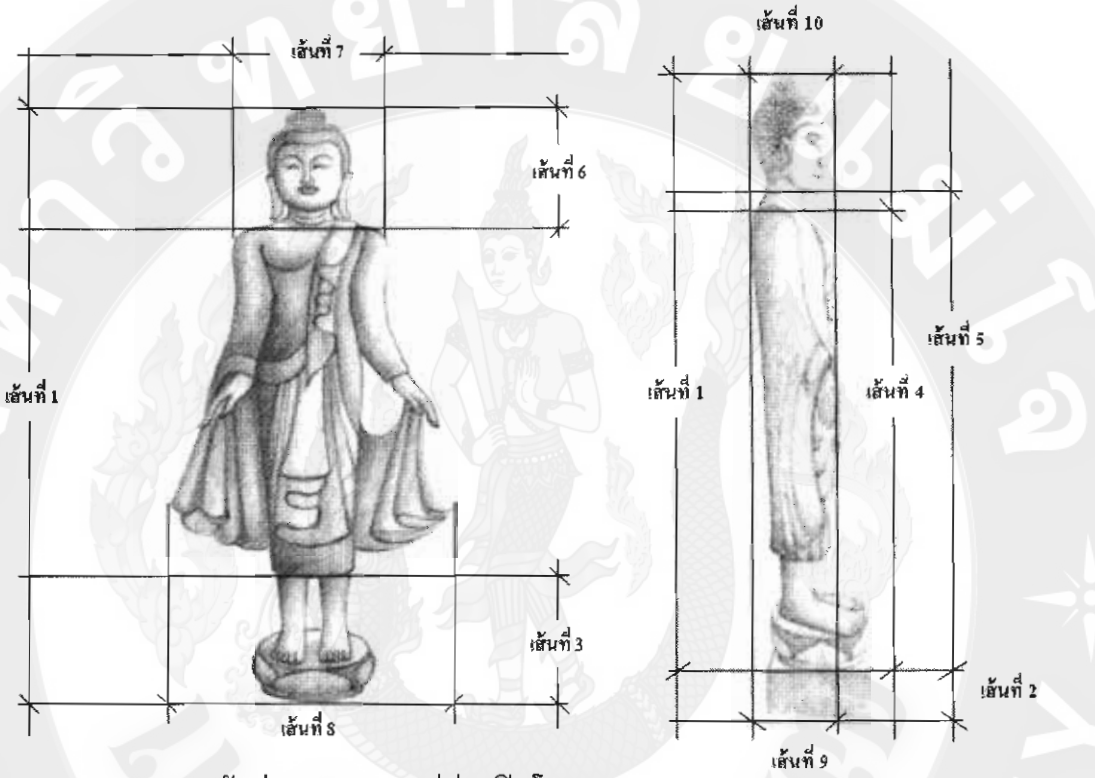

ภาพ 22 ขนาดและสัดส่วนพระพุทธรูปปางเปิดโลก

ตาราง 6 มาตราส่วนพระพุทธรูปลักษณะยืน

เส้นที่	สัดส่วนองค์พระ	หน่วยวัด (นิ้ว)					
1	สูง (ฐาน-ศีรษะ)	12	16	30	40	50	60
2	สูง (ฐานดอกบัว)	1	1 ½	2 ½	3	3 ½	4
3	ฐาน – หน้าแข่ง	2 ½	3	7 ½	9	11	12
4	ฐาน – ไหล่	9 ½	13	24	32	41	50 ½
5	ฐาน – คาง	9 ½	13	24	32	39	50
6	บนไหล่ – ศีรษะ	2 ½	3	7	8 ½	10	11
7	กว้าง (ไหล่ซ้าย-ไหล่ขวา)	3	4	8	9	12	14
8	ชายผ้าซ้าย-ชายผ้าขวา	6	7	13 ½	18	25	32
9	หนา (หลัง – หน้าอก)	2 ½	3	5	6	7	9
10	หลังศีรษะ – ปลายจมูก	2	2 ½	4 ½	5 ½	6 ½	7

1.3 พระพุทธรูปลักษณะนอน คือ ปางไสยาสน์ (ศิลปะไทย และศิลปะพม่า)

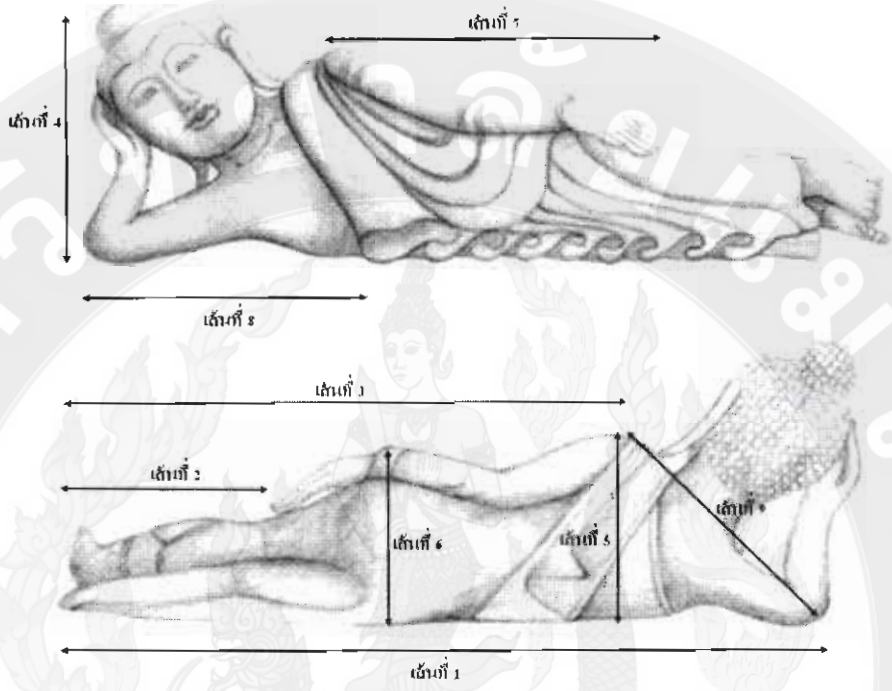

ภาพ 23 ขนาดและสัดส่วนพระพุทธรูปปางไสยาสน์

ตาราง 7 มาตราส่วนพระพุทธรูปลักษณะนอน

เส้นที่	สัดส่วนองค์พระ	หน่วยวัด (นิ้ว)					
1	ยาว (ปลายศอกขวา-ส้นเท้าขวา)	12	16	22	25	30	40
2	ส้นเท้าขวา – ปลายนิ้วมือซ้าย	3 ½	4 ½	7	8	10	12
3	ส้นเท้าขวา – หัวไหล่ซ้าย	8 ½	10 ½	15	17	24	28
4	สูง (ปลายศอกขวา – บนศีรษะ)	4 ½	6	8	8	10	14
5	ฐานหลัง – บนไหล่ซ้าย	3 ½	4	5 ½	6	8	11
6	ฐานขาซ้าย-บนหลังมือซ้าย	3	3	4	4 ½	7	9
7	หัวไหล่ซ้าย – ปลายนิ้วมือซ้าย	6	7	9	11	15	20
8	ปลายศอกขวา – อกด้านขวา	4	5	6	8	13	15
9	ปลายศอกขวา – หัวไหล่ซ้าย	3	6	7	9	11	13

2. ขนาดและสัดส่วนขององค์พระพุทธรูปไม้ในการศึกษาครั้งนี้มี 2 รูปแบบ คือ

2.1 ขนาดและสัดส่วนตามมาตรฐาน

2.1.1 ขนาดและสัดส่วนตามมาตรฐาน จำแนกตามลักษณะองค์พระนั่งปางสมาธิ และปางมารวิชัย ในการแกะสลักจะกำหนดขนาดมาตรฐานโดยใช้หน้าตัก (หัวเข่าซ้ายถึงหัวเข่าขวา) เป็นหลักในการวัดขนาด ซึ่งมีขนาดตั้งแต่ 4 นิ้วขึ้นไป หรือขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า ทั้งนี้ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดมาตรฐานที่ใช้ทั่วไปดั้งแต่ขนาดหน้าตัก 4 – 12 นิ้ว โดยขนาดหน้าตักจะเป็นตัวกำหนดสัดส่วนอื่นๆขององค์พระโดยมีรายละเอียดดังภาพ 20 และ 21

1. ขนาดหน้าตัก (เส้นที่ 1)
2. สัดส่วนของไหล่ (ไหล่ซ้าย-ไหล่ขวา) (เส้นที่ 2)
3. สัดส่วนความสูงหลังขององค์พระระหว่างสะโพกถึงไหล่ (เส้นที่ 3)
4. สัดส่วนความสูงด้านหน้าขององค์พระ ระหว่างฐานหน้าตักถึงระหว่างคิ้ว (เส้นที่ 4)
5. สัดส่วนความสูงด้านหน้าขององค์พระระหว่างฐานหน้าตักถึงยอดพระเมาลี (เส้นที่ 5)
6. สัดส่วนระหว่างไหล่ถึงยอดพระเมาลี (เส้นที่ 6)
7. สัดส่วนความหนาของเศียรพระ ระหว่างหลังศีรษะถึงปลายจมูก (เส้นที่ 7)

สัดส่วนความหนาขององค์พระระหว่างหลังสะโพกถึงหัวเข่าด้านหน้า (เส้นที่ 8)

2.1.2 ขนาดและสัดส่วนตามมาตรฐาน ลักษณะองค์พระยืน ปางเปิดโลกในการแกะสลักจะกำหนดขนาดมาตรฐานโดยใช้ความสูง (ใต้ฐานดอกบัวถึงยอดเศียร)เป็นหลักในการวัดขนาด ซึ่งมีขนาดตั้งแต่ 12 นิ้วขึ้นไป หรือขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า ทั้งนี้ในการศึกษา ครั้งนี้กำหนดมาตรฐานที่ใช้ทั่วไปตั้งแต่ขนาดหน้าตัก 12 – 60 นิ้ว โดยขนาดความสูงจะเป็นตัวกำหนดสัดส่วนอื่น ๆ ขององค์พระโดยมีรายละเอียดดังภาพ 22

1. ขนาดความสูง (เส้นที่ 1)
2. ขนาดความสูง (ฐานดอกบัว) (เส้นที่ 2)
3. สัดส่วนความสูงระหว่างบนฐานบัวถึงปลายชายผ้าจีวร (เส้นที่ 3)
4. สัดส่วนความสูงด้านหน้าขององค์พระระหว่างฐานดอกบัวถึงไหล่ (เส้นที่ 4)

5. สัดส่วนความสูงด้านหน้าขององค์พระระหว่างฐานดอกบัวถึงคางขององค์พระ (เส้นที่ 5)

6. สัดส่วนระหว่างไหล่ถึงยอดเศียร (เส้นที่ 6)

7. สัดส่วนความกว้างองค์พระ ระหว่าง ไหล่ซ้ายถึงไหล่ขวา (เส้นที่ 7)

8. สัดส่วนความกว้างของผ้าจีวร ระหว่างปลายผ้าด้านซ้ายถึงปลายผ้าด้านขวา(เส้นที่ 8)

9. สัดส่วนความหนาขององค์พระระหว่างด้านหลังถึงหน้าอก (เส้นที่ 9)

10. สัดส่วนความหนาของเศียรพระ ระหว่างหลังศีรษะถึงปลายจมูก (เส้นที่ 10)

2.1.3 ขนาดและสัดส่วนตามมาตรฐาน ลักษณะองค์พระนอน ปางไสยาสน์ ในการแกะสลักจะกำหนดขนาดมาตรฐานโดยใช้ความยาว (ปลายศอกขวาถึงส้นเท้าขวา) เป็นหลักในการวัดขนาด ซึ่งมีขนาดตั้งแต่ 12 นิ้วขึ้นไป หรือขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า ทั้งนี้ในการศึกษา ครั้งนี้กำหนดมาตรฐานที่ใช้ทั่วไปดั้งแต่ขนาดหน้าตัก 12 – 40 นิ้ว โดยขนาดความยาวจะเป็นตัวกำหนดสัดส่วนอื่นๆขององค์พระโดยมีรายละเอียดดังภาพ 23

1. ขนาดความยาว (ปลายศอกขวาถึงส้นเท้าขวา) (เส้นที่ 1)

2. ขนาดความยาว (ส้นเท้าขวาถึงปลายนิ้วมือซ้าย) (เส้นที่ 2)

3. สัดส่วนความยาว (ส้นเท้าขวาถึงหัวไหล่ซ้าย) (เส้นที่ 3)

4. สัดส่วนความสูงด้านหลังขององค์พระ (ปลายศอกขวาถึงบนเศียรพระ) (เส้นที่ 4)

5. สัดส่วนความสูงด้านหลังขององค์พระ (ฐานด้านหลังถึงไหล่ซ้าย) (เส้นที่ 5)

6. สัดส่วนความสูง (ฐานถึงบนหลังมือซ้าย) (เส้นที่ 6)

7. สัดส่วนความยาวของแขนซ้าย (เส้นที่ 7)

8. สัดส่วนความยาว (ปลายศอกขวาถึงหน้าอกด้านขวา) (เส้นที่ 8)

9. สัดส่วนความสูง (ปลายศอกด้านขวาถึงหัวไหล่ซ้าย) (เส้นที่ 9)

2.2 ขนาดและสัดส่วนตามความต้องการของลูกค้า

2.2.1 ขนาดและสัดส่วนตามความต้องการของลูกค้า

วิธีการขยายสัดส่วน

การจำแนกตามรูปแบบขององค์พระ 3 รูปแบบ คือการวัดขนาดขององค์พระนั่ง(หน้าตัก-ยอดพระเมาลี) องค์พระยืน (ใต้ฐานบัว-ยอดเศียร) และองค์พระนอน (ปลายศอกขวา-ส้นเท้าขวา) การขยายสัดส่วนของการแกะสลักพระพุทธรูป ของช่างแกะสลักมีวิธีการดังนี้ นำขนาดของตัวอย่างที่ได้มาไม่ว่าจะเป็นรูปภาพ ภาพถ่าย หรือหุ่นจำลองแบบลอยตัว นำมาวัดขนาด โดย ขนาดที่ลูกค้าต้องการ หาร ด้วยขนาดของตัวอย่าง ได้เท่าไรแล้วนำมาคูณกับสัดส่วนตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง (ขนาดที่ต้องการ) ÷ (แบบตัวอย่าง) = n แล้วนำมาคูณ กับสัดส่วนตัวอย่าง 20 ÷ 4 = 5 เช่น แขนขององค์พระยาว 3 นิ้ว 3 x 5 = 15 นิ้ว คือสัดส่วนของแขนองค์พระที่ต้องขยายออก

3. การเลือกไม้ที่ใช้ในการแกะสลัก และไม้มงคลที่นำมาแกะสลัก

3.1 การคัดเลือกไม้ที่ใช้ในการแกะสลัก

การเลือกไม้ของช่างแกะสลักจะเลือกไม้ให้ได้ขนาดและสัดส่วนกับสิ่งที่จะแกะสลัก เพื่อความง่ายในการแกะสลัก เพราะถ้าหากไม่ได้สัดส่วนแล้วรูปแบบและรูปทรงก็จะไม่สวยงาม อีกอย่างหนึ่งไม่ว่าจะใช้ไม้อะไรแกะสลักก็ตามไม้ที่ใช้แกะจะใช้ไม้ที่เป็นส่วนแก่นของไม้ให้มากที่สุด เพราะแก่นของไม้จะไม่บิด งอ หรือแตกหักได้ง่าย และมีความคงทน ส่วนที่เป็นกระพี้ ถ้านำมาแกะสลักจะอ่อนและเปราะมากกว่า อาจทำให้บิด งอ และแตกหักได้ง่ายจึงไม่ค่อยนิยมนำมาแกะสลัก

3.2 ไม้เศรษฐกิจหลักที่ใช้ในการแกะสลักพระพุทธรูป

จากการศึกษาพบว่าไม้ที่ช่างแกะสลักนำมาแกะสลักพระพุทธรูป ได้แก่ ไม้จามจุรี (ฉำฉา) ตามภาพ 24 และไม้ขนุน เพราะเป็นไม้ที่โตเร็วและเนื้อไม้ไม่แข็งมากนักและเป็นที่นิยมตามคำสั่งซื้อของลูกค้า

ภาพ 24 ซ้ายต้นจามจุรี ขวาท่อนไม้จามจุรีที่เตรียมก่อนการตัดเพื่อขึ้นรูปทรง

3.3 ไม้มงคลที่นิยมนำมาแกะสลักพระพุทธรูป

การนำไม้มาใช้ในการแกะสลักพระพุทธรูปนั้น มีความเชื่อว่าไม้หลาย ๆ ชนิดเป็นไม้มงคลถ้านำมาแกะสลักแล้วจะเป็นมงคลกับชีวิตของตนเอง ส่วนใหญ่ลูกค้าจะนำไม้มาให้แกะสลัก หรือระบุความต้องการชนิดไม้ตามความเชื่อแล้วให้ช่างแกะสลักหามาให้ ไม้มงคลที่นิยมนำมาแกะสลักพระพุทธรูป เช่น

3.3.1 ไม้สัก นอกจากจะเป็นไม้ที่กันปลวกและเนื้อไม้ไม่เหนียวหรือเปราะเกินไป สามารถนำมาแกะลวดลายต่าง ๆ ได้ง่าย มีลายเนื้อไม้สวยงาม แล้ว คำว่า สัก ยังพ้องกับคำว่า ศักดิ์ ซึ่งถือว่า เป็นนามมงคลอีกด้วย ดังภาพ 25

ภาพ 25 ต้นไม้สัก

3.3.2 ไม้สรี หรือไม้โพ ถือว่า เป็นไม้โพธิ์ของพระพุทธเจ้าโคตมะ นิยมนำมาแกะเป็นพระพุทธรูป โดยเฉพาะกิ่งที่ยื่นไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันตก ซึ่งเรียกว่า ทักษิณสาขา และต้องเป็นกิ่งที่หักเอง จึงจะถือเป็นไม้มงคล ดังภาพ 26

ภาพ 26 ต้นโพธิ์

3.3.3 ไม้สะเลียม หรือไม้สะเดา นำมาแกะสลัก เพราะเชื่อว่า เป็นไม้โพธิ์ของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ และเป็นไม้ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโคตรมะได้เคยมาจำพรรษาอยู่โคนต้นสะเลียมในพรรษาที่ 12 พระเจ้าที่สร้างจากไม้สะเลียมที่มีชื่อเสียงคือ พระเจ้าไม้สะเลียมหวาน ที่วัดพระเจ้าสะเลียมหวาน อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ดังภาพ 27

ภาพ 27 ต้นสะเดา (สะเลียม)

3.3.4 ไม้แก่นจันทน์ หรือไม้จันทน์หอม เพราะเป็นไม้ที่หายาก ราคาสูง และมีกลิ่นหอม ข้อมูลจากช่างพินิตย์ ปละดี เล่าให้ฟังว่าไม้จันทน์หอมที่มีผู้นำมาให้แกะสลักนั้น ส่วนใหญ่จะนำมาจากประเทศพม่า ให้แกะสลักพระหน้าตัก 4 นิ้ว หรือ 5 นิ้ว เพราะไม้ที่นำมามีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ดังภาพ 28

ภาพ 28 ต้นแก่นจันทร์หอม
ที่มา: สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: ระบบออนไลน์)

3.3.5 ไม้ขนุน เป็นไม้มงคลที่คนนิยมปลูกไว้ในบ้าน เพราะคำว่า ขนุน จะพ้องเสียงคำว่า อุดหนุน หรือเกื้อหนุน จากข้อมูลที่ได้จากช่างแกะสลักไม้ขนุนเป็นไม้ที่นิยมมากในการนำมาแกะพระพุทธรูป แต่ในปัจจุบันไม้ขนุนก็เริ่มหายากเพราะต้นขนุนที่ปลูกเป็นต้นขนุนทวายที่ให้ผลตลอดทั้งปีลำต้นจึงไม่ใหญ่มาก และต้นขนุนที่สามารถนำมาแกะสลักได้นั้นต้องมีเส้นผ่าศูนย์กลางอย่างน้อย 10 นิ้ว ขึ้นไปจึงจะนำมาแกะสลักได้ ดังภาพ 29

ภาพ 29 ซ้ายต้นขนุน ขวาต้นขนุนอายุ 100 ปี

ดังนั้นไม้ที่นำมาแกะสลักพระพุทธรูป คงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ด้วยเห็นว่ามีไม้อยู่หลายชนิด และขึ้นอยู่กับความเชื่อและความชอบของแต่ละบุคคล ไม้เหล่านั้นจะเป็นไม้มงคล หรือไม่ใช่ไม้มงคลก็ตาม จากการสัมภาษณ์ช่างแกะสลักไม้ก็กล่าวพ้องกันว่า ใช้ไม้อะไรก็ได้ ขอให้แกะง่ายเท่านั้น และส่วนใหญ่ไม้ที่นำมาแกะสลักก็จะเป็นไม้ที่ลูกค้าจะระบุชนิดของไม้มาให้ว่าจะใช้ไม้ชนิดไหนในการแกะสลักตามความชอบและความพึงพอใจ หรือบางครั้งลูกค้าก็จะนำไม้มาเองให้ช่างแกะสลักตามแบบที่ต้องการ

4. ขั้นตอนการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรง

ขั้นดอนของการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงหรือ (บักไม้พระ) เป็นภาษาที่ช่างแกะสลักใช้เรียก ในขั้นดอนนี้เป็นการตัดขึ้นรูปทรงก่อนที่จะนำไปแกะสลัก สามารถแบ่งออกเป็น 4 แบบ ได้ดังนี้

4.1 การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนั่ง (ใช้ไม้ท่อนเดียว) การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบใช้ไม้ท่อนเดียวหมายความว่าการใช้ไม้ท่อนเดียวในการสร้างองค์พระหนึ่งองค์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นองค์พระที่ขนาดไม่ใหญ่มาก เช่นองค์พระที่มีขนาดไม่เกิน 10 นิ้ว ส่วนวิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงนั้นวิธีการตัดตามตาราง 8

4.2 การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนั่ง (ใช้ไม้หลายท่อนต่อกัน)

การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงแบบใช้ไม้หลายท่อนนั้นส่วนใหญ่จะใช้กับพระพุทธรูปที่มีขนาดมากกว่า 10 นิ้วขึ้นไป เพราะขนาดของไม้ไม่ได้ตามสัดส่วนองค์พระจึงต้องใช้ไม้อีกท่อนมาต่อกันเป็นองค์พระ วิธีการดัดดังตาราง 9

4.3 การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนอน วิธีการตัดตามตาราง 10

4.4 การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบยืนลักษณะของพระพุทธรูปแบบยืนจะมีรูปแบบองค์ที่ใหญ่ ตั้งแต่ความสูง 40 นิ้วขึ้นไป การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงแบบยืนจึงมีการใช้ไม้หลายท่อนมาเป็นส่วนประกอบให้ครบองค์ ในพระส่วนองค์พระจะให้ไม้ท่อนเดียว และส่วนที่ต้องตัดขึ้นรูปมาประกอบคือ ส่วนแขนซ้ายและแขนขวา ส่วนมือซ้ายและขวา และส่วนผ้าปีกจีวรซ้าย และขวา ซึ่งวิธีการตัดตามตาราง 11

ตาราง 8 วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนั่ง (ใช้ไม้ท่อนเดียว)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนั่ง (ใช้ไม้ท่อนเดียว)	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ - แบบพิมพ์	- วางแบบพิมพ์ลงบนไม้ที่เตรียมไว้แล้วใช้ดินสอวาดตามแบบพิมพ์ลงบนไม้แล้วใช้เลื่อยตัดตรงบนหน้าตักด้านหน้า และใช้เลื่อยตัดตรงลงบนด้านข้างตรงเอว ทั้งด้านซ้ายและขวา - ใช้เลื่อยตัดตรงลงบนไหล่ซ้ายและไหล่ขวา ลงมาถึงศีรษะบริเวณหู แล้วใช้เลื่อยตัดจากด้านบนศีรษะลงมาถึงบนไหล่ทั้งซ้ายและขวา แล้วใช้เลื่อยตัดไม้จากไหล่ ลงมาถึงบนหน้าขา ทั้งซ้ายและขวา ใช้เลื่อยตัดลงตรงคอ แล้วใช้เลื่อยตัดจากส่วนศีรษะลงมาถึงคอ และตัดเฉียงส่วนอกไปหาคอ แล้วนำเศษไม้ออก - ใช้เลื่อยตัดเหลี่ยมบนใบหน้า ทั้งซ้ายและขวา แล้วใช้เลื่อยตัดเหลี่ยมมุมใต้แขนศอกด้านหน้า ทั้งซ้ายและขวาออกแล้วใช้เลื่อยตัดเหลี่ยมด้านหลังตั้งแต่บนไหล่ ลงมาถึงฐานทั้งซ้ายและขวา เสร็จสิ้นกระบวนการตัดขึ้นรูปแล้วนำไปสู่ขั้นตอนการแกะสลักต่อไป	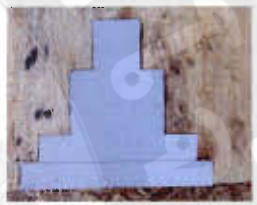

ตาราง 9 วิธีการดัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนั่ง (ใช้ไม้หลายท่อน)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
1. วิธีการตัดขึ้นรูปส่วนตัวองค์พระ	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ	- เตรียมไม้ตามขนาดและสัดส่วน แล้วใช้เลื่อยตัดตรงลงส่วนคอ แล้วใช้เลื่อยตัดไม้เฉียงจากส่วนหน้าอกไปถึงคอแล้วนำเศษไม้ออก - ใช้เลื่อยตัดตรงขึ้นตั้งแต่หน้าท้องถึงส่วนคอ แล้วตะแคงไม้ด้านซ้ายขึ้นแล้วใช้เลื่อยตัดตรงด้านข้างลงถึงส่วนหน้าที่ตัดไว้แล้ว ใช้เลื่อยตัดเฉียงส่วนศีรษะด้านหลังลงมาถึงท้ายทอย และตัดเฉียงจากด้านหลังขึ้นไปที่ท้ายทอย แล้วใช้เลื่อยตัดเฉียงขึ้น และตัดเฉียงลงลำตัวองค์พระด้านขวาให้โค้งพอประมาณ - ใช้เลื่อยตัดไม้ตัดตรงบนไหล่ซ้ายและไหล่ขวา แล้วใช้เลื่อยตัดลงจากศีรษะด้านบนลงมาถึงบนไหล่ซ้ายและขวานำเศษไม้ออก แล้วใช้เลื่อยตัดไม้ลงตรงศีรษะด้านหน้าออกเสร็จสิ้นการตัดขึ้นรูปทรงลำตัวองค์พระ	

ตาราง 9 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
2. วิธีการตัดขึ้นรูปฐานองค์พระ	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ	- เตรียมไม้ตามขนาดและสัดส่วน แล้วใช้เลื่อยตัดเฉียงจากข้างฐานด้านหน้า ตัดเฉียงไปด้านข้างหลังสะโพก ตามแบบที่วาดไว้ ทั้งด้านซ้ายและด้านขวา เพื่อลบเหลี่ยมของไม้ออก - ใช้เลื่อยตัดตรงบนฐานด้านหลังอ้อมมาทางด้านซ้ายและขวาหยุดตรงที่ชายผ้าที่ผ่านหน้าขาลงมาถึงฐาน แล้วใช้เลื่อยตัดเฉียงลงจากสะโพกและขา ลงไปถึงบนฐานที่ได้ตัดไว้แล้วนำเศษไม้ออก - ใช้เลื่อยตัดเฉียงตรงลงบนฐานส่วนหน้าตั้งแต่หัวเข่าจนถึงข้อเท้า ทั้งซ้ายและขวา แล้วใช้เลื่อยตัดส่วนหน้าฐานเข้าไปถึงส่วนหน้าแข้งและข้อเท้าที่ตัดไว้ก่อนหน้า แล้วนำเศษไม้ออก - ใช้เลื่อยตัดเหลี่ยมต่างๆ ออกให้ได้สัดส่วนเป็นการเก็บรายละเอียดแล้วนำไปสู่ขั้นตอนการแกะสลักต่อไป	

ตาราง 9 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
3. วิธีการตัดขึ้นรูปส่วนแขนองค์พระ และส่วนมือองค์พระ	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ - พิมพ์แบบมือและแขนองค์พระ	- ใช้เลื่อยตัดไม้ให้ได้ตามขนาดและสัดส่วน แล้วใช้แบบพิมพ์ส่วนแขนพระวางบนไม้ที่เตรียมไว้ แล้วใช้ดินสอขีดเส้นตามแบบลงบนไม้ - ใช้เลื่อยโซ่ยนต์ตัดไม้ตามแบบตรงบนหลังมือด้านบนออก แล้วตัดตรงลงใต้ฝ่ามือด้านหน้าเข้าไปถึงประมาณข้อมือ แล้วกลับไม้เอาส่วนแขนเข้ามา แล้วใช้เลื่อยตัดด้านหน้าใต้แขนเข้าไปถึงข้อมือแล้วนำเศษไม้ออก - ใช้เลื่อยตัดส่วนเหลี่ยมออก เพื่อเป็นการเก็บรายละเอียด เสร็จการตัดขึ้นรูปแขนและมือองค์พระ	

ตาราง 10 วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบนอน

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการตัดขึ้นรูปองค์พระนอน	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ - แบบพิมพ์	- นำแบบพิมพ์พระมาวางบนไม้แล้วใช้ดินสอวาดตามแบบลงบนไม้แล้วใช้เลื่อยตัดตามแบบพิมพ์ คือเริ่มตัดส่วนหัวด้านซ้ายเฉียงตามแบบลงมาถึงบ่าซ้ายด้านบน และตัดตรงส่วนแขน และส่วนขาและเท้าด้านบนออกตามแบบที่วาดไว้ - ใช้เลื่อยตัดไม้ส่วนแขนขวาด้านหลังออกตัดเฉียงไปด้านหน้าพอประมาณแล้วใช้เลื่อยตัดส่วนคอและบ่าด้านหลัง และตัดส่วนสะโพกและขาด้านหลังลงไปถึงส่วนเท้าหลังแล้วตัดไม้ออก - ใช้เลื่อยตัดไม้ส่วนหน้าออก และตัดไม้เฉียงที่หน้าอก หน้าขา หน้าแข้งและหลังเท้าส่วนด้านหน้าแล้วตัดไม้ออก	

ตาราง 10 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการตัดขึ้นรูปองค์พระนอน	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ - แบบพิมพ์	- ใช้เลื่อยตัดไม้เฉียงกับใบหน้าด้านหน้าขวาและด้านซ้าย - ใช้เลื่อยตัดไม้ตัดตกแต่งเก็บรายส่วนละเอียดต่างๆ ที่ตัดมาให้ได้สัดส่วนแล้วนำไปสู่ขั้นตอนการแกะสลักต่อไป	

ตาราง 11 วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบยืน

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการการตัดไม้ส่วนลำตัวองค์พระ	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ	- เตรียมไม้ขนาดเท่าที่ต้องแล้วใช้เลื่อยตัดเป็นรูปให้ได้สี่เหลี่ยม แล้ววัดขนาดและสัดส่วนแล้วใช้เลื่อยตัดไม้ส่วนปลายผ้าส่วนล่าง ส่วนหลังฝ่าเท้า ส่วนคางลงมาถึงคอ และส่วนข้างศีรษะด้านซ้ายและด้านขวาลึกพอประมาณ	
		- ใช้เลื่อยตัดไม้เฉียงจากเหลี่ยมส่วนสะโพก ลงไปส่วนปลายผ้าจีวรทั้งซ้ายและขวา แล้วตะแคงตัวพระทางด้านขวาขึ้นแล้วใช้เลื่อยตัดตรงบนส่วนฐานล่าง และส่วนปลายผ้าด้านล่าง และใช้เลื่อยตัดไม้บนไหล่ขวาลง และเข้าถึงข้างศีรษะแล้วเอาเศษไม้ออก	
		- ตะแคงตัวพระด้านซ้ายขึ้นแล้วใช้เลื่อยตัดตรงลงบนส่วนฐานและส่วนปลายผ้าด้านล่าง และใช้เลื่อยตัดไม้บนไหล่ซ้ายลงและเข้าถึงข้างศีรษะแล้วเอาเศษไม้ออก	

ตาราง 11 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการการตัดไม้ส่วนลำตัวองค์พระ	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ	- ใช้เลื่อยตัดเฉียงส่วนหน้าอก ลงไปถึงส่วนลำคอ แล้วใช้เลื่อยตัดส่วนท้ายทอย และใช้เลื่อยตัดส่วนน่องด้านหลัง และตัดเฉียงด้านหลังเท้า ใช้เลื่อยตัดเฉียงเหลี่ยมไม้บนใบหน้า ทั้งด้านซ้ายและด้านขวา และตัดส่วนเหลี่ยมบนศีรษะออกเหลือส่วนมวยผม	
		- ใช้เลื่อยตัดแบ่งช่องระหว่างแข้งซ้ายและแข้งขวาออกพอประมาณ	
		- ใช้เลื่อยตัดเก็บรายละเอียดส่วนต่าง ๆ ให้ให้สวยงาม แล้วนำไปสู่ขั้นตอนแกะสลักต่อไป	

ตาราง 11 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการตัดไม้ส่วนแขนซ้ายและแขนขวา	- เลื่อยโซ่ยนต์ - คลับเมตร - ดินสอ	- ใช้เลื่อยยนต์ตัดไม้ให้ได้ขนาดและสัดส่วนตามแบบที่ต้องการ	
		- แล้วตัดส่วนที่เป็นเหลี่ยมของไม้ด้านหลังออก ให้เหลืออีกด้านหนึ่งสำหรับแบบติดลำตัว ทำเหมือนกันทั้งแขนซ้ายและแขนขวา	
		- ภาพของแขนพระที่ตัดขึ้นรูปเสร็จแล้ว	

ตาราง 11 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการตัดขึ้นรูปชายผ้าจีวรซ้ายและชายผ้าจีวรขวา	- เลื่อยโซ่ยนต์ - ตลับเมตร - ดินสอ	- นำไม้มาวัดขนาดและสัดส่วนตามที่ต้องการ - แล้วใช้เลื่อยตัดตามแบบที่วัดขนาดไว้ให้ได้ตามที่ต้องการทั้งชายผ้าจีวรด้านซ้ายและชายผ้าจีวรด้านขวา - เมื่อตัดได้ขนาดและสัดส่วนแล้ว ใช้เลื่อยตัดไม้เฉียงด้านขอบด้านนอกของปลายชายผ้าออกเพื่อลบเหลี่ยมไม้ออก ทั้งด้านซ้ายและด้านขวา เสร็จการตัดขึ้นรูปผ้าจีวร	

5. วิธีการแกะสลักส่วนต่าง ๆ องค์พระพุทธรูปไม้

วิธีการแกะสลักองค์พระพุทธรูปไม้ ไม่ว่าจะเป็นองค์พระรูปแบบนั่ง รูปแบบยืน หรือรูปแบบนอน จะมีวิธีการแกะสลักส่วนต่าง ๆ ขององค์พระที่เหมือนกันจะแตกต่างที่ การขึ้นรูปทรงเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้จำแนกวิธีการแกะสลักส่วนต่าง ๆ ขององค์พระที่สำคัญได้อยู่ 7 ส่วน ตามตาราง 12 ได้แก่

5.1 ส่วนเศียร ส่วนของเศียรจะแบบออกเป็น 2 แบบ คือ

5.1.1 แบบบัวตูม

5.1.2 แบบเปลิวเพลิง

5.2 ส่วนใบหน้า

5.3 ส่วนหู

5.4 ส่วนมือ

5.5 ส่วนเท้า

5.6 ส่วนลายผ้า

5.7 ส่วนฐานตอกบัว

ตาราง 12 วิธีการแกะสลัก ส่วนศีรษะ (แบบบัวตูม และแบบเปลิวเพลิง) ส่วนใบหน้า ส่วนหู ส่วนมือ ส่วนเท้า ส่วนลายผ้า และส่วนฐานดอกบัว

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการแกะสลักส่วนเศียรพระ (แบบบัวตูม)	- ดินสอ - สิ่วปากตรง - สิ่วตัววี - สิ่วตัวยู	- ใช้สิ่วปากตรงสิ่วเซาะไม้ที่เศียรพระให้ได้ขนาดและสัดส่วน	
		- ใช้ดินสอขีดเส้นเป็นตารางจากด้านหน้าลงไปด้านหลัง และขีดเส้นตัดจากด้านขวาไปด้านซ้าย	
		- ใช้สิ่วตัววีเซาะร่องตามรอยดินสอ แล้วใช้สิ่วตัวยู เซาะลบเหลี่ยมออกให้นูนเป็นครึ่งวงกลม	
		- แล้วใช้สิ่วตัววี สิ่วเซาะร่องตรงกลางวนจากด้านซ้ายเป็นวงกลมจนถึงกึ่งกลางเพื่อทำเหมือนก้นหอย ทำแบบนี้ทีละอันจนครบทั้งเศียร	

ตาราง 12 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการแกะสลักส่วนเศียรพระ (แบบเปลิวเพลิง)	- ดินสอ - สิ่วปากตรง - สิ่วตัววี - สิ่วตัวยู - มีดอีโต้	- วิธีการแกะสลักเศียรพระแบบบัวตูมและเศียรพระแบบเปลิวเพลิงเหมือนกันแต่จะแตกต่างกันตรงเปลิวเพลิงจะมียอดที่แหลมขึ้น - วิธีการแกะสลักยอดเปลิวเพลิง คือเตรียมไม้ให้ได้ขนาดและสัดส่วน แล้วใช้มีดอีโต้ถากให้เป็นรูปสามเหลี่ยมแล้วถากเหลี่ยมด้านล่างออกให้เป็นรูปตัวยู แล้วใช้ดินสอขีดเส้นตามลักษณะเปลิวเพลิงแล้วใช้สิ่วตัววีเซาะร่องตามที่ขีดไว้ เสร็จแล้วใช้สิ่วปากตรงเซาะตามร่องไม้เพื่อให้เหลี่ยมออกเป็นร่องดูสวยงาม แล้วนำไปเสียบบนเศียรพระที่เตรียมไว้	

ตาราง 12 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการแกะสลักส่วนใบหน้า	- ดินสอ - สิ่วปากตรง - สิวตัววี - สิ่วตัวยู - มีดปาด	- ใช้สิ่วปากตรงสิ่วเซาะไม้ออกให้ได้ขนาดและสัดส่วนของหน้าพระ แล้วใช้ตลับเมตรวัดสัดส่วนหน้าพระแล้วใช้ดินสอทำเครื่องหมายแบ่งหน้าพระออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนคิ้ว ส่วนตา และส่วนปลายจมูก - ใช้สิ่วตัวยู สิ่วเซาะไม้ออกให้เป็นร่องคิ้ว และใช้สิ่วปากตรงสิ่วด้านซ้ายและขวาของสันจมูก และสิ่วตัดส่วนปลายจมูก และใช้สิ่วตัวยู สิ่วไม้เพื่อทำส่วนที่เป็นตา ใช้สิ่วปากตรงเซาะไม้ด้านข้างแก้มทั้งซ้ายและขวาออกให้ได้ระดับของหน้าพระ - ใช้สิ่วปากตรงสิ่วเซาะไม้เพื่อทำปากส่วนบนและส่วนล่าง และใช้สิ่วปากตรงสิ่วเซาะไม้ส่วนที่เกินบริเวณด้านข้างของมุมปากด้านซ้ายและขวา และส่วนล่างของปากออก สิ่วเซาะลงไปถึงหูและคอ เพื่อเป็นการลบเหลี่ยมออกแล้วใช้มีดปาดเก็บรายละเอียดส่วนต่าง ๆ ให้เรียบดูสวยงาม	

ตาราง 12 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการแกะสลักส่วนหู	- สิ่วปากตรง - สิ่วตัวยู - ฆ้อน	- การแกะสลักส่วนใบหูขององค์พระขอบของใบหูด้านบนสุดให้อยู่ตรงกับส่วนคิ้วของใบหน้าองค์พระ - ใช้สิ่วตัวยู สิ่วเซาะด้านบนของใบหูให้เป็นรูปครึ่งวงกลม และด้านหลังของติ่งหู แล้วใช้สิ่วตัวยูขนาดเล็กสิ่งเซาะร่องขอบด้านในของใบหู เซาะเป็นสองร่องคือขอบหูด้านในและขอบหูด้านนอก ทำเหมือนกันทั้งสองข้าง แล้วใช้สิ่วปากตรงเซาะเหลี่ยมด้านหลังและเหลี่ยมด้านหน้าของใบหูออกให้ดูเรียบและสวยงาม	

ตาราง 12 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการแกะสลักส่วนมือ	- สิ่วปากตรง - สิ่วตัววี - สิ่วตัวยู - ฆ้อน	ลักษณะมือของพระจะมีหลายลักษณะเช่นมือของพระแบบนอนจะมีลักษณะคว่ำ มือลง มือของพระแบบยืนจะมีหลายรูปแบบตามปางต่าง ๆ เช่น ลักษณะหงายมือ ลักษณะมือแบบตั้งขึ้น ลักษณะมือแบบชี้นิ้ว ฯลฯ ส่วนพระแบบนั่งลักษณะมือจะมีทั้งแบบหงายขึ้นและแบบคว่ำมือลง จากการสัมภาษณ์ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ไม่ว่าจะเป็นมือพระในลักษณะไหนวิธีการแกะสลักก็จะคล้าย ๆ กัน ไม่แตกต่างกันมากนัก	
		- วิธีการแกะสลักมือพระ ใช้สิ่วปากตรงสิ่วไม้ให้ได้ขนาดมือที่ต้องการและใช้สิ่วปากตรงสิ่วตัดส่วนที่เป็นหัวแม่มือก่อนแล้วใช้สิ่วตัววี สิ่วเซาะร่องนิ้ว โดนเริ่มจากนิ้วชี้ นิ้วกลางและนิ้วนาง และใช้สิ่วปากตรงสิ่งตรงเหลี่ยมออกให้นิ้วมือดูกลมและสวยงาม แล้วใช้สิ่วตัวยู คว่ำสิ่ว ๆ ตรงปลายนิ้วเพื่อทำเป็นเล็บมือเสร็จสิ้นวิธีการแกะสลักมือ	

ตาราง 12 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการแกะสลักผ้าสังฆาฏิ (ผ้าพับพาดบ่าซ้าย)	- สิ่วปากตรง - สิ่วตัวยู - สิ่วตัววี - ฆ้อน	ผ้าสังฆาฏิ คือผ้าที่ซ้อนทับจีวรอีกชั้นหนึ่งทำนองเป็นผ้าคลุมสำหรับป้องกันความหนาวในฤดูหนาว เมื่อห่มทาบจีวรก็จะเป็นผ้าสองชั้น ทำให้อบอุ่นขึ้นเมื่อห่ม หรือเรียกอีกอย่างว่า (ผ้าซ้อน ผ้าทาบ หรือผ้าพาดบ่าซ้าย) - วิธีการแกะสลักผ้าสังฆาฏิ คือใช้สิ่วปากตรงสิ่วเซาะไม้ให้ได้ขนาดของผ้าสังฆาฏิ ใช้ดินสอวาดเส้นลายผ้าตามแบบของลายผ้าแล้วใช้สิ่วตัววี เซาะร่องไม้ตามเส้นพับของลายผ้า แล้วใช้สิ่วปากตรงเซาะเหลี่ยมไม้ออก จากนั้นใช้สิ่วตัวยู เซาะให้เกิดรูระหว่างมุมของผ้าทำให้เหมือนว่าผ้าพับไปพับมา และใช้สิ่วปากตรงเซาะเหลี่ยมมุมออกทำให้เรียบผ้าจะอ่อนไหวและสวยงาม	

ตาราง 12 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการแกะสลักส่วนเท้า	- ดินสอ - สิ่วปากตรง - สิ่วตัวยู - สิ่วตัววี - ฆ้อน	เท้าของพระพุทธรูปหลัก ๆ แล้วจะมีอยู่ 3 แบบคือ เท้าของพระลักษณะยืนเท้าจะคว่ำลงเหมือนการยืนปกติ ถ้าพระลักษณะนอนเท้าของพระก็จะเป็นแบบตะแคงเหมือนการนอน แต่ถ้าเป็นพระในลักษณะนั่งเท้าของพระก็จะอยู่ในแบบที่หงายฝ่าเท้าขึ้น ถึงแม้รูปแบบของเท้าจะแตกต่างกันออกไป แต่วิธีการแกะสลักเท้าโดยรวมแล้วก็จะเหมือนกันจะต่างกันตรงการขึ้นรูปแบบของเท้าเท่านั้นเอง - วิธีแกะสลักเท้าพระใช้สิ่วปากตรงสิ่วเซาะไม้บริเวณเท้าตามลักษณะของเท้าพระที่จะแกะสลัก ให้ได้ขนาดและสัดส่วนที่ต้องการ ใช้ดินสอทำเครื่องหมายระหว่างนิ้ว แล้วใช้สิ่วตัววีเซาะร่องตามรอยโดยเริ่มจากเซาะตั้งแต่หัวนิ้วเท้าจนถึงนิ้วก้อย แล้วใช้สิ่วปากตรงเซาะเหลี่ยมออก ให้นิ้วเท้าดูกลมและใช้สิ่วตัวยู คว่ำสิ่วและสิ่วตัดในส่วนของเล็บเท้าแล้วเซาะร่องออก ถ้าเป็นเท้าแบบที่หงายฝ่าเท้าขึ้นก็ทำเหมือนกันทำเครื่องหมายแล้วเซาะร่องออกแต่ไม่ต้องทำเล็บเท้าเท่านั้นเอง	 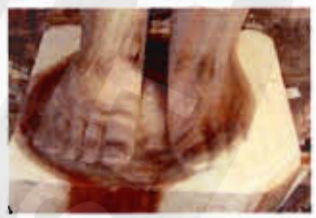

ตาราง 12 (ต่อ)

ขั้นตอน	อุปกรณ์ที่ใช้	รายละเอียด	ภาพประกอบ
วิธีการแกะสลักฐานดอกบัว	- ดินสอ - สิ่วปากตรง - สิ่วตัวยู - สิ่วตัววี - ฆ้อน	ฐานดอกบัวเป็นฐานที่รองรับองค์พระพุทธรูป ไม่ว่าพระพุทธรูปจะอยู่ในลักษณะนั่ง ยืน นอน หรือเดิน ก็จะมีฐานดอกบัวรองรับอยู่แต่ก็มีความแตกต่างกันตรงรูปแบบ เช่นพระลักษณะยืนฐานดอกบัวก็จะรูปวงกลม พระลักษณะนอนฐานดอกบัวก็จะเป็นแบบสี่เหลี่ยม พระลักษณะนั่งฐานดอกบัวก็จะเป็นแบบฐานเขียงประมาณครึ่งวงกลมตามลักษณะของพระที่นั่ง ถึงแม้รูปแบบจะแตกต่างกันออกไปแต่วิธีการแกะสลักฐานดอกบัวก็ใช้วิธีการเดี่ยวกัน - ใช้สิ่วปากตรงเซาะไม้ฐานดอกบัวให้ได้ตามขนาดและรูปแบบ ใช้ดินสอทำเครื่องหมายลายเส้นกลีบดอกบัว แล้วใช้สิ่วตัววีเซาะร่องตามรอยดินสอเป็นรูปกลีบบัว แล้วใช้สิ่วปากตรงเซาะไม้ออก รอบๆกลีบบัวให้ดูอ่อนไหวและสวยงาม	

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะสลักไม้ที่สำคัญ ๆ จะมีดังนี้

1. สิ่ว เป็นเครื่องมือหลักที่สำคัญที่สุดในการแกะสลักไม้ แบ่งออกเป็นหลายลักษณะด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะรูปแบบและการทำงานให้เหมาะสมกับชิ้นงานนั้น ๆ แบ่งออกได้ ดังนี้

ภาพ 30 ซ้ายชุดสิ่วคมตรงหรือสิ่วปากบาง ที่ใช้แกะสลักประมาณ 10 ปี ขวาสิ่วปากตรงที่ยังไม่ได้ใช้งาน

1.1 สิ่วคมตรงหรือสิ่วปากบาง ลักษณะมีคมหน้าลาดเอียงลงทั้งด้านเดียวและสองด้านความลาดเอียงของคมตั่งแต่ 25”- 35” เหมาะสำหรับใช้ในการขุดเจาะพื้นหลัง กันเส้นรอบนอกของชิ้นงานในลักษณะตรงซึ่งมีหลายขนาด ดังภาพ 30

ภาพ 31 ชุดสิ่วตัวยูหรือสิ่วเล็บมือ

1.2 สิ่วรูปตัวยูหรือสิ่วเล็บมือ มีลักษณะโค้งความลาดเอียงเหมือนกับสิ่งปากบางเหมาะสำหรับแกะสลักชิ้นงานลักษณะที่โค้ง กลม ใช้กับเส้นขอบของชิ้นงานที่โค้งกลมขุดเจาะเป็นแอ่งคบแต่งพื้นผิวของงานให้เกิดน่าสนในและคบแต่งผิวชิ้นงานขั้นสุดท้าย ดังภาพ 31

ภาพ 32 ชุดสิ่วตัววี

1.3 สิ่วรูปตัววี มีลักษณะเหมือนปีกนกมีอยู่ด้วยกันหลายขนาดแล้วแต่การใช้งานเหมาะสำหรับใช้ในการแกะเซาะร่อง เดินเส้นตัวลวดลาย ทำให้เกิดความอ่อนช้อยในลักษณะลีลาของความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่วชนิดที่ใช้เดินเส้นขอบครั้งแรงของตัวลวดลาย เพื่อเป็นการแกะสลักให้เป็นมวล รูปทรง ปริมาตรของการมองเห็นตามที่ต้องการ ดังภาพ 32

2. มีด ที่ใช้เป็นอุปกรณ์ในการแกะสลักนั้นมีอยู่ 2 แบบ คือ มีดอีโต้ (ภาพ 33) และมีดปาด (มีดคมบาง) มีลักษณะดังนี้

ภาพ 33 มีดอีโต้หรือมีดถากไม้

2.1 มีดอีโต้ ใช้สำหรับในการปอกหรือเกลา เนื้อไม้ให้มีขนาดตามที่ต้องการ เพราะส่วนมากแล้วจะใช้ในงานแกะสลักแบบลอยตัวที่มีลักษณะชิ้นงานค่อยข้างใหญ่พอสมควร

ภาพ 34 ชุดมีดปากบางหรือมีดปาด

2.2 มีดปากบางหรือมีดปาดจะใช้ในการเก็บรายละเอียดส่วนต่าง ๆ ของงาน มีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะมีทั้งหน้าตรง – เอียง เหมาะสำหรับใช้ในการปาดแต่งเกลาผิวชิ้นงานขั้นสุดท้ายให้เรียบร้อย และใช้แกะสลักในส่วนที่ต้องใช้ความละเอียด เช่น หน้าพระ มือพระ หรือลายผ้าของพระ เพื่อให้ดูเรียบและสวยงาม ดังภาพ 34

3. ฆ้อน ที่ใช้สำหรับในการตอกสิ่วนั้นมี 2 ประเภทคือ

ภาพ 35 ฆ้อนหัวเหล็กหรือฆ้อนปอนด์

3.1 ฆ้อนที่ทำด้วยเหล็ก มีลักษณะที่ส่วนหัวค้อนทำด้วยเหล็กและด้ามจับทำด้วยไม้ ใช้ในการตอกดุ้นสิ่วในส่วนที่แกะสลักที่ไม้มีเนื้อแข็ง และต้องการเปิดพื้นที่ในส่วนกว้าง ๆ ของการแกะสลักไม้ และฆ้อนควรมีด้ามจับที่กระชับมือ น้ำหนักของหัวค้อนมีความสัมพันธ์กับกำลังที่ใช้ในการตอกสิ่ว ดังภาพ 35

ภาพ 36 ค้อนไม้

3.2 ฆ้อนไม้ คือ ฆ้อนที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ชิงชัน ไม้แก่นมะขาม ขนาดตัวฆ้อนมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 – 6 นิ้ว เหตุที่ใช้ฆ้อนไม้เพราะจะได้ไม่ทำให้ด้ามสิ่วซึ่งเป็นเหล็กชำรุดเสียหาย และสามารถควบคุมน้ำหนักไม้อีกทั้งยังเบามือ ดังภาพ 35

4. กบไสไม้ กบไสไม้ มีลักษณะทำด้วยเหล็กใบกบ แผ่นเหล็กบาง ๆ กว้างเท่ากับช่องตัวกบ ยาวมากกว่าความหนาของตัวกบ ปลายด้านหนึ่งเอียงลาดคมคล้ายคมสิ่ว ตอนบนมีช่องทะลุตามความยาวของใบสำหรับใส่สลักเกลียวจากฝาประกับเพื่อยึดให้แน่นประโยชน์ใช้สอยหลัก ๆ ของกบคือ ไสให้ผิวหน้าไม้เรียบ ดังภาพ 37

ภาพ 37 กบไสไม้หรือเต่าบี้

5. เลื่อยโซ่ยนต์ ใช้ในการตัดไม้เมื่อขึ้นรูปทรง ของแบบไม้ที่จะใช้ในการแกะสลักดังภาพ 38

ภาพ 38 เลื่อยโซ่ยนต์

6. ตลับเมตร ตลับ เมตร คือเครื่องมือวัดชนิดหนึ่งที่มีสายวัดเก็บอยู่ในตลับอย่างมิดชิด ทำให้สะดวกในการนำติดตัวไปใช้งานได้ตลอดเวลา ตลับเมตรใช้ในการวัดหาระยะหรือตรวจสอบขนาดของวัสดุ ชิ้นงาน ฯลฯ เนื่องจากตรงหัวสายวัดของตลับเมตรมีขอเกี่ยว ซึ่งใช้เป็นที่เกาะยึดกับขอบของชิ้นงานที่ต้องการวัด ทำให้การดึงสายวัดออกจากตลับเพื่อใช้ในการวัดระยะหรือตรวจสอบขนาดของวัสดุ หรือชิ้นงานได้สะดวก ดังภาพ 39

ภาพ 39 ตลับเมตร

7. หินลับคมสิ่วหรือมีด คือ หิน ซึ่งต้องใช้หิน 3 ชนิด 1) หินหยาบ หรือหินกากเพชร 2) หินธรรมชาติ และ 3) หินละเอียดหรือหินลับมีดโกน ดังภาพ 40

ภาพ 40 หินลับคมมีดหรือสิ่ว

8. กาวน้ำแห้งเร็ว มีความสำคัญมากในการแกะสลัก ใช้ในการเพลาะยึดตรึงหรือติดผนึกเสริมแต่งเนื้อไม้ที่ได้หลุดหายหรือแตกหักไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน กาวที่ใช้ควรจะใช้กาวเวนวู้หรือกาวสังเคราะห์ชนิดแห้งไม่ควรใช้กาวลาเท็กซ์เพราะเวลาถูกน้ำหรือตกแต่งผิดแล้วจะเกิดตำหนิรอยด่างหรือหลุดออกง่าย ดังภาพ 41

ภาพ 41 กาวน้ำแห้งเร็ว

การบำรุงรักษาสิ่วของช่างแกะสลัก

สิ่ว นับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับช่างแกะสลักเป็นอย่างยิ่ง ถ้าสิ่วที่นำมาใช้ในการแกะสลักนั้นไม่มีความคม ผลงานที่แกะออกมานั้นความงามก็จะด้อยลง เพราะความคมของสิ่วที่นำมาแกะและปาดลงบนเนื้อไม้จะทำให้ลวดลายสวยงามคมชัด และมีความเด็ดขาดอยู่ในตัว ทั้งนี้ก็เพราะฝีมือช่างประกอบกับการมีเครื่องมือดี และรู้จักใช้ให้เป็น จึงจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผลงานดียิ่งขึ้น ฉะนั้นช่างจึงจำเป็นที่จะต้องการรู้จักวิธีการลับสิ่วที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแกะสลักไม้ให้มีความคมอยู่เสมอ

อุปกรณ์ในการลับสิ่วก็คือ หิน ซึ่งต้องใช้หิน 3 ชนิด

1. หินหยาบ หรือหินกากเพชร
2. หินธรรมชาติ
3. หินละเอียดหรือหินลับมีดโกน

การลับคมสิ่วของช่างแกะสลัก

1. การลับสิ่ว จะต้องเริ่มลับสิ่วด้วยหินชนิดหยาบ หรือหินกากเพชรก่อน จึงนำมาลับกับหินธรรมชาติ แล้วก็นำไปลับกับหินชนิดละเอียดหรือหินมีดโกน
2. การลับสิ่วจะต้องคอยหยอดน้ำอยู่เสมอ
3. สิ่วที่จะนำมาลับกับหิน จะต้องดูว่าถ้าเป็นสิ่วหน้าตรงก็จะต้องลับกับหินที่มีผิวหน้านั้นราบเรียบ จึงจะใช้สิ่วหน้าตรงลับได้ ส่วนสิ่วหน้าโค้ง ก็ใช้ลับกับหิน ที่มีร่องโค้งพอดีกับหน้าสิ่ว
4. การลับสิ่วก็จะต้องให้ด้านหน้าของสิ่วอยู่ในแนวขนาน ซึ่งต้องวางระนาบกับพื้นผิวของหินให้แนบสนิท และถูไปมาจนหน้าของสิ่วสึกหรอเท่ากัน แล้วกลับสิ่วเพื่อลับด้านหลังบ้าง การลับด้านหลังนั้น จะต้องทำประมาณ 2 – 3 องศา เพื่อให้เกิดสันและมีความคมจับอยู่ที่ส่วนปลายหน้าของสิ่ว
5. ถ้าสิ่วเหล็กอ่อน เวลาลับคมสิ่วก็จะกลับไปกลับมา เราจะต้องนำมาชุบด้วยน้ำเพื่อให้เกิดความแข็งขึ้น แต่ถ้าเหล็กแก่เกินไปใช้แกะสลักคมของสิ่วก็จะเป็นรอยลักษณะเหมือนฟันหนูก็ใช้ไม้ขีดจุดไฟลนสัก 2 ก้าน เมื่อเป็นแล้วก็นำไปลับใหม่ให้คม จึงจะนำไปใช้ได้
6. เมื่อเลิกใช้สิ่วแล้วก็ควรจะเก็บใส่ห่อ หรือกล่องสำหรับเก็บสิ่ว จะได้สะดวกเวลานำมาใช้งาน

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากหลังจากการจัดเวทีสนทนาตรวจสอบข้อมูลครั้งที่ 2 ทำให้ทราบถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ประวัติความเป็นมาในการแกะสลักไม้ในชุมชน ไม้ที่ใช้ในการแกะสลัก พระพุทธรูปไม้ลักษณะต่าง ๆ วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรง วิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะสลักไม้ จึงได้ประมวลและกลั่นกรองความรู้สามารถสรุปเนื้อหาดังภาพ 42

ภาพ 42 การสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 เพื่อตรวจสอบข้อมูลและประมวลความรู้ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2555

การประมวลและกลั่นกรองความรู้ขั้นตอนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้

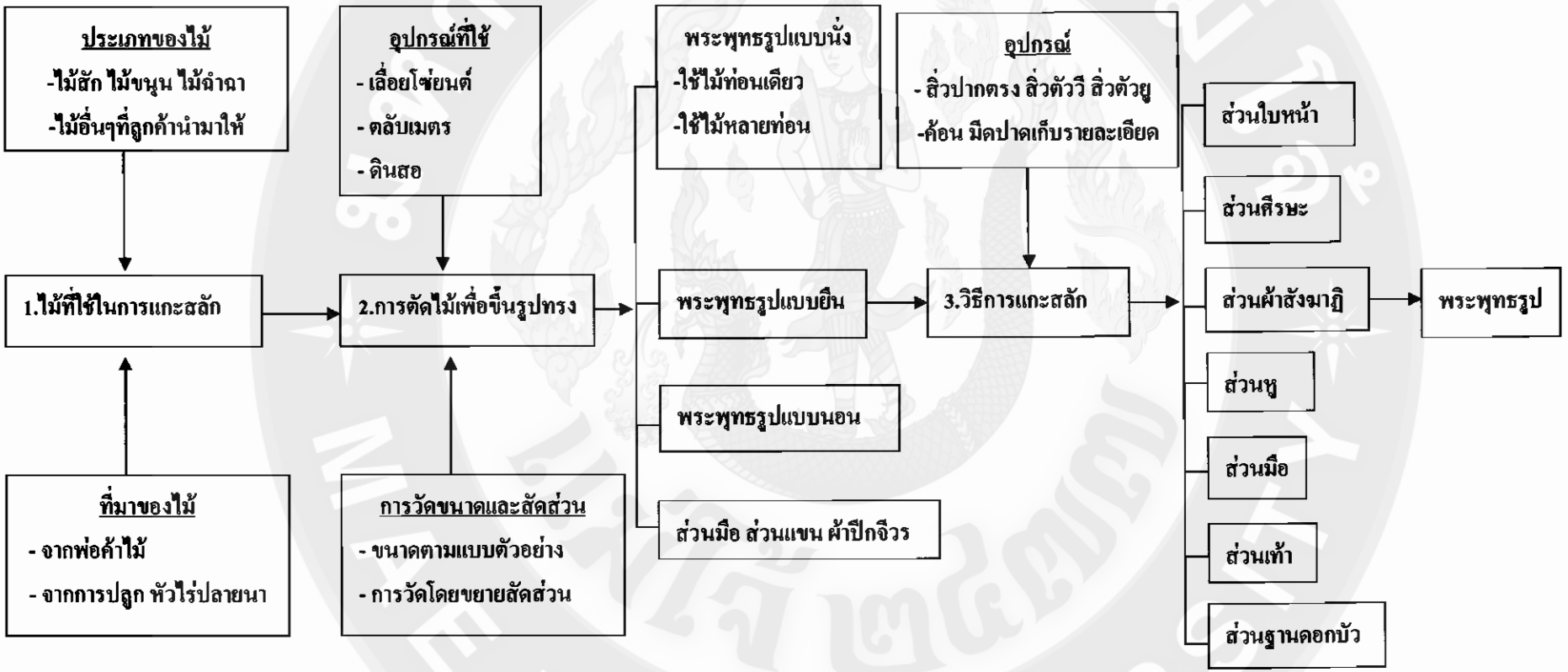

ภาพ 43 ขั้นตอนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้

การตรวจสอบข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกช่างแกะสลักรายบุคคลเพื่อตรวจสอบข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิในขั้นตอนและวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้

2. การจัดเวทีสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 เพื่อตรวจสอบข้อมูลขั้นตอนและวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ โดยการนำข้อมูลที่ได้สรุปจากการทำเวทีครั้งที่ 1 มาตรวจสอบข้อมูลจากช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จำนวน 7 คน เพื่อความถูกต้องและชัดเจน

3. จัดทำชุดความรู้พระพุทธรูปไม้แกะสลัก บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการความรู้พระพุทธรูปแกะสลักไม้ ทำให้ผู้วิจัยได้รวบรวมองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้านการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ซึ่งผู้สนใจสามารถเข้าถึงความรู้นี้ได้ 2 วิธี ดังนี้

1. การถ่ายทอดความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล

1.1 เปิดศูนย์เรียนรู้ การแกะสลักไม้ ณ บ้านหนองยางฟ้า เลขที่ 14/1 หมู่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

1.2 วิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับนักเรียน โรงเรียนทาขุมเงินวิทยาคาร อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ดังภาพที่ 45

1.3 นำเสนอผลงานวิจัยการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ดังภาพที่ 44

1.4 เปิดสอนการแกะสลักไม้ให้กับเยาวชนและผู้ที่สนใจเรียนแกะสลักไม้ โดยสอนจากช่างแกะสลักไม้แบบตัวต่อตัว ดังภาพ 46

2. การถ่ายทอดความรู้ที่ชัดแจ้ง

2.1 ทางอินเตอร์เน็ตเว็บไซต์ (http://www.facebook.com/?ref=tn_tnmn#!/)

2.2 ชุดความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ของช่างแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ภาพ 44 การนำเสนอผลงานวิจัย ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2555

ภาพ 45 การเผยแพร่ความรู้ให้กับนักเรียนโรงเรียนทาขุมเงินวิทยาคาร อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2555

ภาพ 46 การฝึกสอนการแกะสลักช้างไม้ กลุ่มเยาวชนบ้านหนองยางฟ้า

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

จากการที่ได้จัดเวทีสนทนาแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ทำให้ได้รับความรู้ใหม่และเทคนิค ในขั้นตอนและวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ทำให้ผลิตภัณฑ์จัดทำได้สวยงาม และมีความต้องการทางด้านตลาดมากขึ้น พอสรุปผลที่ได้จากการแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ตามตาราง 13 ดังต่อไปนี้

ตางราง 13 ผลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้

การแลกเปลี่ยนความรู้	เทคนิคที่ได้	ผลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้
การคัดเลือกไม้	ลักษณะไม้ตรง มีแก่นมาก กระพี้น้อย เปลือกบาง ไม้ที่แห้งและเนื้อแข็งนำไปแช่น้ำ 1 อาทิตย์ แล้วค่อยนำมาแกะสลัก	ได้ไม้เนื้อดี สมบูรณ์ แกะสลักง่าย
การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรง	ตัดจากส่วนฐานขึ้นถึงส่วนบน ตัดเผื่อสัดส่วน แล้วค่อยตัดซ้ำอีกที	เกิดความรวดเร็วในการแกะสลัก
การวัดขนาดและสัดส่วน	วัดสัดส่วนต้องได้เหลี่ยม ฉาก อุปกรณ์สำคัญคือต้องใช้ไม้ฉาก	ได้รูปทรงตามที่ต้องการ องค์พระไม่บิดเบี้ยวและโค้งงอ
การใช้สิ่ว	- การก้าวสิ่ว ให้ขยับสิ่วเดินหน้าทีละครึ่งหน้าของสิ่วแล้วตอกเดินตามเส้น ถ้าเป็นเส้นตรงให้ใช้สิ่วหน้าตรง ถ้าเป็นเส้นโค้งให้ใช้สิ่วหน้าโค้ง - เมื่อสิ่วคับวง คือไม่เป็นไปตามเส้นก็ต้องเปลี่ยนสิ่วหน้าใหม่ให้หน้าของสิ่วเข้ากับเส้นได้พอดีแล้วจึงตอกด้วยฆ้อนต่อไป	การแกะสลักได้ดีและเร็วขึ้น
การแกะสลัก	ควบคุมน้ำหนักในการใช้ฆ้อนตอกลงบนด้ามสิ่ว และสิ่วจะต้องอยู่ในแนวที่ตรง คือ ตั้งฉากกับเนื้อไม้และจับสิ่วให้แข็งแรงมั่นคงแล้วตีฆ้อนควบคุมน้ำหนักให้สม่ำเสมอแน่นอนลงบนด้ามของสิ่ว	ได้รูปแบบตามที่ต้องการ ลายเส้นต่าง ๆ ดูเรียบและสวยงาม
การเก็บรายละเอียด	ต้องรู้จักเลือกใช้หน้าสิ่วให้พอดีกับความโค้งของเส้นตัวลาย ควบคุมน้ำหนักในการใช้ฆ้อนตอกลงบนด้ามสิ่ว และสิ่วจะต้องอยู่ในแนวที่ตรง คือ ตั้งฉากกับเนื้อไม้และจับสิ่วให้แข็งแรงมั่นคงแล้วตีฆ้อนควบคุมน้ำหนักให้สม่ำเสมอแน่นอนลงบนด้ามของสิ่ว	ทำให้ดูอ่อนไหว และสวยงาม

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้

ผลจากการดำเนินงานวิจัยโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนจึงทำให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ กับกลุ่มช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า และก่อเกิดประโยชน์กับ นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และผู้ที่สนใจทั่วไป ที่แสวงหาความรู้ในเรื่องการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ และช่วยกันอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาให้เป็นที่รู้จักและไม่ให้สูญหายไป

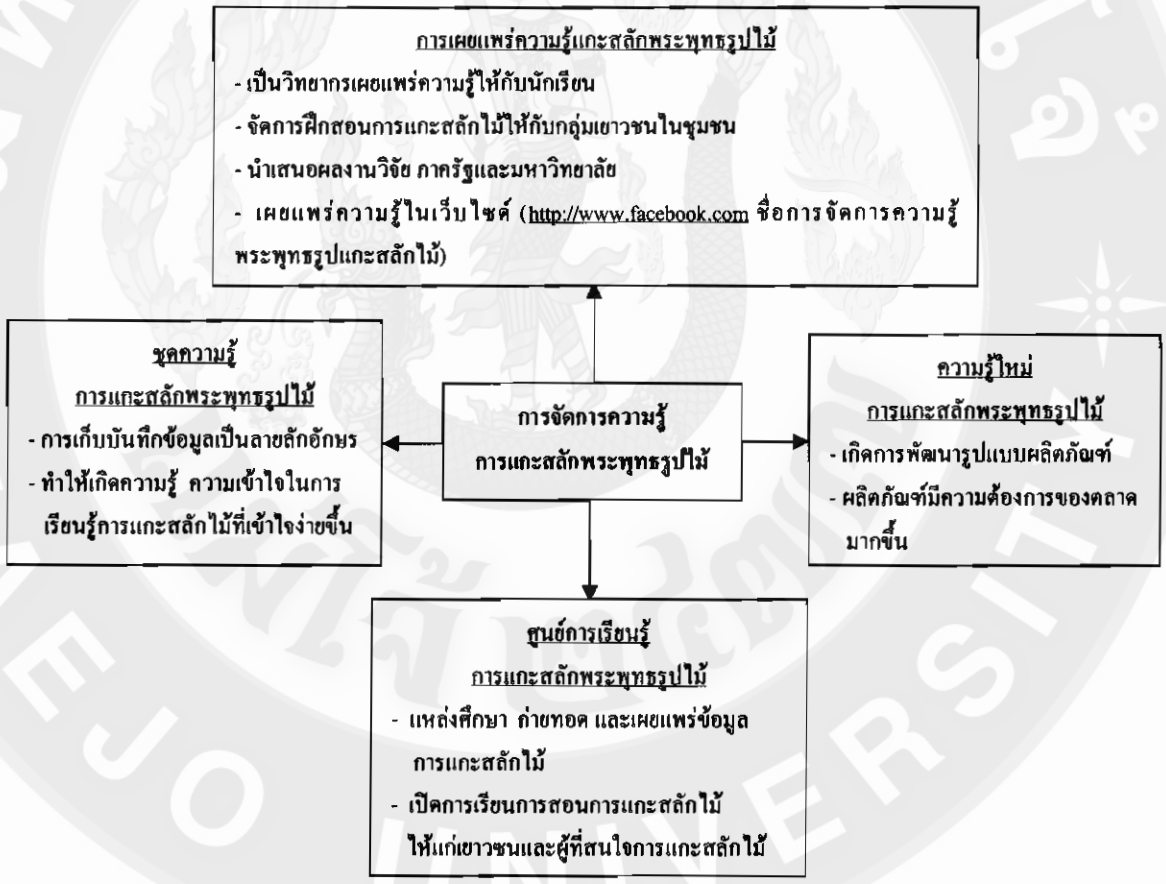

ภาพ 47 ผลที่ได้จากกระบวนการจัดการความรู้

ตาราง 14 ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้

กลุ่มผู้ได้รับประโยชน์	ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้
ศูนย์เรียนรู้การแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า เลขที่ 14/1 ม.5 ตำบลทาทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	- เป็นศูนย์เผยแพร่ความรู้การแกะสลักไม้ให้กับผู้ที่สนใจศึกษาการแกะสลักไม้
โครงการ “อพ.สธ.-แม่โจ้: ภูมิปัญญาเกษตรแห่งแผ่นดิน” ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่	- เป็นการเผยแพร่ความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้นและช่างแกะสลักมีความภาคภูมิใจในผลงานที่ทำ
นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นม.4 และ ม.5 โรงเรียนทาขุมเงินวิทยาคาร อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	- ได้รับความรู้เรื่องการแกะสลักไม้ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการแกะสลักไม้ และจะร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานไม่ให้สูญหายไป
กลุ่มช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 7 คน	- ได้รับความรู้ใหม่ ๆ จากการแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้ผลงานสวยงาม และทำให้ผลงานด้านการตลาดมีมากขึ้น
กลุ่มเยาวชนบ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	- เกิดความรักและหวงแหนการแกะสลักไม้ของชุมชน และร่วมกันสืบทอดการแกะสลักไม้เพื่อจะให้อยู่กับชุมชนในรุ่นต่อไป
ประชาชนทั่วไป	- สร้างอาชีพ ทำให้มีรายได้ สืบสานการแกะสลักไม้
หน่วยงานราชการ / มหาวิทยาลัย	- เผยแพร่ความรู้การแกะสลักไม้ ทำให้เป็นที่รู้จักและสนใจความรู้เกี่ยวกับการแกะสลักไม้

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน" มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ โดยใช้กระบวนการจัดการจัดการความรู้ ของช่างแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ทำการวิจัยโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนคือ 1) การบ่งชี้ความรู้ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5) การเข้าถึงความรู้ 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ 7) การเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จำนวน 7 คน ทุกคนมีประสบการณ์มากกว่า 27 ปี และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สอบถาม และจัดเวทีสนทนา สามารถสรุปผลได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 บริบทชุมชน

สภาพทั่วไปของบ้านหนองยางฟ้ามีลักษณะพื้นที่เป็นที่ลาดเชิงเขา มีน้ำแม่ทาไหลผ่านเป็นสายหลัก จำนวนประชากรทั้งหมด 1,085 คน ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ทั่วไป 437 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ของจำนวนประชากรทั้งหมู่บ้าน และประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 3 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และอาชีพรองลงมาคือทำงานโรงงานนิคมอุตสาหกรรม รับจ้างทั่วไป รับราชการ ทำสวนลำไย และทำนาตามลำดับ อายุเฉลี่ยของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ คือ 50 ปี สภาพสังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีน้ำใจ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวัดเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักของคนในชุมชนเป็นรายได้หลัก มีการจำหน่ายโดยตรงให้กับนักท่องเที่ยวหรือลูกค้าทั่วไปที่มาสั่งซื้อ และจำหน่ายให้กับพ่อค้าบ้านฉวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักในชุมชนสามารถจำแนกได้ 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) การแกะสลักแบบนูนต่ำ 2) การแกะสลักแบบนูนสูง 3) การแกะสลักแบบลอยตัว 4) งานกลึง และ 5) งานฉลุ เมื่อเปรียบเทียบกับผลงานวิจัยของ ทรงเดช สุทธสา (2545) ที่จำแนกรูปแบบการ

แกะสลักได้ 3 รูปแบบ คือ 1) การแกะสลักแบบนูนต่ำ 2) การแกะสลักแบบนูนสูง 3) การแกะสลักแบบลอยตัว จะเห็นได้ว่าผลงานวิจัยมีความสอดคล้อง นอกจากนี้ยังพบข้อมูลเพิ่มเติมอีก 2 รูปแบบ คือ รูปแบบงานกลึง และรูปแบบงานฉลุ

ที่มาของรูปแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชนสามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ 1) รูปแบบที่สืบทอดต่อกันมา 2) รูปแบบตามความต้องการของตลาด 3) รูปแบบที่ผู้ผลิตออกแบบเอง 4) รูปแบบประยุกต์

วัตถุประสงค์ในการนำผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักไปใช้งาน สามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ 1) เพื่อการตกแต่งอาคารสถานที่และจัดสวน 2) เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน 3) เพื่อตอบสนองด้านความเชื่อ และพิธีกรรม

รูปแบบของผู้ผลิตสินค้าแกะสลักไม้ สามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ 1) ระดับโรงงาน 2) ระดับกลุ่มหรือสหกรณ์ และ 3) ระดับครัวเรือน

ส่วนที่ 2 สรุปผลจากการใช้กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้

เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์หัวข้อความรู้ว่าเราต้องมีความรู้เรื่องอะไร และเรามีความรู้เรื่องนั้นหรือยัง ทั้งนี้หัวข้อเรื่องที่กำหนดคือ “การแกะสลักพระพุทธรูปไม้” ซึ่งยังไม่มีความรู้ จึงต้องมีการสร้างและแสวงหาความรู้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้

เป็นขั้นตอนที่ต้องวิเคราะห์ว่าความรู้เรื่อง “การแกะสลักพระพุทธรูปไม้” อยู่ที่ใครอยู่ในรูปแบบอะไร จะเอามาเก็บรวมกันได้อย่างไร ดังนั้นจึงวางแผนเรื่องของการการสร้างและแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลดังนี้คือ

1. ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ คือข้อมูลที่ชัดแจ้ง เช่น เอกสาร ตำรา และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการแกะสลักไม้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้สามารถสืบค้นได้จากเล่มเอกสาร หรือจากระบบออนไลน์อินเตอร์เน็ต

2. ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ คือความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลเกี่ยวกับการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ โดยรวบรวมข้อมูลจากช่างแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 7 คน ที่มีประสบการณ์แกะสลักมากกว่า 27 ปี มีรายชื่อดังนี้

1) นายทวี คำพิกาศ 2) นายบุญทวี ปัญโญ 3) นายธีปกรณ์ บุญมากาศ 4) นายสุวรรณ เนตรสุวรรณ์ 5) นายอุดม คำกาศ 6) นายผัด จี้ห้วย และ 7) นายพินิตย์ ปละดี

ดำเนินการศึกษา แสวงหา และเก็บรวมรวมข้อมูลเกี่ยวกับการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต และการจัดเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ จะทำให้ทราบถึงที่มาขององค์ความรู้ ขั้นตอนและวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ของช่างแกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้า

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

หลังจากที่มีรวบรวมความรู้เรื่อง "การแกะสลักพระพุทธรูปไม้" แล้ว จำเป็นที่จะต้องมีการจัดความรู้ให้เป็นระบบ นั่นคือ มีการแบ่งประเภทหัวข้อของความรู้ ดังนั้นความรู้ผลที่เรื่อง การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ สามารถแบ่งประเภทหัวข้อได้ดังนี้ คือ 1) ขั้นตอนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ และ 2) ประเภทพระอิริยาบถของพระพุทธรูปไม้ ดังนี้คือ

1. ขั้นตอนการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้
   1.1 การคัดเลือกไม้
   1.2 การตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรง
   1.3 การแกะสลักส่วนต่างๆ
2. ประเภทพระอิริยาบถของพระพุทธรูปไม้ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ
   2.1 ลักษณะนั่ง (ปางสมาธิและปางมารวิชัย)
   2.2 ลักษณะนอน (ปางไสยาสน์)
   2.3 ลักษณะยืน (ปางเปิดโลก ปางรำพึง ปางอุ้มบาตร ปางถวายเนตร อื่นๆ)

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้

เป็นขั้นตอนที่มีการประมวลและกลั่นกรองความรู้ เพื่อทำให้ความรู้เรื่อง "การแกะสลักพระพุทธรูปไม้" มีความสมบูรณ์และทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย เป็นการเรียบเรียงความรู้ตั้งแต่ที่มาขององค์ความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ขั้นตอน วิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ 3 ขั้นตอน และพระอิริยาบถพระพุทธรูป 3 ลักษณะ และรายละเอียดต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอนได้ครบสมบูรณ์ รายละเอียดตามขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้

เป็นขั้นตอนที่นำความรู้มาใช้งานได้ง่าย ซึ่งผู้ที่ต้องการเข้าถึงความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน สามารถเข้าถึงความรู้ได้ดังนี้

1. ศูนย์เรียนรู้การแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า เลขที่14/1 หมู่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผู้ที่สนใจสามารถเข้ารับความรู้เกี่ยวกับการแกะสลักไม้และฝึกหัดการแกะสลักไม้โดยเรียนจากช่างผู้ชำนาญงานแบบตัวต่อตัว
2. การจัดอบรมโดยทีมวิทยากรช่างเกะสลักไม้ เพื่อให้ความรู้และสอนการแกะสลักไม้นอกสถานที่ให้กับนักเรียน เยาวชนและผู้ที่สนใจ ผลที่ได้คือทำให้รับความรู้ที่ถูกต้องในการแกะสลักไม้และได้เผยแพร่ อนุรักษ์ และสืบสานความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย
3. ชุดเอกสารความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลทำให้การแกะสลักเป็นที่เข้าใจง่ายในการฝึกหัดแกะสลักไม้
4. จากอินเตอร์เน็ตเว็บไซต์ (http://www.facebook.com/?ref=tn_tnmn#!/)

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

เป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นว่ามีการแบ่งปันความรู้ให้กันหรือไม่ ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่าในระหว่างกระบวนการวิจัย มีการสร้างเวทีเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ระหว่างช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ทั้ง 7 คน ทำให้สามารถนำความรู้ใหม่ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ส่งผลทำให้สามารถสรรค์สร้างชิ้นงานได้รวดเร็วขึ้น ประหยัดเวลา และมีรูปแบบที่สวยงาม และเป็นความต้องการของตลาดมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้

เป็นขั้นตอนท้ายสุดที่จะสรุปว่าความรู้นั้นทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชน หรือทำให้ชุมชนดีขึ้นอย่างไร ผลที่ได้จากการเรียนรู้ในครั้งนี้คือ มีการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้การแกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้า” เลขที่ 14/1 หมู่ที่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นสถานที่เผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจการแกะสลักไม้ ช่างแกะสลักไม้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานที่ทำ ทำให้เป็นที่รู้จักและมีการสั่งซื้อผลงานมากขึ้นทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตน ทำให้เกิดความรักและหวงแหนศิลปะที่ดีงามร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาและถ่ายทอดให้กับเยาวชนและผู้ที่สนใจ ก่อให้เกิดอาชีพและรายได้กับตนเองและครอบครัว มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

ผลการวิจัยนี้ สามารถอภิปรายผลได้ 2 ส่วน คือ 1) บริบทพื้นที่วิจัย และ 2) ผลจากการจัดการความรู้

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่วิจัย

จากผลของการวิจัยทำให้ทราบว่าประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนประกอบอาชีพการแกะสลักไม้ทั่วไป 437 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ส่วนรายได้เฉลี่ยของผู้ประกอบอาชีพแกะสลักไม้ทั่วไป คือ คนละ 6,000 บาท ต่อเดือน ผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้ 28 คน คิดเป็นร้อยละ 3 ของจำนวนประชากรทั้งหมด มีรายได้เฉลี่ยคือ 10,000 บาท ต่อเดือน อาชีพรองลงมาคือการทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม 79 คน คิดเป็นร้อยละ 7 ของจำนวนประชากรทั้งหมด จะเห็นได้ว่าผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้มีรายได้ต่อเดือนมากกว่าผู้ประกอบอาชีพแกะสลักทั่วไป แต่พบว่าช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้มีจำนวนน้อยกว่าและมีจำนวนลดลง นอกจากนี้ยังมีค่าเฉลี่ยอายุมาก 50ปี และยังขาดผู้สืบทอดอาชีพอีกด้วย ในส่วนแรกสามารถวิเคราะห์ได้ว่าการแกะสลักพระพุทธรูปไม้เป็นงานที่ต้องใช้ทักษะ และความละเอียดสูงในการผลิตชิ้นงาน เพราะพระพุทธรูปเป็นสิ่งที่ใช้แทนสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทำให้รำลึกนึกถึงพระธรรมคำสอน ซึ่งมีความสวยงามที่มีเอกลักษณ์และรูปแบบที่ชัดเจน ทำให้ผู้ที่แกะสลักพระพุทธต้องมีความเข้าใจในลักษณะสัดส่วนต่าง ๆ อย่างถูกต้องแม่นยำ จึงทำให้ผู้ที่ฝึกหัดแกะสลักพระพุทธรูป เมื่อแกะสลักชิ้นงานออกมาแล้วไม่ได้สัดส่วนดามต้องการทำให้รูปทรงที่ออกมาไม่สวยงามตามรูปแบบ จึงเกิดอาการท้อแท้ ขาดความมุ่งมั่น ความอดทน เพราะการฝึกหัดแกะสลักชิ้นหนึ่งต้องใช้เวลาหนึ่งถึงสองวันในการผลิตหนึ่งชิ้นงาน จึงทำให้คิดว่าตนเองไม่สามารถทำได้ แต่จากการสัมภาษณ์ช่างแกะสลักพระพุทธรูปอธิบายว่าการแกะสลักพระนั้นต้องใช้เวลาอย่างน้อยหนึ่งเดือนถึงจะสามารถทำชิ้นงานได้ เพราะต้องทำไปและแก้ไขส่วนที่ยังไม่ได้สัดส่วนจนเกิดความเข้าใจถึงจะสามารถแกะพระพุทธรูปได้อย่างสวยงาม ในส่วนที่สองวิธีการถ่ายทอดการแกะสลัก ช่างแกะสลักมีวิธีการถ่ายทอดอยู่ สามวิธีคือ 1) นำตัวอย่างชิ้นงานให้ดูแล้วให้ผู้เรียนทำ แล้วช่างคอยแนะนำอยู่ใกล้ ๆ 2) ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ช่างแกะสลักแกะสลักให้ดูแล้วให้ผู้รับการถ่ายทอดทำตาม และ 3) ช่างแกะสลักและเรียนแกะสลักชิ้นงานไปพร้อม ๆ กัน ซึ่ง นครอุ่นเรือน (2545) ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการประดิษฐ์ของเล่นเด็กว่ามีอยู่ 2 วิธีคือ 1) ผู้รู้ประดิษฐ์ให้ดูแล้วผู้เรียนทำตาม และ 2) ผู้รู้และผู้เรียนประดิษฐ์ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งผลการวิจัยมี

ความสอดคล้องกันในวิธีที่ผู้เรียนและผู้รู้ทำไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการฝึกหัดแกะสลักเพราะทำให้ผู้เรียนได้เห็นถึงวิธีการแกะสลักและจะได้จดจำวิธีการได้โดยง่ายและเข้าใจได้รวดเร็วขึ้น และในส่วนที่สามทำไมช่างแกะสลักยังขาดผู้สืบทอดนั้น น่าจะเป็นเพราะว่ากลุ่มเยาวชนและกลุ่มวัยแรงงานอื่น มีมุมมองต่ออาชีพการแกะสลักพุทธรูปไม้ว่า เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ต้องอาศัยทักษะและประสบการณ์นานปี จึงจะสามารถสรรค์สร้างผลงานที่มีคุณภาพได้ จึงตัดสินใจไปประกอบอาชีพในโรงงานนิคมอุตสาหกรรม เนื่องด้วยง่ายและสะดวกกว่ากันมาก เพราะระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงงานนิคมอุสาหกรรมนั้นห่างกันประมาณ 30 กิโลเมตรเท่านั้น นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบรายได้แล้วโดยเฉลี่ยไม่แตกต่างจากการแกะสลักพระพุทธรูปมากนัก จึงทำให้วัยแรงงานส่วนใหญ่ในชุมชนหันไปทำงานในโรงงานนิคมอุสาหกรรม

การประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้ เป็นศิลปะและภูมิปัญญาของชุมชนที่มีความสวยงามและมีคุณค่า ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงเดช สุทธสา (2545) ว่าภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลาน และได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งรูปแบบเดิมที่นิยมแกะสลักรูปช้าง แต่ในปัจจุบันได้เพิ่มรูปแบบที่มีความหลากหลายมากขึ้น และการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ของช่างแกะสลักในครั้งแรกจะฝึกหัดกันเองโดยได้นำตัวอย่างพระพุทธรูปจากบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่มาเป็นแบบอย่างในการฝึกหัดแกะสลักโดยฝึกสอนกันเองในโรงงาน ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในชิ้นงานจนทำชิ้นงานได้สำเร็จและสวยงาม และได้มีการพัฒนารูปแบบพระพุทธรูปมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันสอดคล้องกับ Hope and Hop (1997) ได้กล่าวถึงความรู้ 4 แหล่ง ดังนี้ 1) จากการเรียนรู้และการทดลอง 2) จากประสบการณ์ของตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประสบการณ์ที่ผิดพลาด 3) จากประสบการณ์ของคนอื่นโดยการบอกเล่าหรือพูดคุย และ 4) จากการศึกษาแนวทางการปฏิบัติของบุคคลที่มีผลการปฏิบัติงานดี

ส่วนที่ 2 อภิปรายผลจากการจัดการความรู้

จากการนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนไปดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมองค์ความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ของช่างแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า ทำให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ กล่าวคือ เกิดการพัฒนาคน พัฒนากระบวนการทำงาน และพัฒนาองค์กร ดังนี้คือ

1. เป้าหมายการพัฒนาคน

จากการดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้สรุปข้อมูลและได้มีการคืนข้อมูลให้กับช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จากการจัดเวทีสนทนา 2 ครั้ง และจากการสัมภาษณ์พูดคุยทำให้ช่างแกะสลักไม้ได้ทราบถึงปัญหาในการขาดผู้ที่รับการสืบทอด ทำให้เกิดความตระหนกและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้ร่วมกันปรึกษาหาแนวทางในการแก้ไข และผลที่ได้คือช่างแกะสลักเปิดใจกว้างที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่อยากเรียนรู้และผู้ที่สนใจศึกษาทั่วไป แม้ไม่ใช่ญาติสายตรงก็ตาม ซึ่งผลจากการปรับเปลี่ยนความเชื่อนี้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้แนวจิตปัญญา ที่ว่ามีจุดมุ่งหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่สองประการคือ การเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง และเกิดการสำนึกเพื่อส่วนรวม การเปลี่ยนแปลงภายในตนเองคือการที่ช่างแกะสลักได้ถ่ายทอดความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ในครั้งแรกก่อนการทำงานวิจัยช่างแกะสลักยังหวงแหนวิชาความรู้ไม่ยอมถ่ายทอดความรู้ เพราะตนเองไม่มีเวลาสอน มุ่งทำแต่ชิ้นงานออกจำหน่ายและคิดว่าถ้าสอนคนอื่นไปแล้วอาจทำให้มีผู้ประกอบอาชีพเหมือนตนมากขึ้น อาจทำให้ผู้มาสั่งซื้อชิ้นงานลดลง และเกิดการสำนึกเพื่อส่วนรวมโดยร่วมกันเปิดศูนย์เรียนรู้การแกะสลักไม้บ้านหนองยางฟ้า ในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ และยังร่วมกันในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับงานแกะสลักไม้ในงานหัตถกรรมไม้แกะสลักแม่ทา ณ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน วันที่ 1 – 10 กุมภาพันธ์ 2556 โดยได้ทำการสาธิตการแกะสลักในงาน และสอนการแกะสลักพื้นฐานให้กับผู้ที่สนใจ จะเห็นได้ว่าช่างแกะสลักไม้ได้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ การถ่ายทอด และร่วมกันรักษางานหัตถกรรมแกะสลักไม้ศิลปะที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนให้อยู่คงกับชุมชนสืบต่อไป

2. เป้าหมายพัฒนากระบวนการทำงาน

การแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ระหว่างช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ในชุมชน มีความสอดคล้องกับกระบวนการจัดการความรู้ของ Tamazaki (อ้างใน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2547: 13 – 14) จากกระบวนการที่เรียกว่า Knowledge Spirit หรือ SECI MODEL หรือการเปลี่ยนสถานะระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ทั้ง 2 ประเภทนี้ ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ 4 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการแบ่งปันและการสร้างความรู้ฝังแน่นคือเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ของช่างแกะสลักถึงขั้นตอนและวิธีการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ เพราะก่อนทำกระบวนการจัดการความรู้ช่างแกะสลักต่างคนต่างทำงาน ไม่ค่อยได้พบปะพูดคุยกันในเรื่องการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ จึงทำให้การทำงานของแต่ละคนเป็นแบบเดิม ๆ ซ้ำ ๆ ไม่มีอะไรแปลกใหม่ 2) รูปแบบการสร้างและการแบ่งปันความรู้จากสิ่งที่มีและเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร

จากที่ได้รวบรวมองค์ความรู้มาจัดทำเป็นชุดความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ของช่างแกะสลักไม้ บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ความรู้ และได้นำออกเผยแพร่เป็นการถ่ายทอดและสืบสานองค์ความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ 3) รูปแบบของการแปลงความรู้ เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ทำให้เกิดความรู้และเทคนิคใหม่ในขั้นตอนการทำงาน สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ถูกต้อง ผลที่ได้คือการแกะสลักมีความรวดเร็วและสวยงามมากขึ้น เช่น ก่อนการแลกเปลี่ยนความรู้ช่างแกะสลักได้ตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงพระพุทธรูปแบบยืน ขนาด 40 นิ้ว ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากได้แลกเปลี่ยนความรู้ทำ มีเทคนิคใหม่ ๆ ที่ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง ก็สามารถทำได้ ทำให้ประหยัดเวลาและเกิดความรวดเร็วในการทำงาน และผลงานได้รับความต้องการจากลูกค้ามีการสั่งซื้อเพิ่มขึ้น เช่นเดิมลูกค้าประจำจะสั่งซื้อเดือนละ 1 – 2 ชิ้นงาน แต่ปัจจุบันจะสั่ง 5 – 10 ชิ้นงานต่อเดือน เพราะผลงานมีความสวยงามและโดดเด่นทำให้มียอดจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น และมีลูกค้าใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น เป็นผลมาจากการเผยแพร่ผลงานทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น ซึ่งผลที่ได้ทั้งหมดเกิดจากการพัฒนากระบวนการทำงานได้ดียิ่งขึ้น และ 4) รูปแบบของการนำความรู้ที่เรียนรู้มาไปปฏิบัติ เมื่อได้นำความรู้ใหม่ๆที่ได้รับมาปฏิบัติจนกลายเป็นความรู้ที่ฝังแน่นที่อยู่ในตนเอง และพร้อมนำความรู้นี้ไปแลกเปลี่ยนกับช่างแกะสลักไม้ต่างหมู่บ้านหรือต่างจังหวัดที่ประกอบอาชีพเดียวกันจนเกิดเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

3. เป้าหมายการพัฒนาองค์กร/ชุมชน (อย่างยั่งยืน)

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ รูปแบบใหม่ที่เน้นการพัฒนากระบวนงาน ควบคู่กันไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคลหรือองค์กรซึ่งกระจัดกระจายมาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อที่จะให้ทุกคนในชุมชนได้เข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาในองค์กรได้สูงสุด และใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลดีขึ้นกว่าเดิม

การพัฒนาตามหลักภูมิสังคมอย่างยั่งยืนตามหลักสูตรการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนได้เน้นหลักสำคัญของการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่นำมาปรับใช้ในการจัดการความรู้การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ คือ หลักการมีส่วนร่วม จากการที่ช่างแกะสลักได้ร่วมการแลกเปลี่ยนความรู้ จนทำให้ทราบถึงเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ในการแกะสลัก ส่งผลทำให้ชิ้นงานมีความรวดเร็วและสวยงามมากขึ้นการมีส่วนร่วมเป็นการจุดประกายความคิดของช่างแกะสลักจึงได้การรวมกลุ่มที่จะอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาการสลักไม้ ให้กับกลุ่มเยาวชนและผู้ที่สนในศึกษาเพื่อที่จะได้คงอยู่คงกับชุมชนและเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาของชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นต่อไป และยังใช้หลักการพึ่งพาตนเอง ในการ

ประกอบอาชีพโดยไม่ต้องออกไปทำงานภายนอกชุมชนทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการครองชีพทำให้เกิดความความพออยู่พอกิน สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และมั่นคง จากการใช้หลักการทรงงานดังกล่าวส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ด้านสังคมทำให้ช่างแกะสลักเกิดการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของการแกะสลักไม้ จึงร่วมกันถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายสืบไป ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดรายได้ภายในครอบครัวและชุมชน ทำให้ไม่ต้องออกไปทำงานนอกสถานที่ทำให้ครอบครัวได้อยู่ด้วยกันอย่างใกล้ชิดและสามารถพึ่งพาตนเองได้ เกิดการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม การแกะสลักไม้กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะงานแกะสลักต้องใช้ไม้มาเป็นวัตถุดิบในการแกะสลัก ดังนั้นต้องรู้จักการใช้ไม้อย่างมีคุณค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนั้นแล้วควรมีการอนุรักษ์และส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเป็นการทดแทนกับทรัพยากรที่ได้นำมาใช้ให้เกิดความสมดุล เพราะฉะนั้น การพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน เทียบได้กับแนวทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หรือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เน้นการพึ่งตนเองและความพอเพียง ความพอประมาณ เป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืน ช่างแกะสลักได้นำหลักความพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และนำวัตถุดิบของท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ด้วยความประหยัดและรู้คุณค่าให้มากที่สุด โดยการใช้ไม้ทุกชิ้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความมีเหตุผล ในการประกอบอาชีพของตนเองที่มีการจัดการในกระบวนการผลิตตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จชิ้นงานในทุกขั้นตอนให้มีความเหมาะสมและหลีกเลี่ยงต่อการที่จะเกิดภาวะหนี้สิน และมีความตระหนักให้ความสำคัญในเรื่องของคุณธรรม ในการประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ ไม่เอาเปรียบลูกค้า การผลิตชิ้นงานอย่างมีคุณภาพ ไม่ค้าเอากำไรเกินควรเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าได้ในระยะยาว รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม และดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา เพื่อให้สมดุลสอดคล้องกันทั้งสามด้านชุมชนจึงจะเดินหน้าไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและมั่นคงสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะด้านการตลาดผลิตภัณฑ์พระพุทธรูปแกะสลักไม้

ปัญหาด้านผลิตภัณฑ์

เนื่องจากพระพุทธรูปแกะสลักไม้เป็นงานที่ต้องอาศัยฝีมือในการแกะสลัก ช่างแกะสลักมีจำนวนน้อย เมื่อมีการสั่งซื้อมาก ๆ จึงมีไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด และเมื่อเร่งผลิตคุณภาพก็จะลดลงทำให้ไม่สวยงามอาจไม่เป็นที่พึงพอใจของลูกค้า อีกทั้งรูปแบบการแกะสลักไม้ส่วนใหญ่เกิดจากการสั่งซื้อของลูกค้า จึงเป็นแบบเดิมๆเนื่องจากลูกค้าที่มาสั่งซื้อเป็นลูกค้าประจำ จึงไม่ค่อยมีการออกแบบใหม่ขึ้นมา

แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านผลิตภัณฑ์

การแกะสลักของช่างแกะสลักส่วนใหญ่จะทำตามรูปแบบหรือตัวอย่างที่ได้รับมาจากลูกค้าหรือผู้ว่าจ้างให้ทำชิ้นงาน ๆ ที่ทำส่วนใหญ่จะเป็นงานแบบเดิม ๆ ควรให้ช่างแกะสลักมีการรวมกลุ่มเพื่อได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องการแกะสลักไม้โดยมีผู้นำชุมชนเป็นคนประสานงาน จัดให้มีการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการแกะสลักไม้ในพื้นที่ต่างในเขตภาคเหนือและตลาดเกี่ยวกับการจำหน่ายไม้แกะสลัก เพื่อให้ช่างแกะสลักได้เห็นผลงานการแกะสลักไม้ในผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ต่าง ๆ แล้วจะได้นำมาประยุกต์ในการแกะสลักไม้ของตน

ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต

ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เนื่องจากการตั้งราคาผลิตภัณฑ์คิดจากต้นทุนเป็นฐาน ดังนั้นเมื่อต้นทุนสูงขึ้นก็ต้องตั้งราคาที่สูงขึ้นเพื่อให้ได้กำไรตามที่ต้องการ ต้นทุนการผลิตไม้แกะสลักได้แก่

1. ไม้ที่ใช้ในการแกะสลักมีราคาสูงขึ้น เนื่องจากปัจจุบันการแกะสลักไม้อยู่ในรูปแบบของโรงงานทำให้ไม้แกะสลักมีไม่เพียงพอในการแกะสลักไม้ ไม้มีน้อยลง และราคาสูงขึ้นต้องสั่งซื้อจากต่างจังหวัดยิ่งทำให้ราคาสูงยิ่งขึ้นไปอีก
2. ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงสูงขึ้น โดยเฉพาะน้ำมันเบนซินเนื่องจากต้องใช้น้ำมันเชื้อเพลิงในการตัดไม้และเลื่อยไม้เพื่อเตรียมงานในการแกะสลัก
3. ค่าจ้างแรงงานสูงขึ้น ค่าจ้างขั้นต่ำของชุมชนปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็นวันละ 300 บาท/วัน ดังนั้นเมื่อค้าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น ค่าแรงฝีมือก็ต้องเพิ่มขึ้นตาม

แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านต้นทุนการผลิต

1. ปัญหาไม้ที่ใช้ในการแกะสลักหายากและมีราคาสูงขึ้น ไม้เป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพแกะสลักเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นควรมีการส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้ที่ใช้ในการแกะสลัก ตามหัวไร่ปลายนา และพื้นที่สาธารณะในชุมชน เช่น ไม้จามจุรี (ไม้ฉำฉา) ไม้ขนุน และไม้มะม่วง เพื่อเป็นการเพิ่มจำนวนของต้นไม้และเป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน จะได้นำไม้มาใช้ในการแกะสลักโดยจะทำให้ต้นทุนการการผลิตลดลง

2. ปัญหาต้นทุนค่าน้ำมันเชื้อเพลิงสูงขึ้น เนื่องจากการประกอบอาชีพการแกะสลักไม้ต้องใช้เลื่อยโซ่ยนต์ในการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงอย่างหยาบก่อนแล้วถึงจะนำมาแกะสลัก แต่ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้นทำให้ต้นทุนในการผลิตมากขึ้นตามราคาของน้ำมันเชื้อเพลิง แนวทางการแก้ไขในปัจจุบันมีการใช้เลื่อยโซ่ไฟฟ้า ซึ่งประยุกต์มาจากเครื่องเจียรหินมาใช้ในการตัดไม้ ซึ่งราคาไฟฟ้าจะถูกกว่าน้ำมันมากกว่าจึงทำให้ลดต้นทุนการผลิตลงลง

3. ปัญหาค่าแรงงานสูงขึ้นแต่ราคาของชิ้นงานการแกะสลักไม้ยังทรงตัว การคำนวณราคาของผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้ของช่างแกะสลักในปัจจุบันยังใช้ราคาขายเดิมเมื่อสิบปีที่ผ่านมาโดยยังไม่มีการขึ้นราคาของชิ้นงาน เนื่องจากกลุ่มลูกค้าหรือผู้ที่มาสั่งซื้อจะเป็นลูกค้าประจำซึ่งมองว่าราคาชิ้นงานมีราคาที่เหมาะสมอยู่แล้ว และเป็นราคาที่ช่างแกะสลักมีความพอใจ แต่เนื่องจากในปัจจุบันค่าครองชีพต่าง ๆ ได้สูงขึ้นและต้นทุนการผลิตก็มีมากขึ้น บวกกับค่าแรงขั้นต่ำของแรงงานขึ้นเป็น 300 บาทต่อวัน ราคาของชิ้นงานควรปรับขึ้นตามความเหมาะสมโดยคิดจากฐานต้นทุนในการผลิตบวกกับความยากง่ายในชิ้นงานและจำนวนชิ้นงานในแต่ละวัน

ปัญหาด้านช่องทางจัดจำหน่าย

การจำหน่ายที่หน้าร้านหรือลานค้าชุมชน ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ลูกค้าส่วนใหญ่ที่มาสั่งซื้อมักจะเป็นลูกค้าประจำ และร้านค้าก็ไม่มีมากนัก เมื่อเทียบกับบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ จึงทำให้ไม่น่าสนใจ และไม่สะดวกต่อการเลือกซื้อของลูกค้า

การขายสินค้าส่วนใหญ่โดยขายผ่านพ่อค้าคนกลาง จะผูกขาดกับพ่อค้าที่ซื้อไปขายบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้สินค้าไม่ค่อยมีการกระจายตัวสินค้าก็จะไปเพียงจุดเดียวจำนวนมาก ราคาที่ซื้อขายก็จะคงราคาเดิมเนื่องจากซื้อขายกันมานาน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้ของบ้านหนองยางฟ้าไม่ค่อยเป็นที่รู้จัก การกระจายสินค้าจึงไม่ค่อยมีเท่าที่ควร

แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านช่องทางจัดจำหน่าย

การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของช่างแกะสลักได้จำหน่ายอยู่ 2 ช่องทางคือ นักท่องเที่ยวและพ่อค้าบ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ แต่ส่วนใหญ่ผลิตภัณฑ์จะจัดจำหน่ายให้กับพ่อค้าบ้านถวายเป็นหลักเพราะชุมชนบ้านถวายเป็นตลาดค้าผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักที่มีชื่อเสียงในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป การที่จะทำให้สินค้าแกะสลักของชุมชนบ้านหนองยางฟ้ามีช่องทางในการจำหน่ายมากขึ้นมีแนวทางดังนี้

1. จัดลานจำหน่ายสินค้าแกะสลักไม้ประจำตำบล และหมู่บ้าน โดยให้ช่างแกะสลักนำผลิตภัณฑ์มาวางจำหน่าย เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจการแกะสลักไม้เข้ามาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ซึ่งรวมอยู่จุดเดียวไม่กระจัดกระจายอยู่ตามบ้าน ทำให้ง่ายและสะดวกในการซื้อ

2. นอกจากการจำหน่ายให้กับพ่อค้าบ้านถวายแล้ว ควรมีตลาดใหม่ๆในการจัดส่งสินค้าแกะสลัก เช่น ห้างสรรพสินค้า ลานค้าสินค้า OTOP ตามจังหวัดต่าง ๆ ศูนย์ท่องเที่ยวต่างๆเป็นสินค้าของที่ระลึกเป็นต้น

ปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาด

การประชาสัมพันธ์ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากการแจกแผ่นพับหรือโบรชัวร์แนะนำหมู่บ้านแกะสลักสามารถทำได้ในวงแคบ แม้การโฆษณาทางเว็บไซต์ของเทศบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ของทางจังหวัดก็ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากมีประชาชนบางกลุ่มเท่านั้นที่ใช้อินเตอร์เน็ต การจัดงานไม้แกะสลักของชุมชนก็จัดปีละหนึ่งครั้งทำให้การประชาสัมพันธ์ยังมีไม่ค่อยมากทำให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวยังคงกลุ่มเดิม ๆ

แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาด

การที่จะทำให้งานไม้แกะสลักเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปควรมีแนวทางในการประชาสัมพันธ์ให้แพร่หลายในหลายๆรูปแบบ เช่น

1. การจัดทำป้ายบอกทางไปยังหมู่บ้านแกะสลักไม้เป็นระยะๆ จากเส้นทางหลัก เช่นถนนซุปเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง เมื่อถึงตัวอำเภอแม่ทาจะมีป้ายบอกทางเข้ามายังหมู่บ้านแกะสลัก

2. การจัดทำแผ่นพับ หรือโบรชัวร์ เพื่อแจกจ่ายประชาชนทั่วไปโดยจัดส่งแผ่นพับหรือโบรชัวร์ไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อขอความร่วมมือแจกจ่ายให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักหมู่บ้านแกะสลักบ้านหนองยางฟ้า ข้อความในแผ่นพับควรระบุประวัติความเป็นมาของการแกะสลักไม้และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความสนใจเข้ามาท่องเที่ยวชมผลิตภัณฑ์ในชุมชน

3. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซค์ เกี่ยวกับหมู่บ้านแกะสลัก ซึ่งสามารถเข้าไปดูตัวอย่างผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้ โดยมีรายชื่อผู้ประกอบการและเบอร์โทรติดต่อหากต้องการสั่งซื้อก็สามารถติดต่อกับช่างแกะสลักได้โดยตรง

4. การออกงานเพื่อนำสินค้าไปแสดง เช่นงานสินค้า OTOP ในภาคเหนือ งานกาชาดประจำจังหวัดต่าง ๆ หรืองานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยนำผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักไปจำหน่ายและสาธิตวิธีการแกะสลัก ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักบ้านหนองยางฟ้าเป็นที่รู้จักแพร่หลายแก่ประชาชนทั่วไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ

ควรยกระดับองค์ความรู้ท้องถิ่นให้เป็นความรู้ที่เป็นทางการ โดยสถานศึกษาควรมีการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นการแกะสลักไม้ ในโรงเรียนให้กับนักเรียน โดยนำผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรเพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนในสถานศึกษา โดยจัดการเรียนรู้และศึกษาโดยการปฏิบัติจริง ทำให้เกิดการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้สมัยใหม่กับองค์ความรู้ท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาทางด้านความรู้ของคนในท้องถิ่น เพื่อสร้างเป็นฐานผลิตซ้ำทางความรู้ เพื่อสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแกะสลักไม้ ทั้งเป็นการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนให้เกิดการหวงแหน ประโยชน์และคุณค่าของงานศิลปะให้อยู่คู่กับชุมชนมิให้สูญหาย โดยเน้นความร่วมมือระหว่างชุมชน โรงเรียน เทศบาล และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนได้มีความรู้ความสามารถในการแกะสลักไม้อันเป็นการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนได้อย่างแท้จริง

มุมมองในการประกอบอาชีพการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ในอนาคต

ถ้ามองถึงแนวโน้มของการประกอบอาชีพการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ อาจมองเป็น 2 แนวความคิดคือ อาชีพการแกะสลักสลักไม้อาจจะดำเนินต่อไปได้อีกในอนาคต เนื่องจากตลาดยังมีความต้องการ เพราะเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ เป็นผลงานที่มีความเป็นเอกลักษณ์สวยงาม มีผู้ประกอบอาชีพมีน้อย คู่แข่งทางการตลาดมีไม่มาก ย่อมส่งผลให้มีความต้องการของตลาด ส่วนอีกแนวคิดอีกประการหนึ่งก็คือการประกอบอาชีพแกะสลักไม้อาจมีอยู่ได้ไม่นานมีอยู่สองส่วนคือส่วนแรกขาดแคลนไม้ที่ใช้ในการแกะสลัก เพราะมุ่งแต่รายได้เพียงอย่างเดียวทำให้ไม้เจริญเติบโตไม่ทัน และไม้มีราคาสูงขึ้นอาจทำให้อาชีพนี้อยู่ได้ไม่นานนักเพราะขาดแคลนวัตถุดิบแต่อย่างไรก็ตามหากในอนาคตมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยและนำมาปรับใช้

แทนวัตถุดิบทางธรรมชาติอาจลดปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบได้ ส่วนที่สองคือขาดผู้สืบทอดการแกะสลักไม้เนื่องจากอาชีพนี้ต้องอาศัยความทักษะสามารถด้านศิลปะ ความอดทน และความคิดสร้างสรรค์ ทำให้เยาวชนหรือผู้สนใจที่จะมาเรียนรู้มีน้อย แต่ในปัจจุบันจากการวิจัยพบว่าช่างแกะสลักไม้ในชุมชนยังไม่มีผู้ที่มาเรียนรู้หรือรับการถ่ายทอดความรู้ ปัจจัยก็อาจเกิดจากอาชีพนี้ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัวส่งลูกหลานไปเรียนในเมืองไม่อยากให้กลับมาทำงานเหมือนที่พ่อแม่ทำ เพราะเห็นว่าเป็นงานที่ทำแล้วไม่เกิดความมั่งคงในชีวิต การขาดผู้สืบทอดนี้อาจส่งผลให้อาชีพแกะสลักไม้อาจสูญหายไปจากชุมชนได้

ข้อเสนอแนะด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการแกะสลักพระพุทธรูปไม้

การที่จะอนุรักษ์และสืบสานอาชีพการแกะสลักไม้ให้คงอยู่กับชุมชนนั้น ควรที่จะได้รับความร่วมมือทั้งหน่วยงานภาครัฐและชุมชน จากการศึกษาพบว่าสาเหตุที่อาจทำให้การแกะสลักไม้ของชุมชนอาจสูญหายไปมีอยู่สองประเด็นคือ ประเด็นที่หนึ่งวัดถุดิบขาดแคลนและหายากขึ้นคือไม้ที่ใช้ในการแกะสลัก และประเด็นที่สองคือขาดผู้สืบทอดงานแกะสลักไม้ ดังนั้นควรมีการปลูกฝังการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการใช้ไม้อย่างมีคุณค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุดแล้วต้องมีการส่งเสริมการปลูกต้นไม้โดยเฉพาะไม้เศรษฐกิจ (ไม้จามจุรี) ซึ่งใช้เป็นวัดถุดิบหลักในการแกะสลัก การส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการแกะสลักไม้ ว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณะเฉพาะถิ่นที่มีความสวยงามและมีคุณค่าที่ควรร่วมกันอนุรักษ์ สืบสานและเรียนรู้ศิลปะการแกะสลักไม้ให้คงอยู่กับชุมชนสืบต่อไป นอกจากนี้แล้วยังต้องมีการส่งเสริมทางด้านการตลาดในหาช่องทางการจัดจำหน่ายให้มีตลาดมารองรับ โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ และมีวิธีการหาแนวทางการขยายตลาดให้เป็นที่รู้จักกว้างขวาง ส่งเสริมและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์คือผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้เมื่อแกะสลักเสร็จแล้วควรมีการทำสีให้สวยงามเหมือนสินค้าบ้านถวายจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้อาชีพนี้คงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตามผู้ประกอบอาชีพนี้ควรผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ ตามความต้องการของตลาด และให้ได้งานที่มีคุณค่าฝีมือมีความละเอียด ประณีตและมีความเป็นเอกลักษณะลักษณะเฉพาะตัว จึงทำให้เป็นที่ยอมรับและต้องการของตลาดมากขึ้น

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยในเรื่องปัจจัยที่มีผลทำให้อาชีพแกะสลักไม้สามารถคงอยู่ได้ซึ่งจะทำให้ทราบถึงปัจจัยความคงอยู่ในอาชีพการแกะสลักไม้ของชุมชนว่าแนวโน้มของอาชีพนี้จะเป็นอย่างไรในอนาคตเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขตามเหตุปัจจัย

2. การจัดการความรู้ของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ศึกษาเปรียบเทียบองค์ความรู้ระหว่างช่างแกะสลักอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และบ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้และได้รับการสืบทอดต่อไป

3. ศึกษาถึงความต้องการของผู้บริโภค(ลูกค้า)ที่มีต่อผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบตามความต้องการต่อไป

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2552. "แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://inter.tourismthailand.org/th/multimedia/maps/searchesult/?sort=2&language_id=&keyword=&refine=&cHash=11ebfaf916&pageno=5&pagesize=12 (6 มีนาคม 2556).

กิติศักดิ์ ชุมทอง. 2551. **การจัดการความรู้ระดับครัวเรือนของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน กรณีศึกษา องค์กรชุมชนจักสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่บางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง.** กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจนเนตร มณีนาค. 2546. **สร้างองค์กรการอัจฉริยะในยุคโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพฯ: ส.เสริมมิตรการพิมพ์.

ชอบ อนุจารีมหาเถร. 2554. "ตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.intaram.org/index.php?lay=show&ac=article&Id=539148660 (15 มกราคม 2556).

ทรงเดช สุทธสา. 2545. **ความคงอยู่ในอาชีพแกะสลักไม้ของชุมชนบ้านกิ่วแลน้อย และกิ่วแลหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธนา นิลชัยโกวิทย์. 2551. **การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและจิตตปัญญา.** กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธันยกร คำก้อน. 2548. **การจัดการความรู้ของเกษตรกรในการปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นพวัฒน์ สมพื้น. 2548. **งานช่างแกะช่างสลักในท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชน.

นคร อุ่นเรือน. 2547. **กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการประดิษฐ์ของเล่นเด็กหมู่บ้านกิ่วแลป่าเป้า ตำบลบ้านกาศ อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงราย.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิรมล อัจฉริยเสถียร, มยุรี มีสุข, นิตยา ทองงอก และ กฤษฎา วงษ์หนองหว้า. 2549. **การจัดการความรู้ผลิตภัณฑ์ผ้ากาบบัว กรณีศึกษาเครือข่ายผ้าทอมืออู่ผึ้ง.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

บำเพ็ญ ระวิน. 2538. **ตำนานวัดป่าแดง.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปรีชา เปลี่ยนพงศ์สานต์. 2547. "นิเวศวิทยาการเมืองและมโนทัศน์แห่งความยั่งยืนยาวนาน". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.seub.ksc.net/datacenter/datacenter10/vision.html (22 กุมภาพันธ์ 2556).

พรธิดา วิเชียรปัญญา. 2547. **การจัดการความรู้ พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ: ธรรมกมลการพิมพ์.

พระครูพิศิษฏ์ ศุภการ. เจ้าอาวาสวัดทาหนองยางไคล. 2554. สัมภาษณ์. 20 ตุลาคม.

เพ็ญพิสุทธิ์ หอมสุวรรณ. 2550. "กรอบแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.nesdb.go.th/econSocial/naturalResource/ attachment/02.doc (10 กุมภาพันธ์ 2556).

มณี พยอมยงค์ และ ศิริรัตน์ อาศนะ. 2549. **เครื่องสักการะในล้านนาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. 2555. **พระเจ้าไม้ล้านนา**. เชียงใหม่: สีสันพรรณไม้.

วีรวุธ มาฆะศิรานนท์. 2542. **การบริหารภูมิปัญญา**. กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท.

โลกสันติธรรม. 2551: "ความสำคัญของพระพุทธรูป". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://board.palungjit.com/f10/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9E%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B8%9B%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%84%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%AD%E0%B8%A2%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B9%84%E0%B8%A3-132985.html (20 กุมภาพันธ์ 2556).

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2554. "ความหมาย ที่มา และคติการสร้างพระพุทธรูป". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://guru.sanook.com/search/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9E%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B8%9B/ (23 กุมภาพันธ์ 2556).

ศรีเลา เกษพรหม. 2538. **ประเพณีชีวิตคนเมือง**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศิรประภา โคบายาชิ. 2555. **การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ของหมู่บ้านต๋อมดง และหมู่บ้านเครือข่าย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ศิวพร สกุลณาท่าวงค์. 2551. **การจัดการความรู้ด้านบายศรี สี่ ภูมิภาค**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. 2547. **การจัดการความรู้กับคลังความรู้**. กรุงเทพฯ: อาร์เอส พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2552. **การจัดการความรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . 2547. "การพัฒนาอย่างยั่งยืน". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://pso.mnre.go.th/MNRE/Agenda21/thai-3.htm (7 กุมภาพันธ์ 2556).

สำนักงานจังหวัดลำพูน. 2549. "ประวัติความเป็นมาจังหวัดลำพูน". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.lamphun.go.th/intro.php (7 กุมภาพันธ์ 2556).

สำนักงานเทศบาลตำบลทาทุ่งหลวง. 2555ก. " ประวัติแกะสลักตำบลทาทุ่งหลวง ". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.thatoungluang.go.th/history-carve.php (8 มีนาคม 2556).

_____. 2555ข. "แผนชุมชนตำบลทาทุ่งหลวง". เทศบาลตำบลทาทุ่งหลวง. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. 2555ค. "แผนแม่บทตำบลทาทุ่งหลวง". เทศบาลตำบลทาทุ่งหลวง. (เอกสารอัดสำเนา).

สำนักงานพระธรรมถถึก. 2549. "พุทธธรรมจากพุทธลักษณะของพระพระพุทธรูป". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://xn--v3ci5bj2e.dmc.tv/forum/index.php?showtopic=7562 (10 กุมภาพันธ์ 2556).

สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2556. **ต้นแก่นจันทร์หอม.** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://park.dnp.go.th/visitor/scenicshow.php?id=298_(25 กุมภาพันธ์ 2556).

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2552. **เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง การพัฒนาสังคมตามฎูมิสังคมไทย**. เชียงใหม่: คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (เอกสารอัดสำเนา).

สรัสวดี อ๋องสกุล. 2551. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

Da, Camp. 1976. **The Nature Of Knowledge: An Introduction for Librarians**. London: Civil Bingley Ltd.

Davenport, T. H. and Prusuk,L. 1998. **Working Knowledge: how Organization manage what they Know**. Boston: Harvard Business School Press.

Gravtt, S. 2004. "Action Learning and Transformative Learning in Teaching Development". **Educational Action Research** 12: 259-271.

Hope, J. and Hop, T. 1997. **Competing in the Third Wave: The Ten Key Management issues of the information Age**. Boston: The President and Fellows of Harvard College.

Jenson and Meckling. 2001. **Specific and General Knowledge, and Organization Structure.** New Delhi: Knowledge Management and Organization Design.

Tannenbaum, S.I. and Alliger, GM. 2000. **Knowledge Management: Clarifying the Key Issues.** USA: the International for Human Resource Information Management.

Saavedra E. 1996. "Teacher's Study Group: contexts for Transformative Learning and Action". **Theory into Practice** 35: 217-277.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

กลุ่มตัวอย่างวิจัยผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้ บ้านหนองยางฟ้า

ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ..... นามสกุล..... อายุ.....

บ้านเลขที่..... หมู่ 5 บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

2. แนวคำถาม ผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้

1. เดิมท่านประกอบอาชีพอะไร

.....

.....

2. ท่านเรียนรู้การแกะสลักไม้มาได้อย่างไร (เรียนรู้มาจากใคร ที่ไหน เมื่อไร)

.....

.....

3. ท่านเริ่มฝึกการแกะสลักไม้ตั้งแต่อายุเท่าไร

.....

.....

4. งานชิ้นแรกที่ท่านเริ่มฝึกคืออะไร และท่านสามารถแกะสลักได้กี่รูปแบบอะไรบ้าง

.....

.....

5. อะไรคือสาเหตุจูงใจในการแกะสลักไม้ของท่าน

.....

.....

6. ผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้ที่ทำเสร็จแล้วนำไปจำหน่ายที่ไหนบ้าง

.....

.....

7. ท่านมีการโฆษณาหรือวิธีการทำให้ผู้อื่นรับทราบข้อมูลผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้ของท่านอย่างไร

.....

.....

8. ถ้าต้องการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้ของท่าน สามารถทำได้อย่างไร.

.....

.....

9. ถ้ามีคนสนใจจะมาเรียนแกะสลักกับท่านๆจะสอนหรือไม่ (สอนเพราะอะไร ไม่สอนเพราะอะไร)

.....

.....

10. คนที่มาเรียนแกะสลักไม้กับท่านเพราะอะไร

.....

.....

11. ผู้ที่มาเรียนแกะสลักกับท่านเมื่อสามารถทำได้แล้วกลับไปประกอบอาชีพแกะสลักไม้หรือไม่ ถ้าไม่เพราะอะไร

.....

.....

12. อะไรเป็นปัจจัยที่ท่านถ่ายทอดการแกะสลักไม้ให้กับผู้รับการถ่ายทอด

.....

.....

13. ท่านคิดว่าการประกอบแกะสลักไม้ ของท่านมีประโยชน์อะไรกับตนเอง ครอบครัว และสังคม

.....

.....

14. ท่านจะประกอบอาชีพแกะสลักไม้ตลอดไปหรือไม่ หากตลอดไป หรือไม่ตลอดไป เพราะเหตุใด

.....

.....

15. ท่านคิดว่าอาชีพแกะสลักไม้ในชุมชนควรมีการถ่ายทอดต่อไปหรือไม่ เพราะเหตุใด.

.....

.....

16. ท่านคิดว่าควรส่งเสริมการแกะสลักไม้ให้แก่ลูกหลานในชุมชนให้หันมาสนใจการแกะสลักไม้ ด้วยวิธีใด.

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์ผู้ประกอบอาชีพแกะสลักพระพุทธรูปไม้

การจัดเก็บความรู้การแกะพระพุทธรูปไม้ มีขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดรูปแบบต่าง ๆ ในการแกะสลัก
2. วิธีการคัดเลือกไม้ในการแกะสลัก
3. วิธีการตัดไม้เพื่อขึ้นรูปทรงในการแกะสลัก
4. ขั้นตอนการแกะสลัก
5. รายละเอียดหรือลายเส้นต่าง ๆ ในการแกะสลัก
6. เทคนิคในการแกะสลัก
7. ข้อควรระวังในการแกะสลัก
8. ปัญหาหรืออุปสรรคในการแกะสลัก

ภาคผนวก ข

ประวัติกลุ่มตัวอย่าง ช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้

ประวัติกลุ่มตัวอย่างช่างแกะสลัก

บ้านหนองยางฟ้า ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 7 คน

1. ชื่อ-สกุล นายทวี คำพิกาศ
เกิดเมื่อ 9 ตุลาคม 2497 อายุ 60 ปี
ประวัติการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านดอยแช่ ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ประวัติการทำงาน แกะสลักไม้, ทำสวนลำไย
ประสบการณ์แกะสลัก 39 ปี

2. ชื่อ-สกุล นายบุญทวี ปัญโญ
เกิดเมื่อ 28 ตุลาคม 2504 อายุ 52 ปี
ประวัติการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนทาขุมเงินวิทยาคาร ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ประวัติการทำงาน แกะสลักไม้, ทำสวนลำไย
ประสบการณ์แกะสลัก 37 ปี

3. ชื่อ-สกุล นายอุดม คำกาศ
เกิดเมื่อ 21 มกราคม 2507 อายุ 49 ปี
ประวัติการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองยางไคล ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ประวัติการทำงาน แกะสลักไม้, ทำสวนลำไย
ประสบการณ์แกะสลัก 37 ปี

4. ชื่อ-สกุลนายทีประกรณ์ บุญมากาศ
เกิดเมื่อ 10 มกราคม 2506 อายุ 50 ปี
ประวัติการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนบ้านเหมืองลึก ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ประวัติการทำงาน แกะสลักไม้, ทำสวนลำไย
ประสบการณ์แกะสลัก 38 ปี

5. ชื่อ-สกุล นายผัด จี้ห้วย
เกิดเมื่อ 7 มีนาคม 2506 อายุ 50 ปี
ประวัติการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านห้วยส้ม ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ประวัติการทำงาน แกะสลักไม้, ทำสวนลำไย
ประสบการณ์แกะสลัก 30 ปี

6. ชื่อ-สกุล นายสุวรรณ เนตรสุวรรณ์
เกิดเมื่อ 8 มกราคม 2506 อายุ 50 ปี
ประวัติการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนทาขุมเงินวิทยาคาร ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ประวัติการทำงาน แกะสลักไม้
ประสบการณ์แกะสลัก 35 ปี

7. ชื่อ-สกุล นายพินิตย์ ปละดี

เกิดเมื่อ 30 ธันวาคม 2514 อายุ 42 ปี

ประวัติการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองยางไคล ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ประวัติการทำงาน - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนบ้านหนองยางฟ้า
- แกะสลักไม้, ทำสวนลำไย

ประสบการณ์แกะสลัก 27 ปี

ภาคผนวก ค

ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแกะสลักไม้ของกลุ่มตัวอย่าง

ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแกะสลักไม้ ของกลุ่มตัวอย่าง

ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน
ขนาด 80 นิ้ว ของช่างทีปกรณ์ บุญมากาศ

ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน
ขนาด 50 นิ้ว ของช่างสุวรรณ เนตรสุวรรณ์

ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแบบยืน
ขนาด 80 นิ้ว ของช่างพินิตย์ ปละดี

ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแบบนอน
ขนาด 30 นิ้ว ของช่างอุดม คำกาศ

ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแบบนั่ง
(ใช้ไม้หลายท่อน) ขนาดหน้าตัก 20 นิ้ว
ของช่างผัด จี้ห้วย

ผลงานการแกะสลักพระพุทธรูปแบบนั่ง
(ใช้ไม้ท่อนเดียว) ขนาดหน้าตัก 20 นิ้ว
ของช่างบุญทวี ปัญโญ

ภาคผนวก ง

ชื่อเรียกองค์ประกอบของพระพุทธรูป

ชื่อเรียกองค์ประกอบของพระพุทธรูป

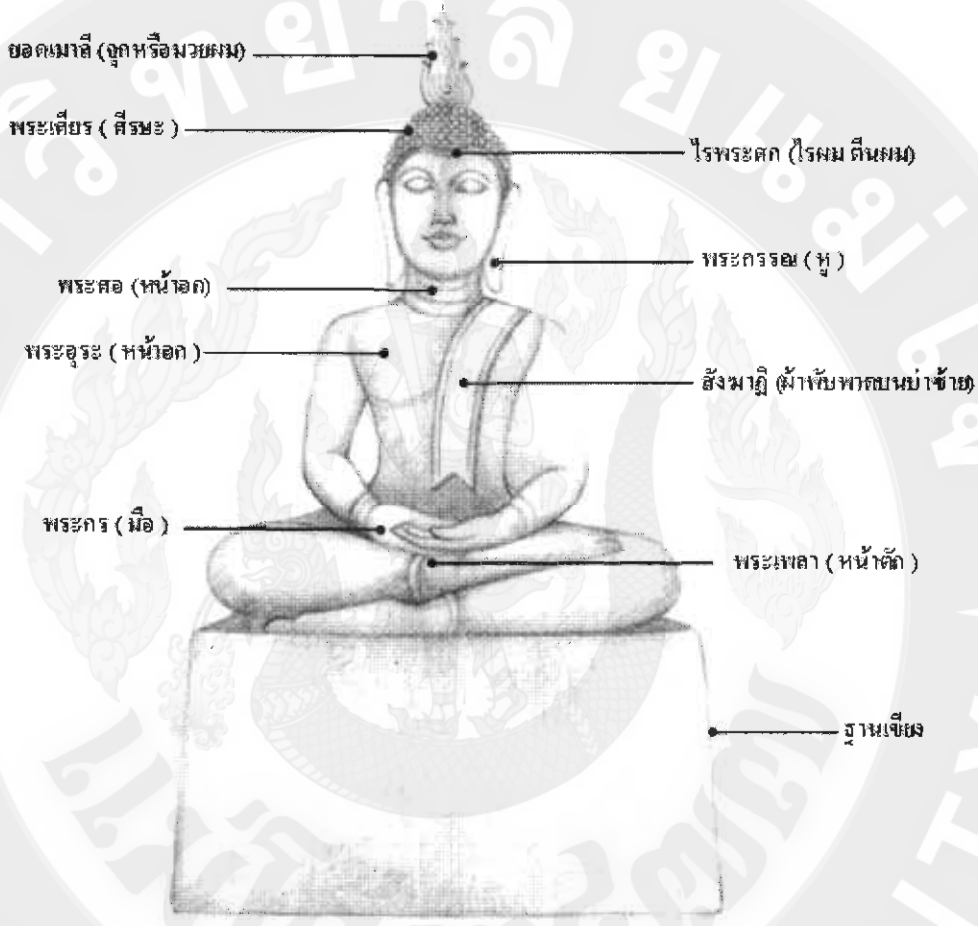

พระพุทธรูปแบบนั่งปางสมาธิ

ภาคผนวก จ

รูปแบบส่วนประกอบพระพุทธรูปแบบนั่งใช้ไม้หลายท่อน และรูปแบบส่วนประกอบพระพุทธรูปแบบยืน

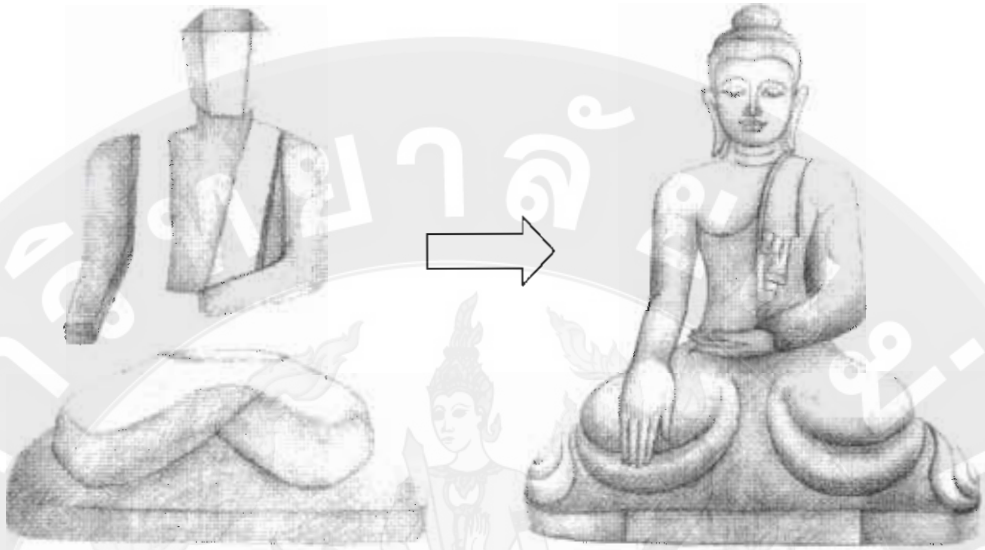

ภาพส่วนประกอบพระพุทธรูปแบบนั่งใช้ไม้หลาย

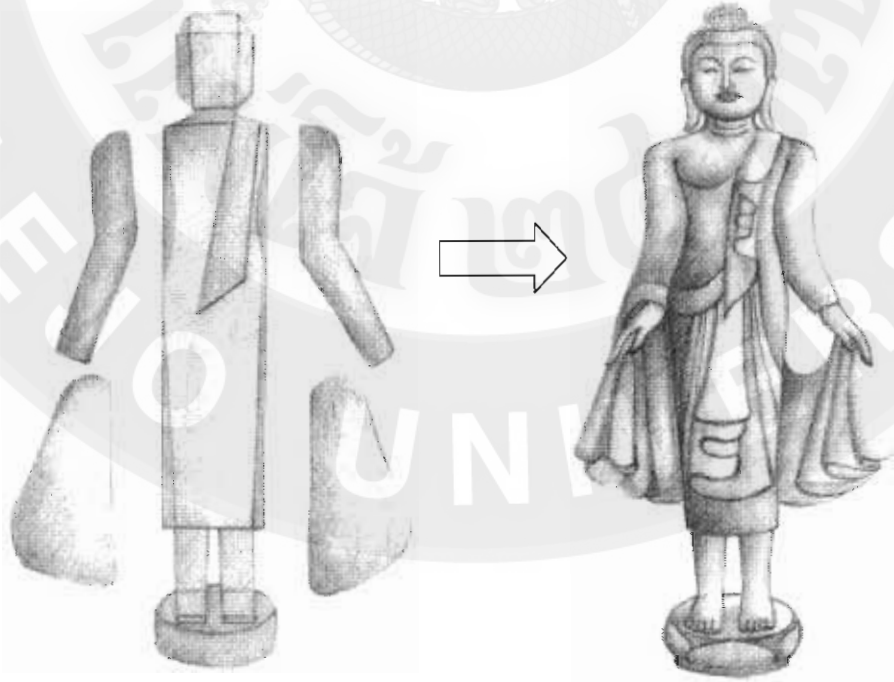

ภาพส่วนประกอบพระพุทธรูปแบบยืน

ภาคผนวก ฉ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายไพศาล คำกาศ	
เกิดเมื่อ	24 ตุลาคม 2524	
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2542	มัธยมปลาย โรงเรียนทาขุมเงินวิทยาคาร อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
	พ.ศ. 2546	ปริญญาตรี สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2547	ประกอบธุรกิจส่วนตัว ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน